

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCUSU

Doktora Tezi

Hazırlayan
Umut AKDENİZ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mertol CAN

Ankara – 2013

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI**

TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCUSU

Doktora Tezi

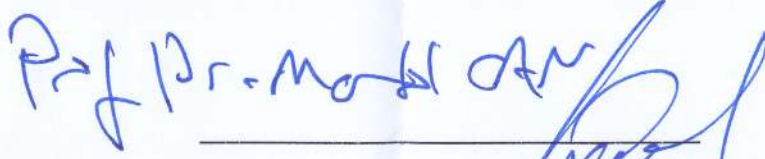
**Hazırlayan
Umut AKDENİZ**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mertol CAN**

Ankara - 2013

ONAY

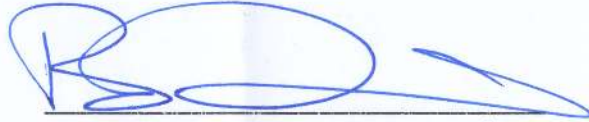
Umut Akdeniz tarafından hazırlanan "Taşıma İşleri Komisyoncusu" başlıklı bu çalışma 21.11.2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Özel Hukuk/Ticaret Hukuku Bilim dalında Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

(Başkan)

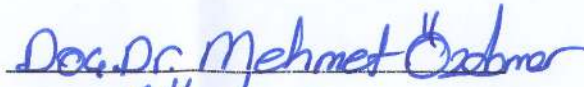
Prof. Dr. Cenal OGUZ

Prof. Dr. F. Bilge TANRIBİLİR

Prof. Dr. Mehmet DEMİR

ÖZET

[AKDENİZ,Umut].[Taşıma İşleri Komisyoncusu].[Doktora Tezi], Ankara,[2013]

“Taşıma işleri komisyoncusu” adını taşıyan bu çalışmada, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun, 6762 sayılı eski Türk Ticaret Kanunu’ndan farklı olarak ayrı bir kitap hâline getirilen ve hazırlanmasında mehzaz oluşturan 25/06/1998 tarihli Alman Taşıma Hukuku Reform Kanunu (TRG) uyarınca değiştirilen Alman Ticaret Kanunu’nun (HGB) alındığı “Taşıma İşleri” adlı dördüncü kitabının altıncı kısmında (917. ilâ 930. maddeler) düzenlenen taşıma işleri komisyoncusu incelenmiştir.

Taşıma işleri komisyoncusu, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi ile eşyanın taşınmasını üstlenir. Taşıma işleri komisyoncusu, üstlendiği bu işi; taşıma sözleşmesi ve eşyanın taşınması için gereken diğer sözleşmeleri akdederek yerine getirir. Eşyanın, taşıyıcıya teslimi ile komisyoncunun ücreti muaccel olur. Taşıma işleri komisyoncusu edimlerini yerine getirirken, gönderenin menfaatlerini gözetmek ve onun talimatlarına uymakla yükümlüdür. Kural olarak, kendi adına hareket eden taşıma işleri komisyoncusu, gönderenden yetki almış olması şartıyla işlemleri onun adına da yapabilir. Zilyetliğinde bulunan eşyanın zıyaından ve hasarından sorumlu olan taşıma işleri komisyoncusu, taşıma işini üzerine alması, kesin ücret anlaşmasının yapıldığı ve eşyanın toplama yük olarak taşınması hâllerinde taşıyıcının veya taşıyanın hak ve yükümlülüklerine sahip olur. Taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinden doğan istemler ve haklar bir yıllık zamanaşımı süresine tabidir.

Anahtar Sözcükler

1. Taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi
2. Taşıma işleri komisyoncusu
3. Gönderen
4. Eşya taşıma
5. Taşıyıcı

ABSTRACT

[AKDENİZ,Umut].[FreightForwarder].[Doctorate], Ankara,[2013]

In scope of the thesis named as “Freight Forwarder”, freight forwarder term which is regulated between the articles 917 and 930 in fourth section, sixth part of 6102 numbered Turkish Commercial Code is examined. Unlike the 6762 numbered Turkish Commercial code, freight forwarder term is regulated as a separate section in 6102 numbered Turkish Commercial Code with the reference of German Commercial Code (HGB) that is modified by 25/06/1998 dated German Carriage Law Reform Code (TRG).

The freight forwarder undertakes the carriage of goods with the freight forwarding contract. The freight forwarder performs this obligation by concluding the carriage contract and other contracts needed. The charge of freight forwarder becomes due with the delivery of the goods to the carrier. While performing his obligations, freight forwarder is responsible from the protection of client's benefits and compliance with the instructions. Freight forwarder may act on behalf of his client if he is authorized where in principle, he acts pro se. Freight forwarder which is responsible from the loss and damage of the goods that are in possession of him, owns the rights and obligations of the carrier or bearer in case of undertaking the carriage, concluding certain charge contract and collective charge transportation. The lapse of time of the demands and rights that occur from freight forwarding contract is one year.

KeyWords

1. Freight forwarding contract
2. Freight forwarder
3. Client
4. Carriage of goods
5. Carrier

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1
I. KONUNUN TAKDİMİ VE ÇALIŞMANIN AMACI	1
II. ÇALIŞMA PLÂNI	3
III. TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCULUĞU MÜESSESESİNİN HUKUKİ ÇERÇEVESİ	3
A. Mukayeseli Hukukta	3
1. İsviçre Hukukunda Taşıma İşleri Komisyonculuğu	3
2. Fransız Hukukunda Taşıma İşleri Komisyonculuğu	4
3. İtalyan Hukukunda Taşıma İşleri Komisyonculuğu	5
4. Alman Hukukunda Taşıma İşleri Komisyonculuğu	5
B. Türk Hukukunda	6
IV. TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCULUĞUYLA İLGİLİ MESLEKİ KURULUŞLAR	7
A. . Uluslararası Taşıma İşleri Komisyoncuları Dernekleri Federasyonu (FIATA)	7
B. Uluslararası Taşımacılık ve Lojistik Hizmet Üretenleri Derneği (UTİKAD)	9

BİRİNCİ BÖLÜM

TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCULUĞU SÖZLEŞMESİ	10
I. TANIMI	10
II. UNSURLARI	10
A. Eşyanın Taşıtlmasının Üstlenilmesi	10
1. Taşıtma Edimi	10
2. Taşıtmanın Üstlenilmesi	11
3. Taşıtmanın Konusunun Eşya Olması	12

B. Ücret	13
C. 6102 Sayılı TTK'da Yer Almayan Unsurlar	14
1. Kendi Namına ve Gönderen Hesabına Hareket	14
2. Faaliyetin Meslek Edinilmiş Olması	17
III. TARAFLARI.....	20
A. Gönderen (Taşıttıran)	20
B. Taşıma İşleri Komisyoncusu	21
1. Terminoloji	21
2. Tanımı	24
3. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Benzer Mesleki Faaliyetleri İcra Eden Kişilerden Farkları	26
a. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Taşıyıcıdan Farkı	26
b. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Acenteden Farkı	31
c. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Simsardan Farkı.....	33
d. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Alım Satım Komisyoncusundan Farkı	34
e. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Çoklu Taşıma Operatöründen Farkı.....	36
f. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Gümrük Müşavirinden Farkı	37
4. Taşıma İşleri Komisyoncusu Olabilecek Kişiler	38
5. Taşıma İşleri Komisyoncusu Türleri.....	40
a. Asıl Taşıma İşleri Komisyoncusu.....	40
b. Alt Taşıma İşleri Komisyoncusu	40
c. Müteakip Taşıma İşleri Komisyoncusu	41
IV. KURULMASI	42
V. ŞEKLİ	43
A. Şekil Serbestisi Esası	43
B. Sözleşmeyi Tevsik Eden Belgeler.....	43
1. Taşıma İşleri Komisyoncusu Makbuzu / FCR	44
2. Taşıma İşleri Komisyoncusu Taşıma Belgesi / FCT	44
3. Çoklu Taşıma Konişmentosu / FBL	44
VI. HUKUKİ NİTELİĞİ.....	45

VII. TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCULUĞU SÖZLEŞMESİNE

UYGULANACAK HÜKÜMLER 50

VIII. TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCULUĞU FAALİYETİNDEN DOĞAN

HUKUKİ İLİŞKİLER..... 54

- A. Taşıma İşleri Komisyoncusu ile Gönderen Arasındaki İlişki / İç İlişki..... 55
- B. Taşıma İşleri Komisyoncusu ile Taşıyıcı Arasındaki İlişki / Dış İlişki..... 55
- C. Gönderen ile Taşıyıcı Arasındaki İlişki..... 56
- D. Taşıma İşleri Komisyoncusu ile Gönderilen Arasındaki İlişki 61
- E. Gönderen ile Alt Taşıma İşleri Komisyoncusu Arasındaki İlişki..... 62

İKİNCİ BÖLÜM

TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCUSUNUN BORÇLARI64

I. KANUNDAN DOĞAN BORÇLAR 64

- A. Gönderenin Menfaatlerini Gözetme ve Onun Talimatlarına Uyma Yükümlülüğü 65
- B. Eşyanın Taşıtılmasını Sağlama (Taşıma İşinin Örgütlenmesi) Borcu 68
 - 1. Eşyanın Taşıtılması Borcu Kapsamına Dahil Olan Yükümlülükler 69
 - a. Taşıma Araçlarını ve Taşıma Yolunu Belirlemek..... 69
 - b. Taşıma İşini Gerçekleştirecek Kişileri Seçmek ve Onlarla Taşıma Sözleşmesi ve Eşyanın Taşıtılması İçin Gereken, Ardiye ve Taşıma İşleri Komisyonculuğu Sözleşmelerini Yapmak..... 70
 - c. Taşıma İşini Gerçekleştirecek Kişilere Gerekli Bilgi ve Talimatları Vermek..... 72
 - d. Gönderenin Tazminat Haklarını Teminat Altına Almak..... 73
 - 2. Eşyanın Taşıtılması Borcunun İfa Edilme Biçimleri 75
 - a. Eşyanın Taşınmasının Komisyoncu Tarafından Gerçekleştirilmesi..... 75

b. Eşyanın Toplama Yük Hâlinde Taşıtılması.....	75
C. Gönderenin Belirlediği Bedele Uyuma Yükümlülüğü	76
D. Gönderene Bilgi ve Hesap Verme Yükümlülüğü.....	77
E. Basiretli Tacir Gibi Davranma ve Özen Gösterme Yükümlülüğü...	80
F. Üstlenmiş Olduğu İş Bizzat İfa Etme	81
II. SÖZLEŞMEDEN DOĞAN BORÇLAR.....	83
A. Eşyanın Sigortalanması, Ambalajlanması, İşaretlenmesi ve Gümrüklenmesi	83
B. Eşyayı Teslim Alma	86
C. Eşyayı Taşıyıcıya Teslim Etme.....	87
D. Eşyanın Yüklenmesi ve Boşaltılması	88
E. İşlem Yaptığı Kişilerin İfasını Garanti Etme.....	88
F. Eşyanın Bedelini Tahsil Etme	89

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÖNDERENİN BORÇLARI.....	90
I. TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCUSUNUN ÜCRETİNİ VE ONUN TALEBE YETKİLİ OLDUĞU MASRAFLARI ÖDEME BORCU.....	90
A. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Ücretini Ödeme Borcu	90
1. Taşıma İşleri Komisyonculuğu Faaliyetinden Doğan Ücret.....	90
2. Taşıma Faaliyetinden Doğan Ücret	93
B. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Masraflarını Ödeme Borcu	94
II. TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCUSUNU SÖZLEŞMENİN İFASI SEBEBİYLE YÜKLENDİĞİ BORÇLARDAN KURTARMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ	98
III. TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCUSUNUN HAPİS HAKKINI KULLANMASINA KATLANMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ.....	99
IV. EŞYAYI AMBALAJLAMA VE İŞARETLEME YÜKÜMLÜLÜĞÜ	100
V. TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCUSUNA EŞYANIN TAŞITILMASI HUSUSUNDA GEREKLİ OLAN BELGELERİ SAĞLAMA VE BİLGİLERİ VERME YÜKÜMLÜLÜĞÜ.....	101
VI. TEHLİKELİ YÜKÜ BİLDİRME YÜKÜMLÜLÜĞÜ	103

VII. TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCUSUNUN UĞRAMIŞ OLDUĞU	
ZARARLARI TAZMİN ETME BORCU.....	104

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCUSUNUN SORUMLULUĞUNA İLİŞKİN	
ESASLAR.....	108

I. TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCUSUNUN AKDİ SORUMLULUĞU 108

A. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Zilyetliğinde Bulunan Eşyanın	
Zıyaı ve Hasarından Doğan Sorumluluğu	108
1. Genel Olarak	108
2. Sorumluluğun Şartları	108
a. Eşyanın Zıya veya Hasara Uğraması	108
(1) Eşyanın Zıyaa Uğraması	108
(2) Eşyanın Hasara Uğraması	109
b. Eşyanın Geçerli Bir Sözleşmeye Binaen Taşıma İşleri	
Komisyoncusunun Zilyetliğinde Olması	110
c. Kusur	113
d. İliyet Bağı	115
B. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Diğer Zararlar Bakımından	
Sorumluluğu	116
1. Genel Olarak	116
2. Sorumluluğun Şartları	117
a. Zarar	117
(1) Gecikme Zararları	117
(2) Taşıma Sırasında Ortaya Çıkan Zararlar	119
b. Yükümlülük İhlali	123
c. Kusur	123
d. İliyet Bağı	123
C. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Hizmetlerinden Yararlandığı	
Kişilerin Fiillerinden Doğan Sorumluluğu	124
1. Yardımcı Kişiler	125
a. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Adamları	125

b. Taşıtmanın Yerine Getirilmesi İçin Hizmetlerinden Yararlanılan Kişiler	125
c. Taşıma İşleri Komisyoncusu Tarafından Görevlendirilen İkinci Komisyoncunun Yardımcı Kişi Niteliğine Sahip Olup Olmadığının Tespiti (Alt ve Müteakip Taşıma İşleri Komisyoncusu Ayrımı)	126
2. Sorumluluğun Şartları	129
a. Yardımcının Fiilinin Görevle Bağlantılı Olması	129
b. Yardımcı Kişinin Fiilinin Taşıma İşleri Komisyoncusu Bakımından Sorumluluk Doğuracak Nitelikte Olması	130
D. Taşıma İşleri Komisyoncusunu Sorumluluktan Kurtaran Sebepler	131
1. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Zilyetliğinde Bulunan Eşyanın Zıyaı veya Hasarından Doğan Sorumluluğundan Kurtulmasını Sağlayan Sebepler	131
a. Genel Sebepler	132
b. Özel Sebepler	133
2. Diğer Zararlar Bakımından Sorumluluktan Kurtulma Sebebi ...	135
3. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Sorumluluktan Kurtulma Hâllerinden Yararlanma Hakkının Kaybı	135
4. Özel Hükümlerin Sorumluluğu Etkilememesi ve Sorumluluğun Kaldırılmasına veya Hafifletilmesine Ait Sözleşme Hükümlerinin Geçersizliği	140
E. Sorumluluk Davası	141
1. Tarafları	141
a. Davacı	141
b. Davalı	142
2. İspat Yükü	142
3. Tazminatın Belirlenmesi	143
a. Tazmini Gereken Zararlar	143
b. Tazminatın Belirlenmesinde Esas Alınacak Değer	144
(1) Zıya Hâlinde	144
(2) Hasar Hâlinde	144

4. Ödenmesi Gereken Tazminatın Sınırı	145
a. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Zilyetliğinde Bulunan Eşyanın Zıya ve Hasarı Bakımından.....	145
b. Diğer Zararlar Bakımından	146
c. Tazminat Sınırının Kalkması	146
5. Gönderenin Bir Davranışı veya Eşyanın Özel Bir Ayıbının Tazminat Borcunun Doğumuna ve Kapsamının Belirlenmesine Etkisi.....	146
6. Yetkili Mahkeme	147
7. Zamanaşımı.....	148
II. TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCUSUNUN AKİT DIŞI SORUMLULUĞU.....	149
BEŞİNCİ BÖLÜM	
TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCULUĞU SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ	152
I. GENEL OLARAK.....	152
II. TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCULUĞU SÖZLEŞMESİNİ SONA ERDİREN SEBEPLER.....	154
A. İfa.....	154
B. İfa İmkânsızlığı.....	155
C. Azil ve İstifa	156
D. Ölüm, Ehliyetin Kaybedilmesi ve İflâs	158
III. SÖZLEŞMENİN SONA ERMESİNİN HÜKÜM VE SONUÇLARI	159
SONUÇ	161
KAYNAKÇA	165

KISALTMALAR

AD.	: Adalet Dergisi
ADR	: Tehlikeli Maddelerin Uluslararası Karayolu Nakline Dair Avrupa Antlaşması
ADSp	: Allgemeine Deutsche Spediteurbedingungen (Alman Taşıma İşleri Komisyonculuğu Genel Şartları)
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
Art.	: Artikel
Aufl.	: Auflage
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Batider	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BeckRS	: Beck-Rechtsprechung
BGB	: Bürgerliches Gesetzbuch (Alman Medeni Kanunu)
BGBI	: Bundesgesetzblatt (Almanya Resmi Gazetesi)
BGE	: Entscheidungen des Schweizerischen Bundesgerichts (İsviçre Federal Mahkemesi Kararı)
BGH	: Bundesgerichtshof (Alman Federal Temyiz Mahkemesi)
Bkz.	: Bakınız
BR	: Bundesrat (Almanya Federal Konseyi)
BT	: Bundestag (Almanya Federal Meclisi)

BTHAE	: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü
C	: Cilt
Çev.	: Çeviren
CMR	: Karayolunda Uluslararası Eşya Taşıma Sözleşmesi Hakkında Konvansiyon
Dpn.	: Dipnot
E.	: Esas
EBK	: Eski Borçlar Kanunu
EÜHFD	: Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
FIATA	: International Federation of Freight Forwarders Associations (Uluslararası Taşıma İşleri Komisyoncuları Dernekleri Federasyonu)
FCR	: Forwarder's Certificate of Receipt (Taşıma İşleri Komisyoncusu Teslim Alındı Belgesi)
FCT	: Forwarder's Certificate of Transport (Taşıma İşleri Komisyoncusu Taşıma Belgesi)
FBL	: FIATA Multimodal Transport Bill of Lading (Çoklu Taşıma Konişmentosu)
HGB	: Handelsgesetzbuch (Alman Ticaret Kanunu)
HD.	: Hukuk Dairesi
HPD	: Hukuki Perspektifler Dergisi
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu

İBD	: İstanbul Barosu Dergisi
İBK	: İsviçre Borçlar Kanunu
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K.	: Karar
KTK	: Karayolu Taşıma Kanunu
LG	: Landgericht (Alman İlk Derece Mahkemesi)
m.	: Madde
MHB	: Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni
NJW	: Neue Juristische Wochenschrift
OLG	: Oberlandesgericht (Alman İstinaf Mahkemesi)
OR	: Obligationenrecht (İsviçre Borçlar Kanunu)
RG	: Resmi Gazete
S	: Sayı
s	: sayfa
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TİK	: Türk İçtihatlar Külliyyatı
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TranspR	: Transportrecht
TRG	: Transportrechtsreformgesetz - (Alman Taşıma Hukuku Reform Kanunu)
TTK	: Türk Ticaret Kanunu

ULR	: Uniform Law Review
UNCTAD	: The United Nations Conference on Trade and Development (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı)
UTİKAD	: Uluslararası Taşımacılık ve Lojistik Hizmet Üretenleri Derneği
vd.	: ve devamı
v.d.	: ve diğerleri
VersR	: Versicherungsrecht
YD	: Yargıtay Dergisi
YHGK	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
YKD	: Yargıtay Kararları Dergisi
ZHR	: Zeitschrift für das gesamte Handels- und Wirtschaftsrecht

GİRİŞ

I. KONUNUN TAKDİMİ VE ÇALIŞMANIN AMACI

İnsanların toplum halinde yaşaması, bazı beşeri ve iktisadi ihtiyaçların doğmasına, bunların giderilmesi için yapılması gereken faaliyetler ise, çeşitli müesseselerin doğumuna yol açar. Çalışma konumuzu oluşturan taşıma işleri komisyonculuğunun ortaya çıkmasında da, bu ihtiyaçlar müessir olmuştur. Zira, söz konusu ihtiyaçların karşılanması, işletmelerin ürettiği malların yer değiştirmesi işini zorunlu kılar. İşletmelerin, diğer işletmeler ile rekabet edebilmesi için gerekli olan ve bu bakımdan ticaret hayatının vazgeçilmez unsurlarından sayılan sürat ve maliyetlerin düşürülmesi; etkilerini, işletmelerin ürettikleri malların alıcılara ulaştırılmasında da gösterir. Çünkü malların taşınması işiyle bizzat ilgilenilmesi, işletmeler için zaman ve para kaybına yol açar. Esasen, işletmeler için, taşımanın kim tarafından gerçekleştirildiğinin önemi yoktur. Onlar için önemli olan, taşımanın zamanında, eksiksiz ve uygun maliyetle gerçekleştirilmesidir¹. Bu yüzden, sık aralıkla eşya taşıması yaptırması gereken kişiler; taşımanın uygun fiyata ve en hızlı biçimde gerçekleştirilmesini temin için, çoğu zaman ihtiyaç duydukları taşıma işinin icrası için gereken tüm işlemleri, taşıma sektöründe yer alan ve bazen kendilerine verilen taşıma işini bizzat gerçekleştiren, ama daha ziyade üstlendikleri taşıma işini, sektörde sadece, taşıyıcı olarak faaliyet gösteren işletmelere bırakan, uzmanlaşmış kişilere yaptırırlar. Bir taşıma işinin gerektirdiği tüm organizasyonu üstlenen bu kişiler, hukukumuzda taşıma işleri komisyoncusu şeklinde tabir olunmaktadırlar.

Taşıyıcılar ile sürekli iş ilişkisi içinde olan taşıma işleri komisyoncuları, hem taşınacak eşyanın türüne uygun taşıma aracına sahip taşıyıcıları bilebilecek hem de birden çok işletmenin eşyasının toplama yük şeklinde

¹ GASS, Wolfram (BOUJONG, K; EBENROTH, C.T.; JOOST, D.); **Handelsgesetzbuch, Band 2, § 343-475 h, Transportrecht Bank-und Börsenrecht**, München, 2001, § 453, 63.

taşıtılmasını sağlayabilecek durumdadırlar. Bu da, taşıma maliyetlerini düşüren diğer bir unsurdur. Zira, eşyanın, toplama yük hâlinde taşınması, taşıma aracının kapasitesinin tam olarak kullanılabilmesi imkânını sağladığından, tek tek taşınmasına nazaran avantajlıdır. Bunların yanında, taşıma işleri komisyoncuları, taşıma güzergâhını belirleme ve uluslararası taşımalarda, yabancı ülkelerin gümrük ve kambiyo mevzuatına uygun davranma konularında yetkin kişilerdir. Tüm bu sebepler dolayısıyla, taşıma işleri komisyoncuları, taşıma sektörünün ve ticari hayatın vazgeçilmez aktörleri hâline gelmişlerdir.

Belirtelim ki, günümüzde modern taşıma işleri komisyonculuğu işletmeleri, eşyanın taşıtılmasını temin etmenin yanında komisyonculuğa yabancı edimleri de yerine getirmeyi üstlenen karmaşık (kompleks) işletmeler durumuna gelmişlerdir².

Türk Hukukunda taşıma işleri komisyonculuğu ile ilgili yapılan çalışmaların azlığı, var olan çalışmaların da genellikle taşıma işleri komisyoncularının sorumluluğu ile ilgili olması ve 6102 sayılı yeni Türk Ticaret Kanunu'nun³, 6762 sayılı eski Türk Ticaret Kanunu'na⁴ kıyasla ayrıntılı ve yeni hükümler içermesi, inceleme konusu olarak taşıma işleri komisyonculuğunu seçmemizde etkili olmuştur. Çalışmamızın amacı, yukarıda izah ettiğimiz üzere, giderek küreselleşen dünyada, ulusal ve uluslararası ticaretin yaygınlaştığı bir ortamda önem kazanan ve uzmanlık gerektiren bir iş sahası hâline dönüşen taşıma işleri komisyonculuğunun hukuki esaslarını ortaya koymaktır.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'na kıyasla yeni hükümler içerdiğinden, çalışmamızda daha ziyade bu yeni hükümlerin iktibas olunduğu ve 1998 yılından beri uygulaması bulunan

² Gass, **a.g.e.**, § 453, 9.

³ Çalışmamızda bundan sonra TTK olarak anılacak olan 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 13.01.2011 tarihinde kabul edilmiş ve 14 Şubat 2011 tarihli ve 27846 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak 01.07.2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

⁴ Kabul tarihi: 26 Haziran 1956, RG. Tarihi: 09.7.1956- S.: 9353, yürürlük tarihi: 01.01.1957.

Almanya'daki yargı kararlarından da yararlanılmaya gayret edilmiştir. Belirtmek gerekir ki aynı sebep, Alman literatüründen de daha ziyade yararlanmamızı zorunlu kılmıştır.

II. ÇALIŞMA PLÂNI

Bu çalışmada önce, mukayeseli hukukta ve Türk Hukuku'nda taşıma işleri komisyonculuğunun hukuki çerçevesi tespit edilecek ve taşıma işleri komisyonculuğu ile ilgili kuruluşlar incelenecek; daha sonra birinci bölümde taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin tanımı, unsurları, şekli, kurulması, hukuki niteliği, tarafları, taşıma işleri komisyoncusunun benzer mesleki faaliyetleri getiren kişilerden farkları, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesine uygulanacak hükümlerin tespiti ve taşıma işleri komisyonculuğu faaliyetinden doğan hukuki ilişkiler konuları üzerinde durulacaktır. İkinci bölümde taşıma işleri komisyoncusunun borç ve yükümlülükleri; üçüncü bölümde gönderenin borç ve yükümlülükleri; dördüncü bölümde taşıma işleri komisyoncusunun sorumluluğuna ilişkin hukuki esaslar; beşinci bölümde ise, sözleşmenin sona ermesi konuları incelenecektir.

III. TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCULUĞU MÜESSESESİNİN HUKUKİ ÇERÇEVESİ

A. Mukayeseli Hukukta

1. İsviçre Hukukunda Taşıma İşleri Komisyonculuğu

İsviçre Hukukunda taşıma işleri komisyonculuğu, İsviçre Borçlar Kanunu'nda (Schweizerisches Obligationenrecht- OR) düzenlenmiştir. Anılan kanunun genel komisyoncu kısmının altında yer alan ve “taşıma işleri

komisyonculuğu sözleşmesi” başlıklı 439. maddesinde, ücret karşılığında, eşyanın gönderenin hesabına ve kendi adına taşıtılmasını veya tekrar taşıtılmasını (gönderilen eşyanın) sağlamayı üstlenen kişinin, komisyoncu (spediteur) sayıldığı ve eşyanın taşınması hususunda taşıma sözleşmesi hükümlerine tâbi olduğu belirtilmiştir⁵. Bu maddeden ayrı olarak, aynı kanunun 456 ve 457. maddeleri de komisyoncu ile ilgili hükümler olarak sayılabilir. Görüldüğü üzere, her ne kadar, taşımayı üzerine almasa da, İsviçre Hukuku’nda taşıma işleri komisyoncusunun, taşımadan da sorumlu olduğu kabul edilmektedir⁶.

İsviçre Hukuku’nda, taşıma işleri komisyonculuğunu düzenleyen hükümleri muhtevi genel şartların da öngörülmesi ihtiyacı duyulmuştur. İsviçre Taşıma İşleri Komisyonculuğu Genel Şartları (AB SSV)⁷ adı altında sevkedilen bu hükümler ilk kez 1922 yılında İsviçre Taşıma İşleri Komisyoncuları Derneği (SSV) tarafından hazırlanmış ve 1932, 1966, 1980 yıllarında revizyona uğramıştır. Son değişiklik ise 1994 tarihinde yapılmıştır.

2. Fransız Hukukunda Taşıma İşleri Komisyonculuğu

Fransız Hukukunda taşıma işleri komisyoncusu, Fransız Ticaret Kanunu’nun (Code de Commerce) genel komisyoncu kısmında, 132-3 ve 132-9 maddeleri arasında tanzim edilmiştir. Genel komisyoncu kısmında düzenlendiği için, 132-1 maddesi gereğince Fransız Hukuku bakımından taşıma işleri komisyoncusunu, kendisi veya bir şirket adına, müvekkil hesabına çalışan kimse olarak tanımlamak mümkündür. Fransız Ticaret

⁵ İsviçre Borçlar Kanunu’nun, taşıma işleri komisyoncusunun düzenlendiği eski 448. maddesinde ise, komisyoncunun, taşıyıcı sayılacağı ve taşıyıcı için öngörölmüş hükümlere tâbi olduğu belirtilmişti. Söz konusu maddede, taşıma işleri komisyoncusunu tarif etmek için “Spediteur” terimi yanında “Transportkommissionär” terimi de kullanılmıştı.

⁶ GUHL, Theo; KOLLER, Alfred; DRUEY, Jean Nicolas; SCHNYDER, Anton K.; **Das Schweizerische Obligationenrecht mit Einschluss des Handels- und Wertpapierrechts**, Zürich, 2000, s. 602.

⁷ Die Allgemeinen Bedingungen des Schweizerischen Spediteurverbandes.

Kanunu'nun 132-3. maddesinin başlığı "Des commissionnaires pour les transports"; yani, taşıma komisyoncusudur. Bu maddede, taşıma işleri komisyoncusunun taşımadan dolayı sorumlu olduğu, 132-4. maddede ise, mücbir sebepler dışında eşyanın varma yerine ulaştırılmasını garanti ettiği ve gecikmeden dolayı da sorumlu olduğu belirtilmiştir. Yani, bu hukuk sistemi bakımından taşıma işleri komisyoncusunun, eşyaya gelen zararlardan sorumluluk bakımından, taşımayı bizzat yerine getirmeyen, fakat, taşımayı fiilî taşıyıcıya yaptıran âkdi taşıyıcı olarak düzenlendiği söylenebilir.

3. İtalyan Hukukunda Taşıma İşleri Komisyonculuğu

İtalyan Hukukunda taşıma işleri komisyoncusu, İtalyan Medeni Kanunu'nun (Codice Civile) 1737 ve 1741. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Anılan Kanun'un 1737. maddesinde, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi, taşıma işleri komisyoncusunun, kendisi adına ve gönderen hesabına taşıma sözleşmesi ile diğer sözleşmeleri akdetmeyi üstlendiği bir vekâlet sözleşmesi olarak tanımlanmıştır. 1741. maddede ise, taşımanın bir kısmını veya tamamını kendi aracıyla gerçekleştirmeyi üstlenen taşıma işleri komisyoncusunun, taşıyıcının hak ve yükümlülüklerine sahip olduğu belirtilmiştir.

4. Alman Hukukunda Taşıma İşleri Komisyonculuğu

Alman Hukukunda taşıma işleri komisyoncusu, 1998 yılında yapılan değişiklikten önce HGB'nin 407. ve 415. paragrafları arasında genel komisyonculuk hükümlerinden hemen sonra düzenlenmişti. HGB'nin eski 407. paragrafının ilk fıkrasında taşıma işleri komisyoncusu, "başkası hesabına kendi adına taşıyıcı veya taşıyan aracılığıyla mal taşımayı meslek edinerek taahhüt eden kimse" şeklinde tanımlanmıştı. İkinci fıkrasında ise, bu bölümde (417 ve 415. paragraflar arası) başka hükümler bulunmadıkça

komisyoncu için HGB’de öngörülen hükümlerin uygulanacağı belirtilmişti. HGB’de, taşıma hukuku ile ilgili olarak 01.07.1998 tarihinde yürürlüğe giren “Gesetz zur Neuregelung des Fracht, Speditionen- und Lagerrechts” yani kısa adı “Transportrechtsreformgesetz (TRG)”⁸ olan kanunla köklü bir değişikliğe gidilmiştir. Yeni değişiklikle birlikte taşıma işleri komisyoncusu HGB’nin 453. ve 466. paragrafları arasında düzenlenmiştir. Anılan kanunla getirilen en önemli değişikliklerden birisi komisyonculuğa yapılan atfın kaldırılmış olmasıdır.

Almanya’da da, İsviçre’de olduğu gibi, taşıma işleri komisyonculuğunu düzenleyen genel şartlar bulunmaktadır. Kısa adı ADSp olan “Alman Taşıma İşleri Komisyonculuğu Genel Şartları”nın son hâli 1 Haziran 2003 yılından beri yürürlüktedir.

B. Türk Hukukunda

6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nda taşıma işleri komisyoncusu, Kıymetli Evraka ayrılan üçüncü kitabın altıncı faslı olan emtia senetlerinin dördüncü ayırımında (808. ilâ 815. maddeler) düzenlenmişti⁹.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nda ise, taşıma işleri komisyonculuğu, “Taşıma İşleri” adlı dördüncü kitabın altıncı kısmında (917. ilâ 930. maddeler) düzenlenmiştir. Genel Gerekçede de belirtildiği üzere, taşıma senedi dolayısıyla kıymetli evrak hükümleri içinde yer alan taşıma işlerine ilişkin hükümler, yeni kanunda bu kitaba taşınmıştır¹⁰.

⁸ BGBl. I S. 1588, Tarih: 29.06.1998.

⁹ Taşıma işleri komisyonculuğunun, taşıma işleri kısmından ziyade, komisyonculuktan sonra düzenlenmesinin kanun yapma tekniği bakımından daha uygun olacağı yönünde bkz. ARSLANLI, Halil; **Kara Ticareti Hukuku Dersleri, Umumi Hükümler**, İstanbul 1960, s. 201.

¹⁰ Türk Ticaret Kanunu Tasarısı, T.C. Adalet Bakanlığı, Ankara, 2005, Genel Gerekçe, 157 no’lu açıklama.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, 6102 sayılı yeni TTK'nın taşıma işleri komisyonculuğu ile ilgili kısmı hazırlanırken 25/06/1998 tarihli Alman Taşıma Hukuku Reform Kanunu (TRG) uyarınca değiştirilen Alman Ticaret Kanunu'nun hükümleri mehz alınmıştır¹¹.

Taşıma işleri komisyonculuğu, esas olarak, Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenmiş olmakla birlikte, Karayolu Taşıma Kanunu ve bu kanuna dayanılarak çıkarılmış olan Karayolu Taşıma Yönetmeliği'nde de bu meslekî faaliyete ilişkin hükümlere rastlamak mümkündür.

IV. TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCULUĞUYLA İLGİLİ MESLEKİ KURULUŞLAR

A. Uluslararası Taşıma İşleri Komisyoncuları Dernekleri Federasyonu (FIATA)

3 Mayıs 1926'da Avusturya'nın Viyana şehrinde kurulmuş olan FIATA¹², şu anda 150 ülkede faaliyet gösteren, çok sayıda taşıma işleri komisyoncusu ve lojistik firmasını¹³ temsil eden, ancak resmi bir sıfatı olmayan bir tür sivil toplum örgütüdür. FIATA, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmelerine uygulanması için Freight Forwarding İşletmeleri Yeknesak Kuralları'nı (FIATA Model Rules)¹⁴ hazırlamıştır. FIATA Tek Tip Kuralları'nın uygulanabilmesi için, tarafların, yazılı veya sözlü biçimde yahut diğer herhangi bir şekilde bu kurallara atıf yaparak, bunları sözleşme kapsamına

¹¹ 6102 sayılı TTK'ya ilişkin Genel Gerekçe, 159 no'lu açıklama.

¹² Fransızca "Fédération Internationale des Associations de Transitaires et Assimilés", İngilizce "International Federation of Freight Forwarders Associations", Almanca "Internationale Föderation der Spediteurorganisationen", <http://www.fiata.com/index.php?id=30>, erişim tarihi 11.05.2012.

¹³ FIATA'nın internet sayfasında bu firmalardan, "taşımanın mimarı" (Architects of Transport) olarak bahsedilmektedir.

¹⁴ Bu kurallar için bkz. http://www.fiata.com/uploads/media/Model_Rules_07.pdf, erişim tarihi 11.05.2012.

dahil etmiş olmaları gerekir (m.1/1). Bu kurallarda, freight forwarding hizmetinin, eşyanın taşınması, konsolidasyonu, depolanması, elleçlenmesi, paketlenmesi veya dağıtımına dair her türlü yardımcı ve danışmanlık hizmeti ile gümrük ve vergi konuları ile eşyanın resmi amaçla beyanı, sigortalanması, eşyaya ilişkin belgelerin temini veya bedelinin ödenmesi dahil, ancak, bunlarla sınırlı olmayan hizmetleri kapsadığı belirtilmiştir (m.2/2.2).

FIATA Yeknesak Kuralları'nda, taşıma işleri komisyoncusunun, taşıma işleri komisyonculuğu hizmetlerini verirken özen göstermekle yükümlü olduğu, aksi hâlde, yükün zıyaı, uğramış olduğu hasarlar ve özen borcuna aykırılığın doğrudan sonucu niteliğindeki malî kayıplar için müşterisine tazminat ödemek zorunda olduğu belirtilmiştir (m.6/1.1). Üçüncü kişilerin eylemlerinden sorumlu olmama ilkesi gereğince de taşıma işleri komisyoncusunun; taşıyıcılar, depo görevlileri, yükleme ve boşaltma elemanları, liman makamları ve diğer taşıma işleri komisyoncuları gibi üçüncü kişilerin fiil ve ihmallerinden, onları seçmede gereken özeni göstermemiş olması dışında sorumlu tutulamayacağı hüküm altına alınmıştır (m.6/1.2). Ancak, taşıma işleri komisyoncusunun, taşımayı kendi taşıma araçlarıyla bizzat gerçekleştirmesi hâlinde veya kendi adına taşıma belgeleri düzenleyerek veya başka bir şekilde açık veya örtülü olarak taşıyıcı sorumluluğunu üstlendiği hâllerde, taşıyıcı sıfatıyla sorumlu olacağı belirtilmiştir. Bununla beraber, müşteri, taşıma işleri komisyoncusundan farklı bir kimsenin düzenlediği bir taşıma belgesini almasına rağmen makul bir süre içinde taşıma işleri komisyoncusunu taşıyıcı olarak sorumlu tutmaya devam edeceğini beyan etmemişse, komisyoncunun, taşıyıcı sıfatıyla sorumlu tutulabilmesinin mümkün olmayacağı hüküm altına alınmıştır (m.7/7.1).

Depolama, elden geçirme, ambalajlama veya dağıtma gibi yükün taşınması dışındaki hizmetlerle, bunlarla ilgili ilave hizmetler bakımından, taşıma işleri komisyoncusu, bu hizmetler bizzat kendisi tarafından kendi imkân ve elemanları kullanılarak yerine getirilmiş veya bunların bizzat yerine

getirileceğine dair açık veya örtülü bir taahhütte bulunmuş ise, sözleşen sıfatıyla sorumlu olur (m.7/7.2).

B. Uluslararası Taşımacılık ve Lojistik Hizmet Üretenleri Derneği (UTİKAD)

UTİKAD, Türkiye’de ve uluslararası alanda kara, hava, deniz, demiryolu taşımacılığı ve kombine taşımacılık ile lojistik hizmetler üreterek taşıma organizasyonunu üstlenen 350 civarındaki firmayı aynı çatı altında toplayan bir sivil toplum örgütüdür. UTİKAD, FIATA’nın Türkiye temsilcisidir.

UTİKAD, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmelerine uygulanması için “Taşıma İşleri Komisyonculuğu Hizmetlerine İlişkin Utikad Kuralları” adıyla bazı kurallar yayımlamıştır. Bu kurallar, yazılı veya sözlü biçimde yahut diğer herhangi bir şekilde sözleşme kapsamına dahil edilmiş olmaları şartıyla uygulama alanı bulurlar.

BİRİNCİ BÖLÜM

TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCULUĞU SÖZLEŞMESİ

I. TANIMI

Kanun Koyucu, 6102 sayılı yeni TTK'da, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesini tanımlamak yerine, sözleşmenin taraflarının borçlarını belirtmekle yetinmiştir. Nitekim, TTK'nın "taşıma komisyonculuğu sözleşmesi" başlığını taşıyan 917. maddesinin 1. fıkrasına göre "taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi ile komisyoncu, eşya taşıtmayı üstlenir. Bu sözleşme ile gönderen, kararlaştırılan ücreti ödeme borcu altına girer". Bu hüküm dikkate alınarak, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi, "taşıma işleri komisyoncusunun ücret karşılığında eşyanın taşıtılmasını üstlendiği sözleşme" şeklinde tanımlanabilir.

II. UNSURLARI

A. Eşyanın Taşıtılmasının Üstlenilmesi

1. Taşıtma Edimi

Taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin varlığından bahsedebilmek için, gerekli olan ilk unsur, "taşıtma" işinin üstlenilmesidir. "Taşıtma", taşıma işinin temini için gereken her türlü işlemin yapılması, kanundaki ifadesiyle "taşıma işinin örgütlenmesi" anlamına gelir (TTK.m.918/1). Bu bakımdan, eşyanın taşıtılmasını değil de taşımalarını

üstlenen kişi taşıma işleri komisyoncusu; eşyanın taşınmasının üstlenildiği sözleşme de, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi sayılmaz¹⁵.

2. Taşıtmanın Üstlenilmesi

Taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinden bahsedebilmek için, eşyanın taşıtılmasının üstlenilmesinin asli edim yükümlülüğü¹⁶ şeklinde ortaya çıkması gerekir. Bu nedenle, eşyanın taşıtılmasının yan edim yükümü¹⁷ olarak belirlendiği hâllerde; örneğin, mesafeli satımlarda, satıcının eşyayı göndermesi, satım sözleşmesinin yan edimi olduğundan, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinden bahsedilemez¹⁸.

Taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin, taşıma işinin tüm safhalarına şamil olacak şekilde akdedilmesi zorunlu değildir. Eşyanın taşıtılmasının üstlenilmesi, taşımanın bir bölümüyle sınırlı olabilir. Örneğin, eşyanın bir varma yerinde alınıp, gönderilene teslimi amacıyla tekrar gönderilmesinin üstlenilmesinde durum böyledir¹⁹.

TTK'da, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin geçerliliği hakkında, yapıldığı ortam bakımından belirli bir taşıma türüne ilişkin atıf veya sınırlama yapılmamıştır. Bu nedenle, taşıma işleri komisyonculuğu

¹⁵ Aksi yönde bkz. ERİŞ, Gönen; **Açıklamalı- İctihatlı Türk Ticaret Kanunu**, C.4, Ankara, 2010, s. 5176, Yazar, taşıma işleri komisyoncusunun taşıma işini yüklediğini, esasen bunun hem nakil etmeyi hem de ettirmeyi kapsadığı görüşündedir. Aynı yönde İPEKÇİ, Nizam; **Açıklamalı-İctihatlı Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, III. Cilt (m.557-815), Ankara, 2003, s. 3190.

¹⁶ Asli edim yükümü, sözleşmenin tipini belirleyen ve onun birinci derecedeki içeriğini oluşturan yükümdür, EREN, Fikret; **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, İstanbul, 2006, s. 32.

¹⁷ Yan edim yükümü, sözleşmenin esaslı unsurunu oluşturmayan, onun kurulmasını etkilemeyen yüküm olarak tanımlanabilir, KILIÇOĞLU, Ahmet, M.; **Borçlar Hukuku, Genel Hükümler**, Ankara, 2007, s. 19. Yan edim, sözleşmenin amacına göre, asli edime nazaran daha az değer ve önemde olan edimdir. KUNTALP, Erden; **Karışık Muhtevalı Akit**, Ankara, 1971, s. 94.

¹⁸ HELM, Johann Georg; **Speditonsrecht**, 2. völlig neu bearbeitete Auflage, Berlin, 1986, §§ 407-409, 74.

¹⁹ RUß, Werner (GLANEGGER,P.; KIRNBERGER,C.; KUSTERER, S.; SELDER, J.; STUHLFELNER, U.), **Heidelberger Kommentar zum Handelsgesetzbuch, Handelsrecht Bilanzrecht Steuerrecht**, Heidelberg, 2007, § 453, 2.

sözleşmesi, kara taşımaları dışında, hava ve deniz taşımaları bakımından da akdedilebilecek bir sözleşmedir²⁰.

3. Taşıtmanın Konusunun Eşya Olması

Taşıtılmasının üstlenildiği şeyin eşya olması zorunludur. Bu yüzden, yolcu taşıma işine aracılık edenler taşıma işleri komisyoncusu olarak kabul edilemezler²¹. Nitekim, KTK'da da, yolcu taşımacılığında komisyonculuk yapılamayacağı açık olarak hükme bağlanmıştır (KTK.m.10/3)²². Burada seyahat acentelerinin hukuki durumuna da değinmekte fayda vardır. Seyahat acenteleri taşıma işlerine aracılık yapmakla beraber, taşıma işleri komisyonculuğu hükümlerine tâbi değildirler. Bize göre, yolcu taşıma işlerine aracılık, mevsuf bir vekâlet ilişkisi olarak nitelendirilebilir²³.

Taşıma işleri komisyoncusunun, eşyanın taşıtılmasını, taşıyıcı ile taşıma sözleşmesi akdederek veya taşımayı bizzat üstlenerek gerçekleştirmesi gerektiği için, buradaki eşya kavramı, taşıma sözleşmesine

²⁰ Taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin sadece, karayolu ile eşya taşımacılığı alanında söz konusu olabileceğine ilişkin bkz. KARAMAN, Özlem; “Kara Taşımalarında Taşıma İşleri Komisyoncusu, Hakları, Borçları ve Sorumluluğu”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2000, s. 21, 30, 42.

²¹ Aksi yönde Yargıtay 11. HD'nin 16.2.1988 tarih ve E: 87/6089-K: 88/871 sayılı kararı, HukukTürk Hukuk Bilgi Bankası (www.hukukturk.com); Yargıtay 11. HD'nin 17.04.2001 tarih ve E: 1237-K: 3298 sayılı kararı, Eriş, **a.g.e.**, s. 5178; Yargıtay 11. HD'nin 7/4/1975 tarih E:1192-K:2547 sayılı kararı, DOĞANAY, İsmail; **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, C.II, m.420-815, İstanbul, 2004, s. 2391, dpn.10.

²² Aynı yönde Karayolu Taşıma Yönetmeliği m.8/1/d.

²³ Arslanlı, **a.g.e.**, s. 202; ÜLGİN, Hüseyin; “Türk Hukukunda ve Milletlerarası Hukukta Karayolu İle Yolcu ve Bagaj Taşıma”, **Sorumluluk ve Sigorta Bakımından İkinci Taşımacılık Sempozyumu**, Ankara 1985, s. 7; BECKER, Herman; **İsviçre Borçlar Kanunu Şerhi, Çeşitli Sözleşme İlişkileri**, Bern, 1934, Çev. Suat Dura, Art. 440, 5; ARKAN, Sabih; **Ticarî İşletme Hukuku**, 15. Baskı, Ankara, 2011, s. 234; ARKAN, Sabih; “Taşıma İşleri Komisyoncusunun Borçlarını ve Sorumluluğunu Düzenleyen Hükümler”, **AÜHFD**, 1980, C. 37, S. 1-4, s. 314 ancak, yazar, bir diğer makalesinde, yolcu taşımalarına aracılık edenler hakkında TBK'nın komisyonculuk ya da TTK'nın acentelik hakkındaki hükümlerinin uygulanmasının söz konusu olabileceğini ifade etmiştir. ARKAN, Sabih; “Yolcu ve Eşya Taşımalarında Aracılık Faaliyetlerine İlişkin Yargıtay Kararları Üzerine Bir İnceleme”, **AÜHFD**, 1988, S. 1- 4, s. 320.

konu olabilecek eşya kavramı ile aynıdır²⁴. Buna göre, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi bakımından da eşya kavramına, taşınması yapılabilen tüm menkul şeyler girer²⁵. Örneğin hayvanlar²⁶, cesetler²⁷, sıvı gazlar da eşyadan sayılırlar. Buna karşılık, canlı insan²⁸, gayrimenkuller ve haber gibi cismani bir varlığa sahip olmayan şeyler eşya kavramı içine girmezler²⁹. Taşıma sözleşmesinin kurulması bakımından, tarafların, eşyanın miktarı üzerinde anlaşmış olmaları, sözleşmenin esaslı unsuru sayılırken³⁰; kanaatimizce, bu husus, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi bakımından önemi haiz değildir.

B. Ücret

6762 sayılı TTK'nın 808. maddesinin 1. fıkrasında olduğu gibi, taşıma işleri komisyonculuğu faaliyetinin bir ücret karşılığında yapılacağı 6102 sayılı TTK'nın 917. maddesinin 1. fıkrasında da belirtilmiş ve ücretin sözleşmenin zorunlu bir unsuru olduğu hüküm altına alınmıştır³¹. Ücretsiz yapılan taşıma işleri komisyonculuğu faaliyetleri hakkında, TBK'nın vekâlet hükümlerinin uygulanacağı genellikle kabul edilmektedir³².

²⁴ Gass, **a.g.e.**, § 453, 29.

²⁵ Gass, **a.g.e.**, § 453, 29; KRIEN, Erich; ANDRESEN, Bernd; VALDER, Hubert; **Speditiions-, Fracht- und Lagerrecht**, Berlin, 2000, § 453, 21; Becker, **a.g.e.**, Art. 440, 6.

²⁶ ARKAN, Sabih; **Karada Yapılan Eşya Taşımalarında Taşıyıcının Sorumluluğu**, Ankara, 1982, s. 11; Becker, **a.g.e.**, Art. 440, 6.

²⁷ HİRŞ, Ernst; **Ticaret Hukuku**, Ankara, 1948, s. 748.

²⁸ Nitekim, KTK'da, eşya, insandan başka taşınabilen canlı veya cansız her türlü nesne olarak tanımlanmıştır (m.3).

²⁹ Krien/Andresen/Valder, **a.g.e.**, § 453, 21; Helm, §§ 407-409, 69; Hirş, **a.g.e.**, s. 748.

³⁰ Arkan, **Sorumluluk**, s. 12.

³¹ Taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin ücret unsuruna ilişkin daha detaylı açıklama için bkz. s. 90 vd.

³² OSER, Hugo; SCHÖNENBERGER, W.; **Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch**, V. Band: Das Obligationenrecht, 3. Teil: Art. 419-529, Zürich 1945, Art. 439, 6; HARTMANN, Hans; "Die Stellung des Versenders gegenüber dem Spediteur und dem Frachtführer im Speditionsvertrag", Dissertation, Basel, 1944, s. 5; Arkan, **Borçlar ve Sorumluluk**, s. 314; AYHAN, Rıza; ÖZDAMAR,

C. 6102 Sayılı TTK'da Yer Almayan Unsurlar

1. Kendi Namına ve Gönderen Hesabına Hareket

Genel olarak komisyoncu, kendi namına ve bir müvekkil hesabına faaliyette bulunur (TBK.m.532/1). Görüldüğü üzere, komisyoncu, dolaylı temsil yetkisini haiz olarak iş görür³³. 6762 sayılı TTK'nın 808. maddesinin 1. fıkrasında da "...kendi namına ve bir müvekkil hesabına" faaliyette bulunacağı belirtilerek, taşıma işleri komisyoncusunun sahip olduğu dolaylı temsil yetkisi açıkça vurgulanmıştır. Bu nedenle, taşıma işleri komisyoncusu, eşyayı taşıyan kişiye karşı, gönderenin gizli bir temsilcisi (vekil) durumundadır³⁴. 6762 sayılı TTK bakımından, şayet sözleşmede taşıma işleri komisyoncusunun gönderen adına hareket etmesi şart koşulmuşsa, artık taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinden bahsedilemez. Böyle bir durumda, adi vekâlet, simsarlık veya acente sözleşmesinin varlığından bahsedilebilir³⁵.

6762 sayılı TTK bakımından durum böyle olmakla birlikte, 6102 sayılı TTK'nın yeni düzenlemesiyle "kendi namına, müvekkili hesabına hareket etme" madde metninden çıkarılmıştır. Bununla beraber, yeni Kanun'un 918. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinde "taşıma işini fiilen gerçekleştirecek taşıyıcıyı ve taşıyıcıları seçmek, eşyanın taşınması için gereken taşıma, ardiye ve taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmelerini yapmak", taşıma işleri komisyoncusunun yükümlülükleri arasında sayılmıştır. Aynı maddenin 3.

Mehmet; ÇAĞLAR, Hayrettin; **6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Ticarî İşletme Hukuku**, Ankara, 2012, s. 369.

³³ YAVUZ, Cevdet; **Türk-İsviçre ve Fransız Medeni Hukuklarında Dolaylı Temsil**, İstanbul, 1983, s. 28; ÖZDAMAR, Mehmet; Sigorta Brokeri ve Hukukî Niteliği, **AÜHFD**, 2008, C.57, S. 3, s. 547.

³⁴ Helm, **a.g.e.**, §§ 407-409, 10; BİLGİŞİN, Şevket Memedali, **Ticaret Hukuku Prensipleri**, C.I, İstanbul, 1950, s. 336 vd.

³⁵ Hirş, **a.g.e.**, s. 738; İsviçre hukuku bakımından aynı yönde bkz. MONTANARO, Giovanna; **Die Haftung des Spediteurs für Schäden an Gütern, Unter besonderer Berücksichtigung des Lufttransportes und der Allgemeinen Bedingungen des Schweizerischen Spediteurverbandes (AB SSV)**, Zürich, 2001, s. 3.

fıkrasında da, taşıma işleri komisyoncusunun, gerekli sözleşmeleri kendisi veya böyle bir yetki almış olması şartıyla, gönderen adına yapacağı öngörülmüştür.

Görüldüğü üzere, taşıma işleri komisyoncusu böyle bir yetki aldığı takdirde, göndereni doğrudan temsil edebilecektir. Bu maddenin varlığı dolayısıyla, madde metninde açıkça belirtilmemiş olsa dahi, taşıma işleri komisyoncusunun, kural olarak kendi adına ve bir gönderen hesabına hareket eden kimse olarak anlaşılması gerektiği belirtilmektedir³⁶. Nitekim, 917. maddenin gerekçesinde, komisyoncunun, 6762 sayılı TTK'nın 808. maddesinin birinci fıkrasında, "ücret mukabilinde kendi namına ve bir müvekkil hesabına eşya taşıtan" kişi olarak tanımlandığı, Alman Taşıma Hukuku Reform Kanunu hazırlanırken, aynı doğrultuda bir tanımın esas alındığı ve ilgili hükümlerin böyle bir tanıma göre hazırlandığı belirtilerek, Alman Ticaret Kanunu'nun 453 ilâ 465. maddelerinden iktibas edilen 6102 sayılı TTK'ya ilişkin tasarinın 917 ilâ 930. maddelerinin temelinde de yine aynı tanımın yattığı ifade edilmiştir³⁷. Ayrıca, yukarıda da belirttiğimiz gibi, Tasarı'nın ilk hâlinde kullanılan "yüklenici" ibaresi yerine "başkası hesabına taşıtma" işini daha iyi ifade ettiği gerekçesiyle "komisyoncu" ibaresi geri getirilmiştir.

Görülüyor ki Kanun Koyucu, taşıma işleri komisyoncusunun bu özelliğinin devam ettiğini belirtmektedir. Kanaatimizce, 6102 sayılı TTK'nın 918. maddesinin 3. fıkrasının varlığı karşısında "kendi namına hareket etme" taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin belirleyici unsurlarından biri olmaktan çıkmıştır³⁸. Zira, anılan maddeye göre, taşıma işleri komisyoncusu artık gerekli sözleşmeleri yetki almış olması şartıyla gönderen adına da yapabilecektir.

³⁶ Arkan, **Ticarî İşletme**, s. 233, esasen, anılan kaynaktaki göndermenin 918 maddenin 3. fıkrasına yapılması gerekirken sehven 917. maddenin 3. fıkrasına yapıldığı anlaşılmaktadır.

³⁷ 917. maddeye ilişkin gerekçe, s. 650.

³⁸ Aynı yönde bkz. Gass, **a.g.e.**, § 453, 16, 33 ve § 454, 56; aksi görüş için bkz. BOZER, Ali; GÖLE, Celal; **Ticari İşletme Hukuku**, İkinci Bası, Ankara, 2013, s. 96.

Taşıma işleri komisyoncusunun 918. maddenin 3. fıkrası gereğince, gerekli sözleşmeleri gönderen adına akdedebilme yetkisine sahip olması, kendisine, sorumluluğunu büyük ölçüde ilgili kişiyi seçmede sorumluluk ile sınırlandırma olanağı verir³⁹. Özellikle, taşıma sözleşmesinde, sahip olduğu gönderen sıfatı dolayısıyla taşıma işleri komisyoncusuna ait olan yükümlülükler, böyle bir durumda taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin gönderenine ait olur. Ancak bu durumda yani, gönderen adına hareket etmesi hâlinde taşıma işleri komisyoncusu vekil olarak kabul edilse dahi⁴⁰ sorumluluğu vekâlet hükümlerine göre değil komisyonculuk hükümlerine göre belirlenmeye devam eder.

Taşıma işleri komisyoncusu, yetkisi olmaksızın bir gönderen adına da hareket edebilir. Yetkisiz temsilin (falsus procurator) söz konusu olduğu bu hâlde⁴¹ temsil olunan, taşıma işleri komisyoncusunun yetkisi olmaksızın adına akdettiği sözleşmeler bakımından, taraf sıfatını haiz olmaz. Bununla birlikte onun, komisyoncunun yetkisi olmadığı hâlde, kendi adına akdettiği sözleşmelere sonradan icazet vermesi mümkün olup (TBK.m.46), verilen icazet onu, gönderen durumuna sokar. Taşıma işleri komisyoncusuna herhangi bir yetki vermediği hâlde, temsil edilen kişinin, komisyoncu tarafından sunulan ve kendisinin gönderen olarak yer aldığı taşıma sözleşmesini imzalayıp, komisyoncuya geri vermesi durumunda, yaratılan hukuki görünümünden dolayı taşıyıcının, komisyoncunun gönderen adına hareket etme yetkisinin varlığına ilişkin itimadı korunur⁴².

Kendi adına hareket gibi “müvekkil (gönderen) hesabına” hareket de, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin unsuru olmaktan çıkmıştır. Nitekim, Alman Taşıma Hukuku Reform Kanunu Tasarısı’nın ilk hâlinde⁴³

³⁹ FREMUTH; Fritz; THUME, Karl-Heinz; **Kommentar zum Transportrecht, Paragraphen 407-475 h HGB, WA und ADSp.**, Heidelberg, 2000, § 454, 27.

⁴⁰ Arkan, **Sorumluluk**, s. 22.

⁴¹ Becker, **a.g.e.**, Art. 425, 6.

⁴² Bydlinski, **Münchener Kommentar**, § 453, 127.

⁴³ BT-Drucksache 13/8445, s. 106.

“başkası hesabına hareket” ibaresi tasarı metninde yer almaktaydı. Ancak, bu ibare, komisyoncunun, kesin ücret anlaşmasında (TTK.m.921) olduğu gibi, her zaman başkası hesabına hareket etmediği gerekçesiyle adalet komisyonu tarafından kaldırılmış ve artık taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin, komisyoncunun eşyanın taşınmasını hem gönderen hem de kendi hesabına üstlendiği bir sözleşme olarak anlaşılması gerektiği belirtilmiştir⁴⁴. Ayrıca, “Gönderenin Alacakları”nın düzenlendiği 922. maddenin ilk cümlesindeki, “gönderen, komisyoncunun kendi adına ve onun hesabına yaptığı sözleşmelerden doğan alacaklarını” ifadesi de bu görüşü destekler niteliktedir. Bu nedenle, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi, komisyoncunun, hem kendisi adına ve gönderen hesabına hem de gönderen ad ve hesabına faaliyette bulunabileceği bir sözleşme niteliğine sahiptir.

2. Faaliyetin Meslek Edinilmiş Olması

TBK’nın 532 vd. maddelerinde düzenlenmiş olan alım satım komisyonculuğu bakımından devamlılık unsuru aranmamasına karşın, 6762 sayılı TTK’nın 808. maddesinde, taşıma işleri komisyoncusu **“ücret mukabilinde, kendi namına ve bir müvekkil hesabına eşya taşıtmayı sanat ittihaz etmiş olan kimse”** şeklinde tanımlanarak, taşıma işleri komisyonculuğunun varlığı bakımından bu işin meslek edinilmiş olması aranıyor ve yalnız komisyonculuk işini meslek edinmiş olan kimselerin akdettiği sözleşmeler, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi olarak vasıflandırılıyordu⁴⁵.

Eski kanunda yer alan “sanat ittihaz etmiş olmak” ibaresi yerine, yeni kanunda “taşıma işleri komisyonculuğu bir ticarî işletme faaliyetidir” hükmü

⁴⁴ BT-Drucksache 13/10014 (Deutscher Bundestag 13. Wahlperiode Drucksache 13/10014 04. 03. 98 Beschlußempfehlung und Bericht des Rechtsausschusses (6. Ausschuß) zu dem Gesetzentwurf der Bundesregierung - Drucksache 13/8445, <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/13/100/1310014.pdf>), s. 52.

⁴⁵ Hirş, **a.g.e.**, s. 748.

sevk edilmiştir (TTK.m.917/2). Gerekçe’de bu düzenlemeyle ilgili olarak herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Buna karşılık taşıma işleri kitabının genel hükümleri arasında yer alan ve taşıma işlerinin ticarî işletme faaliyeti olduğunun öngörüldüğü 850. maddenin 3. fıkrasına ilişkin gerekçede, anılan hükmün taşıma işlerini ticarî işletme faaliyeti olarak kabul ederek sadece bir karine koyduğu, aksi hâlde 850. vd maddelerinin kıyas yolu ile uygulanacağı ifade edilmiştir. Ayrıca taşıyıcının taşımayı bir meslek olarak icra etmesi gerektiği ve taşımacılık işinin bir esnaf işletmesi bağlamında yürütülemeyeceği ancak aksi hâlde dahi taşıma sözleşmesinin bu niteliğini yitirmeyeceği yani taşımanın bir ticari işletme faaliyeti olmasının sözleşmenin tanım unsuru olmadığı belirtilmiştir.

Mehaz Alman Ticaret Kanunu’nun 453. paragrafının 3. fıkrasında ise, taşıma işleri komisyonculuğu için 453. vd. paragraflarda öngörülmüş olan hükümlerin, eşyanın taşınmasının ancak, bir ticarî işletme adına/tarafından üstlenilmesi durumunda uygulama alanı bulacağı öngörülmüştür. Bununla birlikte eşyanın taşınması işini arızî olarak yapan kişilere de taşıma işleri komisyonculuğu hükümlerinin uygulanacağı kabul edilmektedir⁴⁶. İsviçre Hukuku’nda da taşıma işleri komisyonculuğu için devamlılık şart koşulmamıştır⁴⁷.

6102 sayılı TTK’da, taşıma işleri komisyonculuğunun ticarî işletme faaliyeti olarak kabul edilmesi, gerçekten bu işin meslek edinilmesini zorunlu bir unsur hâline getirir mi?⁴⁸ Taşıma işleri komisyonculuğu faaliyeti bir ticarî işletme kapsamında bir defaya mahsus olarak yerine getirilemez mi? TTK’nın 11. maddesinin 1. fıkrasına göre ticarî işletme, esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşan düzeyde gelir sağlamayı hedef tutan faaliyetlerin devamlı ve

⁴⁶ Bydlinski, **Münchener Kommentar**, § 453, 190; Krien/Andresen/Valder, **a.g.e.**, § 453, 47; BAUMBACH, Adolf; HOPT, Klaus; MERKT, Hanno; **Handelsgesetzbuch**, 34. Auflage, München, 2010, § 453, 2.

⁴⁷ Oser/Schönenberger, **a.g.e.**, Art. 439, 6.

⁴⁸ Eşya taşıma işinin meslek edinilmesi gerektiği yönünde bkz. Ayhan/Özdamar/Çağlar, **a.g.e.**, s. 369; aynı şekilde, devamlılık unsurunun bulunması gerektiği yönünde bkz. Arkan, **Ticarî İşletme**, s. 234; Bozer/Göle, **Ticari İşletme 2013**, s. 97.

bağımsız şekilde yürütüldüğü işletmedir. Bu tanıma göre bir ticarî işletme bünyesinde birbirinden farklı faaliyetler bir arada yürütülebilir. Ancak, her bir faaliyetin ayrı ayrı ve sürekli yerine getirilmesi gerekmez. Buna göre taşıma işleri komisyonculuğunun da bir ticarî işletme bünyesinde, bu iş meslek edinilmeden bir defaya mahsus olarak yerine getirilebileceği kabul edilmelidir⁴⁹. Yani, 917. maddenin 2. fıkrasındaki “taşıma işleri komisyonculuğu bir ticarî işletme faaliyetidir” hükmü bu şekilde anlaşılmalıdır. Diğer yandan, kanaatimizce, sırf taşıma işleri komisyonculuğu ile uğraşılması durumunda, bu faaliyetin 11. maddede öngörülen ölçütlere uymaması durumunda dahi ticari işletme faaliyeti sayılmasını haklı kılacak bir gerekçe de yoktur⁵⁰. Ancak, ortada bir ticarî işletme yoksa ve eşyanın taşınması bir kereye mahsus olarak üstlenilmişse⁵¹, zaten bu faaliyet, ticarî işletmeye vücut vermeyecektir. Dolayısıyla, sadece, ticari işletmenin varlığı için gerekli diğer şartların mevcut olması hâlinde, taşıma işleri komisyoncusu tacir⁵² sayılmalıdır⁵³.

⁴⁹ Karş. BOZER, Ali; GÖLE, Celal; **Ticari İşletme Hukuku *6102 Sayılı TTK Çerçevesinde***, Ankara, 2011, s. 100.

⁵⁰ TTK.m.850/3 bakımından aynı yönde AYDIN, Alihan; “TTK Tasarısı’nda, Taşıma İşlerine Dair Hükümlerin Değerlendirilmesi”, **HPD**, S. 6, Mayıs 2006, s. 69.

⁵¹ Taşıma işleri komisyonculuğunun geçici olarak yapılması hâlinde, TBK.m.546/2 gereği komisyoncuya ilişkin olarak TBK’da öngörülen 532 vd. maddelerinin uygulanması gerektiği yönünde bkz. Bozer/Göle, **Ticari İşletme 2011**, s. 100; ARKAN ise, arızî olarak yapılan taşıma işleri komisyonculuğuna, TTK. 917 vd. maddelerinin kıyas yolu ile uygulanması gerektiğini belirtmektedir Arkan, **Ticarî İşletme**, s. 235; 6762 sayılı TTK bakımından Borçlar Kanunu hükümlerine tâbi olacağı yönünde Arslanlı, **a.g.e.**, s. 202.

⁵² Ticarî bir işletmeyi kısmen dahi olsa kendi adına işleten kişi tacirdir (TTK.m.12/1).

⁵³ 6762 sayılı TTK’nın 12. maddesinde de, “komisyonculuk” işleriyle uğraşmak üzere kurulan müesseseler, ticarethane olarak kabul edilmişti ve ticari işletmenin varlığı için gerekli diğer şartlar da mevcutsa, taşıma işleri komisyoncusu tacir sayılıyordu.

III. TARAFLARI

A. Gönderen (Taşıttıran)

Kanun maddesindeki ifadesiyle “gönderen”, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin karşı tarafını oluşturan, eşyanın taşıtılması için komisyoncuyu vekil tayin eden ve sözleşmede kararlaştırılan ücreti ödeme borcu altına giren kişidir.

6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nda, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin diğer tarafını belirtmek üzere “müvekkil” terimi kullanılmışken⁵⁴, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nda müvekkil yerine “gönderen” terimi tercih edilmiştir. Belirtmek gerekir ki kanun maddesinde “gönderen” teriminin tercih edilmiş olması yerinde olmamıştır. Zira, sözleşmenin karşı tarafı, kararlaştırılan eşyayı göndermemektedir; sözleşmeyi, gönderme işini kendisi yerine bir başkasının yerine getirmesi amacıyla akdetmektedir. Bu nedenle, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinde, sözleşmenin karşı tarafı teknik anlamda gönderen sayılmaz. Nitekim, buna uygun olarak Alman Ticaret Kanunu’nda (HGB § 453) Türkçe’ye gönderen şeklinde çevrilen “**absender**” yerine “**versender**” ibaresi kullanılmıştır⁵⁵. Bizim kanunumuzda da, HGB’nin 453. paragrafında yapılan bu terminolojik ayrıma uygun olarak, taşıma sözleşmesinin karşı tarafını belirtmek amacıyla kullanılmış olan gönderen teriminden farklı bir terim tercih edilmeliydi. Belirtelim ki, 6762 sayılı TTK’da kullanılan “**müvekkil**” terimi de vekâlet sözleşmesini çağrıştırdığından doğru bir seçim olmayacaktı.

⁵⁴ 6762 sayılı TTK m.808 “...namına ve bir **müvekkil** hesabına eşya taşıtmayı sanat ittihaz etmiş...”, m. 809 “...**gönderenin** menfaatlerini korumaya...”.

⁵⁵ Alman Taşıma İşleri Komisyonculuğu Genel Şartları’nda (ADSp) ise, “auftraggeber” (vekâlet veren) ibaresi kullanılmıştır.

Kanaatimizce, eşyasını taşıması için başka bir kişiyi görevlendirdiği için, bu kişiyi tanımlamaya uygun terimler “taşıttıran” ve “gönderen”dir. Bu kişiyi tanımlamak için, gizli gönderen terimi de kullanılabilir. Zira, eşyasını taşımak isteyen kişi, taşıma işleri komisyoncusunun, eşyanın taşıtılması hususunda kendileriyle sözleşme akdettiği kişilere karşı, eşyanın gizli gönderenidir. Ancak, çalışmamızda, kanundaki gönderen terimini kullanmayı uygun görüyoruz.

B. Taşıma İşleri Komisyoncusu

1. Terminoloji

Gönderenle yaptığı taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi ile onun eşyasını taşıtmayı üstlenen taşıma işleri komisyoncusu, sözleşmenin aktif tarafını oluşturur. 6102 sayılı TTK’ya ilişkin tasarinın ilk hâlinde, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nda kullanılan “Taşıma İşleri Komisyoncusu” yerine “Taşıma İşleri Yüklenicisi” ibaresi kullanılmıştır. Ancak, bu ifade, Adalet Komisyonunda değiştirilmiş ve 6762 sayılı Kanun’da kullanılan komisyoncu teriminin, “başkası hesabına taşıtma” işini daha iyi ifade ettiği gerekçesi⁵⁶ ile eski terminoloji muhafaza edilmiştir. Hâl böyle olmakla birlikte, doktrinde, komisyoncu yanında vekilin de dolaylı temsilci sıfatıyla işlem yapabileceği kabul edilmektedir⁵⁷. Türk Hukuku’nda, bir kimsenin komisyoncu sayılabilmesi için, her durumda, kendi adına olduğu hâlde başkası hesabına hareket etme unsurunun varlığı gerekir⁵⁸. Ancak, 6102 sayılı TTK’da, taşıma işleri komisyoncusunun gerekli sözleşmeleri yetki almış olması şartıyla gönderen adına akdedebileceği öngörülmüştür (TTK.m.918/3). Bu nedenle,

⁵⁶ 22. Dönem Adalet Komisyonu Raporu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonu Esas No : (1/1138), Karar No: 123, Tarih: 3/5/2007.

⁵⁷ Yavuz, **Temsil**, s. 28 ve orada anılan yazarlar.

⁵⁸ YHGK’nin 04.11.1964 tarih ve E: T/876, K: 635 sayılı kararı, AD.,1965, s. 711; YHGK’nin 15.9.1971 tarih ve E: 1969/T-736, K: 521 sayılı kararı, TİK., 1972, s. 208.

Tasarı'nın ilk hâlinde kullanılmış olan "yüklenici" teriminin, "komisyoncu" terimine nazaran daha doğru bir ifade şekli olduğu düşünülebilir. Ancak, "taşıma işleri yüklenicisi" ismi, üstlenilen faaliyetin taşıma yüklenimi olduğu, yani, taşımanın bizzat gerçekleştirileceği düşüncesi uyandırabileceğinden bizce uygun değildir⁵⁹. Ayrıca, taşıma işleri yüklenicisi teriminin tercihi, taşıma işleri komisyoncusunun, eser sözleşmesindeki müteahhit için 6098 sayılı yeni TBK'da kullanılan yüklenici ile karıştırılması ihtimalini de doğurabilirdi.

"Taşıma işleri aracı"⁶⁰ ibaresi de yerinde bir ifade biçimi olmazdı. Zira, aracı terimi, farklı kişileri ifade için kullanılan genel bir terimdir. Mesela simsar, acente gibi kişiler de karşımıza aracı olarak çıkarlar.

Kanaatimizce, 6102 sayılı TTK'da, taşıma işleri komisyoncusu ibaresi yerine "taşıtma işleri organizatörü" veya düzenleyicisi ibaresinin tercihi daha uygun düşerdi⁶¹. Yukarıda da belirttiğimiz üzere, komisyoncu, taşıyıcıdan farklı olarak taşıma değil "taşıtma" işini üstlenir. Bu nedenle, komisyoncuyu ifade etmek için kullanılan ifadede, "taşıma" yerine, "taşıtma" ibaresi yer almalıdır⁶². Diğer yandan, 6102 sayılı TTK'da, komisyoncunun asıl yükümlülüğünün eşyanın taşıtılması olduğu ve bunun taşıma işinin örgütlenmesini kapsadığı belirtilmiştir (m.918/1). Taşıma işleri komisyoncusu, bu yükümlülüğünü, kural olarak, gerekli taşıma sözleşmelerini akdederek yerine getirir⁶³. Yani, komisyoncu bir organizatör olarak hareket eder. Ayrıca belirtmek gerekir ki "taşıtma işleri organizatörü" ibaresi, uygulamada

⁵⁹ Aynı yönde KARA, Hacı; "Deniz Taşımacılığında Freight Forwarder", **Legal Hukuk Dergisi**, 2006-Ocak, Yıl 4, S. 37, s. 86.

⁶⁰ Bu ifade için bkz. Kara, **a.g.m.**, s. 86.

⁶¹ Aynı yönde ÜNAN, Samim; "Karayolu Taşıma Kanunu'ndaki Eşya Taşımaya, Taşımacı Acentesine, Taşıma İşleri Yüklenicisine ve Zorunlu Sigortaya İlişkin Bazı Yanlış Düzenlemeler", **Mehmet Somer'in Anısına Armağan**, İstanbul, 2006, s. 385, dñn.2, bununla birlikte, yazar, Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nın ilk halinde yer alan "taşıma işleri yüklenicisi"nin de kullanılabileceği görüşündedir.

⁶² Aynı yönde Aydın, **TTK Tasarısı**, s. 68.

⁶³ Bu nedenle, taşıma işleri komisyoncusu "navlun sözleşmesi komisyoncusu" (Frachtvertragskommissionar) şeklinde de ifade edilmektedir. bkz. Montanaro, **a.g.e.**, s. 1,2.

kullanılan ve esasen taşıma işleri komisyoncusunu ifade edip etmediği tartışmalı olan “freight forwarder” ibaresini de karşılayacak niteliktedir⁶⁴. Çünkü 6762 sayılı Kanun’dan farklı olarak 6102 sayılı TTK bakımından, taşıma işleri komisyoncusu için öngörülen yükümlülükler (bkz. m.918) dikkate alındığında, Kanun Koyucu tarafından komisyoncuya freight forwarder sıfatı yüklendiği görülecektir⁶⁵. Ancak, çalışmamızda, yerleşmiş bir ifade olduğundan kanunda kullanılan taşıma işleri komisyoncusu terimini kullanmayı uygun görüyoruz.

Belirtmek gerekir ki taşıtma işleri organizatörü, aynı isimle Karayolu Taşıma Yönetmeliği’nde⁶⁶ tanımlanmıştır. Anılan tanıma göre, taşıma işleri organizatörü, ilgili mevzuatın taşıyıcı⁶⁷ sıfatı ile faaliyet gösterenlere getirdikleri yükümlülük ve sorumluluklar çerçevesinde taşıyıcı kabul edilerek, eşya taşımacılığı alanında yetki belgesi almış gerçek ve tüzel kişilerin imkân, kabiliyet ve kapasiteleri ile gerektiğinde diğer taşıma türlerinden de yararlanarak veya bunları kullanarak kombine taşımacılık dahil kendi nam ve hesabına eşya taşıması yaptırarak taşıma faturası düzenleyen gerçek ve tüzel kişileri ifade eder (m.4). Tanımda, taşıma işleri organizatörlerinin, eşya taşımacılığı yetki belgesi sahiplerine taşıma yaptırabileceği belirtilmektedir. Ayrıca, taşıma işleri organizatörlerine, diğer taşıma türlerinden de yararlanma yetkisi verilmektedir. Yani, söz konusu Yönetmelik, karayolu taşımasına ilişkin olduğu hâlde diğer taşıma türleri bakımından da taşıma işleri organizatörüne yetki vermektedir. Yönetmelik, taşıma işleri organizatörlerini,

⁶⁴ 6762 sayılı Kanun’daki düzenlemesiyle taşıma işleri komisyoncusu ile freight forwarderın aynı şeyler olmadıkları ve tam olarak örtüşmedikleri yönünde bkz. DOĞRUCU, Muhittin; “Freight Forwarder”, **Deniz Hukuku Dergisi**, Sayı 1- 4, 2004, s. 85.

⁶⁵ DEĞİRMENCİ, Nil Kula; **Çoklu Taşıma İşleticisi Olarak Taşıma İşleri Komisyoncusunun Sorumluluklarına ve Sorumluluk Sigortası Himayesine İlişkin Bir İnceleme**, İzmir, 2012, s. 88-89; Kara, **a.g.m.**, s. 86.

⁶⁶ RG. Tarih: 11.06.2009- Sayı: 27255.

⁶⁷ Belirtmek gerekir ki, anılan Yönetmelik’te ve KTK’da, taşıyıcı yerine “taşımacı” terimi kullanılmıştır.

taşıyıcı saymakta ise de,⁶⁸ belirtmeliyiz ki, bu tercih, “organizatör” kavramı ile bağdaşmamaktadır.

2. Tanımı

6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun kıymetli evraka ayrılan üçüncü kitabının taşıma işleri ve taşıma senedinin düzenlendiği ikinci kısmının “taşıma işleri komisyonculuğu” başlığını taşıyan dördüncü ayrımında sevk edilen 808. maddesinde taşıma işleri komisyoncusu, **“ücret mukabilinde, kendi namına ve bir müvekkil hesabına eşya taşıtmayı sanat ittihaz etmiş olan kimse”** olarak tarif edilmekteydi. Dikkat edileceği üzere, ayrımın başlığı “Taşıma İşleri Komisyonculuğu” olmasına rağmen Kanun Koyucu, ilk maddede komisyoncuyu tarif etmiştir. 6102 sayılı TTK’nın altıncı kısmının başlığı ise, “Taşıma İşleri Komisyoncusu”dur. Ancak, yeni kanunda, komisyoncunun tanımlanması yerine, 917. maddede⁶⁹, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin düzenlenmesi tercih edilmiştir.

Görüldüğü üzere, hem 6762 sayılı eski TTK’da hem de 6102 sayılı yeni TTK’da, başlık ile tanımlı verilen kavramlar arasında bir uyumsuzluk söz konusudur. Buna karşılık, Alman Ticaret Kanunu’nun 4. kitabının 5. kısmının ana başlığı “Speditionsgeschäft”tir ve bu ibare Türkçe’ye “taşıma işleri komisyonculuğu” olarak çevrilebilir. Ana başlık ile içeriğin birbirine uygunluğunu sağlamak için bizim kanunumuzun başlığı da Mehaz Kanun’a uygun olarak “Taşıma İşleri Komisyonculuğu” olmalıydı.

Buraya kadar yapılan izahattan anlaşılacağı gibi, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nda, 6762 sayılı kanundan farklı olarak taşıma işleri

⁶⁸ KARAN, taşıyıcı olması dolayısıyla KTK’nın kapsamına giren böyle bir kişinin, ayrı bir sıfatla Yönetmelik kapsamına sokulmasını ihtiyatla karşılamak gerektiğini, bu kişilerin taşıyıcının bir alt türü olarak ele alınmalarının daha doğru olacağını belirtmektedir, KARAN, Hakan; “Karayolu Taşıma Kanunu ve Yönetmeliği”, *Batider*, C. 22, S. 3, Yıl 2004, s. 104.

⁶⁹ “Bu maddenin birinci fıkrası, 25/06/1998 tarihli Alman Taşıma Hukuku Reform Kanunu uyarınca değiştirilen Alm. TK.’nın 453 üncü paragrafının birinci ve ikinci fıkralarından birleştirilerek alınmıştır” 917. maddeye ilişkin gerekçe, s. 650.

komisyonculuğu sözleşmesinin aktif tarafı olan taşıma işleri komisyoncusunun tanımının verilmesinden kaçınılmıştır. Ancak, 6102 sayılı kanunun gerekçesinde, taşıma işleri komisyoncusunun tanımının verilmesinden neden vazgeçildiği hakkında herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Bununla ilgili açıklamayı mehzaz 25 Haziran 1998 tarihli Alman Taşıma Hukuku Reform Kanunu Gerekçesi'nde⁷⁰ bulmaktayız. HGB'nin 452. paragrafına⁷¹ ilişkin gerekçede, "BGB'nin (Alman Medeni Kanunu) sözleşmeler hukuku sistematigi ile uyum sağlanması açısından, yürürlükteki hukuktan farklı olarak, HGB'nin taşıma hukukuna ilişkin § 407 vd. maddelerinde, taşıma işleri komisyoncusunun fiilîyattaki görünümünün sürekli bir değişim içerisinde olması ve taşıma işleri komisyoncusu kavramını kanuni bir tanıma bağlamanın mümkün olmaması nedeniyle, komisyoncu yerine taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin tanımının verildiği; uygulamada taşıma işleri komisyoncusunun, taşıma, depolama gibi birçok işi ve istisna sözleşmesine ilişkin belirli birçok edimi yerine getirdiği, ancak, bunların, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin ideal tipinde yer almayan faaliyetler olduğu; bu nedenle, taşıma işleri komisyoncusunun modern lojistik işletmeleri anlamında sözleşmesel bir hukuki figür olarak belirlenmesinden vazgeçildiği" belirtilmektedir⁷².

Taşıma işleri komisyoncusu süje olarak mevzuatımızda 4925 sayılı KTK'da tanımlanmıştır. Anılan kanunun "Tanımlar" başlıklı 3. maddesine göre, taşıma işleri komisyoncusu, ücreti karşılığında kendi namına ve bir müvekkil hesabına eşya taşıtmayı meslek edinmiş kişidir.

⁷⁰ Alman Taşıma Hukuku Reform Kanunu'na (TRG) ilişkin 29.08.97 tarihli Federal Hükümet Kanun Tasarısı, Bundestag Drucksache 13/8445, s. 105.

⁷¹ Daha sonra paragraf numarası 453 olmuştur.

⁷² BT-Drucksache 13/8445, s. 105.

3. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Benzer Mesleki Faaliyetleri İcra Eden Kişilerden Farkları

Günümüzde, taşıma işleri komisyoncusu tarafından taşımacılık alanında yapılan faaliyetler ve verilen hizmetler, sadece eşyanın taşınmasının temini ile sınırlı kalmadığından, yapılan faaliyetin ve faaliyeti yerine getiren kişinin hukuken doğru olarak nitelendirilmesi, muhtemel uyuşmazlıklarda somut olaya uygulanacak hükümlerin tespit edilmesi bakımından önem arz eder. Bu nedenle aşağıda taşıma işleri komisyonculuğunun benzer mesleki faaliyetlerden farkları, bu faaliyeti yerine getiren kişiler bakımından ortaya konmaya çalışılacaktır.

a. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Taşıyıcıdan Farkı

Eşyanın taşınmasını, çoğu kez bizzat üstlenmesinden dolayı, taşıma işleri komisyoncusu, uygulamada en çok taşıyıcı ile karıştırılmaktadır⁷³. Taşıma işleri komisyoncusunun sorumluluğu bakımından, taşıyıcının sorumluluğu için öngörülmüş hükümlere atıf yapılmış olan 6102 sayılı TTK'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte, ilk bakışta, bu ayrımın (taşıyıcı- taşıma işleri komisyoncusu) öneminin azaldığı zannedilebilir. Ancak, taşıma işleri komisyoncusu, kural olarak, eşyanın taşınması sırasında ortaya çıkan zarardan sorumlu olmadığından ayrıca komisyoncunun taşıyıcıya oranla gönderenin menfaatlerini gözetme yükümlülüğü daha ağır olduğundan, ortada bir taşıma mı yoksa taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi mi olduğunun belirlenmesi önemli meselelerden biridir⁷⁴.

Öncelikle, taşıma işleri komisyoncusu ile taşıyıcı, faaliyetleri bakımından birbirlerinden ayrılırlar. Zira, TTK'nın 850. maddesinde

⁷³ Almanya'da günlük konuşma dilinde taşıma işleri komisyoncusu kavramının taşıma işini gerçekleştiren işletme, yani, taşıyıcı olarak anlaşıldığı ve kullanıldığı, bu terimlerin eş anlamlı oldukları ifade edilmektedir, Krien/Andresen/Valder, **a.g.e.**, § 453, 6, 7.

⁷⁴ Krien/Andresen/Valder, **a.g.e.**, § 453, 7.

taşıyıcının taşıma sözleşmesiyle üstlendiği işin, eşya veya yolcu **“taşıma işi”** olduğu hüküm altına alınmış ve asli borcunun, eşyayı varma yerine götürmek ve orada gönderilene teslim etmek veya yolcuyu varma yerine ulaştırmak olduğu öngörülmüştür. Buna karşılık, TTK’nın 917. maddesinin 1. fıkrasında ise, komisyoncunun üstlendiği işin eşyanın **“taşıtılması”** olduğu belirtilmiştir⁷⁵.

Görüldüğü üzere, taşıma işleri komisyoncusu, taşıyıcıdan farklı olarak sözleşme konusu eşyayı bizzat taşımaz; taşıyıcı ile kendi namına veya yetki almış olması şartıyla gönderen namına taşıma sözleşmesi akdederek, gönderene ait eşyayı taşır. Ancak, sözleşmenin asli edimini, taşımanın organizasyonundan ziyade taşıma işinin sonucu oluşturuyorsa, ortada bir taşıma sözleşmesinin olduğu kabul edilmelidir⁷⁶. Bununla birlikte taşıyıcı ve taşıma işleri komisyoncusu arasında bu yönden bir ayırım yapılırken, taşımanın fiilen yerine getirilmesi olgusunun dikkate alınmaması gerekir⁷⁷. Zira, bir taşıyıcı, üstlendiği taşıma işini fiilen bir başka taşıyıcıya gödürebilir; fakat bu durum kendisinin taşıyıcı sıfatını etkilemez. Aynı şekilde, taşıma işleri komisyoncusu da bu sıfatına hâlel gelmeksizin taşıma işini bizzat yerine getirebilir. Nitekim, TTK’nın 926. maddesinde taşıma işleri komisyoncusunun eşyanın taşınmasını bizzat üstlenebileceği de hüküm altına alınmıştır. Söz konusu hakkın kullanılması hâlinde taşıma işleri komisyoncusu taşımadan doğan haklar ve yükümlülükler yönünden taşıyıcı veya taşıyan sayılır.

Yukarıda yapılan izahat neticesinde, taşıyıcının maddi bir faaliyette bulunmayı, taşıma işleri komisyoncusunun ise, daha ziyade hukuki işlem yapmayı üstlendiği söylenebilir. Nitekim, İsviçre doktrininde, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin hukuki işlemin yapılmasına ilişkin vekâlet

⁷⁵ 6762 sayılı TTK’nın 808. maddesinde de komisyoncunun eşyanın taşıtılmasını üstlendiği hüküm altına alınmış olmasına rağmen Yargıtay, taşıma işleri komisyoncusunun taşımayı üstlendiği görüşündeydi. Yargıtay 11. HD’nin 22.4.1986 tarih ve E: 2390- K: 2398 sayılı kararı, YKD. 1986/8, s. 1163 vd.

⁷⁶ OLG München’in 13.06.1997 tarih ve 23 U 5947/96 sayılı kararı, VersR 1999, s. 341.

⁷⁷ KOLLER, Ingo; “Die Abgrenzung zwischen Speditions- und Frachtverträgen“, NJW, 1988, s. 1758.

(Rechtshandlungsauftrag), taşıma sözleşmesinin ise, maddi eylemin yapılmasına ilişkin vekâlet (Tathandlungsauftrag) olduğu belirtilmektedir⁷⁸.

Eşyanın taşınma süresi içinde muhafazası yükümlülüğü, taşıma sözleşmesinin belirleyici ve ayırdedici özelliklerinden bir diğeridir⁷⁹. Zira, taşıma işini üstlendiği için, işin niteliği gereği, sözleşmeye konu olan eşya taşıyıcının muhafaza ve gözetimine bırakılır⁸⁰. Bu bakımdan, taşıyıcı, eşya üzerinde mutlaka zilyetlik elde etmelidir⁸¹. Buna karşılık, taşıma işleri komisyoncusu, eşyanın taşınması yükümlülüğünü, sözleşme konusu eşyaya zilyet olmadan da yerine getirebilir.

Sözleşmenin nitelendirilmesinde, kullanılan belgelerden yararlanılabilir. Özellikle, taşıma senedinin düzenlenmesi hâlinde, senet üzerinde gönderen olarak kimin adının yer aldığı önem arz eder. Şayet, taşıma senedinde gönderen olarak taşıma işleri komisyoncusunun adı yer alıyorsa, ortada bir taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin olduğu söylenebilir⁸². Buna karşılık, taşıma senedinde gönderen olarak eşyasını taşımak isteyen kişinin adı yer alıyorsa, bu hâlde, 918. maddesinin 3. fıkrasında taşıma işleri komisyoncusunun, gerekli sözleşmeleri kendisi veya böyle bir yetki almış olması şartıyla gönderen adına yapabileceğinin öngörüldüğü 6102 sayılı TTK'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte artık, her zaman bir taşıma sözleşmesinin varlığından bahsedilemeyecektir. Ayrıca, yeni TTK'da, taşıma senedinin düzenlenmesinin zorunlu olmadığı da hüküm altına alınmıştır (TTK.m.856). Bu nedenle, taşıma senedinin düzenlenmediği bir hâlde de taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin varlığından

⁷⁸ Guhl/ Koller/Druey/Schnyder, a.g.e., s. 600.

⁷⁹ Arkan, **Sorumluluk**, s. 47.

⁸⁰ KAYA, Arslan; "Taşıyıcının Kara Yolu İle Eşya Taşınmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'de (CMR) Öngörülen Sorumluluğunun Esasları (II)", **İHFM**, 1998, C. LVI, S. 1-4, s. 239.

⁸¹ ÇAĞA, Tahir; KENDER, Rayegân; **Deniz Ticareti Hukuku II Navlun Sözleşmesi**, İstanbul, 2001, s. 3; ÜLGEN, Hüseyin; **Hava Taşıma Sözleşmesi**, İstanbul, 1987, s. 97; SÖZER, Bülent; **Türk Hukukunda ve Uluslararası Hukukta Hava Yolu İle Yük Taşıma Sözleşmesi**, İstanbul, 2009, s. 20-21,34.

⁸² BGH'nin 28.05.1971 tarih ve I ZR 149/69 sayılı kararı, VersR 1971, s. 755; OLG Düsseldorf'un 08. 4. 1965 tarih ve 18 U 157/64 sayılı kararı, VersR 1965, s. 952.

bahsedilemeyecektir⁸³. Eşyasını taşıtmak isteyen kişinin, kendisini gönderen, komisyoncuyu da taşıyıcı olarak gösterdiği bir taşıma senedi düzenleyip, komisyoncuya verdiği durumda ise, artık ortada bir taşıma sözleşmesinin varolduğu kabul edilmelidir.

Sözleşmenin nitelendirilmesinde tarafların sözleşmede kullandıkları ifadelerden de yararlanılabilir. Örneğin, sözleşmede yer alan “göndermek üzere teslim alma”⁸⁴, “üstlenme”, “temin”⁸⁵, “yerine getirme” gibi ifadeler komisyonculuk sözleşmesine;⁸⁶ “nakletme”, “varma yerine sevk etme”, “X yerine götürme” gibi ifadeler de taşıma sözleşmesine delalet eder⁸⁷. Ancak, bu ifadelerin, taşımanın organizasyonu kadar, taşımanın yerine getirilmesi anlamına da gelebileceği; zira, bu kelimelerin günlük konuşma dilinde birbirleri yerine kullanıldığı da unutulmamalıdır⁸⁸.

Taşınacak eşyanın ağırlığı ve miktarı da, sözleşmenin nitelendirilmesinde belirleyici olabilir. Örneğin, az bir ağırlığa sahip küçük miktardaki eşyanın söz konusu olduğu bir hâl, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesine delalet edebilir⁸⁹. Bunun nedeni, eşyanın toplama yük şeklinde taşınmasının maliyet açısından gönderen lehine daha avantajlı olması ve şüphe hâlinde taşıma işleri komisyoncusu ile gönderenin, sözleşmenin en ucuz şekilde ifası hususunda anlaşmış oldukları faraziyesidir⁹⁰. Ancak, böyle

⁸³ Krien/Andresen/Valder, **a.g.e.**, § 453, 13.

⁸⁴ Ancak Yargıtay, sevk mektubunda yer alan “...malları göndermek üzere sağlam ve tamam olarak teslim aldım” ibaresi nedeniyle esasen ortada taşıma işleri komisyonculuğu ilişkisi olmasına rağmen komisyoncuyu, taşıyıcı olarak kabul ederek kanaatimizce hatalı bir karar vermiştir. 11. HD’nin 09.03.1986 tarih ve E:6672-K:1462 sayılı kararı, İpekçi, **a.g.e.**, s. 3191.

⁸⁵ Yargıtay 11. HD’nin 02.9.1984 tarih ve E:3614-K:4794 sayılı kararı, İpekçi, **a.g.e.**, s. 3196-3197.

⁸⁶ Krien/Andresen/Valder, **a.g.e.**, § 453, 9.

⁸⁷ Krien/Andresen/Valder, **a.g.e.**, § 453, 9; Fremuth/Thume, **Kommentar**, § 453, 13; OLG Hamburg’un 25.10.1979 tarih ve 6 U 139/77 sayılı kararı, VersR 1981, 526; BGH’nin 25. 10. 1962 tarih ve II ZR 39/61 sayılı kararı, NJW 1963, s. 106.

⁸⁸ Koller, **NJW 1988**, s. 1758; Fremuth/Thume, **Kommentar**, § 453, 15; Montanaro, **a.g.e.**, s. 7.

⁸⁹ Fremuth/Thume, **Kommentar**, § 453, 12; BGH’nin 11.07.1985 tarih ve I ZR 36/83 sayılı kararı, VersR 1985, s. 1138; BGH’nin 10.02.1983 tarih ve I ZR 84/81 sayılı kararı, VersR 1983, s. 551.

⁹⁰ Krien/Andresen/Valder, **a.g.e.**, § 453, 14.

bir durumda, küçük paketleri toplu olarak bizzat taşıyan kargo şirketlerinin varlığı da unutulmamalıdır.

Sözleşmenin nitelendirilmesi için yararlanılabilecek bir diğer husus, sözleşmenin karşı tarafının kendisine ait bir araç filosuna sahip olup olmadığıdır. Zira, söz konusu kişinin kendine ait bir araç filosu yoksa taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin varlığından bahsedilebilir. Ancak, bu hâlde, kendisine ait bir araç filosu olmayan taşıma işleri komisyoncusunun, taşıma işini üstlenip, bunu alt taşıyıcıya yaptırabilme ihtimali gözden kaçırılmamalıdır. Diğer yandan, kendisine ait bir araç filosu olan kişinin çoğu zaman taşıyıcı olduğu ve ortada taşıma sözleşmesinin bulunduğu sonucuna varılabilirse de, taşıma işleri komisyoncusunun da çoğu durumda taşıma işini üzerine alması ve bunu kendisine ait araçlarla gerçekleştirebilmesinden dolayı bu yönden yapılan bir ayrımın etkisinin nispeten zayıf olduğunu söylemek mümkündür⁹¹.

Son olarak, belirtmek gerekir ki sözleşmede “taşıma ücreti” belirlenmişse, ortada bir taşıma sözleşmesi; “komisyonculuk ücreti” veya “komisyon” belirlenmişse, komisyonculuk sözleşmesi varlığından bahsedilir.

Buraya kadar yapılan izahattan da anlaşılacağı üzere, akdedilen sözleşmenin taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi mi, yoksa taşıma sözleşmesi mi olduğunun tespiti bakımından, her somut olayda ayrı değerlendirme yapılmalı⁹² ve tarafların iradesi doğruluk ve güven ilkesi

⁹¹ Krien/Andresen/Valder, **a.g.e.**, § 453, 15.

⁹² Gass, **a.g.e.**, § 453, 66; Almanya’da, şayet sözleşmede tarafların iradelerini tespit etmek için açık bir dayanak noktası yoksa, sözleşmeyi; komisyonculuk sözleşmesi olarak nitelendiren yargı kararları vardır. OLG Hamburg’un 14. 5. 1987 tarih ve 6 U 90, 270/86 sayılı kararı, VersR 1987, s. 981; OLG München’in 04.4.1979 tarih ve 7 U 4030/78 sayılı kararı, VersR 1979, s. 713; OLG Düsseldorf’un 14. 7. 1986 tarih ve 18 U 84/86 sayılı kararı, VersR 1987, s. 458; ancak, doktrin, kanaatimizce de haklı olarak, bu kararları, genel yorum ilkelerine aykırı kabul etmektedir, bkz. KOLLER, Ingo; **Transportrecht, Kommentar zu Spedition, Gütertransport und Lagergeschäft**, München, 2007, § 453, 16.

işığında objektif olarak yorumlanmalıdır⁹³. Bu hususta, varsa taraflar arasındaki daha önce kurulmuş iş ilişkilerinden de yararlanılmalıdır⁹⁴.

b. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Acenteden Farkı

Uygulamada, yaptığı faaliyetin niteliği taşıma işleri komisyonculuğu olmasına rağmen, kendileri için acente tabirinin kullanıldığı gerçek ve tüzel kişilerin varlığı karşısında,⁹⁵ somut olayda, yapılan faaliyetin doğru olarak nitelendirilmesi için, bu iki müessese arasındaki farkların ortaya konulması gerekir. Nitekim, TBK'nın, bir sözleşmenin türünün ve içeriğinin belirlenmesinde ve yorumlanmasında, tarafların yanlışlıkla veya gerçek amaçlarını gizlemek için kullandıkları sözcüklere bakılmaksızın, gerçek ve ortak iradeleri esas alınması zorunluluğunun öngörüldüğü 19. maddesinin 1. fıkrasının amir hükmü karşısında, tarafların kullandığı tabir ve isimler, somut olayda, bir kişinin acente veya taşıma işleri komisyoncusu sıfatına sahip olduğu sonucunu doğurmaz⁹⁶.

Acente, 6102 sayılı TTK'nın 102. maddesinin 1. fıkrasında tanımlanmıştır. Bu tanımdan hareketle acente kavramının unsurları; ticarî mümessil, ticarî vekil, satış memuru veya işletmenin çalışanı gibi işletmeye bağlı bir hukuki konuma sahip olmaması; bir sözleşmeye dayanarak faaliyet göstermesi; faaliyetlerini belirli bir yer veya bölge içinde yapması; yaptığı faaliyetin sürekli olması; faaliyetlerinin konusunun bir ticarî işletmeyi ilgilendiren sözleşmeler olması ile faaliyetinin sözleşmelere aracılık etmek veya bunları tacir adına yapmak ve son olarak da faaliyetin meslek edinilmiş olması şeklinde sıralanabilir.

⁹³ Koller, *Transportrecht*, § 453, 16.

⁹⁴ Montanaro, *a.g.e.*, s. 11.

⁹⁵ KINACIOĞLU, Naci; *Acente ve Acentelik Sözleşmesi*, Ankara, 1963, s. 9; acentelik hakkındaki kavram kargaşası hakkında ayrıca bkz. KAYIHAN, Şaban; *Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi*, Ankara, 2003, s. 27 vd.

⁹⁶ Kınacıoğlu, *a.g.e.*, s. 9.

Yukarıda sayılan unsurlara baktığımızda, acente ile taşıma işleri komisyoncusu arasındaki farklardan ilkin, acentenin faaliyetinin bir ticarî işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerle ilgili olmasının gerekliliği oluşturur. Yani, acentelik faaliyetinden bahsedebilmek için, acenteyi tayin eden kişinin mutlaka tacir olması gerekir⁹⁷. Buna karşılık, daha önce de belirttiğimiz üzere, taşıma işleri komisyoncusunun, yararına çalıştığı kişinin tacir olması gerekli değildir.

Acente ile taşıma işleri komisyoncusu arasındaki bir diğer farklılık; acentenin faaliyetlerini belirli bir yer veya bölge içinde yürütmesinin zorunlu olmasına karşın,⁹⁸ taşıma işleri komisyoncusu için böyle bir zorunluluğun olmamasıdır.

Sözleşme yapma yetkisine sahip acentenin tacir ad ve hesabına çalışabilmesine karşılık, 6762 sayılı TTK bakımından taşıma işleri komisyoncusu ancak, kendi adına ve gönderen hesabına faaliyette bulunabiliyordu. Belirtmek gerekir ki 6762 sayılı TTK bakımından acente ile taşıma işleri komisyoncusu arasında var olan bu fark, 6102 sayılı TTK'da taşıma işleri komisyoncusunun gerekli sözleşmeleri kendisi veya böyle bir yetki almış olması şartıyla, gönderen adına yapabileceğinin öngörüldüğü 918. maddesinin 3. fıkrası ile ortadan kalkmıştır. Ayrıca, Kanun Koyucu, acente için öngörülmüş olan hükümlerin uygulama alanını tespit eden 6102 sayılı TTK'nın 103. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendinde acenteye ilişkin hükümlerin "sözleşmeleri yerli veya yabancı bir tacir hesabına ve kendi adına yapmaya sürekli olarak yetkili bulunanlar hakkında" da uygulanacağını hükme bağlamıştır⁹⁹. Faaliyette bulunan kişinin acente mi yoksa taşıma işleri

⁹⁷ Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 13; Arkan, **Ticarî İşletme**, s. 199; KARAYALÇIN, Yaşar; **Ticaret Hukuku, I.Giriş-Ticari İşletme**, Ankara, 1968, s. 516.

⁹⁸ Belirli bir yer ve bölge içinde faaliyet göstermeyi acentenin unsurları arasında sayan görüş için bkz. Kayıhan, **a.g.e.**, s.33; İMREGÜN, Oğuz; **Kara Ticareti Hukuku Dersleri (Genel Hükümler-Ortaklıklar-Kıymetli Evrak)**, İstanbul, 2001, s. 128; aksi görüş için bkz. Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 15; Arkan, **Ticarî İşletme**, s. 199.

⁹⁹ Bu şekilde, yani, tacir hesabına ve kendi adına hareket eden acenteler, komisyoncu-acente olarak ifade edilmektedirler, Karayalçın, **a.g.e.**, s. 517; Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 23.

komisyoncusu mu olduğunu tespit etmek güçleşse de böyle bir hâlde acente ile taşıma işleri komisyoncusu birbirinden ayırmamıza olanak sağlayan ve iki müessese arasındaki en önemli farkı oluşturan unsur, acentenin faaliyetlerinin süreklilik arz etmesi, buna karşılık, taşıma işleri komisyoncusu ile gönderen arasındaki ilişkinin tek sefere mahsus olabilmesidir¹⁰⁰. Yani, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi, komisyoncu ile gönderen arasında sürekli bir ilişki kurmaz; komisyoncu sadece kararlaştırılan belli eşyayı taşıma işine aracılık eder¹⁰¹. Belirtelim ki, Alman doktrininde, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin sürekli bir sözleşme şeklinde de akdedilebileceği¹⁰² ve bu hâlde acenteye ilişkin HGB'nin 84 vd. paragraflarının uygulanabileceğini kabul edilmektedir¹⁰³. Ancak, kanaatimizce, eşya taşıma işini sürekli olarak üstlenmesi durumunda artık o kişinin komisyoncu değil, sadece, acente olarak kabul edilmesi gerekir¹⁰⁴.

c. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Simsardan Farkı

6098 sayılı TBK'nın 520 vd. maddelerinde düzenlenmiş bulunan simsar,¹⁰⁵ taraflar arasında bir sözleşme kurulması imkânının hazırlanmasını veya kurulmasına aracılık etmeyi üstlenir. Sözleşme yapacak kişileri bir araya getirerek aracılık faaliyetinde bulunan simsarın, simsarlık sözleşmesini akdettiği kişinin ad ve hesabına hareket etme, yani, onu temsil yetkisi yoktur¹⁰⁶. Buna karşılık, taşıma işleri komisyoncusunun faaliyeti aracılık

¹⁰⁰ Hirş, **a.g.e.**, s. 744.

¹⁰¹ Ayhan/Özdamar/Çağlar, **a.g.e.**, s. 369.

¹⁰² Helm, **a.g.e.**, §§ 407-409, 8; Koller, **Transportrecht**, § 453, 39.

¹⁰³ Koller, **Transportrecht**, § 453, 40.

¹⁰⁴ Aynı yönde Bydlinski, **Münchener Kommentar**, § 453, 113; Arslanlı, **a.g.e.**, s. 194; Karaman, **a.g.e.**, s. 12.

¹⁰⁵ 818 sayılı eski Borçlar Kanunu'nda kullanılan "tellal" terimi yerine 6098 sayılı TBK'da "simsar" terimi tercih edilmiştir. Ayrıca, 6762 sayılı TTK'nın 100 vd. maddelerinde düzenlenmiş bulunan ticaret işleri tellalı 6102 sayılı yeni TTK'ya alınmamıştır.

¹⁰⁶ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 506; ÜNAN, Samim; "Navlun Sözleşmesinin Akdinde Temsil İle İlgili Bazı Sorunlar", **Deniz Hukuku Dergisi**, Aralık-1997, Yıl: 2, S. 4, s. 74.

değildir ve aynı zamanda da taşıma işleri komisyoncusu, göndereni temsil yetkisini haizdir¹⁰⁷. Bunun yanında, simsarlık faaliyeti sonucunda kurulan sözleşmede taraf sıfatı, simsara değil, kendisiyle simsarlık sözleşmesini akdettiği, lehine aracılık faaliyetinde bulunduğu kişiye aittir. Buna karşılık, kural olarak, taşıma işleri komisyoncusu kendi adına hareket ettiğinden, akdettiği sözleşmelerde taraf sıfatını da kendisi haizdir¹⁰⁸. Yetki verilmesi şartıyla, gerekli sözleşmeleri gönderen adına akdettiği hâlde ise, taşıma işleri komisyoncusu yaptığı faaliyet bakımından simsara yaklaşmakla birlikte unutulmamalıdır ki, simsarın doğrudan bile olsa, lehine aracılık faaliyetinde bulunduğu kişiyi temsil yetkisi yoktur. Ayrıca, simsar, taraflardan her ikisi için de faaliyette bulunabilmesine karşın, komisyoncu sadece, eşyasını taşımak isteyen kişi hesabına hareket edebilir. Zira, gönderenin menfaatlerini korumakla yükümlü bulunan komisyoncunun, her iki taraf hesabına çalışabilmesi mümkün değildir¹⁰⁹.

d. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Alım Satım Komisyoncusundan Farkı

Alım satım komisyoncusu TBK'nın 532. vd. maddelerinde düzenlenmiş ve "Diğer komisyon işleri" başlıklı 546. maddenin son fıkrasında da, taşıma işleri komisyonculuğu hakkındaki özel hükümlerin saklı olduğu belirtilmiştir.

6762 sayılı TTK'nın 808. maddesinin 3. fıkrasında da yer alan, "bu Kısımdaki özel hükümler saklı kalmak üzere, komisyonculuk sözleşmesi ve eşyanın taşınmasına ait konularda taşıma sözleşmesine ilişkin hükümler taşıma işleri komisyonculuğuna da uygulanır" şeklindeki düzenleme; Mehaz

¹⁰⁷ Bu konu hakkında daha fazla bilgi için bkz. BATTAL, Ahmet; "Yeni Karayolu Taşıma Kanunu ve TTK Kapsamında, Taşıma İşleri "Tellallığı" Mümkün müdür?", **BTHAE XX. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu**, Ankara, 2004.

¹⁰⁸ KURT, Ekrem; "Tellallık Sözleşmesinin Hükümleri", **Ali Güzel'e Armağan**, C.II, İstanbul, 2010, s. 1430; BOZKURT, Tamer; **Türk Hukuku'nda ve Uygulamada Tellallık**, Ankara, 2007, s. 105

¹⁰⁹ Aynı yönde Karaman, **a.g.e.**, s. 24.

HGB'den farklı olarak 6102 sayılı TTK'da 917. maddenin 3. fıkrasında sevk edilen hüküm ile korunmuştur. Görüldüğü üzere, Kanun Koyucu, bir yandan alım satım komisyoncusu bakımından taşıma işleri komisyonculuğu hakkındaki özel hükümleri saklı tutmuş, diğer yandan taşıma işleri komisyonculuğu için öngörülmüş olan özel hükümlerde somut olaya ilişkin bir düzenleme bulunmaması hâlinde TBK'daki komisyonculuk sözleşmesine ilişkin hükümlerin tamamlayıcı olarak uygulanacağını öngörmüştür. Her ne kadar, TTK'da bu şekilde bir düzenleme yer almış ve Kanun Koyucu tarafından kendisi için "komisyoncu" terimi kullanılmış olsa da, TBK'da düzenlenmiş bulunan alım satım komisyoncusu ile TTK'da düzenlenmiş bulunan taşıma işleri komisyoncusu, ilk olarak yaptıkları faaliyet bakımından birbirlerinden ayrılır¹¹⁰. TBK'da düzenlenen alım satım komisyoncusu, ücret karşılığında, kendi adına ve vekâlet verenin hesabına kıymetli evrak ve taşınırın alım veya satımını üstlenmesine karşın, TTK'da düzenlenmiş bulunan taşıma işleri komisyoncusu, gönderene ait eşyanın taşınması işini üstlenir. Diğer yandan, bir komisyoncunun söz konusu olabilmesi için, her durumda kendi adına olduğu hâlde vekâlet veren hesabına hukuki işlem yapılması gerekir¹¹¹. Komisyoncu, kendi adına değil, müvekkili adına hareket etmekle yükümlü olursa, bu durumda bir komisyon ilişkisinden bahsetmek mümkün değildir¹¹². Buna karşılık, daha önce de belirttiğimiz üzere, TTK'nın 918. maddesinin 3. fıkrasında, taşıma işleri komisyoncusunun, gerekli sözleşmeleri kendisi veya böyle bir yetki almış olması şartıyla, gönderen adına yapabileceği öngörülmüştür.

Alım satım komisyoncusu ile taşıma işleri komisyoncusu arasındaki bir diğer fark, sözleşmenin ne zaman ifa edilmiş sayılacağı ve sözleşmede öngörülen ücretin ne zaman muaccel olacağına ilişkindir. TBK'nın 539.

¹¹⁰ Aynı yönde Ayhan/Özdamar/Çağlar, *a.g.e.*, s. 368.

¹¹¹ YAVUZ, Cevdet; ACAR, Faruk; ÖZEN, Burak; **Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler)**, İstanbul, 2011, s. 587; ...Davacı kendi namına müvekkil alıcı hesabına hareket etmediğine göre, olayda komisyon hükümlerinin uygulanması söz konusu olamaz..." YHGK'nın 17.4.1968 tarih ve E:235-K:257 sayılı kararı, DALAMANLI, Lütfü; KAZANCI, Faruk; KAZANCI, Muharrem; **İlmi ve Kazai İçtihatlarla Açıklamalı Borçlar Kanunu**, C. IV, İstanbul, 1990, s. 233

¹¹² Hirş, *a.g.e.*, s. 738.

maddesinin 1. fıkrasında, komisyoncunun, işlemin tamamlanmasından sonra ücrete hak kazanacağı hüküm altına alınmıştır. Bu nedenle, alım satım komisyoncusunun ücret talep edebilmesi için, üçüncü kişiyle akdettiği sözleşmenin ifa edilmiş olması, yani, üçüncü kişinin satın alınan malların mülkiyetini komisyoncuya devretmiş ya da müvekkili hesabına kendisine satılan malların bedelini ödemiş olması şarttır¹¹³. Buna karşılık, TTK'nın 920. maddesinde, taşıma işleri komisyoncusunun ücretinin, eşyanın, taşıyıcıya veya taşıyana teslimi ile muaccel olacağı belirtilmiştir. Görüldüğü üzere, taşıma işleri komisyoncusunun ücret talep edebilmesi için, taşıyıcının sözleşmeyi ifa etmesi gerekli değildir.

e. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Çoklu Taşıma Operatöründen Farkı

Multimodal taşımada, tek bir taşıyıcı, taşımanın tümü için sorumluluğu üstlenerek taşıma işini ya kendisi yapmakta ya da alt taşıyıcılar ile yaptığı sözleşmeler ile taşıma işinin bu kişilerce gerçekleştirilmesini sağlamaktadır. Nitekim, 1980 tarihli “Eşyanın Multimodal Olarak Uluslararası Taşınmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Konvansiyonu”nda¹¹⁴ çoklu taşıma operatörü (ÇTO), Konvansiyon kapsamındaki taşıma sözleşmelerinin tarafını teşkil eden, taşıma işini ya da bunun ifasının sağlanmasını ve bundan doğan sorumluluğu üstlenen kişi olarak tanımlanmıştır (m.1/2).

1992 yılında yürürlüğe giren Çoklu Taşıma Belgelerine İlişkin UNCTAD/ICC Kuralları'nda (UNCTAD/ICC Rules for Multimodal Transport Documents) ise, çoklu taşıma operatörü, “çoklu taşıma sözleşmesini

¹¹³ Hirş, **a.g.e.**, s. 741; Arslanlı, **a.g.e.**, s. 192.

¹¹⁴ United Nations Convention on International Multimodal Transport of Goods.

uygulayan ve uygulamada taşıyan olarak sorumluluğu haiz olan kimse” olarak tanımlanmıştır (m.2/2)¹¹⁵.

Görüldüğü üzere, taşımanın yerine getirilmesini üstlenen ve bu nedenle taşımadan da sorumlu olan çoklu taşıma operatörü ile taşıma işleri komisyoncusu farklı kişilerdir¹¹⁶. Bundan başka, belirtmek gerekir ki taşımayı kendi ad ve hesabına gerçekleştiren¹¹⁷ çoklu taşıma operatörünün, taşıma işleri komisyoncusundan farklı olarak, göndereni temsil etme yetkisi de yoktur¹¹⁸.

f. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Gümrük Müşavirinden Farkı

Gümrük müşaviri, 1972 tarihli 1615 sayılı Mülga Gümrük Kanunu’nun 166 ve 168. maddelerinde, gümrük komisyoncusu adı altında düzenlenmişti. 4458 sayılı Gümrük Kanunu¹¹⁹ ile bu kişilerin sıfatı gümrük müşavirliğine dönüştürülmüştür. Eşyanın, gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma tâbi tutulmasına ilişkin gümrük işlemlerini, dolaylı temsil yoluyla takip eden ve sonuçlandıran ve kendilerine Gümrük Müsteşarlığı’nca gümrük müşavirliği izin belgesi verilen serbest meslek sahiplerine gümrük müşaviri denilmektedir.

Gümrük Kanunu’nun 5. maddesinde, gümrük müşavirlerinin gümrük idarelerinde dolaylı temsilci olarak iş takip edebilecekleri, 225. maddesinde ise, eşyanın gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma tâbi tutulmasına

¹¹⁵ “means any person who concludes a multimodal transport contract and assumes responsibility for the performance thereof as a carrier”.

¹¹⁶ Aynı yönde GENÇTÜRK, Muharrem; **Uluslararası Eşya Taşıma Hukuku, Genel Kavramlar-Gecikmeden Doğan Sorumluluk**, İstanbul, 2006, s. 77; Helm, a.g.e., §§ 412-413, 66.

¹¹⁷ ARKAN, Sabih; “24.05.1980 Tarihli Eşyanın Değişik Tür Taşıtlarla Uluslararası Taşınmasına İlişkin Konvansiyon Üzerine Bir İnceleme”, **Batider**, C.XI, 1982, S. 3, s. 31.

¹¹⁸ SÖZER, Bülent; “Değişik Ortamlarda Yapılan Yük Taşımaları (Karma Taşımalar) ve Taşıyanın Sorumluluğu ile İlgili Bazı Meseleler”, **Deniz Hukuku Dergisi**, S. 1-4, 2004, s. 66.

¹¹⁹ RG. Tarih: 04/11/1999- S. 23866.

ilişkin faaliyetlerin gümrük müşavirleri tarafından dolaylı temsil yoluyla takip edilip sonuçlandırılabilceği belirtilmiştir.

Görüldüğü üzere, gümrük müşavirleri 917. ve 918. madde anlamında eşyanın taşınmasını üstlenmediğinden, taşıma işleri komisyoncusu sayılmazlar¹²⁰. Bu nedenle, anılan meslek mensuplarının TTK'nın 917. vd maddeleri ne doğrudan ne de kıyas yoluyla uygulanır¹²¹. Gümrük müşavirleri, daha ziyade TBK'daki vekâlet hükümlerine tâbi olarak iş gören kişiler olarak nitelendirilebilirler¹²².

4. Taşıma İşleri Komisyoncusu Olabilecek Kişiler

Mevzuatımızda, taşıma işleri komisyoncusu olabilmeye ilişkin herhangi bir sınırlama yapılmadığından hem gerçek hem de tüzel kişilerin komisyoncu olabilmeleri ve taşıma işleri komisyonculuğu faaliyetinde bulunmaları mümkündür.

Bununla birlikte taşıma işleri komisyonculuğu yapabilmek için bazı şartlar öngörülmüştür. Nitekim, KTK'ya göre taşıma işleri komisyonculuğu yapılabilmesi için yetki belgesi¹²³ alınması zorunludur (m.5)¹²⁴. Aynı kanunun

¹²⁰ Helm, **a.g.e.**, §§ 407-409, 21.

¹²¹ Gass, **a.g.e.**, § 453, 47; Koller, **Transportrecht**, § 453, 22.

¹²² Koller, **Transportrecht**, § 453, 22; Helm, **a.g.e.**, §§ 407-409, 21; OLG Düsseldorf'un 20.02.1997 tarih ve 18 U 123/96 sayılı kararı, TranspR 1997, s. 449.

¹²³ Karayolu Taşıma Yönetmeliği'nin 6. maddesinin 7. fıkrasına göre, ticari amaçla eşya taşımacılığı alanında komisyonculuk yapacak gerçek ve tüzel kişilere H türü yetki belgesinin verileceği; 13. maddesinin 7. fıkrasına göre ise, H türü yetki belgeleri için;

a) H1 yetki belgesi için başvuruların, 20.000 Türk Lirası sermaye veya işletme sermayesi ile bu işe elverişli bağımsız bir büronun kullanım hakkına sahip olmalarının,

b) H2 yetki belgesi için başvuruların, 40.000 Türk Lirası sermaye veya işletme sermayesi ile bu işe elverişli bağımsız bir büronun kullanım hakkına sahip olmalarının şart olduğu belirtilmiştir.

¹²⁴ KARAN, yetki belgesi almadan taşıma işi ile uğraşanlar hakkında 4925 sayılı Kanun'un bazı hükümlerinin uygulanamayacağını; örneğin, Kanun'da öngörülen zorunlu sigortayı yaptırmadan taşıma ile uğraşanların cezalandırılmayacağını belirtmektedir, KARAN, **Yönetmelik**, s. 102 ve 103; bu görüşün, 4925 sayılı Kanun'un sadece yetki belgesi almış kişiler hakkında tatbik olunacağını söyleyemeyeceği yönünde haklı eleştirisi için bkz. CAN, Mertol; "4925 Sayılı Karayolu Taşıma

10. maddesinde ise, taşıma işleri komisyonculuğu yetki belgesine sahip olanların, taşıyıcı yetki belgesi almadan kendi nam ve hesaplarına taşıma yapamayacakları ve yaptıramayacakları hüküm altına alınmıştır (1. fıkra). Ayrıca, taşıma işleri komisyoncularının, kendi namlarına eşya taşıtabilmeleri için bu taşımaları bir gönderen hesabına yapmalarının zorunlu olduğu belirtilmiştir (2. fıkra). Bu maddeye aykırı davranan taşıma işleri komisyoncularının ikibin Türk Lirası idari para cezası ile cezalandırılacağı da hükme bağlanmıştır (KTK.m.26/e).

Görüldüğü üzere, taşıyıcı yetki belgesi olmayan bir taşıma işleri komisyoncusu, taşımayı sadece, kendi adına ve gönderen hesabına yaptırebilecektir. Kendi ad ve hesabına taşıma yapmak veya yaptırmak isteyen bir taşıma işleri komisyoncusunun taşımacı yetki belgesine sahip olması gerekmektedir. Bir başka deyişle, taşımayı kendi namına başkası hesabına yaptıran taşıma işleri komisyoncusunun, taşımacı yetki belgesi alması gerekmezken; bu işi kendi ad ve hesabına yapması veya yaptırması hâlinde bu belgeyi de haiz olması şarttır¹²⁵. Bu hüküm, taşıma işleri komisyoncusunun taşımayı bizzat gerçekleştirmesi bakımından kabul edilebilirse de taşımayı üstlenen komisyoncunun taşımayı başka bir kişiye gördürmesini ve toplama yük (bkz. TTK.m.927) tatbikatını engeller niteliktedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki KTK'nın 10. maddesinin 1. ve 2. fıkraları birbirleriyle çelişir nitelikte kaleme alınmışlardır. Zira, 1. fıkrada, taşıma işleri komisyoncularının belli şartlar altında kendi nam ve hesaplarına taşıma yapabilecekleri veya yaptırebilecekleri düzenlenmişken, 2. fıkrada, taşıma işleri komisyoncularının kendi namlarına eşya taşıtabilmeleri için, bu taşımaları bir gönderen hesabına yapmalarının zorunlu olduğu belirtilmiş ve

Kanunu'na Göre Karayoluyla Yapılan Taşımaların Tabi Olduğu Hukukî Esaslar", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt IX, S. 1-2, 2005, s. 33, dnp. 38.

¹²⁵ CAN, bu düzenleme tarzının, Kanun Koyucu'nun taşıma işini kendi ad ve hesabına yaptıran taşıma işleri komisyoncusunu, asıl (akdî) taşıyan- alt (filî) taşıyan ayrımındaki asıl (akdî) taşıyan gibi görmesinden kaynaklanmış olabileceğini, ancak, bu hükümlerin bizi, kendi ev veya büro eşyasını veya sahibi olduğu diğer bir işletmesindeki malları kendi ad ve hesabına taşıtmak isteyen bir taşıma işleri komisyoncusunun bunu taşıyıcı yetki belgesine sahip olmadan yaptıramayacağı gibi bir sonuca götüreceğinin de gözden kaçırılmaması gerektiğini haklı olarak ifade etmektedir, Can, **KTK**, s. 29.

1. fıkra da öngörülen yetki (kendi nam ve hesaplarına hareket edebilme) kaldırılmıştır.

5. Taşıma İşleri Komisyoncusu Türleri

a. Asıl Taşıma İşleri Komisyoncusu

Taşıma işleri komisyoncusu, taşıma işinin örgütlenmesi kapsamında, başka taşıma işleri komisyoncuları ile komisyonculuk sözleşmesi akdetmiş olabilir. Bunlar, aşağıda da temas edeceğimiz üzere, bazen alt, bazen de müteakip taşıma işleri komisyoncusu¹²⁶ sıfatını alırlar¹²⁷. Bu hâlde, gönderen ile taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesini akdeden ve bu sözleşme ile eşyanın taşıtılmasını borçlanan ilk komisyoncu, asıl taşıma işleri komisyoncusudur.

b. Alt Taşıma İşleri Komisyoncusu

Alt taşıma işleri komisyoncusu, asıl taşıma işleri komisyoncusu tarafından, esasen kendi yükümlülüğü olan, eşyanın taşıtılması işini yerine getirmek üzere atanan kişidir.

Asıl taşıma işleri komisyoncusu ile alt taşıma işleri komisyoncusu arasındaki ilişki de TTK'nın 917. vd. maddelerine uygun bir taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesine dayanır. Yani, ortada tarafları birbirinden farklı

¹²⁶ Esasen, 6762 sayılı TTK'da bu kişiler, “ara taşıma işleri komisyoncusu” olarak ifade edilmişlerdi. Ancak, 6762 sayılı TTK'da, taşıyıcı bakımından da kullanılan “ara” ibaresi doktrinde haklı olarak eleştirilmekteydi. bkz. Arkan, **Sorumluluk**, s. 103, dpn. 26; bu nedenle, biz de çalışmamızda “ara taşıma işleri komisyoncusu” yerine “müteakip taşıma işleri komisyoncusu” terimini kullanmayı uygun görüyoruz.

¹²⁷ İsviçre’de, atanan ikinci komisyoncu bakımından alt veya müteakip taşıma işleri komisyoncusu olarak bir ayrıma gidilmemekte, her iki komisyoncu için “zwischenpediteur” tabiri kullanılmaktadır.

olan iki farklı taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi vardır¹²⁸. Alt taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi, komisyoncunun, komisyonculuk sözleşmesinden doğan borçlarının ifasını kendi adına yaptığı bir sözleşme ile başkasına devrettiğinden, alt sözleşme niteliğini taşır¹²⁹. Alt taşıma işleri komisyoncusu, asıl komisyoncunun hesabına çalışır¹³⁰ ve asıl taşıma işleri komisyoncusunun gönderen ile olan ilişkisinde onun ifa yardımcısı konumundadır¹³¹.

c. Müteakip Taşıma İşleri Komisyoncusu

Taşımanın en iyi şekilde gerçekleştirilmesi bakımından bir gereklilik olduğu sürece,¹³² bizzat yerine getirmek zorunda olmadığı edimleri yerine getirmesi amacıyla başka bir taşıma işleri komisyoncusu atayabilir¹³³. Atanan bu yeni komisyoncu, müteakip taşıma işleri komisyoncusu adını alır.

Alt taşıma işleri komisyoncusundan farklı olarak, müteakip taşıma işleri komisyoncusu gönderen hesabına çalışır¹³⁴. Müteakip taşıma işleri komisyoncusu ağırlıklı olarak uluslararası taşımalarda taşımanın belli bir kısmı için görevlendirilir.

Müteakip taşıma işleri komisyoncusu ile asıl taşıma işleri komisyoncusu arasındaki ilişki de bir taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesine dayanır. Bu sözleşmede, asıl taşıma işleri komisyoncusu gönderen sıfatını haizdir. Müteakip taşıma işleri komisyoncusu ile ilk

¹²⁸ Alt vekâlet bakımından aynı yönde bkz. ERLÜLE, Fulya; “Alt Vekâlet”, **Selahattin Sulhi Tekinay’ın Hatırasına Armağan**, İstanbul, 1999, s. 259.

¹²⁹ Alt sözleşme kavramı, aralarında ilişki olan iki sözleşmenin birbirine karşı mevcut durumlarını belirlemek amacıyla kullanılan bir kavramdır, AKKANAT, Halil; **Taşeronluk (Alt Müteahhitlik) Sözleşmesi**, İstanbul 2000, s. 15, dpn. 46

¹³⁰ Koller, **Transportrecht**, § 453, 31.

¹³¹ Bydlinski, **Münchener Kommentar**, § 454, 44; Gass, **a.g.e.**, § 453, 56.

¹³² Bydlinski, **Münchener Kommentar**, § 454, 45.

¹³³ Koller, **Transportrecht**, § 454, 8.

¹³⁴ Koller, **Transportrecht**, § 453, 36.

gönderen arasında ise, kural olarak herhangi bir sözleşmesel ilişki yoktur. Bu nedenle, müteakip taşıma işleri komisyoncusu, asıl komisyoncu ile ilk gönderen arasındaki menfaat uyuşmazlıklarında gönderenin (asıl komisyoncu) menfaatlerini gözetmek ve talimatlarına uymakla yükümlüdür, meğer ki asıl komisyoncu, ilk gönderene karşı dürüstlük kurallarına aykırı hareket ediyor olsun¹³⁵.

IV. KURULMASI

Taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi taraflarının karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanları ile kurulur (TBK.m.1/1). Bu bakımdan, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi, aynî (real) sözleşmelerden değil, rızai sözleşmelerdendir¹³⁶. Bu anlamda, eşyanın komisyoncuya teslimi, sözleşmenin kurulmasında herhangi bir rol oynamaz¹³⁷. Ancak, burada, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesine de uygulanabilecek olan TBK'nın 503. maddesi gözden kaçırılmamalıdır. Zira, anılan madde hükmüne göre kendisine bir işin görülmesi önerilen kişi, bu işi görme konusunda resmî sığata sahipse veya işin yapılması mesleğinin gereğı ise ya da bu gibi işleri kabul edeceğini duyurmuşsa, bu öneri onun tarafından hemen reddedilmedikçe, vekâlet sözleşmesi kurulmuş sayılır¹³⁸.

Taşıma sözleşmesinde olduğu gibi,¹³⁹ taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinde de taşıtılacak eşyanın kime ait olduğunun sözleşmenin kurulmasında herhangi bir önemi yoktur.

¹³⁵ Helm, **a.g.e.**, §§ 407-409, 27.

¹³⁶ Krien/Andresen/Valder, **a.g.e.**, § 453, 23.

¹³⁷ Gass, **a.g.e.**, § 453, 19; Krien/Andresen/Valder, **a.g.e.**, § 453, 23.

¹³⁸ Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Seçer, **a.g.e.**, s. 41.

¹³⁹ Arkan, **Sorumluluk**, s. 12.

V. ŞEKLİ

A. Şekil Serbestisi Esası

Kanun Koyucu, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin şekli hakkında herhangi bir hüküm sevketmemiştir. Buna göre TBK'nın 12. maddesinde yer alan "sözleşmelerin geçerliliği, kanunda aksi öngörülmedikçe, hiçbir şekle bağlı değildir" hükmü gereğince taşıma işleri komisyoncusu ile gönderen arasında akdedilen sözleşme de herhangi bir şekle tâbi değildir. Bu yüzden; taraflarının birbirine uygun iradelerinin tespit edilemediği hâllerde, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin, zımnen beyan edilen irade açıklamaları ile de kurulması mümkündür¹⁴⁰. Meselâ, arada daha önce akdedilen bir sözleşme olmasa dahi, eşyanın, taşınması maksadıyla taşıma işleri komisyoncusuna gönderilmesi ve komisyoncunun da taşıma faaliyetine başlaması ile sözleşme kurulmuş olur¹⁴¹.

B. Sözleşmeyi Tevsik Eden Belgeler

Yukarıda da belirttiğimiz üzere, her ne kadar, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin şekli bakımından herhangi bir şart öngörülmemişse de sözleşmeyi tevsik eden ve taşıma işleri komisyonculuğunda kullanılan bazı belgeler mevcuttur.

Taşıma işleri komisyonculuğunda kullanılan belgelerin başında taşıma işleri komisyoncusu makbuzu gelir. Bunun yanında, FIATA da bugüne kadar birçok doküman ve belge hazırlayarak bunları taşıma işleri komisyoncularının kullanımına sunmuştur. Bu belgeler, FCR (Forwarder's Certificate of Receipt),

¹⁴⁰ BGE 77 II 154.

¹⁴¹ Helm, a.g.e., §§ 407-409, 75.

FBL (FIATA Multimodal Transport Bill of Lading), FCT (Forwarder's Certificate of Transport)' dir. Bunlardan FCT Türkiye'de henüz kullanılmamaktadır. Bu belgelerin Türkiye'de basım ve dağıtım lisans hakkı FIATA'nın Türkiye temsilcisi olan UTİKAD'a aittir.

1. Taşıma İşleri Komisyoncusu Makbuzu / FCR

Taşıma işleri komisyoncusu makbuzu, eşyanın, taşıma işleri komisyoncusu tarafından taşınmak üzere teslim alındığını gösteren belgedir. Taşıma işleri komisyoncusu tarafından düzenlenerek gönderene teslim edilir. Bu belge, eşyanın mülkiyetini temsil etmediği için ciro edilemez ve dolayısıyla kıymetli evrak hükmünde de sayılamaz. Taşıma işleri komisyoncusu makbuzunun uluslararası taşımalarındaki ismi FCR'dir.

2. Taşıma İşleri Komisyoncusu Taşıma Belgesi / FCT

FCT, eşyanın taşıyıcıya teslim edildiğini tevsik eden bir tür taşıma senedidir ve gönderilenin emrine düzenlenir; ancak, kıymetli evrak niteliğini haiz değildir. Söz konusu belgenin, varış yerinde taşıma firmasına ibrazı karşılığında eşya gönderilene teslim edilir.

3. Çoklu Taşıma Konşimentosu / FBL

Bu belge, çoklu taşıma operatörü tarafından düzenlenerek gönderene verilen bir çoklu taşıma senedidir. Emre düzenlenir ve diğer belgelerden farklı olarak kıymetli evrak niteliğini haizdir. Aslında, bu belgeyi düzenleyen kişinin taşıma işleri komisyoncusu sıfatı yoktur. Nitekim, FBL Genel Şartları'nın "tanımlar" kısmında, freight forwarder'in, FBL'yi düzenleyen ve üzerinde ismi olan, taşıyıcı olarak kombine taşımacılık sözleşmesinin yerine getirilmesi için sorumluluk alan kombine taşımacılık operatörü olduğu, 2.1.a maddesinde de

onun, eşyanın idaresinin alındığı yerden FBL’de belirtilen teslimat yerine kadar işi yapma ve/veya kendi adı altında tüm nakliyei üstleneceği öngörülmüştür. Dolayısıyla, yukarıda da belirttiğimiz üzere, çoklu taşıma operatörü teknik olarak taşıyıcı sıfatını haizdir. Çoklu taşıma operatörü, sadece kendisinin değil, çalışanlarının, acenteyle, aracılarının ve hizmetlerinden yararlandığı üçüncü kişilerin hareket ve ihmallerinden de sorumludur (Genel Şartlar m.2/2). Bu nedenle, çoklu taşıma operatörü sayılmak ve taşıyıcı gibi sorumlu olmak istemeyen taşıma işleri komisyoncusunun FBL yerine FCT veya FCR belgelerini kullanması gerekir¹⁴².

VI. HUKUKİ NİTELİĞİ

TTK’nın 917. maddesinin 1. fıkrasında belirtildiği üzere, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi ile komisyoncu eşya taşıtmayı üstlenir. Bu sözleşme ile gönderen, ona karşı kararlaştırılan ücreti ödeme borcu altına girer. Yani, bu sözleşme ile komisyoncu, belli bir ücret karşılığında gönderene, eşya taşıtmayı taahhüt eder. Buna göre taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesini öncelikle, karşılıklı, iki tarafa borç yükleyen, ivazlı bir iş görme sözleşmesi olarak nitelendirebiliriz¹⁴³. Aynı zamanda, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi, kanunda özel olarak düzenlendiğinden tipik (isimli) sözleşmelerdendir.

Bilindiği üzere, asli edim konusu itibarıyla, iş görme sözleşmelerinden sayılan akdi ilişkilerin hizmet, eser (istisna) ve vekâlet gibi çeşitli tipleri vardır. Taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi, bu iş görme sözleşmesi tiplerinin özel bir çeşidi midir? Yoksa, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi bu sözleşme tiplerinden ayrı bir sözleşme tipi midir? Bu konu hakkında,

¹⁴² RAMBERG, Jan; “Unification of the Law of International Freight Forwarding”, *ULR*, 1998-1, s. 6.

¹⁴³ BT-Drucksache 13/8445, s. 106; Helm, *a.g.e.*, §§ 407-409, 6; Ruß, *a.g.e.*, § 453, 2; Bydlinski, *Münchener Kommentar*, § 453, 18.

doktrinde çeşitli görüşler mevcuttur. Alman Kanun Koyucu, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin iş görme sözleşmelerinin ticarî özel bir türü olduğunu belirtmiştir¹⁴⁴. Alman doktrininde KOLLER ise, taşıma işleri komisyoncusunun faaliyetinin tipik bir sonuca yönelik olduğunu, bu nedenle, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin eser (istisna) sözleşmesi niteliğine sahip olduğu görüşündedir¹⁴⁵.

Eser sözleşmesi, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 470. maddesinde tanımlanmıştır. Anılan maddeye göre “eser sözleşmesi, yüklenicinin bir eser meydana getirmeyi, iş sahibinin de bunun karşılığında bir bedel ödemeyi üstlendiği sözleşmedir”. 818 sayılı Borçlar Kanunu'ndaki (m.355) “bir şey imalini” ibaresi, yeni kanunda “bir eser meydana getirmeyi” olarak değiştirilmiştir. Eser sözleşmesi (istisna akdi), bir iş görme sözleşmesi olmakla birlikte, bu sözleşmede önemli olanın, gösterilen faaliyetten çok icra olunan faaliyet ile ortaya çıkan ve objektif olarak gözlemlenmesi kabîl bir sonuç olduğu kabul edilmektedir¹⁴⁶. Acaba, taşıma işleri komisyoncusunun yaptığı faaliyetin sonucunu bir eser olarak nitelendirmek mümkün müdür?. Taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi ile komisyoncu eşya taşıtmayı üstlenir. Bu sözleşmenin ifası, taşıtma işi için gerekli olan işlerin yapılması ve sözleşmelerin akdedilmesi şeklinde yerine getirilir. Bunu, istisna sözleşmesinin ifası suretiyle ortaya çıkan bir eser, başka bir ifadeyle bir sonuç niteliğinde görmek kanaatimizce mümkün değildir.

¹⁴⁴ BT-Drucksache 13/8445, s. 105; aynı yönde Gass, **a.g.e.**, § 453, 4; WIESKE, Thomas; **Transportrecht Schnell Erfasst**, 2. Aufl., Berlin/ Heidelberg, 2008, s. 139.

¹⁴⁵ Koller, **Transportrecht**, § 453, 39; aynı yönde Von GIERKE, Julius; **Handelsrecht und Schiffsrecht**, Berlin, 1958, s. 561; Bydlinski, **Münchener Kommentar**, § 453, 20; JOACHIM, Willi (ve diğer yazarlar); **Heymann-Handelsgesetzbuch (ohne Seerecht)**, Cilt 4, §§ 343-475h, 2005, § 453, 4; Baumbach/Hopt/Merkt, **a.g.e.**, § 453, 5; ancak belirtmek gerekir ki, Alman Medeni Kanunu, iş görme akitlerinden, sadece, hizmet ve eser sözleşmelerinin ivazlı, vekâletin ise, ancak, hukuki işlemlerin ifası için ve ivazsız yapılabileceğini öngörmüştür. Bu nedenle, Alman Hukuku'nda, eser sözleşmelerinin sınırı, zorunlu olarak İsviçre ve Türk Hukuku'nda olduğundan daha geniş tutulmaktadır. Çünkü, İsviçre Hukuku'nda (İBK.m.361) olduğu gibi Türk Hukuku'nda (TBK.m.502/3) da vekâletin ivazlı olması mümkündür, CAN, Mertol; **Türk Hukukunda ve Milletlerarası Hukukta Deniz Yolu İle Yolcu Taşıma Sözleşmesi**, Ankara, 2001, s. 35.

¹⁴⁶ TANDOĞAN, Haluk; **Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri**, C.II, Ankara, 1987, s. 1.

TANDOĞAN'a¹⁴⁷ göre ise, taşıma işleri komisyonculuğu, vekâletin özel bir türüdür;¹⁴⁸ ancak, ücretli olması ve belli bir konuyla sınırlı olması bakımından vekâletten ayrılır. Nitekim, komisyonculuk sözleşmesi, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda dokuzuncu bölüm olan "Vekâlet İlişkileri" başlığı altında yer almaktadır.

6098 sayılı TBK'nın 502. maddesinin 1. fıkrasına göre "vekâlet sözleşmesi, vekilin vekâlet verenin bir işini görmeyi veya işlemini yapmayı üstlendiği sözleşmedir". Eser sözleşmesinden farklı olarak, vekâlet sözleşmesinde sonuç unsuru yoktur. Vekâlet sözleşmesinde vekil, belli bir sonucun mutlaka elde edilebilmesi için değil, fakat belli bir yönde çalışmak için taahhüt altına girer¹⁴⁹. Ancak, vekilin yaptığı faaliyeti sayesinde, vekâlet verenin yararına bir sonuç ortaya çıkabileceği gibi, böyle bir sonuç da çıkmayabilir. Burada önemli olan, vekilin belli bir yönde üstlendiği işi özenle ve sadakatle görmeye çalışmasıdır¹⁵⁰. Vekâlet sözleşmesinde, vekilin gerekli özeni göstermesine rağmen sonucun elde edilememesinin rizikosunu, ona değil gönderene aittir¹⁵¹. Bu nedenle, doktrinde, vekâlet sözleşmesi "öyle bir akittir ki vekile gönderenin menfaatine ve iradesine uygun bir sonuca yönelen bir iş görmeyi bir zaman kaybına tâbi olmaksızın ve nispeten bağımsız olarak yapma borcunu, sonucun elde edilememesi rizikosunu ona ait olmamak üzere yükler" şeklinde tanımlanmaktadır¹⁵².

¹⁴⁷ Tandoğan, **Borçlar Hukuku**, s. 382.

¹⁴⁸ Aynı yönde Becker, **a.g.e.**, Art. 439, 1; Arslanlı, **a.g.e.**, s. 192; Yavuz/Acar/Özen, **a.g.e.**, s. 586; KUZU, Zülfü; "Türk Borçlar Kanununa Göre Komisyon Sözleşmesi", **YD**, C. 30, 2004, S. 1- 2; s. 82.

¹⁴⁹ ÖZKAYA, Eraslan; **Vekâlet Sözleşmesi ve Kötüye Kullanılması**, Ankara, 2005, s. 21.

¹⁵⁰ Tandoğan, **Borçlar Hukuku**, s. 39; Yargıtay 13. HD'nin 05.2.1991 tarih ve E: 1990/7902- K: 1991/1070 sayılı kararı, YKD, C. XVII, S. 5, s. 731.

¹⁵¹ Yavuz/Acar/Özen, **a.g.e.**, s. 527.

¹⁵² Tandoğan, **Borçlar Hukuku**, s. 356.

Verilen vekâletin yöneldiği sonuç elde edilememiş olsa dahi, vekâlet sözleşmesinde vekilin özen borcunu yerine getirmesi, vekâletin gereği gibi ifası olarak değerlendirilmektedir¹⁵³.

Buna karşılık, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinde dış ilişkideki anlaşma, komisyonculuk faaliyetinin bir gereği ve aynı zamanda komisyon akdinin ifası niteliğinde olduğundan,¹⁵⁴ komisyoncunun gerekli özeni göstermesine rağmen başarılı sonucu elde edememiş olması, vekâlet sözleşmesinden farklı olarak, sözleşmenin gereği gibi ifası olarak değerlendirilemez.

Taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi, ücretin sözleşmenin zorunlu bir unsuru olması ve belli bir konu ile sınırlı olması bakımından da vekâlet sözleşmesinden ayrılır¹⁵⁵. Zira, vekâlet sözleşmesini diğer iş görme sözleşmelerinden ayıran en önemli özelliklerden birisi, ücretin, bu sözleşmenin zorunlu bir unsuru olmamasıdır (TBK.m.502/3). Bu bakımdan, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olmasına karşılık, vekâlet sözleşmesi bazen eksik iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olarak karşımıza çıkar¹⁵⁶. Ayrıca, vekâlet sözleşmesinde vekilin temsil yetkisine sahip olması şart değilken;¹⁵⁷ taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinde komisyoncu her durumda dolaylı veya yetki verilmiş ise, doğrudan temsil yetkisini haiz olmalıdır. Son olarak, TBK.m.502/2 hükmü nedeniyle, kanunla düzenlenmiş herhangi bir iş görme borcu doğuran sözleşmelerin (ki konumuz açısından bu taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesidir) vekâlet sözleşmesinin oluşmasını

¹⁵³ Yavuz/Acar/Özen, **a.g.e.**, s. 563; aynı yönde AKİPEK, Şebnem; **Alt Vekâlet**, Ankara 2003, s. 56.

¹⁵⁴ Karaman, **a.g.e.**, s. 7.

¹⁵⁵ Aynı yönde bkz. Tandoğan, **Borçlar Hukuku**, s. 382; Helm, **a.g.e.**, §§ 407-409, 9.

¹⁵⁶ Akipek, **a.g.e.**, s. 43; PARLAK, Şafak; BÖRÜ, Levent; “Alt Vekâlet”, **TBB Dergisi**, Eylül-Ekim 2011, S. 96, s. 24; vekâlet sözleşmesinin kural olarak tek tarafa borç yükleyen bir sözleşme olduğu yönünde Yavuz/Acar/Özen, **a.g.e.**, s. 532; Özkaya, **a.g.e.**, s. 261.

¹⁵⁷ Akipek, **a.g.e.**, s. 46. dñn.55; BAŞPINAR, Veysel; **Vekilin Özen Borcundan Doğan Sorumluluğu**, Ankara, 2004, s. 100.

engelleyeceği ifade edilmektedir¹⁵⁸. Bu bakımdan, kanaatimizce, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi, ne eser (istisna) ne de vekâlet sözleşmesi olarak nitelendirilebilir.

Kanaatimizce, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin bağımsız bir sözleşme niteliğine sahip olduğunu kabul etmek gerekir¹⁵⁹. Ayrıca, Kanun Koyucu'nun, ayrı bir sözleşme olarak ele alıp düzenlediği taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesini, mecbur olmadıkça diğer bir sözleşme içinde mütalaa etmek lüzumsuzdur¹⁶⁰. Ancak, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin hukuki niteliğine ilişkin yapılan inceleme ve tespitler, TTK'nın 917/3. maddesi karşısında pratik açıdan bir önemi de haiz değildir. Zira, anılan maddede, TTK'nın 917 ile 930 maddeleri arasında hüküm bulunmayan hâllerde, komisyonculuk sözleşmesi ve eşyanın taşınmasına ait konularda taşıma sözleşmesine ilişkin hükümlerin taşıma işleri komisyonculuğuna da uygulanacağı öngörülmüştür. Bu bakımdan, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin hukuki niteliği ister istisna (eser) ister vekâlet olarak kabul edilsin durum değişmeyecek ve sözleşmeye, TBK'nın komisyon sözleşmesine ilişkin 532 ilâ 546. maddeleri, bunlarda hüküm bulunmayan hâllerde ise, 532. maddenin 2. fıkrası hükmü gereğince vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümleri uygulanacaktır. Ancak, belirtmek gerekir ki bu tür bir düzenleme yerinde olmamıştır. Zira, günümüzde sözleşmelerde artık tek bir nitelermeye yol açacak edimlerden ziyade birden fazla nitelermeye yol açacak edimlere yer verilmektedir. Bu nedenle, sözleşmeler arasında sınırlar çizmek, işlevselliğini gittikçe yitirmektedir¹⁶¹. Katı sınırlar çizerek, sözleşmeyi bu sınırların içine koymak, sözleşmeyle ilgili olmamalarına rağmen, bazı hükümleri o sınır içinde değerlendirmek tehlikesini içinde barındırır¹⁶². Bu nedenle, TTK'nın 917. maddesinin 3. fıkrasında yapılan bu atfın, me haz

¹⁵⁸ Yavuz/Acar/Özen, **a.g.e.**, s. 524.

¹⁵⁹ Helm, **a.g.e.**, §§ 407-409, 7; aynı yönde Hartmann, **a.g.e.**, s. 8; Karaman, **a.g.e.**, s. 68.

¹⁶⁰ Taşıma sözleşmesi bakımından bu yönde bkz. Ülgen, **Sözleşme**, s. 46.

¹⁶¹ KÜRŞAT, Zekeriya; "Eser ve Vekâlet Sözleşmelerinin Nitelendirilmesi Sorunu ve Nitelendirmenin Hükümü", **İÜHFM**, C. LXVII, S. 1-2, 2009, s. 162.

¹⁶² Kürşat, **a.g.m.**, s. 163.

düzenlemeye uygun olarak kanunumuz bakımından da kaldırılması yerinde olacaktır.

Taşıma işleri komisyoncusu, eşyanın taşıtılması; yani, “taşıma işinin örgütlenmesi” niteliğinde veya “taşımaya ilişkin” olmayan yan edimler de üstlenmiş olabilir. Bu hâlde, bir karma sözleşme söz konusu olur¹⁶³ ve bu sözleşme bakımından, taşıma işleri komisyonculuğu için TTK’nın 917. ve devamındaki maddeleri ancak, karma sözleşmeler için geçerli kurallar doğrultusunda uygulama alanı bulur¹⁶⁴.

Son olarak belirtmek gerekir ki taşıyıcıdan farklı olarak taşıma işleri komisyoncusu, gönderilen ile doğrudan hukuki ilişki içerisinde bulunmadığından, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin üçüncü kişi yararına sözleşme¹⁶⁵ niteliği yoktur¹⁶⁶.

VII. TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCULUĞU SÖZLEŞMESİNE UYGULANACAK HÜKÜMLER

Taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesine, öncelikle emredici hükümler uygulanır. İkinci olarak, özel hukukta geçerli olan sözleşme serbestisi ilkesi gereğince, komisyoncu ile gönderen arasında akdedilen

¹⁶³ 918. maddeye ilişkin gerekçe; aksi yönde bkz. Kuntalp, **a.g.e.**, s. 98 vd., Yazar’a göre, akdin tipinin değişmemesi nedeniyle, sözleşmede asli edimin yanında mahiyetten farklı bir yan edimin yüklenilmesi hâlinde bir karma sözleşme (yazarın ifadesiyle “karışık muhtevalı akit”) meydana gelmez. “... taraflardan birinin birden ziyade tipik edim borcunu yüklenmesi halinde, şayet bu edimler eşit değerde, yani her biri asli nitelikteyse, bu takdirde bir tipler karışımı söz konusu olur ve ortaya karışık muhtevalı bir akit çıkar. Şayet bu edimlerden biri asli, diğeri yan ise bu durumda bir tipler karışımından söz edilemeyeceği gibi, karışık muhtevalı bir akitte doğmaz”, s. 100.

¹⁶⁴ GRAN, Andreas; “Vertragsgestaltung im Logistikbereich”, **TranspR**, 2004, s. 9.

¹⁶⁵ “Üçüncü şahıs yararına sözleşme, sözleşmenin tarafı olmayan bir şahsa, onun yararına bir edim kararlaştırılmasıdır” AKYOL, Şener; **Tam Üçüncü Şahıs Yararına Sözleşme**, İstanbul, 2008, s. 9.

¹⁶⁶ Helm, **a.g.e.**, §§ 407-409, 9; Ruß, **a.g.e.**, § 453, 4; Krien/Andresen/Valder, **a.g.e.**, § 453, 27; Bydlinski, **Münchener Kommentar**, § 453, 25; FELLMANN, Walter; **Berner Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht**, Bd. VI., 2.Abtteilung, Der einfache Auftrag, Bern 1992, Art.397, 42 f; GAUTSCHI, Georg; **Berner Kommentar zum Schweizerischen Zivilrecht, Das Obligationenrecht**, 2. Abteilung, Die Einzelnen Vertragverhältnisse, 6.Teilband, Besondere Auftrags-und Geschäftsführungsverhältnisse sowie Hinterlegung, Bern, 1962, Art. 439, 13 a; Akyol, **a.g.e.**, s. 44.

sözleşmenin hükümleri uygulanır. Daha sonra ise, TTK'nın, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi için özel olarak öngörülmüş olan 917 ilâ 930. maddeleri ile genel hüküm niteliği taşıyan 850 ilâ 855. maddeleri uygulanır. Bu maddelerde de hüküm bulunmaması hâlinde ise, 6762 sayılı TTK'nın 808. maddesinin 2. fıkrasında yer alan ve 6102 sayılı TTK'nın 917. maddesinin 3. fıkrasında da korunmuş olan atıf dikkate alınır. Belirtelim ki, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi, Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenmiş bir sözleşme olduğundan; bu sözleşmenin akdedilmesi bir ticari işi ortaya çıkarır (TTK.m.3). TTK'nın 1. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, ticari işlere öncelikle ticari hükümlerin uygulanması gerekir. Ticari hükümler, Türk Ticaret Kanunu'nda ve bir ticari işletmeyi ilgilendiren işlem ve fiillere ilişkin diğer kanunlarda yazılı özel hükümler olup; hakkında ticari bir hüküm bulunmayan hallerde genel hükümlerden önce ticari örf ve âdetin uygulanması gerekir (TTK.m.1). Ancak, az önce de zikrettiğimiz üzere Kanun Koyucu TTK'nın 917. maddesinin 3. fıkrasında bu sırayı değiştirmiş ve genel hükümlerden sayılan TBK'daki komisyonculuk hükümlerinin ticari örf ve âdet kurallarından önce uygulanması gerektiğine hükmetmiştir¹⁶⁷. Anılan atıf gereğince, “komisyonculuk sözleşmesi ve eşyanın taşınmasına ait konularda taşıma sözleşmesine ilişkin hükümler taşıma işleri komisyonculuğuna da uygulanır”. Belirtmek gerekir ki madde metni farklı anlamlara gelecek şekilde yorumlanmaya müsaittir. Şöyle ki; madde metninde geçen “komisyonculuk sözleşmesi” ibaresi, TBK'da düzenlenmiş bulunan komisyon sözleşmesi şeklinde anlaşılabileceği gibi, taşıma işleri komisyoncusu ile gönderen arasında akdedilen sözleşme olarak da anlaşılabilir. Birinci ihtimaldeki şekliyle anlaşılması hâlinde, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesine, hem TBK'da düzenlenmiş bulunan komisyon sözleşmesine ilişkin hükümler hem de TTK'da düzenlenmiş bulunan taşıma sözleşmesine ilişkin hükümler; ikinci ihtimalde ise, sadece, taşıma sözleşmesine ilişkin hükümler uygulanacaktır. Nitekim, bu hususta, doktrinde de farklı görüşler vardır. Zira, BOZER/GÖLE'nin, 917/3'e ilişkin açıklamalarında, fıkrada geçen

¹⁶⁷ Sigorta sözleşmesi bakımından aynı yönde CAN, Mertol; **Türk Özel Sigorta Hukuku (Ders Kitabı)**, Ankara, 2007, s. 255.

“komisyonculuk sözleşmesi ve eşyanın taşınmasına ait konularda taşıma sözleşmesine ilişkin hükümler de taşıma işleri komisyonculuğuna uygulanır” cümlesindeki taşıma sözleşmesi ibaresini tırnak içinde kullanmalarından dolayı, sadece taşıma sözleşmesi hükümlerine atıf yapıldığı görüşünde oldukları sonucuna varılabilir¹⁶⁸. ARKAN’ın ise, “komisyonculuk sözleşmesi ve eşyanın taşınmasına ilişkin hükümler taşıma işleri komisyonculuğuna da uygulanacaktır”¹⁶⁹ ve “komisyon ve eşyanın taşınmasına ilişkin hususlarda da taşıma sözleşmesi hükümlerinin uygulanacağı gösterilmiştir”¹⁷⁰ şeklindeki açıklamalarından, onun hem TBK’daki komisyoncu sözleşmesine hem de TTK’daki taşıma sözleşmesine ilişkin hükümlere atıf yapıldığı görüşüne sahip olduğu anlaşılmaktadır. 917. maddenin 3. fıkrasına ilişkin gerekçede yer alan “6762 sayılı Kanunun 808 inci maddesinin ikinci fıkrası, Alman Reform Kanununda ve Tasarıda kabul edilmiş olan, taşıma hukukuna ilişkin düzenlemeleri mümkün olduğunca Dördüncü Kitabın ilk iki kısmının çatısı altında toplama çabasına uygun olduğundan, Kanunun bu maddesinin üçüncü fıkrasında tekrar edilmiştir” şeklindeki ifadeden, her ne kadar, söz konusu atfın sadece taşıma sözleşmesine yapılmak istendiği söylenebilirse de, kanaatimizce, Kanun Koyucu, sadece taşıma sözleşmesine atıf yapmak istemiş olsaydı, fıkradaki ifade yerine “taşıma sözleşmesine ilişkin hükümler taşıma işleri komisyonculuğuna da uygulanır” şeklinde daha kısa ve yalın bir ifade tercih edebilirdi. Bu nedenle, kanaatimizce, maddedeki atıf hem TBK’da düzenlenmiş bulunan komisyon sözleşmesine hem de TTK’da düzenlenmiş bulunan taşıma sözleşmesine yapılmıştır. Bu bakımdan, TTK’nın 917 ilâ 930. maddeleri arasında hüküm bulunmayan hâllerde taşıma işleri komisyonculuğuna TBK’daki komisyoncu sözleşmesine ilişkin 532 ilâ 546. maddeleri, bunlarda da hüküm bulunmayan hâllerde TBK’nın 532. maddesinin 2. fıkrası hükmü gereğince, vekâlete ilişkin hükümler uygulanmalıdır.

¹⁶⁸ Bozer/Göle, **Ticari İşletme 2011**, s. 98.

¹⁶⁹ Arkan, **Ticari İşletme**, s. 238- 239.

¹⁷⁰ Arkan, **Aracılık**, s. 317.

Eşyanın taşınmasına ait konularda ise, 917 ilâ 930. maddeleri arasında hüküm bulunmayan hâllerde taşıma sözleşmesine ilişkin hükümler uygulanacaktır. Yani, taşıma sözleşmesine ilişkin TTK'da yer alan hükümler sözleşmenin bütününe değil, sadece, eşyanın taşınmasıyla ilgili olan kısma uygulanır. Bu bakımdan, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesine uygulanması konusunda, komisyonculuk sözleşmesine ilişkin hükümler ile taşıma sözleşmesine ilişkin hükümler arasında bir öncelik sonralık ilişkisi yoktur¹⁷¹.

Taşıma sözleşmesine ilişkin kısımda da hüküm bulunamaması hâlinde ise, taşıma sözleşmesinin hukuki niteliğine uygun olan sözleşme türü için TBK'da öngörülmüş hükümler uygulanır. Yani, bu hâlde uygulanacak hükümler, taşıma sözleşmesinin hukuki nitelendirmesine göre farklı olacaktır. Nitekim doktrinde, taşıma sözleşmesinin istisna sözleşmesi niteliğinde olduğunu ileri sürenler¹⁷² yanında vekâlet sözleşmesi niteliğinde olduğu yönünde görüşler¹⁷³ de vardır¹⁷⁴.

6102 sayılı TTK'da komisyonculuk ve taşıma sözleşmesine yapılan atfa ilişkin hükmün korunmuş olması karşısında, hukukumuz bakımından, somut olaya ilişkin olarak izlenmesi gereken yol bu olmakla birlikte, belirtmek gerekir ki Mehaz Kanun olan Alman Ticaret Kanunu'nun eski hâlinde yer alan 407. paragrafının 2. fıkrasında komisyonculuğa yapılan atfa ilişkin hüküm; 1998 yılındaki Taşıma Hukuku Reform Kanunu'na (TRG) alınmamıştır. TRG'nin gerekçesinde buna ilişkin olarak, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin iş görme sözleşmelerinin özel bir türü olarak kabul edildiği ve buna uygun olarak BGB hükümlerinin (662-675) tamamlayıcı olarak taşıma

¹⁷¹ Taşıma sözleşmesine ilişkin hükümlerin, TBK'daki komisyonculuk sözleşmesine ilişkin hükümlerden önce uygulanması gerektiği yönünde bkz. Karaman, **a.g.e.**, s. 71.

¹⁷² Koller, **Transportrecht**, § 453, 16; Hırş, s. 748; BELBEZ, Hikmet; "Nakil Sözleşmesi ve Nakliyecinin Sorumu", **AÜHFD**, Yıl:1946, C. 3, S. 2, s. 391; TÜZÜNER, Özlem; "Karayoluyla Eşya Taşıma Sözleşmesinin Hukukî Niteliği ve İş Görme Amacı Güden Sözleşmelerle İlişkisi", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 101, Temmuz - Ağustos 2012 , s. 188

¹⁷³ Can, **Yolcu Taşıma**, s. 37.

¹⁷⁴ Taşıma sözleşmesinin, nev'i şahsına münhasır (sui generis) bir akit olarak kabul edilmesi gerektiği yönünde bkz. TÜZÜN, Necat; **Kara ve Hava Taşıma Hukuku**, Ankara, 1968, s. 19

işleri komisyonculuğu sözleşmesine uygulanacağı belirtilmiştir¹⁷⁵. Bu nedenle, daha önce de belirttiğimiz üzere, kanunumuz bakımından da yapılması gereken, ilgili fıkranın Mehaz Kanun'a uygun olarak madde metninden çıkarılmasıdır¹⁷⁶. Zira, bir yandan mehaz kanundaki gibi komisyonculuk için öngörülmüş olan hükümlerin taşıma işleri komisyonculuğu bakımından özel olarak düzenlenmesi (bkz. m.922 gibi), diğer yandan komisyonculuk sözleşmesine ilişkin hükümlere atıf yapılması tezatlık oluşturmaktadır.

VIII. TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCULUĞU FAALİYETİNDEN DOĞAN HUKUKİ İLİŞKİLER

Taşıma işleri komisyonculuğunda, sözleşmeye dayalı iki farklı ilişki doğar. Bunlardan ilki, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin tarafları olan taşıma işleri komisyoncusu ile gönderen arasındaki ilişki, diğeri ise, (taşıma işleri komisyoncusunun TTK.m.926'daki hakkını kullanarak taşıma işini üzerine alması durumu istisna olmak üzere) taşıma işleri komisyoncusu ile kendisiyle taşıma sözleşmesini akdettiği taşıyıcı arasındaki ilişkidir. Gönderen ile taşıma işleri komisyoncu arasındaki ilişki taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesine; taşıma işleri komisyoncusu ile taşıyıcı arasındaki ilişki ise, taşıma sözleşmesine dayanır.

Sözleşmeye dayanan bu iki ilişki dışında, taşıma işleri komisyonculuğu faaliyetinin üç köşeli¹⁷⁷ (gönderen- komisyoncu- taşıyıcı) niteliğe sahip olması dolayısıyla sözleşmeye dayalı olmayan ilişkiler de doğar.

¹⁷⁵ Drucksache 13/8445, s. 105.

¹⁷⁶ TTK.m.917/3'ün, eşyanın taşınmasına ait konularda taşıma sözleşmesi hükümlerinin uygulanacağına ilişkin kısmının madde metninden çıkarılması gerektiğine ilişkin görüş için bkz. Arkan, **Ticarî İşletme**, s. 239.

¹⁷⁷ Baumbach/Hopt/Merkt, **a.g.e.**, § 453, 7.

A. Taşıma İşleri Komisyoncusu ile Gönderen Arasındaki İlişki / İç İlişki

Taşıma işleri komisyoncusu ile gönderen arasındaki ilişki, taşıma işleri komisyonculuğunda, diğer ilişkilerin de doğmasına temel teşkil eden ve doktrinde iç ilişki¹⁷⁸ (iç anlaşma)¹⁷⁹ olarak adlandırılan taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinden doğar. Taşıma işleri komisyoncusu ile gönderen arasındaki ilişki, tezimizin ana konusunu oluşturduğu için; mezkûr ilişki bu kısımda ayrıntılı olarak ele alınmayacak sadece zikredilmekle yetinilecektir.

B. Taşıma İşleri Komisyoncusu ile Taşıyıcı Arasındaki İlişki / Dış İlişki

Taşıma işleri komisyonculuğu faaliyetinden doğan sözleşmeye dayalı ikinci ilişki, doktrinde dış ilişki¹⁸⁰ olarak adlandırılan taşıma işleri komisyoncusu ile taşıyıcı arasındaki ilişkidir.

Taşıma işleri komisyoncusu ile taşıyıcı arasındaki ilişki taşıma sözleşmesine dayanır. Kural olarak, taşıma sözleşmesini kendisi adına akdettiğinden, taşıyıcı ile olan ilişkisinde gönderen sıfatını ve dolayısıyla taşıyıcıya talimat verme ve taşıma sözleşmesinden doğan sair hakları kullanabilme yetkisini komisyoncu haiz olur. Yani, taşıyıcıya karşı yalnız komisyoncu alacaklı ve borçlu olur¹⁸¹. Buna karşılık, taşıma işleri komisyoncusunun, TTK'nın 918. maddesinin 3. fıkrasına göre gönderen adına hareket etmeye yetkili olduğu ve bu yetkisini kullanarak taşıma sözleşmesini onun adına akdettiği bir hâlde, taşıma işleri komisyoncusu ile taşıyıcı arasında herhangi bir hukuki ilişki meydana gelmez.

¹⁷⁸ Bozer/Göle, **Ticari İşletme 2011**, s. 92; Hirş, s. 735; TEOMAN, Ömer; “Tacir Yardımcıları”, **Mehmet Somer’e Armağan**, İstanbul, 2006, s. 265.

¹⁷⁹ DOMANİÇ, Hayri; **Ticaret Hukukunun Genel Esasları**, İstanbul, 1988, s. 340.

¹⁸⁰ Bozer/Göle, **Ticari İşletme 2011**, s. 92; Hirş, **a.g.e.**, s. 735; Teoman, **a.g.m.**, s. 265.

¹⁸¹ KEMAL, Ali; “Komisyon Mukavelesinin Üçüncü Şahıslara Tesiri”, **İBD**, 1929, S. 3, s. 1640.

C. Gönderen ile Taşıyıcı Arasındaki İlişki

Öncelikle belirtmek gerekir ki komisyoncunun kendi adına ve gönderen hesabına akdettiği sözleşmeler taşıma sözleşmesi ile sınırlı kalmayabilir. Ancak, biz en önemlisi olduğu için bu sözleşmelerden sadece taşıma sözleşmesini ele alacağız ve açıklamalarımızı gönderen ile taşıyıcı arasındaki ilişki bakımından yapacağız. Ama, bu sözleşme açısından yapacağımız açıklamaların, taşıma işleri komisyoncusunun, gerekli olması hâlinde eşyanın taşınması için akdettiği diğer sözleşmeler bakımından da geçerli olacağını belirtmekte fayda olacağını düşünüyoruz.

Yukarıda da belirttiğimiz üzere, komisyoncu kural olarak kendi adına hareket ettiğinden taşıma işleri komisyonculuğunda gönderen ile taşıyıcı arasında doğrudan bir hukuki ilişki doğmaz. Taşıyıcının, komisyoncunun başkası hesabına hareket ettiğini bilmesi hâlinde dahi bu durum değişmez¹⁸². Dolayısıyla, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinde gönderenin, taşıyıcıya doğrudan talimat verebilmesi mümkün değildir; o, ancak, komisyoncuya talimat verebilir ve komisyoncu da gönderen sıfatıyla, verilen bu talimatı taşıyıcıya bildirir. Ayrıca, gönderen, komisyoncunun kendi adına ve onun hesabına akdettiği taşıma sözleşmesinden doğan alacakları, taşıyıcı ile arasında doğrudan bir ilişki bulunmadığından dolayı ancak, bu alacaklar kendisine devredildikten sonra ileri sürebilir. Nitekim, 6102 sayılı TTK'nın 922. maddesinde¹⁸³ bu husus hüküm altına alınmıştır. Ancak, aynı maddede, söz konusu alacaklar ile bu alacakların yerine getirilmesinde elde edilen edimlerin, komisyoncunun alacaklılarıyla olan ilişkisinde gönderene geçmiş sayılacağı belirtilmiştir. Bu maddenin öngörülme sebebi, gönderenin bu tür hak ve alacaklarını, komisyoncunun alacaklılarına karşı koruyabilmektir¹⁸⁴.

¹⁸² Bozer/Göle, **Ticari İşletme 2011**, s. 92; Ayhan/Özdamar/Çağlar, **a.g.e.**, s. 362.

¹⁸³ Her ne kadar, gerekçede, 922. maddede gönderen ile komisyoncu arasındaki sözleşmeden doğan hak ve edimlerin, üçüncü kişilerle olan ilişkilerde nasıl ele alınacağının düzenlendiği ifade edilmişse de, söz konusu maddede, komisyoncunun kendisi adına ve gönderen hesabına yaptığı sözleşmelerden doğan hak ve edimlerin nasıl ele alınacağı düzenlenmektedir.

¹⁸⁴ 922. madde gerekçesi s. 651.

Söz konusu alacakların gönderene geçmiş sayılabilmesi için, bunların komisyoncunun kendisi adına¹⁸⁵ ve gönderenin hesabına yaptığı bir sözleşmeden doğmuş olmaları şarttır¹⁸⁶.

6102 sayılı Kanun'un TTK'nın 922. maddesinin gerekçesinde, hükmün, Alman Taşıma Hukuku Reform Kanunu uyarınca değiştirilen Alman Ticaret Kanunu'nun 457. paragrafından alındığı belirtilmiştir. Belirtmek gerekir ki HGB'nin taşıma işleri komisyonculuğunu düzenleyen eski 407. paragrafının 2. fıkrası, komisyoncu için öngörölmüş hükümlere atıf yapmaktaydı. Gönderenin alacakları, HGB'nin komisyon işleri başlıklı üçüncü bölümünde yer alan 392. paragrafta hüküm altına alınmıştı. Ancak, yukarıda da belirttiğimiz üzere, Alman Taşıma Hukuku Reform Kanunu uyarınca değiştirilen Alman Ticaret Kanunu'nda, komisyonculuğa yapılan atıf kaldırılmış ve bu durum, komisyonculuğa ilişkin 392. paragrafta benzer hükümlerin, taşıma işleri komisyonculuğuna ilişkin bölümde özel olarak düzenlenmesini gerektirmiş, mezkur ihtiyacın giderilmesi amacıyla da 457. paragraf öngörölmüştür¹⁸⁷. Buna karşılık, yukarıda da belirttiğimiz üzere, 6762 sayılı TTK'da komisyonculuk sözleşmesine atıf yapılan hüküm 6102 sayılı TTK'da da korunmuştur. Bu nedenle, Kanunumuz açısından, HGB'nin 457. paragrafına benzer bir hükme gerek olmadığı söylenebilir. Zira, TBK'nın komisyon sözleşmesini düzenleyen hükümleri arasında HGB'nin 392. paragrafına benzer bir hüküm bulunmasa da, buna benzer bir hüküm, vekâlet sözleşmesinin düzenlendiği maddeler arasında mevcuttur. Nitekim, TBK'nın 509. maddesine göre vekilin, kendi adına ve vekâlet veren hesabına gördüğü işlerden doğan üçüncü kişilerdeki alacağı, vekâlet verenin vekile karşı bütün borçlarını ifa ettiği anda, kendiliğinden vekâlet verene geçer".

¹⁸⁵ Gönderen adına akdedilen sözleşmelerden kaynaklanan alacakların, gönderenin şahsında doğacağı ve bu tür alacakları talep yetkisinin de gönderende olacağı açıktır. Bu nedenle, TTK'nın 922. maddesinde, TBK'nın 509. maddesinde (aynı şekilde HGB'nin 392. paragrafı) yer almayan "kendi adına" ibaresinin, taşıma işleri komisyoncusunun, gerekli yetkiye sahip olduğu durumda, sözleşmeleri gönderen adına da akdedebilmesi nedeniyle bilinçli olarak kullanıldığı ifade edilmiştir, BT-Drucksache 13/8445, s. 109.

¹⁸⁶ BR- Drucksache 368/97, s. 108.

¹⁸⁷ BR- Drucksache 368/97, s. 108.

Görüldüğü üzere, TBK'nın 509. maddesinde, komisyoncunun akdettiği sözleşmelerden doğan alacakların göndereninmiş gibi varsayıldığı TTK'nın 922. maddesinden daha ileri gidilerek bir kanunî temlik hâli öngörülmüştür¹⁸⁸. Ancak, söz konusu maddede öngörülen devrin gerçekleşebilmesi için, vekâlet verenin, alım satım komisyoncusuna karşı tüm borçlarını ifa etmesi şarttır¹⁸⁹. Buna karşılık, TTK'nın 922. maddesinin uygulanabilmesi bakımından böyle bir şart öngörülmemiştir. Diğer yandan, belirtmek gerekir ki 922. madde, aynı hakların durumunda bir değişiklik meydana getirmediğinden; komisyoncunun, kendisi adına gönderen hesabına kazandığı mülkiyet hakkı, taşınırlara ilişkin olsa dahi bu madde kapsamına girmez¹⁹⁰. Gönderen sadece, TBK.m.532/2'te yapılan yollama gereğince uygulanması gerekli TBK.m.509/3 uyarınca komisyoncunun iflâsı hâlinde taşınır mala ilişkin olarak iflâs masasına karşı ileri sürebileceği bir ayırma hakkına sahiptir.

TTK'nın 922. maddesinin, komisyoncunun taşıyıcıdan herhangi bir alacağının olmadığı, ancak, gönderenin bir zararının bulunduğu veya komisyoncunun, taşıyıcıya karşı ademi ifa veya sair zararlarına ilişkin tazminat taleplerini ileri sürmediği hâllerde gönderene koruma sağlamadığı açıktır. Ancak, taşıma işleri komisyoncusunun taşıma sözleşmesini kendi adına akdettiği durumda dahi gönderenin, taşıyıcıya karşı doğrudan başvurabilmesi bakımından çeşitli imkânlar vardır. İlk olarak, sözleşme hükümlerine aykırı hareket eden taşıyıcının bu davranışı, aynı zamanda gönderene karşı haksız fiil teşkil ediyorsa, gönderen TBK.m. 49.'a

¹⁸⁸ KILIÇOĞLU, Ahmet. M; **Türk Borçlar Hukuku'nda Kanuni Halefiyet**, Ankara, 1979, s. 90; Hırş, a.g.e., s. 737; SEÇER, Öz; **Alım Satım Komisyonculuğu Sözleşmesi**, İstanbul, 2013, s. 224;TBK.m.509'da öngörülen düzenlemenin kanuni halefiyet olduğu yönünde bkz. TANDOĞAN, Haluk; **Mukayeseli Hukuk, Hususiyle Türk-İsviçre ve Alman Hukuku Bakımından Üçüncü Şahsın Zararının Tazmini**, Ankara, 1963, s. 336-337.

¹⁸⁹ Bu bakımdan maddenin komisyoncunun müvekkilden olan alacaklarını da teminat altına aldığı yönünde bkz. Tandoğan, **Üçüncü Şahıs**, s. 337.

¹⁹⁰ Tandoğan, **Borçlar Hukuku**, s. 517.

(EBK.m.41) dayanarak taşıyıcıya karşı tazminat davası açabilir¹⁹¹. Zira, TTK.m.922’de sadece “sözleşmeden” ibaresi kullanıldığından, haksız fiilden kaynaklanan alacaklar bu madde kapsamına girmezler¹⁹².

Sözleşmeye aykırılığın haksız fiil oluşturmadığı bir hâlde malik sıfatını haiz ise, gönderen, bu sıfatla zilyedin sorumluluğuna ilişkin hükümlere de başvurabilme imkânına sahiptir¹⁹³.

Gönderen sıfatını haiz komisyoncunun, üçüncü kişinin zararının tazmini ilkesinden¹⁹⁴ hareketle, eşyasını taşıtan kişinin zararının tazmini için taşıyana başvurulabilme hakkı var mıdır? 6762 sayılı TTK’nın 791. maddesinin 1. fıkrasında, gönderilenin gerek kendi gerek üçüncü şahıslar lehine olarak taşıma mukavelesinden doğan bütün hakları, zarar ve ziyan davası olduğu hâlde, taşıyıcıya karşı kullanabileceği hüküm altına alınmıştır. Bu hüküm dolayısıyla, komisyoncunun aynı zamanda gönderilen olduğu durumlarda, bu maddeye dayanarak malikin uğradığı zararlar dolayısıyla taşıyıcıyı dava edebilmesi mümkündür¹⁹⁵. Ancak, doktrinde, her ne kadar anılan maddede bu hak, sadece, gönderilene tanınmış olsa da, kendisi herhangi bir zarara uğramamış olsa dahi komisyoncunun, eşyanın maliki olan gönderenin zıya ve hasar dolayısıyla uğradığı zararları talep edebilme yetkisine sahip olduğu belirtilmekteydi¹⁹⁶. Böyle bir görüş, üçüncü şahsın zararının tazmini ilkesinin kabul edilmesi demektir. Zira, dolaylı temsilin söz konusu olduğu durumlarda, hesabına sözleşme yapılan kimsenin sözleşmenin ihlâli sebebiyle uğradığı zararın tazmini, üçüncü şahsın

¹⁹¹ Arkan, **Sorumluluk**, s. 29; aksi görüş için bkz. ATABEK, Reşat; **Eşya Taşıma Hukuku**, İstanbul, 1960, s. 282.

¹⁹² Koller, **Transportrecht**, § 457, 2.

¹⁹³ Arkan, **Sorumluluk**, s. 29 dpn. 95; Tandoğan, **Üçüncü Şahıs**, s. 150- 151.

¹⁹⁴ Üçüncü şahsın zararının tazmininin temini bakımından ileri sürülen nazariyeler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Tandoğan, **Üçüncü Şahıs**, s.183 vd.

¹⁹⁵ Arkan, **Sorumluluk**, s. 184.

¹⁹⁶ Arkan, **Sorumluluk**, s. 151- 152, 187.

zararının tazmini meselesinin görünüm şekillerinden biri olarak kabul edilmektedir¹⁹⁷.

6762 sayılı TTK bakımından bir önceki paragrafta yapılan izahat 6102 sayılı yeni TTK ile kanuni bir dayanağa sahip olmuştur. Zira, yeni TTK'nın, gönderilenin haklarının düzenlendiği 871. maddesinin ilk fıkrasında, gönderilenin, gönderenin taşıma sözleşmesinden doğan istem haklarını taşıyıcıya karşı ileri sürebileceği; gönderenin, bu hakların ileri sürülmesinde yetkili kalmaya devam edeceği ve son cümlede de gönderilenin veya "gönderenin" kendilerinin veya başkasının menfaatine hareket etmelerinin farklılık yaratmayacağı hüküm altına alınmıştır. Bu düzenlemeyle birlikte, gönderen sıfatına sahip komisyoncunun, eşyasını taşıtan kişinin uğramış olduğu zararların tazminini taşıyıcıdan istemesinin yolu açılmış olmaktadır.

Yukarıda belirttiğimiz üzere, taşıma işleri komisyoncusunun TTK.m 918/3'e göre gönderen adına hareket etmeye yetkili olması ve bu yetkisini kullanarak taşıma sözleşmesini onun adına akdetmesi hâlinde gönderen ile taşıyıcı arasında taşıma sözleşmesine dayanan bir hukuki ilişki meydana gelir. Bununla birlikte belirtmek gerekir ki komisyoncunun doğrudan temsil yetkisinin bulunması, sözleşmenin, bu yetkiyi veren kimse ile diğer taraf arasında kurulmuş sayılmasına yetmez¹⁹⁸. Böyle bir yetkiye sahip olmasına

¹⁹⁷ Tandoğan, **Üçüncü Şahıs**, s.132; Üçüncü şahsın zararının tazmininin kabul edilmesi hâlinde alacaklıya (komisyoncuya) üçüncü şahsa ödenmek üzere (gönderen) tazminat talebinde bulunmak imkânının tanınmasının borç ilişkilerinin nisbîliği ilkesine hâlel getirmeyeceği belirtilmektedir. Tandoğan, **Üçüncü Şahıs**, s.348-349, Yazar'a göre, alacaklının (komisyoncunun) yalnız kendi menfaatinin tazminini isteyebileceği dogması mutlak bir mahiyet taşımamaktadır. Zira, EBK'nın 96. maddesinde "alacaklı hakkını kısmen veya tamamen istifa edemediği takdirde borçlu kendisine hiçbir kusurun isnat edilemeyeceğini ispat etmedikçe bundan doğan zararı tazmine mecbur tutulduğunu, söz konusu hükümde tazmin edilecek zararın, alacaklının zararı olduğuna dair bir sarahat olmadığını; yani zararın, borcun hiç veya gereği gibi ifa edilememesinden doğmasının yeterli olduğunu, fakat bu zararın kime ait olduğunu belirtilmemiş olduğunu ifade etmiştir. s.360. Ancak, belirtmek gerekir ki yeni Türk Borçlar Kanunu'nun aynı durumu düzenleyen 112. maddesinde yazarın belirttiği "alacaklı" terimi yer almaktadır. Nitekim, madde metni "Borç hiç veya gereği gibi ifa edilmezse borçlu, kendisine hiçbir kusurun yüklenemeyeceğini ispat etmedikçe, alacaklının bundan doğan zararını gidermekle yükümlüdür" şeklindedir (parantez içindeki sözcükler tarafımızca eklenmiştir). Görüldüğü üzere, TBK'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte artık komisyoncunun söz konusu hükme dayanarak gönderenin uğradığı zararın tazminini taşıyıcıdan talep etmesi mümkün değildir; aynı yönde bkz. Seçer, **a.g.e.**, s. 71.

¹⁹⁸ Ünan, **Temsil**, s. 75.

rağmen, şüphe hâlinde, taşıma işleri komisyoncusunun kendi adına hareket ettiği kabul edilmelidir¹⁹⁹. Nitekim, TBK'nın 40. maddesinde, temsilcinin, hukuki işlemi yaparken bu sıfatını bildirmemesi durumunda hukuki işlemin sonuçlarının ona ait olacağı öngörülmüştür. Ayrıca, aynı maddede, karşı taraf bir temsil ilişkisinin varlığını durumdan çıkarıyor veya çıkarması gerekiyor ya da hukuki işlemi temsilci veya temsil olunandan biri ile yapması kendisi açısından farksız ise, hukuki işlemin sonuçlarının doğrudan doğruya temsil olunana ait olacağı belirtilmiştir.

Taşıma işleri komisyoncusu, gönderen adına hareket etmek istiyorsa, bunu karşı tarafa bildirmelidir²⁰⁰. Kural olarak, komisyoncunun, hesabına hareket ettiği kişinin, sadece adını açıklaması, temsil olunan adına hareket ettiğine delâlet etmez²⁰¹. Ancak, güven prensibi gereğince, üçüncü kişinin, komisyoncunun gönderen adına hareket ettiğini kabul etmesi makul görülebiliyorsa, bu durumda doğrudan temsil söz konusu olur²⁰². Örneğin, taşıma işleri komisyoncusu, taşıma sözleşmesine veya taşıma senedine gönderen olarak eşyasını taşımak isteyen kişinin adını yazmışsa, bu durumda kendisinin, gönderen adına hareket ettiği kabul edilmelidir²⁰³.

D. Taşıma İşleri Komisyoncusu ile Gönderilen Arasındaki İlişki

Kural olarak, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinde taşıma işleri komisyoncusu ile gönderilen arasında bir ilişki meydana gelmediğinden, gönderilen, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi uyarınca taşıma işleri

¹⁹⁹ ESENER, Turhan; Mukayeseli Hukuk ve Hususiyle Türk-İsviçre Borçlar Hukuku Bakımından Sâlahiyete Müstenit Temsil, Ankara, 1961, s. 115, 116; Bydlinski, *Münchener Kommentar*, § 453, 112.

²⁰⁰ Eren, *a.g.e.*, s. 390; Koller, *Transportrecht*, § 453, 4.

²⁰¹ Arslanlı, *a.g.e.*, s. 193.

²⁰² Esener, *a.g.e.*, s. 98 vd.; Yavuz, *Temsil*, s. 56.

²⁰³ BGH'nin 21.9.2000 tarih ve I ZR 135/98 sayılı kararı, VersR 2001, s. 526; Koller, *Transportrecht*, § 453, 4; aksi yönde OLG Frankfurt'un 21.04.1998 tarih ve 5 U 210/96 sayılı kararı, TranspR 1999, s. 24.

komisyoncusuna karşı herhangi bir talep hakkına sahip değildir. Zira, yukarıda da belirttiğimiz gibi, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin üçüncü kişi yararına sözleşme niteliği yoktur²⁰⁴. Ne TTK'nın 917. maddesinin, eşyanın taşınmasına ait konularda taşıma sözleşmesine ilişkin hükümlerin taşıma işleri komisyonculuğuna da uygulanacağını öngöründüğü 3. fıkrası; ne de taşıma işinin bizzat üstlenilmesi, kesin ücret anlaşması ve toplama yük gibi, taşıma işleri komisyoncusunun taşımayla ilgili olarak taşıyıcının veya taşıyanın hak ve yükümlülüklerine sahip olduğu hâller, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin gönderilen yararına akdedildiği şeklinde yorumlanamaz²⁰⁵.

Hâl böyle olmakla birlikte, sözleşme serbestisi ilkesi gereğince tarafların, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesini gönderilen yararına akdedebilmeleri mümkündür. Böyle bir durumda, gönderilenin, komisyoncuya karşı sözleşmeden kaynaklanan talepleri ileri sürme hakkı doğar. Ayrıca, gönderenin, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesini kendi adına ve gönderilen hesabına akdettiği bir hâlde gönderilenin, üçüncü kişinin zararının tazmini ilkesi çerçevesinde komisyoncuya karşı bir talep hakkına sahip olduğu söylenebilir²⁰⁶. Bundan başka, taşıma konusu eşyanın mülkiyetinin kendisine ait olması hâlinde gönderilen, malik sıfatıyla taşıma işleri komisyoncusuna başvurabilir.

E. Gönderen ile Alt Taşıma İşleri Komisyoncusu Arasındaki İlişki

Taşıma işleri komisyoncusunun, eşyanın taşınması hususunda bir başka komisyoncu ile taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi akdetmiş olduğu bir hâlde kural olarak, gönderen ile alt taşıma işleri komisyoncusu arasında doğrudan herhangi bir ilişki meydana gelmez. Bu ikinci

²⁰⁴ Gautschi, **a.g.e.**, Art.439, 12g; Hartmann, **a.g.e.**, s. 10.

²⁰⁵ Aynı yönde Montanaro, **a.g.e.**, s. 182.

²⁰⁶ Montanaro, **a.g.e.**, s. 188- 189.

komisyonculuk sözleşmesinde, gönderen sıfatına, asıl taşıma işleri komisyoncusu sahip olduğundan, alt taşıma işleri komisyoncusuna talimat verme yetkisi de ondadır. Bu nedenle, asıl gönderenin, ikinci taşıma işleri komisyoncusuna doğrudan talimat verme yetkisi yoktur. Alt taşıma işleri komisyoncusu, asıl taşıma işleri komisyoncusu tarafından verilen talimatı, ilk gönderenin menfaatlerine aykırı görse bile yerine getirmek zorundadır²⁰⁷.

Ancak, TBK'nın 507. maddesinin 3. fıkrasında, gönderene, alt taşıma işleri komisyoncusuna karşı yöneltebileceği doğrudan talep hakkı tanınmıştır. Bu maddeye göre “vekâlet veren, her iki durumda da vekilin kendi yerine koyduğu kişiye karşı sahip olduğu hakları, doğrudan doğruya o kişiye karşı ileri sürebilir”. Böyle bir durumda, gönderenin ileri sürebileceği haklar, kendisinin, asıl taşıma işleri komisyoncusuna karşı sahip olduğu haklar değil, asıl taşıma işleri komisyoncusunun alt taşıma işleri komisyoncusundan talep edebileceği haklardır²⁰⁸. Bu hususta, gönderen, alt taşıma işleri komisyoncusuna talimat verebilir ve onu her zaman azledebilir. Buna karşılık, alt taşıma işleri komisyoncusu da asıl taşıma işleri komisyoncusuna karşı sahip olduğu hakları gönderene karşı ileri sürebilir²⁰⁹.

²⁰⁷ Bydlinski, **Münchener Kommentar**, § 454, 43.

²⁰⁸ Parlak/Börü, **a.g.m.**, s. 38.

²⁰⁹ Akipek, **a.g.e.**, s. 191 vd.

İKİNCİ BÖLÜM

TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCUSUNUN BORÇLARI

I. KANUNDAN DOĞAN BORÇLAR

Taşıma işleri komisyoncusunun borçları hakkında özel bir hükmü ihtiva etmeyen 6762 sayılı TTK'nın sadece, matlabı "İhtimam" olan 809. maddesinde, taşıma işleri komisyoncusunun taşıma mukavelesi hükümlerini yerine getirmekte ve bilhassa taşıyıcıları ve ara komisyoncuları seçmekte, tedbirli bir tacir gibi hareket etmeye ve müvekkilinin menfaatlerini korumaya ve talimatına uymaya mecbur olduğu öngörülmüştü.

6102 sayılı yeni TTK'da ise, taşıma işleri komisyoncusunun borç ve yükümlülükleri 918. maddede özel olarak hüküm altına alınmıştır. Anılan maddede, komisyoncunun temel borcunun "eşyanın taşınması" olduğu belirtilmiş ve bu borç "taşıma işinin örgütlenmesi" üst kavramı ile açıklığa kavuşturulmuştur. Somut olayın özelliklerine göre, taşıma işleri komisyoncusunun bu borcuna başka edimler de dahil olabilir. 918. maddenin 4. fıkrası gereğince taşıma işleri komisyoncusu, edimlerini yerine getirirken gönderenin menfaatlerini gözetmekle de yükümlüdür.

TTK'nın 918. maddesinde sayılanların dışında komisyoncunun, zilyetliğinde bulunan eşyayı muhafaza ve koruma yükümlülüğü de bulunmaktadır. Zira, TTK'nın 928. maddesinde, taşıma işleri komisyoncusunun gönderene ait olup da, zilyetliğinde bulunan eşyanın zıyayı ve hasarından sorumlu olduğu hüküm altına alınmıştır.

A. Gönderenin Menfaatlerini Gözetme ve Onun Talimatlarına Uyma Yükümlülüğü

Taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi gibi, başkasına ait bir işi görmeye yönelik sözleşmelerde; işin ait olduğu kişinin menfaatine görülmesi, bu sözleşmelerin doğal bir sonucu ve unsurudur²¹⁰. Nitekim, taşıma işleri komisyoncusunun, edimlerini yerine getirirken gönderenin menfaatlerini gözetmekle yükümlü olduğu TTK'nın 918. maddesinin 4. fıkrasında açık olarak hüküm altına alınmıştır²¹¹.

Taşıma işleri komisyoncusunun, gönderen ya da kendi hesabına iş görmesi, bu yükümlülüğün mevcudiyeti bakımından herhangi bir etkiyi haiz değildir²¹². Komisyoncunun, anılan yükümlülüğünün aksinin kararlaştırılması da mümkün değildir²¹³. Söz konusu yükümlülük uyarınca, kendi menfaati ile çatıştığı bir durumda, taşıma işleri komisyoncusu, gönderenin menfaatine öncelik tanınmalıdır²¹⁴.

Gönderenin menfaatlerini gözetme yükümlülüğü, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin yorumlanmasında da işleve sahiptir²¹⁵. Açık olmayan veya sözleşmede hakkında herhangi bir hüküm öngörülmemiş hususlar, bu yükümlülüğün yardımıyla yorumlanıp çözümlenebilir. Bu yönüyle söz konusu yükümlülük, kanunda açık olarak sayılmayan başka bir ifadeyle

²¹⁰ Tandoğan, **Borçlar Hukuku**, s. 361; aynı yönde Gass, **a.g.e.**, § 453, 21; Yavuz/Acar/Özen, **a.g.e.**, s. 525; Hırş, **a.g.e.**, s. 728.

²¹¹ “Dördüncü fıkra da öngörülen yükümlülük, yüklenicinin (taşıma işleri komisyoncusunun) bu maddede sayılan bütün edimleri bakımından geçerlidir” 918. madde gerekçesi, s. 650.

²¹² Bydlinski, **Münchener Kommentar**, § 453, 36.

²¹³ Bydlinski, **Münchener Kommentar**, § 454, 110; Krien/Andresen/Valder, **a.g.e.**, § 454, 31.

²¹⁴ Ruß, **a.g.e.**, § 454, 21; Gass, **a.g.e.**, § 454, 57; Klaus-Volker, Schiller; Dorothée Sips-Schiller; “Der Interessenwahrungsgrundsatz des Spediteurs”, **BB**, 1985, s. 891; Becker, **a.g.e.**, Art. 439, 17; Arslanlı, **a.g.e.**, s. 197.

²¹⁵ Schiller/Sips-Schiller, **a.g.m.**, s. 888.

numerus clausus olmayan yükümlülüklerin (TTK.m.918/1'deki gibi) temellendirilmesi işlevini de haizdir²¹⁶.

Taşıma işleri komisyoncusunun, gönderenin menfaatlerini gözetme yükümlülüğü yanında, onun talimatlarına uyma yükümlülüğü de bulunmaktadır. Esasen, taşıma işleri komisyoncusu, faaliyetlerinde bağımsızdır²¹⁷. Buradaki bağımsızlık, komisyoncunun çalışma yöntem ve zamanını serbestçe belirleme yetkisine sahip olması anlamına gelmektedir²¹⁸. Nitekim, doktrinde, ticarî işletme hukuku alanında kaleme alınmış eserlerin hemen hepsinde taşıma işleri komisyoncusu tacire bağlı olmayan yardımcıları arasında sayılmakta ve incelenmektedir²¹⁹. Kanaatimizce, taşıma işleri komisyoncusu teknik anlamda bir tacir yardımcısı değildir. Zira, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinde, gönderenin mutlaka tacir olması gerekli değildir. Buna karşılık, tacir yardımcıları arasında sayılan acente, ticarî mümessillik ve ticarî vekillik gibi faaliyetler her zaman bir taciri zorunlu kılar.

Talimatlar, taşıma işleri komisyoncusu tarafından üstlenilen yükümlülüklerin somutlaştırılmasına hizmet eden, kendisine tevdi edilen işi nasıl göreceğini belirten, gönderenin bağlayıcı emirleridir²²⁰. Belirtmek gerekir ki taşıma işleri komisyoncusunun sözleşme ile üstlenmediği bir yükümlülüğün, kendisine talimat ile yüklenilmesi mümkün değildir²²¹. Bununla birlikte taşıma işleri komisyoncusunun, gönderen tarafından verilen ve

²¹⁶ Krien/Andresen/Valder, **a.g.e.**, § 454, 31.

²¹⁷ Acente bakımından bağımsızlığın tanımını veren HGB'nin aksine TTK'da bağımsızlığın tanımını veren benzer bir hüküm yoktur. HGB'nin 84. paragrafının 1. fıkrasının 2. cümlesine göre, faaliyetini serbestçe düzenleyen ve çalışma zamanını kendisi ayarlayabilen kimse bağımsızdır.

²¹⁸ Arkan, **Ticarî İşletme**, s. 165.

²¹⁹ Bkz. Arkan, **Ticarî İşletme**, s. 185 vd.; Bozer/Göle, **Ticari İşletme 2011**, s. 72 vd.; Ayhan/Özdamar/Çağlar, **a.g.e.**, s. 356 vd.

²²⁰ Helm, **a.g.e.**, §§ 407-409, 89; DONAY, Süheyl; "Vekilin Talimata Uyma ve Dürüstlikle Hareket Etme Borcu", **Batider**, C. 5, S. 4 Yıl: 1970, s. 729-730; Fellmann, **a.g.e.**, Art. 397, 52 f.

²²¹ Donay, **a.g.m.**, s. 731.

esasen yerine getirmek zorunda olmadığı bir talimatı yerine getirmesi, sözleşmeyi değiştirmeye yönelik icabın zımnen kabûlü anlamına gelir²²².

Gönderen tarafından verilen bir talimatın geçerliliği, objektif olarak uygulanabilirliğine ve hukuka uygun olmasına bağlıdır. Gönderenin, hukuka ve ahlâka aykırı talimatları komisyoncuyu bağlamaz ve komisyoncu bu tür talimatları yerine getirmemekten dolayı sorumlu tutulamaz²²³.

Taşıma işleri komisyoncusu, verilen talimatı gönderenin menfaatine aykırı görüyorsa, talimata uyulması eşyanın taşınması için sakıncalar doğuracaksa ya da verilen talimat açık değilse, bunu gönderene bildirmeli ve ondan gelecek cevaba göre hareket etmelidir²²⁴. Ancak, gönderenden cevap alma imkânı bulunmadığında, durumu bilseydi onun da izin vereceği açık olan hâllerde, komisyoncu talimattan ayrılabilir (TBK.m.505/1). Bunun dışındaki durumlarda komisyoncu, verilen talimattan ayrılırsa, bundan doğan zarardan TTK'nın 928. maddesinin 2. fıkrası uyarınca sorumlu olur (aynı yönde TBK.m.505/2). Amaca aykırı bir talimatta ısrar etmesi nedeniyle oluşacak zarara ise, gönderen katlanır²²⁵. Ancak, taşıma işleri komisyoncusunun hapis hakkını kullandığı durumlarda bu hakkını kullanmasını engelleyecek nitelikteki bir talimata uyma zorunluluğu yoktur²²⁶.

²²² Gass, **a.g.e.**, § 454, 60; KNÜTEL, Rolf; "Weisungen bei Geschäftsbesorgungsverhältnissen, insbesondere bei Kommission und Spedition", **ZHR**, S. 137, 1973, s. 293.

²²³ Yavuz/Acar/Özen, **a.g.e.**, s. 551; Tandoğan, **Borçlar Hukuku**, s. 437.

²²⁴ SENCKPIEHL, Richard; **Das Speditionsgeschäft nach deutschem Recht**, Hannover, 1907, s. 100; Oser/ Schönenberger, **a.g.e.**, Art. 439, 15; Becker, **a.g.e.**, Art. 439, 10; Gautschi, **a.g.e.**, Art. 439, 6 b; Ayhan/Özdamar/Çağlar, **a.g.e.**, s. 371; Arslanlı, **a.g.e.**, s. 195

²²⁵ Seçer, **a.g.e.**, s. 104; OLG Hamburg'un 23.9.1982 tarih ve 6 U 95/82 sayılı kararı, VersR 1983, s. 827, 828; sırf ücret almak için vekilden uzmanlığının gereklerine aykırı bir talimatı yerine getirerek kötü şöhret sahibi olmasının beklenemeyeceği yönünde bkz. Tandoğan, **Borçlar Hukuku**, s. 445.

²²⁶ Helm, **a.g.e.**, §§ 407-409, 93.

B. Eşyanın Taşıtılmasını Sağlama (Taşıma İşinin Örgütlenmesi) Borcu

Yukarıda da belirttiğimiz üzere, TTK'nın 918. maddesinin ilk fıkrasında “taşıma işinin örgütlenmesi” üst kavramı ile açıklığa kavuşturulmuş olan eşyanın taşıtılmasını sağlama, taşıma işleri komisyoncusunun temel borcunu teşkil eder. Taşıma işinin örgütlenmesinden ne anlaşılması gerektiği ve onun taşıma işleri komisyoncusuna hangi yükümlülükleri tahmil ettiği, fıkra da dört bent hâlinde sayılmış olup, taşıma işinin örgütlenmesine; taşıma yolunu ve taşıma araçlarını tespit etmek²²⁷, taşıyıcıları veya taşıyanları seçmek ve onlarla taşıma sözleşmeleri yapmak, gerekiyorsa ardiye ve yükleme/boşaltma işlerine dair sözleşmeler yapmak, taşıyıcıya veya taşıyıcılara gerekli bilgi ve talimatları vermek, gönderenin tazminat haklarını güvence altına almak gibi yükümlülükler girer.

TTK'nın 918. maddesinin birinci fıkrasının birinci ilâ dördüncü bentlerindeki iş ve işlemler, örnek kabilinden sayılmıştır. Kanun Koyucu'nun, taşıma işleri komisyoncusunun yükümlülüğünü, sadece, taşımayı gerçekleştirecek kişiyi seçerek onunla taşıma sözleşmesi akdetme ile sınırlandırmaması yerinde olmuştur. Zira, aksi bir düzenleme, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin temelinde yatan düşünceye uygun düşmezdi²²⁸.

²²⁷ TTK.m.918'in gerekçesinde “...dolayısıyla yüklenici, gönderenin bildirdiği teslim alma yerinden varma yerine kadar gereken taşıma araçlarını tespit edecek...” ifadesi yer almaktadır. Kanaatimizce, bu ifade; asıl taşıma işleri komisyoncusunun, yolun tümü için değil bir kısmı için faaliyette bulunabileceği ve aynı maddenin birinci fıkrasının (b) bendi gereğince de yolun kalan kısmı için başka bir taşıma işleri komisyoncusu ile sözleşme akdedip, eşyanın taşıtılması işini ona bırakabileceği nedeniyle yerinde değildir. Dolayısıyla, yolun kalan kısmı için, taşıma aracını belirleme yükümlülüğü, alt veya müteakip taşıma işleri komisyoncusundadır.

²²⁸ Ruß, a.g.e., § 454, 1.

1. Eşyanın Taşıılması Borcu Kapsamına Dahil Olan Yükümlülükler

a. Taşıma Araçlarını ve Taşıma Yolunu Belirlemek

Taşıma işleri komisyoncusu, sözleşmede belirlenmemişse ya da gönderenin bu yönde açık bir talimatı yoksa, taşıma işinin örgütlenmesi kapsamında ilk olarak taşıma aracını ve taşıma yolunu (rotayı) belirlemelidir. Taşıma işleri komisyoncusu, taşıma aracı ile yolunu belirlerken, taşınacak eşyanın niteliğini göz önünde tutmalı; örneğin, taşınacak eşya petrol türevi sıvı ve yanıcı bir yakıt (akaryakıt, LPG vb.) ise, buna uygun teçhizata ya da eşya çabuk bozulacak türden bir eşya ise, soğuk hava tertibatına sahip bir araç seçmelidir²²⁹. Bazı eşya, nitelikleri gereği diğer eşya ile birlikte taşınmaya müsait değildir. Örneğin, balık gibi keskin ve bu özelliğinden dolayı diğer malların üzerine sinebilecek kokuya sahip bir yükün, başka bir yük ile taşınmaması gerekir²³⁰. Taşıma işleri komisyoncusu, eşyanın taşınması için uygun olmayan bir araç seçmesi yüzünden oluşacak zarardan 928. maddenin 2. fıkrası uyarınca sorumlu olur.

Taşıma aracını tespit ettikten sonra komisyoncu, taşıma yolunu belirlemelidir. Komisyoncu, kural olarak eşyayı en kısa yoldan ve mümkün olduğunca hızlı ve güvenli bir şekilde taşımalıdır²³¹. Ancak, bunu yaparken gönderenin menfaatlerini de gözетerek hareket etmeli; örneğin, kısa olduğu için az masraflı olan fakat güvenli olmayan bir güzergâh yerine, daha masraflı olsa dahi uzun ancak, güvenli bir güzergâhı tercih etmelidir²³². Aynı şartlara

²²⁹ Arkan, *Ticarî İşletme*, s. 235.

²³⁰ BOCK, Christian; *Die Haftung des Spediteurs bei Straßengütertransporten*, Baden-Baden 2005, s. 34.

²³¹ Arkan, *Ticarî İşletme*, s. 235; aynı yönde bkz. Gass, *a.g.e.*, § 454, 9.

²³² Gass, *a.g.e.*, § 454, 10.

sahip alternatifler karşısında ise, maliyet açısından en uygununu seçmelidir²³³.

b. Taşıma İşini Gerçekleştirecek Kişileri Seçmek ve Onlarla Taşıma Sözleşmesi ve Eşyanın Taşıtılması İçin Gereken, Ardiye ve Taşıma İşleri Komisyonculuğu Sözleşmelerini Yapmak

Taşıma işleri komisyoncusunun, taşıma işinin örgütlenmesi kapsamındaki yükümlülüklerinden bir diğeri, 918. maddenin birinci fıkrasının (b) bendinde öngörülmüş olan, taşıma işini fiilen gerçekleştirecek taşıyıcı ve²³⁴ taşıyıcıları seçmek, eşyanın taşıtılması için gereken taşıma, ardiye ve taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmelerini yapmaktır. Kanaatimizce, anılan madde metni, hatalı bir şekilde kaleme alınmıştır. Zira, taşıma işleri komisyoncusunun yapacağı seçim, sadece, taşıyıcıyla sınırlı olmayıp, eşyanın taşıtılması için, gerektiğinde kendileriyle sözleşme akdetmek durumunda kalacağı ardiyeci ve taşıma işleri komisyoncusuna da ilişkindir. Nitekim, Mehaz HGB’de bu maddenin karşılığı olan § 454/2²³⁵ Türkçe’ye “taşıma işini gerçekleştirecek işletmeleri seçmek ve onlarla eşyanın taşıtılması için gereken taşıma, ardiye ve taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmelerini yapmak” şeklinde çevrilebilir. Diğer yandan, madde metninde yer alan “gereken” kelimesi, taşıma sözleşmesi dışında zikrolunan sözleşmelerin önünde yer almalıydı. Dolayısıyla, madde metni “taşıma işini gerçekleştirecek kişileri seçmek ve onlarla taşıma sözleşmesi ve eşyanın

²³³ Bydlinski, *Münchener Kommentar*, § 454, 25.

²³⁴ Kanun metninde yer alan “ve” bağlacı yerine “veya” bağlacının kullanılması ifade açısından daha yerinde olurdu. Zira, “ve” bağlacının kullanımı sonucunda, bir taşıyıcı yanında daima başka taşıyıcılar ile de taşıma sözleşmesi akdedilmesi gerektiği gibi bir anlam çıkmaktadır. Nitekim, 918. maddenin gerekçesinde görüşümüz paralelinde “veya” bağlacı kullanılmıştır. “... bu araçlara ilişkin taşıyıcıları **veya** taşıyanları seçecek, seçtiği kişilerle kendi adına ve gönderenin hesabına taşıma sözleşmeleri yapacak, gerekiyorsa ardiye ve yükleme/boşaltma işlerine dair sözleşmeler de yapacaktır” 918. maddeye ilişkin gerekçe, s. 650.

²³⁵ HGB § 454/2 “die Auswahl ausführender Unternehmer, den Abschluß der für die Versendung erforderlichen Fracht-, Lager- und Speditionsverträge...”.

taşıtılması için gereken, ardiye ve taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmelerini yapmak” şeklinde olmalıydı.

Gönderenin menfaatlerini gözeterek hareket etmek zorunda olan komisyoncunun, taşıma sözleşmesi ile diğer sözleşmeleri, taşımayı ve diğer hizmetleri en ucuza gerçekleştirecek kişiler ile akdetmesi gerekir. Ancak, aynı yükümlülüğün gereği olarak taşıma işleri komisyoncusu, eşyanın taşınması hususunda kendileriyle sözleşme akdedeceği kişilerin güvenilirliklerini ve bu iş için yeterli ehliyet ve kapasiteye sahip olup olmadıklarını da göz önünde tutmalıdır²³⁶. Nitekim, taşınacak eşya tehlikeli ise, bu tür eşyanın taşınması hususunda uzmanlaşmış ve gerekli taşıma araçlarına ve izinlere sahip bir taşıyıcı seçmelidir²³⁷. Taşıma işleri komisyoncusunun, taşıyıcının niteliğine ilişkin olarak yapacağı araştırma, herhangi bir zarar durumunda taşıyıcının bu zararı tazmin edebilecek finansal yeterliliğe sahip olup olmadığını da kapsamalıdır²³⁸. Ayrıca, taşıma işleri komisyoncusu, akdettiği sözleşmelerde, gönderen lehine olan sözleşme şartlarını yaratma konusunda da çaba sarf etmelidir²³⁹.

Taşıma işleri komisyoncusunun, 918. maddenin birinci fıkrasının (b) bendinde öngörülmüş olan, ardiye ve taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmelerini yapma yükümlülüğü, eşyanın taşınmasının bunu “**gerekli**” kılması olgusuna bağlanmıştır. Bu nedenle, gönderenin menfaatlerini gözetmekle yükümlü olan taşıma işleri komisyoncusunun, objektif olarak gerekli olması durumunda, bu gibi yükümlülükleri herhangi bir anlaşma olmadan yerine getirmesi gerekmektedir²⁴⁰. Örneğin, taşıma ve teslim engellerinde veya eşyanın gümrükleme formalitelerinin yerine getirilmesine kadar eşyanın depolanması ihtiyacı doğabilir. Bu tür uzun süreli depolamalar nedeniyle, taşıma işleri komisyoncusu ardiye sözleşmesi akdetmek

²³⁶ Herber, **Münchener Kommentar**, § 408, 8; Helm, **a.g.e.**, §§ 407-409, 99.

²³⁷ Gass, **a.g.e.**, § 454, 17; Krien/Andresen/Valder, **a.g.e.**, § 454, 10.

²³⁸ Krien/Andresen/Valder, **a.g.e.**, § 454, 10.

²³⁹ Montanaro, **a.g.e.**, s. 75.

²⁴⁰ Gass, **a.g.e.**, § 454, 28.

durumunda kalabilir. Buna karşılık, kısa süreli depolama faaliyetleri, taşıma işleri komisyonculuğu yan yükümlülüklerinden sayılmaktadır²⁴¹. Bu nedenle, kısa süreli depolamalar bakımından taşıma işleri komisyoncusunun sorumluluğu, taşıma işleri komisyonculuğu hükümlerine tâbidir²⁴².

c. Taşıma İşini Gerçekleştirecek Kişilere Gerekli Bilgi ve Talimatları Vermek

Taşıma işini gerçekleştirecek kişilere, gerekli bilgi ve talimatları vermek, taşıma işleri komisyoncusunun, taşıma işinin örgütlenmesi kapsamındaki yükümlülüklerinden bir diğeridir. Bu yükümlülük, 918. maddenin birinci fıkrasının (c) bendinde **“taşıyıcıya ve taşıyıcılara gerekli bilgi ve talimatları vermek”** şeklinde öngörülmüştür. Taşıma işleri komisyoncusunun, gerekli bilgi ve talimatları verme yükümlülüğünün, taşıyıcı yanında, ardiyeci ve taşıma işleri komisyoncusu gibi, kendileriyle sözleşme akdettiği diğer kişilere de şamil olduğu kabul edilmelidir.

Taşımanın gerçekleştirilmesi için gerekli olan bilgiler, taşınacak eşyanın cinsi, ağırlığı, tehlikeli olup olmadığı, gönderilenin adı ve adresi gibi bilgilerdir. Taşımanın ifası bakımından önemli olan hususlar kendisine tam olarak bildirilmeyen komisyoncunun, bunları gönderenden talep etmesi gerekir²⁴³. Her ne kadar, maddede sadece bilgilerden bahsedilmişse de bu yükümlülük, belgeler bakımından da söz konusudur. Zira, taşıyıcı ile olan ilişkisinde taşıma işleri komisyoncusu, gönderen sıfatını haiz olduğundan ve taşımanın ifası için gerekli olan belgelerin eksikliğinden TTK'nın 864. maddesi uyarınca taşıyıcıya karşı kendisi sorumlu olduğundan, bunları da gönderenden talep etmelidir.

²⁴¹ Arkan, **Borçlar ve Sorumluluk**, s. 315.

²⁴² Helm, **a.g.e.**, §§ 407-409, 103.

²⁴³ Arkan, **Borçlar ve Sorumluluk**, s. 316.

Taşıma işleri komisyoncusunun, taşımanın başlamasından sonra, gönderenin kendisine verdiği yeni talimatları da taşıyıcıya bildirmesi gerekir²⁴⁴.

d. Gönderenin Tazminat Haklarını Teminat Altına Almak

TTK'nın 918. maddesinin birinci fıkrasının (d) bendi uyarınca taşıma işleri komisyoncusu, gönderenin tazminat haklarını teminat altına almakla yükümlüdür²⁴⁵. Burada söz konusu olan tazminat hakları gönderenin doğrudan ilişki içinde bulunduğu kişilere karşı sahip olduğu haklardır²⁴⁶. Örneğin, taşıma işleri komisyoncusu eşyanın ilk taşıyıcıdan alınıp, bunun tekrar taşınması işini üstlenmiş olabilir. Böyle bir hâlde, ilk taşıyıcı karşısında tazminat ileri sürebilme hakkına, sözleşmenin tarafı sıfatıyla gönderen sahip olacaktır. Bu durumda komisyoncu, gönderilen sıfatını haiz olmaktadır. Ancak, kural olarak gönderilenin, gönderenin tazminat haklarını teminat altına alma gibi bir yükümlülüğü yoktur. Onun, sadece, gönderenin taşıma sözleşmesinden doğan istem haklarını taşıyıcıya karşı ileri sürebilme hakkı vardır (TTK.m.871). Komisyoncunun, gönderilen olduğu böyle bir hâlde, onun, gönderenin tazminat haklarını teminat alma yükümlülüğü, gönderilen sıfatıyla değil, komisyoncu sıfatıyla doğmaktadır.

TTK'nın 918. maddesinin birinci fıkrasının (d) bendinde "gönderenin" kelimesi yer aldığından, komisyoncunun, aynı fıkranın (b) bendi gereğince kendi adına akdettiği sözleşmelerden kaynaklanan tazminat hakları bu madde kapsamına girmez. Zira, bu sözleşmelerde, örneğin, taşıma sözleşmesinde, gönderen sıfatına taşıma işleri komisyoncusu sahiptir ve bu sözleşmeden dolayı tazminat isteme ve bunu ileri sürme hakkı da

²⁴⁴ Arkan, **Borçlar ve Sorumluluk**, s. 316.

²⁴⁵ Alım satım komisyoncusu bakımından aynı yönde TBK.m.534/1.

²⁴⁶ Koller, **Transportrecht**, § 454, 12.

kendisindedir²⁴⁷. Kural olarak, taşıma işleri komisyoncusunun, kendi adına gönderen hesabına akdettiği sözleşmelerden kaynaklanan bu gibi tazminat taleplerini gönderene temlik etmesi yeterlidir²⁴⁸. Ancak, bu hâlde dahi komisyoncunun, 918. maddenin 4. fıkrasındaki, gönderenin menfaatlerini gözetme yükümlülüğü nedeniyle, sözleşmelerden kaynaklanan tazminat haklarını güvence altına alması ve zararın ispatını sağlayacak kanıtları toplaması gerekir²⁴⁹.

Taşıma işleri komisyoncusu, gönderenin tazminat haklarını teminat altına alma yükümlülüğü kapsamında, teslim edilen eşyanın dıştan görülecek herhangi bir zarara uğrayıp uğramadığını ve eksiksiz olup olmadığını incelemelidir²⁵⁰. TTK'nın 889. maddesinin ilk fıkrası uyarınca, eşyanın zıya veya hasara uğramış olduğu açıkça görülüyorsa, gönderen veya gönderilen en geç teslim anına kadar zıya veya hasarı bildirmezlerse, eşyanın sözleşmeye uygun olarak teslim edildiği varsayılır. Bu nedenle, herhangi bir zarar durumunda taşıma işleri komisyoncusu, haklarını ileri sürebilmesi için göndereni, durumdan gecikmeksizin haberdar etmeli; gerekiyorsa ispat bakımından gerekli tedbirleri almalı ve varsa sigortacıya haber vermelidir. Ancak, taşıma işleri komisyoncusunun, talebin zamanaşımına uğrayacak olması istisna olmak üzere, gönderenin tazminat taleplerini bizzat ileri sürme gibi genel bir yükümlülüğü yoktur²⁵¹.

Satılmak üzere gönderilen eşya kısa sürede bozulabilecek nitelikte ise, komisyoncu, göndereni hemen bilgilendirmek koşuluyla eşyayı satmakla yükümlüdür (TBK.m.534/2)²⁵².

²⁴⁷ Koller, *Transportrecht*, § 454, 12.

²⁴⁸ Ruß, *a.g.e.*, § 454, 14; Koller, *Transportrecht*, § 454, 12.

²⁴⁹ Gass, *a.g.e.*, § 454, 33.

²⁵⁰ Krien/Andresen/Valder, *a.g.e.*, § 454, 15.

²⁵¹ Gass, *a.g.e.*, § 454, 32; Krien/Andresen/Valder, *a.g.e.*, § 454, 15.

²⁵² Her ne kadar, TBK.m.534'ten, komisyoncunun, eşyayı satma yükümlülüğünün sadece, eşyanın kendisine bir taşıyıcı aracılığıyla gönderilmesi durumunda söz konusu olacağı gibi bir izlenim uyansa

2. Eşyanın Taşıtlması Borcunun İfa Edilme Biçimleri

a. Eşyanın Taşınmasının Komisyoncu Tarafından Gerçekleştirilmesi

Taşıma işleri komisyoncusu, eşyanın taşıtlması borcunu, taşıma işini bizzat üstlenerek yerine getirebilir. Nitekim, TTK'nın 926. maddesinde taşıma işleri komisyoncusunun, eşyanın taşınmasını bizzat üstlenebileceği ve bu hakkını kullanması hâlinde, taşımadan doğan haklar ve yükümlölükler yönünden taşıyıcı veya taşıyan sayılacağı belirtilmiştir. Taşıma işleri komisyoncusunun taşıma işini üzerine alması 6762 sayılı TTK'da da hüküm altına alınmıştır. Fakat, 6102 sayılı TTK'dan farklı olarak, 6762 sayılı TTK'da taşıma işini üzerine alan komisyoncu taşıyıcı sayılmaktaydı (TTK.m.814/1).

b. Eşyanın Toplama Yük Hâlinde Taşıtlması

Taşıma işleri komisyoncusu, kendi hesabına yapılmış bir taşıma sözleşmesine dayanarak, eşyayı başka bir gönderenin eşyasıyla birlikte de taşıtabilir. Nitekim, bu hâl, TTK'nın toplama yük başlıklı 927. maddesinde hüküm altına alınmış ve hükümde, taşıma işleri komisyoncusunun, toplama yükün taşınması konusunda taşıyıcının veya taşıyanın hak ve yükümlölüklerine sahip olacağı belirtilmiştir.

Toplama yük ile ilgili hüküm 6762 sayılı TTK'da yer almayan yeni bir hükümdür. Yukarıda da belirttiğimiz üzere, maliyet açısından toplama yük, eşyanın tek olarak taşınmasına nazaran avantajlıdır. Toplama yükün sağladığı bu maliyet avantajı, taşıma işleri komisyoncusunun, toplama yükün taşınması konusunda taşıyıcının sorumluluğuna tâbi kılınmasıyla gönderen ile komisyoncu arasında paylaştırılmıştır²⁵³. Çünkü bu hâlde, taşıma işleri

da, komisyoncunun eşyayı satma yükümlölüğü eşyanın kendisine doğrudan müvekkil tarafından teslim edildiği durumlarda da vardır, Teoman, **a.g.m.**, s. 269.

²⁵³ BR-Drucksache, 368/97, s. 111.

komisyoncusu, taşıma sözleşmesini kendi hesabına akdeder ve bu işlemde elde edeceği kazanç hakkında gönderene hesap verme yükümlülüğü yoktur. Taşıma aracını tamamen doldurmayı başaramadığı durumda da zarara kendisi katlanır²⁵⁴.

Toplama yük ile ilgili 927. maddenin uygulanabilmesi için, taşıma işleri komisyoncusunun, öncelikle, üçüncü bir kişiyle kendi hesabına bir taşıma sözleşmesi akdetmiş olması gerekir. Toplama yükün bizzat komisyoncu tarafından taşınması bu madde kapsamına girmez²⁵⁵. Ayrıca, komisyoncu tarafından akdedilen taşıma sözleşmesi, eşyanın mutlaka başka bir gönderenin eşyasıyla birlikte taşınmasına ilişkin olmalıdır. Yani, toplama yükü oluşturan yüklerin en az iki farklı kişiye (gönderene) ait olması gerek ve yeterlidir. Dolayısıyla, tek bir kişiye ait farklı malların taşınması hâlinde TTK'nın 927. maddesi anlamında toplama yük durumundan bahsedilemez²⁵⁶.

C. Gönderenin Belirlediği Bedele Uyuma Yükümlülüğü

Alım satım komisyoncusu için öngörölmüş olan TBK'nın 535. maddesine göre vekâlet verenin belirlediği bedelin altında mal satan komisyoncu, malı satmasaydı vekâlet verenin daha fazla zarar göreceğini ve durumun yeniden talimat almaya elverişli bulunmadığını ispat etmedikçe, belirlenen bedel ile satış bedeli arasındaki farkı gidermekle yükümlüdür.

²⁵⁴ BURCHARD, Johannes Leopold; **Das Recht der Spedition**, Stuttgart, 1894, s. 325.

²⁵⁵ JUNGFLEISCH, Horst; **Der Selbsteintritt des Spediteurs**, Frankfurt am Main ; Bern ; New York ; Nancy, 1984, s. 71; Bydlinski, Münchener Kommentar, § 460, 24; Koller, Transportrecht, § 460, 6; Helm, §§ 412- 413, 138; Montanaro, **a.g.e.**, s. 120; aksi görüş için bkz. Krien/Andresen/Valder, § 460, 10.

²⁵⁶ Alman Taşıma Hukuku Reform Kanunu Gerekçesi'nde, toplama yükün düzenlendiği kanun maddesinde yer alan "başka bir gönderenin eşyasıyla birlikte" ifadesinin gerekliliğinin tartışma konusu yapıldığı ve aynı kişiye ait farklı eşyaların toplama yük şeklinde taşınması hâlinin toplama yükün değişik bir varyasyonu olarak ortaya çıkmasını engellemek için, söz konusu ifadenin korunması gerektiğine karar verildiği belirtilmiştir. Çünkü, böyle bir durumda, komisyoncu için farklı sorumluluk durumlarının yaratılmaması gerektiği, zira, taşıma işleri komisyonculuğu tatbikatında toplama yükün, farklı kişilere ait eşyaların birlikte taşınması olarak tanımlandığı ifade edilmiştir, BR-Drucksache, 368/97, s. 111.

TBK'nın 535. maddesinde öngörülen sorumluluk hâli, kurtuluş kanıtı getirilebilen bir kusursuz sorumluluk niteliğindedir²⁵⁷. Bunun dışında komisyoncu, kusuru varsa, talimatına aykırı davranmasından dolayı vekâlet verenin uğradığı diğer zararlardan da sorumludur. Bu durum, kural olarak komisyoncunun vekâlet veren hesabına hareket etmesinin zorunlu bir sonucudur²⁵⁸.

TBK'nın 535. maddesi, TTK'nın 917. maddesinin 3. fıkrasında yapılan atıf gereği, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesine de uygulanabilecektir. Buna göre taşıma işleri komisyoncusu, gönderenin belirlediği bir taşıma ücreti varsa buna uymalı; taşıyıcıyla, belirlenen miktar üzerinde anlaşmamalıdır. Taşıyıcıyla, gönderenin belirlediği bedelin altında bir ücret üzerinde anlaşılan komisyoncu, bu işlemlerden doğan farkı alıkoyamaz (TBK.m.535/2).

D. Gönderene Bilgi ve Hesap Verme Yükümlülüğü

Taşıma işleri komisyoncusunun, gönderene bilgi ve hesap verme yükümlülüğü ile ilgili olarak, 6762 sayılı TTK'da olduğu gibi 6102 sayılı TTK'da da, özel bir hüküm sevkedilmemiştir. Belirtmek gerekir ki Mevzuat Alman Ticaret Kanunu'nun Hükümet Tasarısı'nın²⁵⁹ 457. paragrafının (Tasarıda 456. paragraf) 2. ve 3. fıkralarında, taşıma işleri komisyoncusu için gönderene bilgi ve hesap verme yükümlülüğü öngörülmüş; ancak, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin ivazlı iş görme sözleşmelerinin bir türü olduğu ve bunun sonucunda vekâlete ilişkin BGB'nin 666, 667 ve 670. paragraflarının taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesine de uygulanabileceği gerekçe gösterilerek bu yükümlülüklerin öngörüldüğü

²⁵⁷ Yavuz/Acar/Özen, **a.g.e.**, s. 589; Kuzu, **a.g.m.**, s. 84

²⁵⁸ Yavuz/Acar/Özen, **a.g.e.**, s. 589.

²⁵⁹ BR-Drucksache 368/97.

paragraflar Alman Federal Meclisi Adalet Komisyonu tarafından tasarıdan çıkarılmıştır²⁶⁰.

Alman Ticaret Kanunu'ndan farklı olarak, 6102 sayılı TTK'da, daha önce de belirttiğimiz üzere, komisyon sözleşmesine yapılan atıf 917. maddenin 3. fıkrasında muhafaza edildiğinden, bu yükümlülüklerle ilgili olarak TBK'nın komisyonculuk sözleşmesine ilişkin hükümlerine başvurulması gerekir. Nitekim, bilgi verme yükümlülüğü ile ilgili olarak TBK'nın 533. maddesinde, komisyoncunun, yaptığı iş hakkında vekâlet vereni bilgilendirmek ve özellikle talimatın yerine getirildiğini kendisine hemen bildirmekle yükümlü olduğu hüküm altına alınmıştır²⁶¹. Zira, gönderenin, talimat verme veya verdiği talimatı geri alma konusunda kararını etkileyecek tüm bilgilere sahip olması gerekir²⁶². Bu nedenle, komisyoncu, sadece işin sonunda değil, her safhasında gönderene bilgi vermek zorundadır²⁶³.

Bilgi verme yükümlülüğünün gereği olarak taşıma işleri komisyoncusu, taşıma sözleşmesinin yapıldığını gönderene derhal bildirmekle yükümlü olmakla birlikte,²⁶⁴ aksi kararlaştırılmadıkça, taşımayı bizzat yerine getirebilme hakkına sahip olduğundan, ne taşıyıcının kimliğine ne de taşımayı bizzat gerçekleştirdiğine ilişkin bir bilgiyi kendisine vermekle yükümlüdür. Çünkü buna benzer bilgiler, taşıma işleri komisyonculuğunda herhangi bir fonksiyonu ve önemi haiz değildir²⁶⁵. Buna karşılık, taşımanın yapılmasını tehlikeye sokan ya da imkânsız kılan koşulların ortaya çıkması hâlinde bunların gönderene bildirilmesi gerekir²⁶⁶. Örneğin, eşyanın teslim edilmesi gereken yere ulaşmasından önce, taşımanın sözleşmeye uygun

²⁶⁰ BT-Drucksache 13/10014, s. 66, 67.

²⁶¹ Bu hükmün amacının, komisyoncunun, meslekî faaliyeti gereği olarak, aynı nitelikte iş görme borcunu birden fazla kişiye karşı taahhüt edebilmesi ihtimaline karşı, bu durumundan yararlanarak spekülasyon yapmasının önlenmesi olduğu belirtilmektedir. Yavuz/Acar/Özen, **a.g.e.**, s. 588.

²⁶² Oser/Schönenberger, **a.g.e.**, Art. 426, 13; Gautschi, **a.g.e.**, Art. 426, 2a.

²⁶³ Arslanlı, **a.g.e.**, s. 198; Ayhan/Özdamar/Çağlar, **a.g.e.**, s. 364.

²⁶⁴ Arkan, **Borçlar ve Sorumluluk**, s. 315.

²⁶⁵ Helm, **a.g.e.**, §§ 407-409, 122.

²⁶⁶ Becker, **a.g.e.**, Art. 439, 17.

olarak yapılamayacağı anlaşılırsa veya teslim engelleri ortaya çıkarsa, taşıyıcı tarafından kendisine TTK'nın 869. maddesi uyarınca bilgi verilen komisyoncunun, bu durumu derhal gönderene bildirmesi gerekir²⁶⁷.

Hesap verme yükümlülüğü ile ilgili olarak, yukarıda belirttiğimiz üzere, TTK'nın taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesine ilişkin kısmında herhangi bir hüküm sevkedilmediğinden, bu hususta komisyonculuk sözleşmesine ilişkin TBK'nın 532. maddesinin 2. fıkrasında yapılan atıf neticesinde vekâlet sözleşmesine ilişkin TBK'nın 508. maddesinin uygulanması gerekir. Anılan maddeye göre vekil, vekâlet verenin istemi üzerine yürüttüğü işin hesabını vermek ve vekâletle ilişkili olarak aldıklarını vekâlet verene vermekle yükümlüdür. Vekil, vekâlet verene tesliminde geciktiği paranın faizini de ödemekle yükümlüdür. Her ne kadar, TBK'nın 508. maddesinde, komisyoncunun yaptığı iş dolayısıyla sadece, üçüncü kişilerden edindiği şeyleri vermekle yükümlü olduğu düzenlenmiş gözükmese de, komisyoncu, işi ifa için gönderenden aldıklarını da (para, belge vs.) kendisine vermekle yükümlüdür²⁶⁸. Örneğin, temsil yetkisini haiz komisyoncunun, TBK'nın 44. maddesi uyarınca aldığı temsil belgesini gönderene iade etmesi gerekir.

Hesap verme yükümlülüğünden bahsedebilmek için, taşıma işleri komisyoncusunun, gönderen hesabına hareket etmiş olması gerekir. Burada belirleyici olan, komisyoncunun iradesidir²⁶⁹. Taşıma işleri komisyoncusu, gönderen hesabına hareket etme iradesine sahip değilse, işlemleri kendi hesabına yaptığı kabul edilmelidir²⁷⁰. Gönderen, işlemlerin kendi hesabına yapıldığını iddia ediyorsa, bunu ispat etmelidir²⁷¹. Çoğu defa gönderen,

²⁶⁷ Arkan, **Borçlar ve Sorumluluk**, s. 317.

²⁶⁸ Tandoğan, **Borçlar Hukuku**, s. 488, 489.

²⁶⁹ Hırş, **a.g.e.**, s. 738; Yavuz, **Temsil**, s. 40 vd., s. 160.

²⁷⁰ KOLLER, kesin ücret anlaşmasının bir istisna olduğunu, bu nedenle, şüphe hâlinde taşıma işleri komisyoncusunun gönderen hesabına hareket ettiğinin kabul edilmesi gerektiğini ifade etmektedir, KOLLER, Ingo; **Transportrecht, Kommentar zu Spedition, Gütertransport und Lagergeschäft**, München, 2007, § 453, 5.

²⁷¹ İspat yükünün komisyoncuda olduğu yönünde bkz. Arslanlı, **a.g.e.**, s. 193; aynı yönde Seçer, **a.g.e.**, s. 13.

taşıma işleri komisyoncusu ile arasındaki iç ilişkiyi ve yapılan işlemin, bu ilişki gereğince komisyoncunun yapmakla yükümlü olduğu işlem ile aynı olduğunu ispat ederek bu ispat yükünü yerine getirir²⁷².

Hesap verme yükümlülüğünün gereği olarak, komisyoncunun yürüttüğü işin hesabını çıkararak gönderene vermesi gerekir. Buna karşılık, kesin ücret anlaşmasının bulunduğu ve eşyanın toplama yük şeklinde taşındığı hâllerde komisyoncu kendi hesabına faaliyet gösterdiğinden, yürüttüğü işin hesabını çıkararak gönderene verme yükümlülüğü yoktur²⁷³.

Hesap verme yükümlülüğü uyarınca komisyoncunun, komisyonculuk faaliyeti neticesinde edinmiş olduğu mal ve hakları da gönderene devretmesi gerekir. Bunlara örnek olarak, eşyanın zarara uğraması nedeniyle taşıyıcıdan veya sigortacıdan alınan tazminat gösterilebilir.

Taşıma işleri komisyoncusunun, dolaylı temsil yetkisini kullanarak yaptığı işlemlere binaen kazandığı mal ve hakların gönderene geçebilmesi için, şayet, bu hak bir alacak ise, alacağın temlik edilmiş, menkul mal ise, zilyetliğin devredilmiş olması gerekir.

Eğer, taşıma işleri komisyoncusunun iktisap ettiği hak, kıymetli evrak vasfını haiz bir senede bağlanmışsa, senedin türüne uygun usule göre gönderene devredilmelidir²⁷⁴. Ancak, daha önce de belirttiğimiz üzere, TBK'nın 509. maddesinde, bu kuralın istisnasına yer verilmiştir.

E. Basiretli Tacir Gibi Davranma ve Özen Gösterme Yükümlülüğü

6762 sayılı TTK'da özel olarak hüküm altına alınmış olan (bkz.m.809/1) bu yükümlülük, taşıma işleri komisyonculuğunun ticarî işletme

²⁷² Yavuz, **Temsil**, s. 41.

²⁷³ Montanaro, **a.g.e.**, s. 97; Bydlinski, **Münchener Kommentar**, § 460, 43.

²⁷⁴ Tandoğan, **Borçlar Hukuku**, s. 495.

faaliyeti, dolayısıyla, taşıma işleri komisyoncusunun kural olarak tacir sayıldığı 6102 sayılı yeni TTK bakımından da geçerlidir.

Taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesine de uygulanabilecek olan TBK'nın 506. maddesinin 3. fıkrasında ise, vekilin üstlendiği iş ve hizmetleri, vekâlet verenin haklı menfaatlerini gözeterek, sadakat ve özenle yürütmekle yükümlü olduğu hüküm altına alınmıştır. Vekilin özen borcu ile TTK'da tacir için ve dolayısıyla taşıma işleri komisyoncusu için öngörülmüş olan “basiretli tacir gibi davranma” yükümlülüğü aynı niteliktedir²⁷⁵. Nitekim, TBK'nın 506. maddesinin 3. fıkrasında, vekilin özen borcundan doğan sorumluluğunun belirlenmesinde, benzer alanda iş ve hizmetleri üstlenen basiretli bir vekilin göstermesi gereken davranışın esas alınacağı hüküm altına alınmıştır.

Taşıma işleri komisyoncusunun basiretli tacir gibi davranmadığını ve özen borcunu yerine getirmediğini iddia eden gönderenin, bunu ispat etmesi gerekir. Bunu yaparken, sadece başarılı sonucun gerçekleşmediğini değil, komisyoncunun benzer alanda iş üstlenen basiretli bir komisyoncunun davranışından uzaklaştığını ve bunun işlerin normal akışına göre sonucun arzu edilen şekilde meydana gelmemesinde etkili olduğunu da ispatlamalıdır²⁷⁶.

F. Üstlenmiş Olduğu İşi Bizzat İfa Etme

Kanun Koyucu, 6762 sayılı TTK'da olduğu gibi 6102 sayılı TTK'da da taşıma işleri komisyoncusunun, eşyanın taşınması işini bizzat ifa ile yükümlü olup olmadığı hakkında bir hüküm sevketmemiştir. 6762 sayılı TTK'nın 809. maddesinde sadece, taşıma işleri komisyoncusunun “ara” komisyoncuları seçerken tedbirli bir komisyoncu gibi hareket etmesi gerektiği belirtilmişti. 6102 sayılı TTK'da ise, “ara” terimi kullanılmaksızın, taşıma işleri

²⁷⁵ Başpınar, **a.g.e.**, s. 127.

²⁷⁶ Yavuz/Acar/Özen, **a.g.e.**, s. 547.

komisyoncusunun, gerekli olması hâlinde taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi akdetme yükümlülüğünden bahsedilmiştir (TTK.m.918/1-b). Kanaatimizce, hem 6762 sayılı TTK'nın 809, hem de 6102 sayılı TTK'nın 918. maddesinde bahsi geçen komisyoncular, alt taşıma işleri komisyoncuları olmayıp, müteakip taşıma işleri komisyoncularıdır²⁷⁷. Taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmelerinde müteakip taşıma işleri komisyoncusunun görevlendirilmesinin olağan olduğu kabul edilmektedir²⁷⁸. Alt taşıma işleri komisyoncuları bakımından ise, TBK'nın 506. maddesi uygulama alanı bulur. Anılan maddeye göre “vekil, vekâlet borcunu bizzat ifa etmekle yükümlüdür. Ancak, vekile yetki verildiği veya durumun zorunlu ya da teamülün mümkün kıldığı hâllerde vekil, işi başkasına yaptırabilir”. Bize göre, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi kişisel özelliklerin önemli olmadığı bir sözleşme olduğundan,²⁷⁹ taşıma işleri komisyoncusu, sözleşmenin ifasında alt taşıma işleri komisyoncusundan yararlanabilmelidir. Kaldı ki, kanaatimizce, TBK'nın 506. maddesinde alt vekâlet değil, sadece borçlar hukukundaki kullanımıyla ikame vekâlet düzenlenmiştir²⁸⁰. Zira, anılan maddenin arkasından gelen 507. maddenin 2. fıkrasında, vekilin başkasına vekâlet vermeye yetkili olduğu durumlarda, sadece, onu seçmede ve ona talimat vermede gerekli özeni göstermekle yükümlü olduğu hüküm altına alınarak sorumluluğu hafifletilmiştir. Bu durumun, alt vekâlet bakımından kabulü mümkün değildir²⁸¹.

²⁷⁷ Aksi yönde Karaman, **a.g.e.**, s. 100, bu nedenle, yazar, taşıma işleri komisyoncusunun kural olarak alt taşıma işleri komisyoncusu atayabileceğini ifade etmektedir.

²⁷⁸ Arslanlı, **a.g.e.**, s. 202; uluslararası taşımalar bakımından aynı yönde Gautschi, **a.g.e.**, Art.439, 5b.

²⁷⁹ Bydlinski, **Münchener Kommentar**, § 453, 92; Helm, **a.g.e.**, §§ 407-409, 26.

²⁸⁰ Aynı yönde VON BÜREN, Bruno; **Schweizerisches Obligationenrecht, Besonderer Teil (Art.184-551)**, Zürich 1972, s. 132; karşı yönde Akipek, **a.g.e.**, s. 131.

²⁸¹ Karşı Akipek, **a.g.e.**, s. 131; Tandoğan, **Borçlar Hukuku**, s. 466.

II. SÖZLEŞMEDEN DOĞAN BORÇLAR

Taşıma işleri komisyoncusunun, buraya kadar temas ettiğimiz kanundan doğan yükümlülüklerinin yanında taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinden doğan yükümlülükleri de söz konusu olabilir.

A. Eşyanın Sigortalanması, Ambalajlanması, İşaretlenmesi ve Gümrüklenmesi

6762 sayılı TTK'da, taşıma işleri komisyonculuğunda, taşınacak eşyanın sigortalanması, ambalajlanması, işaretlenmesi ve gümrüklenmesi gibi işlemlerin kim tarafından yerine getirilmesi gerektiği ya da taşıma işleri komisyoncusunun bu gibi yükümlülüklerinin olup olmadığı hakkında herhangi bir hüküm öngörülmemiştir. Ancak, doktrinde, gönderenin, taşınacak olan eşyayı taşıma sırasında karşılaşılabilecek tehlikelere karşı korunmasını sağlayacak nitelikte bir ambalaj içerisinde komisyoncuya teslim etmesi gerektiği ve bu yükümlülüğün sözleşmeye konulacak bir hükümle komisyoncuya yüklenebileceği ifade edilmekteydi²⁸². Ayrıca, komisyoncunun, eşyayı sigortalatma yükümlülüğünün bulunup bulunmadığı tartışmalı meselelerden biriydi. Bir kısım yazarlar, EBK.m.417/2'de bu durumun açık olarak düzenlendiğini; komisyoncunun, gönderenin açık talimatı olmadığı sürece eşyayı sigortalatmak gibi bir yükümlülüğünün olmadığını; diğer bir kısım yazarlar ise, komisyoncunun tacir olması durumunda, gönderenin herhangi bir talimatı olmasa da basiretli bir tacir olarak eşyayı sigorta ettirmesi gerektiğini belirtmekteydiler. 6102 sayılı TTK ile bu tartışmalara son verilmiştir. Zira, TTK'nın 918. maddesinin 2. fıkrasına göre komisyoncunun yükümlülüklerinin kapsamına, taşımaya ilişkin olarak kararlaştırılmış olan, eşyanın sigortalanması, ambalajlanması, işaretlenmesi ve gümrüklenmesi

²⁸² ARKAN, Sabih; **Ticarî İşletme Hukuku**, 7. Baskı, Ankara, 2005, s. 223; İsviçre Hukuku bakımından aynı yönde Oser/ Schönenberger, **a.g.e.**, Art.439, 13; Montanaro, **a.g.e.**, s. 87.

gibi başkaca edimlerin yerine getirilmesi de girer. Yani, kural olarak, taşıma işleri komisyoncusunun yükümlülükleri arasında eşyanın sigortalanması, ambalajlanması, işaretlenmesi, gümrüklenmesi yoktur. Tipik komisyonculuk edimlerinden olmadıklarından,²⁸³ bunların, komisyoncu tarafından yerine getirilmesi isteniyorsa, komisyoncu ve gönderen arasında yapılan sözleşmede, ayrıca kararlaştırılmış olmaları gerekir. Zira, söz konusu yükümlülükler TTK'nın 919. maddesinde gönderen için öngörülmüşlerdir.

Öngörülen bir yükümlülüğün, 918. maddesinin 2. fıkrasına göre üstlenilen bir yan yükümlülük sayılabilmesi için, bunun “taşımaya ilişkin” bir edim olması gerekir²⁸⁴. Burada, yerine getirilmesi kararlaştırılan bir yan yükümlülüğün “taşımaya ilişkin” olup olmadığının nasıl belirleneceği meselesi önem kazanır.

Bir görüşe göre, taşıma işleri komisyonculuğu işletmelerinde üstlenilmesi mutad olan yükümlülükler taşımaya ilişkin olup, bu madde kapsamında değerlendirilmelidir²⁸⁵. Diğer bir görüşe göre ise, “taşımaya ilişkin” edimler ile kastedilen, taşıma işinin öncesinde, esnasında veya sonrasında ortaya çıkan ve ona hizmet eden edimlerdir²⁸⁶. Bir diğer görüş, kanaatimizce de yerinde olarak, söz konusu edimlerin, eksiklikleri hâlinde, taşıma işinin amaca uygun bir şekilde ifa edilememesi sonucunu doğuran edimler olduklarını belirtmektedir²⁸⁷.

Taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinde, TTK'nın 918. maddesinin 2. fıkrasında sayılan edimlerin komisyoncu tarafından yerine getirilmesi kararlaştırılmamış olsa dâhi bunların, komisyoncu tarafından yerine getirilmesi gerektiği sonucuna varılabilir mi? Bu hususta, somut olayın

²⁸³ İsviçre’de yargı ve doktrin, eşyanın gümrüklenmesini, taşıma işleri komisyoncusunun yükümlülüğünden saymaktadır, 35 II 473, 475; BGE 36 II 363, 370; Oser/ Schönenberger, **a.g.e.**, Art. 439, 16; Gautschi, **a.g.e.**, Art. 439, 3a.

²⁸⁴ Bydlinski, **Münchener Kommentar**, § 454, 56.

²⁸⁵ MÜGLICH, Andreas; **Das neue Transportrecht**, Köln 1999, § 454, 7.

²⁸⁶ Krien/Andresen/Valder, **a.g.e.**, § 454, 20.

²⁸⁷ Joachim/ Heymann, **a.g.e.**, § 454, 18; aynı görüş için bkz. Koller, **Transportrecht**, § 454, 21.

özelliklerine nazaran, taşıma işleri komisyoncusunun, taşımanın türüne veya ticarî örf ve adete yahut teamüle göre, eşyanın gümrüklenmesi yükümlülüğünün olduğu sonucuna varılabileceği ifade edilmektedir²⁸⁸. Aynı şekilde, teamülün ya da dürüstlük kuralının gerektirdiği hâllerde de komisyoncunun eşyayı sigorta ettirme borcunun bulunduğu belirtilmektedir²⁸⁹. Nitekim, Alman yargısında, sözleşme konusu eşyanın çok değerli olması hâlinde taşıma işleri komisyoncusunun eşyayı sigortalatma yükümlülüğünün bulunduğu yönünde içtihatlar vardır²⁹⁰. Ancak, doktrinde, kanaatimizce de haklı olarak, bu yönde bir kararın hukuki dayanağının olmadığı ve taşıma işleri komisyoncusunun, gönderenin menfaatlerini gözetme yükümlülüğü gereğince bu hususta, sadece, gönderenin dikkatini çekmesinin yeterli olduğu da belirtilmektedir²⁹¹.

TTK'nın 918. maddenin 2. fıkrasında sayılan yükümlülükler bakımından taşıma işleri komisyonculuğu hükümlerinin uygulanabilmesi için, bunların, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinde, eşyanın taşıtılması yükümlülüğüne "ek" olarak kararlaştırılmış olmaları gerekir. Bu gereklilik madde metninde "ayrıca" sözcüğüyle belirtilmiştir. Bu bakımdan, söz konusu yükümlülüklerin taşıma işleri komisyoncusu tarafından müstakil bir sözleşme ile üstlenilmesi hâlinde, yapılan sözleşme TTK'nın taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesine ilişkin hükümlerine tâbi olmaz. Aynı şekilde, eşyanın taşıtılmasının değil de, sadece 918. maddenin 2. fıkrasındaki yükümlülüklerin yerine getirilmesinin üstlenildiği bir sözleşme de taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi sayılmaz²⁹².

²⁸⁸ BR-Drucksache 368/97, s. 106

²⁸⁹ Yavuz/Acar/Özen, **a.g.e.**, s. 588; Kuzu, **a.g.m.**, s. 83.

²⁹⁰ OLG Düsseldorf'un 23.2.1989 tarih ve 18 U 243/88 sayılı kararı, TranspR 1989, s. 232, 233; OLG Schleswig'in 25.4.1984 tarih ve 6 U 80/83 sayılı kararı, TranspR 1985, s. 137, 138.

²⁹¹ Gass, **a.g.e.**, § 454, 36; alım satım komisyoncusu bakımından aynı yönde Seçer, **a.g.e.**, s. 84.

²⁹² Krien/Andresen/Valder, **a.g.e.**, § 454, 24; Koller, **Transportrecht**, § 453, 3; "...davalının taşıyıcı veya taşıma işleri komisyoncusu olmadığı, sadece üst taşıyanı temsilen koordinasyonu sağladığı, eşyaların depolanması ve yüklenmesini icra ettiği..." Yargıtay 11. HD'nin 13.04.2006 tarih ve E: 1625- K: 3988 sayılı kararı, Eriş, s. 5180.

Taşıma işleri komisyoncusunun eşyayı sigortalatmayı üstlendiği durumda, bu sözleşmeyi tanınmış ve ödeme gücüne sahip bir sigortacıyla yapması gerekir²⁹³. Zira, bu borca aykırı bir davranış, sözleşmenin ihlâli anlamına gelir²⁹⁴.

TTK'nın 918. maddesinin 2. fıkrasının ikinci cümlesine göre aksi öngörülmedikçe, komisyoncu; eşyanın sigortalanması, ambalajlanması, işaretlenmesi ve gümrüklenmesi gibi iş(lem)lerin, sadece, yerine getirilmesi için gereken sözleşmeleri yapmakla yükümlüdür. Buna karşılık, Mehaz Alman Ticaret Kanunu'nun ilgili hükmüne (HGB § 454/2)²⁹⁵ göre ise, taşıma işleri komisyoncusu kural olarak bu edimleri bizzat yerine getirmeli; komisyoncunun yükümlülüğünün, bu edimlerin sadece yerine getirilmesi için gerekli sözleşmeleri yapmakla sınırlı olabilmesi için, buna ilişkin özel bir anlaşmanın bulunması gereklidir.

Görüldüğü üzere, TTK'da, bu hususta HGB'de yer alan düzenlemeye tamamen zıt bir düzenleme getirilmiştir. Kanaatimizce, bu farklılık bilinçli bir seçimin değil; bir çeviri hatasının sonucudur. Zira, ilgili fıkranın birinci cümlesinde, Mehaz'a uygun olarak, bu edimlerin kural olarak komisyoncu tarafından "yerine getirilmesi"nin gerektiği belirtilmiştir.

B. Eşyayı Teslim Alma

Kanun Koyucu, taşıma işleri komisyoncusunun, eşyayı gönderenden teslim alma yükümlülüğünün bulunup bulunmadığı hususunda açık bir hüküm sevketmemiştir²⁹⁶. KRIEN/ANDRESEN/VALDER, taşıma işleri

²⁹³ Joachim/ Heymann, **a.g.e.**, § 454, 30.

²⁹⁴ Gass, **a.g.e.**, § 454, 37.

²⁹⁵ HGB § 454/2 "...Der Spediteur schuldet jedoch nur den Abschluß der zur Erbringung dieser Leistungen erforderlichen Verträge, wenn sich dies aus der Vereinbarung ergibt".

²⁹⁶ İsviçre Hukuku bakımından taşıma işleri komisyoncusunun, eşyayı teslim alma yükümlülüğünün bulunduğu yönünde bkz. Becker, **a.g.e.**, Art. 439, 19.

komisyoncusunun, eşyayı gönderenden teslim alma yükümlülüğünün olduğu ve bunun TTK'nın 918. maddesinin 2. fıkrasından değil, 1. fıkrasında sevk edilmiş hükümden kaynaklandığı görüşündedir²⁹⁷. Çünkü yazarlara göre, taşıma işleri komisyoncusu, söz konusu fıkra gereğince taşımanın organizasyonunu gönderenin evinden gönderilenin evine kadar borçlanmaktadır. Buna karşılık, KOLLER, kanaatimizce de haklı olarak, taşıma işleri komisyoncusunun böyle bir yükümlülüğünün bulunmadığını,²⁹⁸ bununla birlikte taşıma işleri komisyoncusunun, bunu, 918. maddenin 2. fıkrası (HGB § 454/2) kapsamında yerine getirmeyi taahhüt edebileceğini belirtmektedir.

C. Eşyayı Taşıyıcıya Teslim Etme

Taşıma işleri komisyoncusunun, eşyayı taşıyıcıya teslim etme yükümlülüğünün bulunup bulunmadığı konusunda öncelikle belirtmek gerekir ki taşıma işleri komisyoncusu eşyanın taşınması işini ona zilyet olmadan da gerçekleştirebilir. Bundan dolayıdır ki, TTK'nın, komisyoncunun ücretinin muaccel olmasının düzenlendiği 920. maddesinde, eşyanın taşıyıcıya veya taşıyana kim tarafından teslim edilmesi gerektiğine ilişkin bir şey söylenmemiştir.

Kanunda açık olarak düzenlenmediğinden dolayı kural olarak, taşıma işleri komisyoncusunun eşyayı taşıyıcıya teslim etme yükümlülüğünün bulunmadığı kanaatindeyiz. Ancak, taşıma işleri komisyoncusunun, eşyayı sözleşmeye uygun olarak gönderenden teslim aldığı bir hâlde, eşyayı taşıyıcıya teslim etme yükümlülüğünün olduğu söylenebilir²⁹⁹.

²⁹⁷ Krien/Andresen/Valder, **a.g.e.**, § 458, 23; aynı yönde Helm, **a.g.e.**, §§ 407-409, 102.

²⁹⁸ Koller, **Transportrecht**, § 454, 22.

²⁹⁹ Aynı yönde Oser/ Schönerberger, **a.g.e.**, Art. 439, 16; Karaman, **a.g.e.**, s. 91.

D. Eşyanın Yüklenmesi ve Boşaltılması

Kanun Koyucu, taşıma işleri komisyonculuğunda eşyanın kim tarafından yüklenmesi ve boşaltılması gerektiği hakkında da herhangi bir hüküm sevketmemiştir. Kanaatimizce, eşyanın yüklenmesi ve boşaltılması gönderenin yükümlülüğündedir³⁰⁰. Ancak, başka bir yerden gönderilen eşyanın tekrar taşınmasını üstlenen komisyoncunun, gelen eşyanın boşaltılmasını ve eşyayı diğer taşıma aracına yüklemesinin gerektiği söylenebilir. Ayrıca, komisyoncu, söz konusu yükümlülükleri TTK'nın 918. maddesinin 2. fıkrası uyarınca yerine getirmeyi de üstlenmiş olabilir. Belirtmek gerekir ki taşıyıcı ile olan ilişkisinde gönderen sıfatını komisyoncu haiz olduğundan, yükleme ve boşaltma görevi de kendisinin üzerindedir. Bu nedenle, yükleme görevini yerine getiren gönderen, taşıyıcı ile olan ilişkisinde komisyoncunun ifa yardımcısı sayılır³⁰¹.

E. İşlem Yaptığı Kişilerin İfasını Garanti Etme

Kural olarak, taşıma işleri komisyoncusunun, taşıyıcı ve taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesini ifa amacıyla kendileriyle sözleşme akdettiği diğer kişiler, kendisinin ifa yardımcısı değildir. Bu nedenle, taşıma işleri komisyoncusu, bu kişilerin borçlarını gereği gibi ifa etmemelerinden sorumlu olmaz; meğer ki, bu kişileri seçmede gerekli özeni göstermemiş olsun (TTK.m.928/2). TBK'nın, alım satım komisyoncusu için öngörülmüş olan 537. maddesinde de, yetkisi olmaksızın veresiye mal satması dışında, komisyoncunun, işlemde bulunduğu borçluların, borçlarını ifa etmemelerinden sorumlu olmayacağı öngörülmüştür. Ancak, komisyoncu açıkça garanti vermişse veya bulunduğu yerdeki ticarî teamül gerektiriyorsa

³⁰⁰ Aynı yönde Koller, *Transportrecht*, § 454, 22.

³⁰¹ Koller, *Transportrecht*, § 454, 22.

ademi ifadan sorumlu olur³⁰². Bu yönde bir garanti veren komisyoncunun, “delkredere” (dükruar) olarak adlandırılan³⁰³, ayrı bir ücret hakkı doğar (TBK.m.537/2).

F. Eşyanın Bedelini Tahsil Etme

Ücretin ödenmesi karşılığında teslimin kararlaştırıldığı bir hâlde, kural olarak, taşıma işleri komisyoncusunun, eşyanın ücretini gönderilenden tahsil etmek gibi bir yükümlülüğü yoktur³⁰⁴. Müvekkilin bu yönde bir talimat verme yetkisi de yoktur. Ancak, taşıma işleri komisyoncusu, 918. maddenin 2. fıkrası gereğince, bu yükümlülüğü üstlenebilir. Bu durumda, taşıma işleri komisyoncusu (eşyayı bizzat taşımayı üstlenmemişse), anılan yükümlülüğü kendisi yerine getirmeyeceğinden, bunun, taşıyıcı tarafından yerine getirilmesini temin etmelidir³⁰⁵.

³⁰² Komisyoncunun, borcun ifasını üzerine almasından doğan sorumluluğu kefalet benzeri bir sorumluluktur, ancak, böyle bir hâlde komisyoncu, kefil gibi yalnız tazminattan değil gerçek ifadan da sorumlu olur, Becker, **a.g.e.**, Art. 430, 2; bu borcun hukuki niteliği hakkında daha fazla bilgi için bkz. Seçer, **a.g.e.**, s. 124 vd.

³⁰³ Hirş, **a.g.e.**, s. 742.

³⁰⁴ Gautschi, **a.g.e.**, Art. 439, 30.

³⁰⁵ Koller, **Transportrecht**, § 454, 36; Montanaro, **a.g.e.**, s.94.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÖNDERENİN BORÇLARI

I. TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCUSUNUN ÜCRETİNİ VE ONUN TALEBE YETKİLİ OLDUĞU MASRAFLARI ÖDEME BORCU

A. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Ücretini Ödeme Borcu

1. Taşıma İşleri Komisyonculuğu Faaliyetinden Doğan Ücret

Gönderenin, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinden doğan en önemli borcu, TTK'nın 917. maddesinin ilk fıkrasında hüküm altına alınmış olan, sözleşmede kararlaştırılan ücreti ödeme borcudur. Ücret, sözleşmede ayrı olarak belirleneceği gibi taşıma ücretini de kapsayan götürü bir bedel olarak da kararlaştırılabilir.

TTK'nın, tacirin ücret isteme hakkının düzenlendiği 20. maddesinin 1. fıkrasında, ticarî işletmesiyle ilgili bir iş veya hizmet görmüş olan tacirin, uygun bir ücret isteyebileceği hüküm altına alındığından, sözleşmede ücret hakkında herhangi bir hüküm öngörülmemiş olsa dahi yukarıda da belirttiğimiz üzere, taşıma işleri komisyoncusu kural olarak tacir sıfatını haiz olduğundan, yaptığı iş dolayısıyla uygun bir ücret isteme hakkına sahiptir. Bununla birlikte yapılan faaliyet, TTK'nın 11. maddesinde sayılan, bir işletmenin ticarî sayılabilmesi için gerekli şartları haiz değilse; yani, gelir sağlamayı hedef tutmuyorsa ya da devamlı ve bağımsız şekilde icra edilmiyorsa, ticarî işletme faaliyeti olarak nitelendirilemeyecek, taşıma işleri komisyoncusu da tacir sayılamayacaktır. Böyle bir hâlde, faaliyetin ücretsiz yapılacağı kararlaştırılmış sayılmalı ve sözleşmeye TTK'nın 917 ilâ 930.

madde hükümleri değil, TBK'nın vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümleri uygulanmalıdır³⁰⁶.

Sözleşmenin kurulmasıyla doğan ücretin muaccel olacağı tarih, 6102 sayılı TTK'nın "Ücretin Muacceliyeti" başlığını taşıyan 920. maddesinde hüküm altına alınmıştır. Anılan maddeye göre eşyanın, taşıyıcıya veya taşıyana teslimi üzerine, komisyoncunun ücreti ödenir.

Görüldüğü gibi, 6102 sayılı TTK'da, ücretin muaccel hâle gelmesi, eşyanın taşıyıcı veya taşıyana teslimi dışında herhangi bir şarta bağlanmamıştır. Buna karşılık, 6762 sayılı TTK'da, ücretin muacceliyetinin düzenlendiği 810. maddede,³⁰⁷ ücretin muaccel olacağı tarih konusunda seçenekler öngörülmektedir³⁰⁸. Gerekçede de belirtildiği üzere, yeni Kanun'un bu hükmüyle, Mehaz Alman Ticaret Kanunu doğrultusunda bir sadeleştirmeye gidilmiş ve eşyanın taşıyıcıya/taşıyana teslimi anında ücretin her ihtimalde muaccel olacağı öngörülmüştür. Dolayısıyla, taşımanın fiili olarak henüz başlamamış olması ücretin muaccel hâle gelmesini engellemeyecektir.

Bununla birlikte taraflar, aralarında ücretin muacceliyeti konusunda TTK'nın 920. maddesinden ayrılan bir anlaşma yapabilirler. Örneğin, ücretin, eşyanın tesliminde gönderilen tarafından ödeneceği kararlaştırılabilir³⁰⁹.

Birden çok taşıyıcının söz konusu olduğu müteakip taşımalarda, eşyanın ilk taşıyıcıya teslimi ile komisyoncunun ücretinin muaccel hâle

³⁰⁶ Arkan, **Ticari İşletme**, s. 235; Arslanlı, **a.g.e.**, s. 202; Koller, **Transportrecht**, § 453, 6; Becker, **a.g.e.**, Art.439, 1.

³⁰⁷ 6762 sayılı TTK'nın, ücretin muacceliyetinin düzenlendiği 810. maddesinin başlığı, içeriğinden farklı olarak "Ücret Hakkı" şeklindeydi. 6102 sayılı TTK'da ise, maddenin başlığı içerik ile uyumlu hâle getirilmiştir (bkz.TTKm.920).

³⁰⁸ "Taşıma komisyoncusunun üstüne aldığı iş, kendi namına bir taşıyıcı seçerek taşıma sözleşmesi yapmaktan ibaret olduğu takdirde, eşyayı taşıyıcıya teslim ettikten sonra ücretini istemeğe hak kazanır. Diğer hâllerde ücretin muaccel oluşu taşıma akdindeki hükümlere tâbidir" 6762 sayılı TTK.m.810.

³⁰⁹ Gass, **a.g.e.**, § 456, 9; Krien/Andresen/Valder, **a.g.e.**, § 456, 6; Becker, **a.g.e.**, Art. 439, 7.

geleceği kabul edilmektedir³¹⁰. Ancak, Alman Taşıma Hukuku Reform Kanunu'nun Hükümet Tasarısı'nda, bu kuralın geçerliliğinin, taşıma işleri komisyoncusunun, kendisine düşen organizasyon yükümlülüğünü, taşımanın tümü bakımından tamamıyla yerine getirmiş olmasına bağlı olduğu belirtilmiştir³¹¹. Buna karşılık, 6102 sayılı TTK'nın, 920. maddesine ilişkin gerekçede ise, eşyanın teslimiyle birlikte ücretin "her ihtimalde" muaccel olacağı öngörülmüştür.

Ücretin muaccel olması bakımından, eşyanın taşıyıcıya veya taşıyana kim tarafından teslim edildiği önemli olmadığından, eşyanın, taşıyıcı veya taşıyana bizzat gönderen tarafından teslim edilmesi hâlinde de taşıma işleri komisyoncusunun ücret alacağı muaccel hâle gelir³¹².

Taşıma işleri komisyoncusunun TTK'nın 926. maddesinde öngörülen hakkını kullanarak, eşyanın taşımını bizzat üstlenmesi hâlinde ise, şayet eşya daha önce zilyetliğine geçmişse, komisyoncunun taşımayı bizzat gerçekleştireceğini açıkladığı anda; eşya henüz zilyetliğinde değilse, zilyetliğine geçtiği anda komisyonculuk ücreti muaccel olur³¹³. Böyle bir hâlde, taşıma işleri komisyoncusunun taşımaya başlayıp başlamamasının, onun ücret alacağının muacceliyeti üzerinde bir etkisi yoktur³¹⁴.

Yukarıda da belirttiğimiz üzere, taraflar ücret olarak kesin bir bedel de kararlaştırabilirler. Bu husus, TTK'nın 921. maddesinde hüküm altına alınmıştır. Anılan maddeye göre ücret olarak taşıma giderlerini de içeren tek bedel kararlaştırılmışsa, taşıma işleri komisyoncusu, taşımaya ilişkin olarak, taşıyıcının veya taşıyanın hak ve yükümlülüklerine sahip olur. Bu durumda, komisyoncu, giderlerin ödenmesini, ancak, bunun olağan olduğu hâllerde

³¹⁰ BT-Drucksache 13/8445, s. 109; Ruß, **a.g.e.**, § 456, 3; Krien/Andresen/Valder, **a.g.e.**, § 456, 3.

³¹¹ BT-Drucksache 13/8445, s. 109.

³¹² Gass, **a.g.e.**, § 456, 8.

³¹³ Ruß, **a.g.e.**, § 458, 5.

³¹⁴ Aksi görüş için bkz. Bydlinski, **Münchener Kommentar**, § 456, 16, yazar, böyle bir durumda, ücretin, taşımanın başlaması ile muaccel hâle geleceğini belirtmektedir.

isteyebilir. Belirtelim ki, kesin ücretin kararlaştırıldığı hâllerde, 920. maddenin uygulanması söz konusu olmaz ve ücretin muacceliyeti, taşımanın gerçekleştirildiği türe ilişkin hükümlere göre belirlenir³¹⁵.

Taşıma işleri komisyoncusunun, eşyanın taşınması için taşıyıcıyla sözleşme yapmış olmasına rağmen, eşyayı taşıyıcıya teslim etmeyen gönderen, mütemerrit duruma düşer. Bu hâlde, işin yapılmaması gönderene yükletilebilen bir sebepten kaynaklandığı için, TTK.m.917/3'te yapılan atıf dolayısıyla uygulanması gereken TBK'nın 539. maddesi uyarınca komisyoncu, ücretini isteme hakkına sahip olur. İşin, başka sebeplerle yapılamaması durumunda ise; yani, gönderenin kusurunun bulunmadığı hâllerde, komisyoncu, sözleşmede belirlenen ücreti değil, ancak, emeğinin yerel âdete göre belirlenecek karşılığını isteyebilir (TBK.m.539/2). Buna karşılık, taşıma işleri komisyoncusunun kendisine düşen yükümlülükleri sözleşmeye uygun şekilde yerine getirmediği; örneğin, eşyayı sözleşmede kararlaştırıldığı şekilde İspanya'ya değil de Yunanistan'a yollamasında olduğu gibi, taşımanın gönderen için hiçbir değerinin olmadığı bir hâlde komisyoncu, ücrete hak kazanamayacaktır³¹⁶. Aynı şekilde, TTK.m.917/3'te yapılan atıf dolayısıyla uygulanması gereken TBK'nın 540. maddesi uyarınca komisyoncu, gönderene karşı dürüstlük kurallarına aykırı davranırsa, ücret alma hakkını kaybeder³¹⁷.

2. Taşıma Faaliyetinden Doğan Ücret

Yukarıda da belirttiğimiz üzere, komisyoncunun taşıma işini üzerine aldığı bir durumda, gönderen ile arasında komisyonculuk sözleşmesi ilişkisi yanında taşıma sözleşmesi ilişkisi de doğduğundan, kendi faaliyeti için

³¹⁵ Bydlinski, *Münchener Kommentar*, § 456, 17.

³¹⁶ Krien/Andresen/Valder, *a.g.e.*, § 456, 4; aynı yönde Bydlinski, *Münchener Kommentar*, § 456, 11.

³¹⁷ Taşıma işleri komisyoncusu bakımından bu durum, 6762 sayılı kanunun 809. maddesinin 2. fıkrasında "komisyoncu, taşıyıcı ile mukavele ettiği miktardan fazla bir taşıma ücretini gönderen hesabına geçiremez" şeklinde açık olarak hükme bağlanmıştır.

isteyeceği ücretin yanı sıra yaptığı taşımanın ücretini de isteme hakkı vardır (TTK.m.926). Bu hâlde, gönderenin ödemek zorunda olduğu olağan taşıma ücreti, komisyoncunun taşımayı gerçekleştirdiği taşıma türüne uygulanacak hükümlere göre belirlenir.

Komisyoncunun taşıma işi için isteyebileceği ücret, fiilen bu iş için sarfettiği masraf ve zamana göre değil, piyasadaki olağan taşıma ücreti nazara alınarak belirlenir.

Komisyoncu, ücretin ödenmesini hem gönderenden hem de TTK.m.871 şartlar dairesinde gönderilenden isteyebilir. Komisyoncunun taşıma işi dolayısıyla isteyebileceği taşıma ücretinin muaccel olabilmesi için, eşyanın gönderilene teslim edilmesi gerekir (TTK.m.870/1).

Taşıma işleri komisyoncusunun, taşıma ücretini isteyebileceği bir diğer hâl, eşyanın toplama yük şeklinde taşınmasıdır. Belirtmek gerekir ki mehaz HGB'de, "taşıma işleri komisyoncusunun toplama yük durumunda malların tek tek taşınması için gerekli taşıma ücretini aşmamak üzere hâlin icabına uygun bir ücret isteyebileceği"³¹⁸ şeklinde bir hüküm öngörülmüştür. Ancak, bu hüküm kanunumuza alınmamıştır. Her ne kadar, hüküm altına alınmamış olsa da böyle bir hâlde de taşıma işleri komisyoncusu taşıyıcının hak ve yükümlülüklerine sahip olduğundan, olağan taşıma ücretini isteyebileceği kanaatindeyiz.

B. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Masraflarını Ödeme Borcu

Taşıma işleri komisyoncusunun masraf isteme hakkı³¹⁹, 6762 sayılı TTK'da özel olarak düzenlenmemiş, ancak, komisyoncunun hapis hakkının

³¹⁸ "...In diesem Fall kann der Spediteur eine den Umständen nach angemessene Vergütung verlangen, höchstens aber die für die Beförderung des einzelnen Gutes gewöhnliche Fracht" HGB § 460/2/2.cümle.

³¹⁹ Masraf isteme hakkıyla ilgili olarak, Alman Taşıma Hukuku Reform Kanunu'nun Hükümet Tasarısı'nda, şimdiki 457. paragrafın (Tasarıda 456. paragraf) 1. fıkrasında, taşıma işleri

düzenlendiği 811. maddede, komisyoncunun ücret alacağı yanında, taşıma masrafı ve verdiği avanslardan dolayı hapis hakkına sahip olduğu hüküm altına alınmıştı. Dolayısıyla, 6762 sayılı TTK bakımından, komisyoncunun, masraflarını talep etme hakkına sahip olduğunu söylemek mümkündür. 6762 sayılı TTK'da olduğu gibi, taşıma işleri komisyoncusunun masraf isteme hakkının özel olarak düzenlenmediği 6102 sayılı TTK'nın hapis hakkının düzenlendiği 923. maddesinde ise komisyoncunun, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinden doğan bütün alacakları için hapis hakkına sahip olduğu belirtilmiştir.

Görüldüğü üzere, madde metninde “masraf” terimi yerine, “bütün alacaklar” ibaresi yer aldığından, 6762 sayılı TTK'nın 811. maddesinin aksine, anılan hükümden taşıma işleri komisyoncusunun masraf talep etme hakkına sahip olduğuna ilişkin dolaylı bir çıkarım yapılamamaktadır³²⁰.

Bununla birlikte kanaatimizce, TTK'nın 921. maddesinin birinci cümlesinde yer alan, “ücret olarak taşıma giderlerini de içeren tek bedel kararlaştırılmışsa” ibaresinin mefhumu muhalifinden, sözleşmede kesin bir bedel belirlenmemişse, komisyoncunun yaptığı masrafları isteme hakkına sahip olduğu dolaylı olarak söylenebilir³²¹. Ayrıca, maddenin son cümlesi olan, “bu durumda komisyoncu, giderlerin ödenmesini, ancak bunun olağan olduğu hâllerde isteyebilir” ile komisyoncunun taşıma işini üzerine almasının düzenlendiği 926. maddenin son cümlesi olan, “bu durumda, kendi faaliyeti için isteyeceği ücretin yanı sıra olağan taşıma ücretini de isteyebilir” ifadeleri de, komisyoncunun, taşıyıcıya ödediği ücreti gönderenden masraf olarak

komisyoncusu için masraf talep etme hakkı öngörülmüştü. Ancak, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin, ivazlı iş görme sözleşmelerinin bir türü olduğu ve bu bakımdan BGB'nin vekâlete ilişkin 666, 667 ve 670. paragraflarının taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesine de uygulanabileceği gerekçe gösterilerek, bu yükümlülüklerin öngörüldüğü paragraf Alman Federal Meclisi Adalet Komisyonu tarafından kanun tasarısından çıkarılmıştır, BT-Drucksache 13/10014, s. 66, 67.

³²⁰ Ancak, taşıma işleri komisyoncusunun masraf talep etme hakkına sahip olduğu sonucuna varılması hâlinde, 923. maddedeki “bütün alacaklar” ifadesi içine, komisyoncunun yaptığı masrafın da dahil edilebilmesinin mümkün olduğunu belirtmek gerekir.

³²¹ Aynı yönde Ayhan/Özdamar/Çağlar, **a.g.e.**, s. 371.

alma hakkına sahip olduğunu söylemeye imkân sağlayan hükümlerdir³²². Kaldı ki, bu hükümler olmasaydı dahi 6102 sayılı TTK'nın 917. maddesinin 3. fıkrasında yapılan atıf dolayısıyla TBK'nın komisyonculuk sözleşmesine ilişkin hükümlerine başvurmamız gerektiğinden, taşıma işleri komisyoncusunun masraf isteme hakkına da sahip olduğu söylenebilecektir. Zira, TBK'nın komisyonculuk sözleşmesine ilişkin 538. maddesine göre “komisyoncu, vekâlet verenin yararı için yaptığı bütün giderleri ve ödediği paraları faiziyle birlikte isteyebilir. Komisyoncu, ardiye ve taşıma bedellerini vekâlet verenin hesabına geçirebilirse de, kendi çalışanlarının ücretlerini geçiremez”.

Taşıma işleri komisyoncusunun masraf talep etme hakkının varlığını böylece tespit ettikten sonra, öncelikle belirtmek gerekir ki taşıma işleri komisyoncusunun masraf talep edebilmesi için, geçerli olarak kurulmuş bir taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin varlığı şarttır³²³.

Masraftan ne anlaşılması gerektiğinin tespiti, taşıma işleri komisyoncusunun masraf olarak gönderenden neleri talep edebileceğinin belirlenmesi için zorunludur. Masraf, sözleşmenin ifası için taşıma işleri komisyoncusunun isteyerek, kendi iradesiyle, kendisine ait malvarlığı değerlerinden fedakârlıkta bulunması, harcamalar yapmasıdır³²⁴. Bu anlamda masraf, taşıma işleri komisyoncusunun, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinde belirlenen taşıma işi için yaptığı faaliyetler sonucunda ortaya çıkan; taşıma, ardiye ile eşyanın gümrüklenmesi, sigorta edilmesi gibi ek ücretleri kapsar. Buna karşılık, sözleşmede belirlenen ücretin içinde yer alan giderlerin; örneğin, sıcağın etkilenen bir mal söz konusuysa ve onun soğuk olarak muhafazası gerekiyorsa, bunun için harcanan paranın, masraf olarak tazmini mümkün değildir. Çünkü böyle bir maliyetin, kararlaştırılan ücretin

³²² Bydlinski, *Münchener Kommentar*, § 456, 51.

³²³ Tandoğan, *Borçlar Hukuku*, s. 577; Kuzu, *a.g.m.*, s. 99.

³²⁴ Yavuz/Acar/Özen, *a.g.e.*, s. 560.

içinde, komisyoncu tarafından önceden hesap edilmiş olması gerekir³²⁵. Aynı şekilde, kısa süreli depolama faaliyeti sonucunda oluşan maliyetlerin de masraf olarak tazmini mümkün değildir³²⁶.

TBK'nın 538. maddesine göre komisyoncunun, yaptığı giderleri masraf olarak talep edebilmesi, bunları "vekâlet verenin yararı" için yapmış olmasına bağlıdır. Belirtmek gerekir ki TBK'nın, vekâlet sözleşmesinde, vekilin masraf isteme hakkının düzenlendiği 510. maddesinde "vekâletin gereği gibi ifası için" ifadesi kullanılmıştır. Kanaatimizce, TBK.m.538'deki ifadenin de bu şekilde anlaşılması gerekir. Yani, masrafın talep edilebilmesi için gereklilik şarttır. Ayrıca, kanun maddesindeki "vekâlet verenin yararı" ifadesi, yapılan işin sonucunun mutlaka gönderen için bir fayda sağlaması gerektiği şeklinde anlaşılmalıdır³²⁷. Başka bir deyişle, masrafın yapılmasının sadece gerekli olması yeterlidir.

Yapılan masrafın gerekli olup olmadığı, her somut olayda ayrı değerlendirilmelidir. Bu değerlendirmede belirleyici olan, masrafın, taşımanın usulüne uygun olarak gerçekleştirilmesi için yapılmasının zorunlu ve kendisinden kaçınılmasının mümkün olup olmadığıdır³²⁸. Bu nedenle; meselâ, alt taşıma işleri komisyoncusundan yararlanma durumunda, bu kişiye ödenen ücretin masraf olarak tazmini istenemez³²⁹. Yapılan masrafın gerekliliğini ispat etme yükü komisyoncuda olduğundan, bu hususta şüpheyi düşen komisyoncunun, durumu gönderene haber verip, ondan gelen cevaba göre hareket etmesi gerekir³³⁰.

³²⁵ Bock, **a.g.e.**, s. 123.

³²⁶ Bydlinski, **Münchener Kommentar**, § 456, 79.

³²⁷ Taşıma işleri komisyoncusunun masraf isteme hakkını BGB'nin 670. paragrafına dayandıran Alman doktrini bakımından aynı yönde Bydlinski, **Münchener Kommentar**, § 456, 58.

³²⁸ OLG München'in 14.1.2000 tarih ve 23 U 2925/99 sayılı kararı, TranspR 2000, s. 426.

³²⁹ Karş. Tandoğan, **Borçlar Hukuku**, s. 580.

³³⁰ OLG München'in 14.1.2000 tarih ve 23 U 2925/99 sayılı kararı, TranspR 2000, s. 427.

Gönderen, kusuru bulunmadığını iddia ve ispat ederek masraf ödemekten kurtulamaz³³¹. Zira, masrafların istenebilmesi bakımından gönderenin kusurlu olup olmaması önemli değildir. Taşımanın gerçekleşmediği durumda, taşıma işleri komisyoncusunun masraf isteme hakkı bundan etkilenmez. Ancak, taşımanın gerçekleşmemesi, komisyoncuya isnat edilen bir sebepten kaynaklanmışsa, komisyoncunun masraf isteme hakkı düşer.

Belirtmek gerekir ki geçici olarak alıkoymanın haklı olması hâlinde, hapis hakkını kullandığı zaman diliminde ortaya çıkan ardiye ücretini de taşıma işleri komisyoncunun masraf olarak talep edebilir³³².

Taşıma işleri komisyoncusunun, taşımayı bizzat üstlenmesi durumunda, olağan ücret yanında, aynı durumda bir taşıyıcının TTK'nın 870. maddesi kapsamında talep edebileceği ölçüde, masrafının tazminini de isteme hakkı vardır³³³.

Masraf alacakları, bir ihtarda bulunmaya lüzum olmaksızın, bunlara ilişkin talebin ileri sürülmesiyle muaccel olur³³⁴.

II. TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCUSUNU SÖZLEŞMENİN İFASI SEBEBİYLE YÜKLENDİĞİ BORÇLARDAN KURTARMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Gönderen, taşıma işleri komisyoncusunu, onun, sözleşmenin ifası için kendisi hesabına yüklediği borçlardan kurtarmakla da yükümlüdür (TBK.m.510/1). Bu yükümlülüğün doğması için, geçerli bir komisyonculuk

³³¹ Tandoğan, **Borçlar Hukuku**, s. 580.

³³² Becker, **a.g.e.**, Art. 439, 25; karşı. Burchard, **a.g.e.**, s. 363.

³³³ BT-Drucksache 13/8445, s.110.

³³⁴ Yavuz/Acar/Özen, **a.g.e.**, s. 561.

sözleşmesinin varlığı şart olup, söz konusu borçların, vekâletin gereği gibi ifası amacıyla yapılmış olması da gerekir.

Gönderen bakımından öngörülmüş olan bu yükümlülük, sadece, komisyoncunun kendi adına, ama onun hesabına hareket ettiği hâller için söz konusudur. Komisyoncunun, doğrudan temsil yetkisine sahip olduğu hâllerde gönderen bakımından böyle bir yükümlülük doğmaz.

III. TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCUSUNUN HAPİS HAKKINI KULLANMASINA KATLANMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Hapis hakkı, belli koşulların varlığı hâlinde, alacaklıya nezdinde bulunan, borçluya ait bir malı iadedden kaçınma ve alacağını tahsil için paraya çevirme yetkisi veren aynı bir haktır³³⁵. 6762 sayılı TTK'nın 811. maddesinde, taşıma işleri komisyoncusuna zilyetliğinde bulunan eşya üzerinde, sadece, taşıma masrafı, komisyon ücreti ve avanslarından dolayı hapis hakkı tanınmıştı. 6102 sayılı TTK'nın 923. maddesine göre ise, komisyoncu, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinden doğan "bütün alacakları" için Türk Medenî Kanunu'nun 950 ilâ 953. maddeleri uyarınca eşya üzerinde hapis hakkına sahiptir³³⁶. TMK'nın hapis hakkının düzenlendiği 950. maddesine göre alacaklı, borçluya ait olup, onun rızasıyla zilyedi bulunduğu taşınırı veya kıymetli evrakı, borcun muaccel olması ve niteliği itibarıyla bu eşyanın alacak ile bağlantısı bulunması hâlinde, borç ödeninceye kadar hapsedebilir. Zilyetlik ve alacak ticarî ilişkiden doğmuşsa, tacirler arasında kanunda aranan alacak ile alıkonan şey arasında bağlantı var sayılır.

TTK'nın sonraki komisyoncu başlıklı 924. maddesine göre ise, taşımaya, taşıyıcıdan başka, bir de taşıma işleri komisyoncusu katılıyorsa ve

³³⁵ ÖZTAN, Bilge; **Medeni Hukukun Temel Kavramları**, Ankara, 2003, s. 862.

³³⁶ TANDOĞAN, dolaylı temsili gerektiren vekâlette, vekilin müvekkilden aldığı veya onun hesabına kazandığı taşınır şeylerin inançlı maliki durumunda olduğunu, bu yüzden kendisine ait şeyler hakkında gerçek anlamında bir hapis hakkını icra etmesinin söz konusu olmadığını, bu nedenle, komisyoncunun hapis hakkının Medeni Kanun anlamında bir hapis hakkı olmadığını ifade etmektedir, Tandoğan, **Borçlar Hukuku**, s. 504-505.

eşyayı bu komisyoncu teslim edecekse, komisyoncu hakkında taşıma sözleşmesine ilişkin 892. madde hükmü kıyas yoluyla uygulanır. TTK'nın 892. maddesine göre eşyanın birden çok taşıyıcı tarafından taşınması hâlinde, eşyanın tesliminde son taşıyıcı önceki taşıyıcıların alacaklarını tahsil etmek zorunda ise, önceki taşıyıcıların sahip oldukları hakları özellikle hapis hakkını kullanır. Son taşıyıcı, hapis hakkını haiz olduğu sürece, önceki taşıyıcıların hapis hakkı varlığını sürdürür. Önceki taşıyıcının alacağı, sonraki taşıyıcı tarafından ödenirse, öncekinin alacak ve hapis hakkı sonrakine geçer. TTK'nın 892. maddesinin son fıkrasında, hükmün, taşımaya katılmış olan taşıma işleri komisyoncusunun alacakları ve hakları için de uygulanacağı belirtilerek; taşıma işinin ifasında rol oynayan taşıma işleri komisyoncularının da alacakları teminat altına alınmıştır.

TTK'nın, 925. maddesine göre "önceki taşıyıcı veya taşıma işleri komisyoncusunun alacakları, sonraki taşıma işleri komisyoncusu tarafından ödenirse, önceki komisyoncu veya taşıyıcının istem ve hapis hakları sonraki taşıma işleri komisyoncusuna geçer". 924. maddede 892. maddenin bütününe yapılan atıf karşısında bir halefiyet hükmünü ihtiva eden bu maddeye ihtiyaç olmadığını söyleyebiliriz.

IV. EŞYAYI AMBALAJLAMA VE İŞARETLEME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Gönderenin, eşyayı ambalajlama ve işaretleme yükümlülüğü, TTK'nın, matlabı "Bildirme Yükümlülüğü" olan 919. maddesinde düzenlenmiştir. Anılan maddeye göre gönderen, gerektiğinde eşyayı ambalajlamak ve işaretlemekle ve gerekli belgeleri sağlamakla, ayrıca, taşıma işleri komisyoncusunun edimlerini yerine getirebilmesi için gerekli olan bilgileri ona vermekle yükümlüdür. Ayrıca, yük tehlikeli eşyadan ise, taşıma işleri komisyoncusuna, tehlikenin niteliğini, alınması gereken önlemleri yazılı olarak ve zamanında bildirmesi gerekir.

Görüldüğü üzere, madde matlabı her ne kadar, “Bildirme Yükümlülüğü” olsa da hükümde, ambalajlama ve işaretleme gibi eşya ile ilgili işlemler de düzenlenmiştir.

Gönderenin, gerekli olması hâlinde eşyayı ambalajlama ve işaretleme yükümlülüğü olmakla birlikte, yukarıda belirttiğimiz üzere, söz konusu edimlerin 918. maddenin 2. fıkrası gereğince taşıma işleri komisyoncusu tarafından yerine getirileceğinin kararlaştırılması da mümkündür.

Taşımanın gerçekleştirileceği türe göre, eşyanın ambalajlama biçimi de değişebileceğinden, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinde taşımanın türü ve taşıma yolu hakkında herhangi bir belirleme yoksa, taşıma işleri komisyoncusunun, bunlar hakkındaki bilgiyi gönderene vermesi gerekir ki, gönderen, eşyayı, taşıma türü ve yoluna uygun olarak ambalajlayabilsin³³⁷. Gönderenin, eşyayı ambalajlama hususunda gerekli ve yeterli bilgiye sahip olmadığı hâllerde de, taşıma işleri komisyoncusu, taşıma için gerekli ambalajlama ve işaretleme konusunda ona yardımcı olmalıdır³³⁸.

V. TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCUSUNA EŞYANIN TAŞITILMASI HUSUSUNDA GEREKLİ OLAN BELGELERİ SAĞLAMA VE BİLGİLERİ VERME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

TTK'nın 919. maddesine göre gönderenin yükümlülüklerinden bir diğeri, gerekli belgeleri sağlamak ve taşıma işleri komisyoncusunun edimlerini yerine getirebilmesi için gerekli olan bilgileri ona vermektir.

TTK'nın 860. maddesinin 1. fıkrasında, eşya taşımaları bakımından gönderenin, sadece, resmî nitelik taşıyan, özellikle gümrük işlemleri için gerekli bulunan bilgileri taşıyıcıya vermek ve söz konusu belgeleri taşıyıcının tasarrufuna bırakmak zorunda olduğunun belirtilmesine karşın, 919.

³³⁷ Koller, *Transportrecht*, § 455, 2.

³³⁸ Gass, *a.g.e.*, § 455, 8.

maddenin ilk fıkrasında, “resmi işlemler için” gerekli olsun olmasın, gönderenin, tüm belgeleri sağlamak ve taşıma işleri komisyoncusunun edimlerini yerine getirebilmesi için lazım olan bilgileri ona vermekle yükümlü olduğu hüküm altına alınmıştır. Bu düzenlemeyle ilgili olarak, Alman Taşıma Hukuku Reform Kanunu’nun gerekçesinde, maddede tüm gerekli bilgi ve belgeler denilerek, gönderenin bilgi verme yükümlülüğünün kapsamının, uygulamanın ihtiyaçları göz önünde tutularak açık bırakıldığı ifade edilmiştir³³⁹. Gerçekten de, taşıyıcının aksine taşıma işleri komisyoncusu, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi ile birbirinden farklı birçok edimi yerine getirmeyi üstlenebilir³⁴⁰. Bu bakımdan, gerekli olan bilgilerin neler olduğu, somut olayda, komisyoncunun sözleşme ile üstlendiği edimlere göre belirlenmeli³⁴¹ ve bu hususta, basiretli bir komisyoncunun sözleşmeden kaynaklanan yükümlülükleri ifa ederken bu bilgiye ihtiyaç duyup duymayacağı göz önünde tutulmalıdır³⁴². Diğer yandan, taşıma işleri komisyoncusu da mesleği itibariyle hangi bilgilere ihtiyacı olduğunu gönderene bildirmelidir³⁴³.

TTK’nın 919. maddesinde, gönderenin, taşıma işleri komisyoncusunun edimlerini yerine getirebilmesi için gerekli olan bilgileri ona vermekle yükümlü tutulmasına karşın, belgeler bakımından bu tür bir belirleme yapılmamıştır. Kanaatimizce, bu esasın, belgeler bakımından da geçerli olduğunun kabul edilmesi gerekir³⁴⁴.

Taşıma işleri komisyoncusunun, TTK’nın 918. maddesinin 2. fıkrası gereğince yerine getirmeyi üstlendiği edimler bakımından gerekli olan

³³⁹ BT-Drucksache 13/8445, s. 108.

³⁴⁰ Gass, **a.g.e.**, § 455, 15.

³⁴¹ Krien/Andresen/Valder, **a.g.e.**, § 455, 9; Bydlinski, **Münchener Kommentar**, § 455, 5.

³⁴² BT-Drucksache 13/8445, s. 108; Koller, **Transportrecht**, § 455, 4; Krien/Andresen/Valder, **a.g.e.**, § 455, 9.

³⁴³ Gass, **a.g.e.**, § 455, 17; Koller, **Transportrecht**, § 455, 7.

³⁴⁴ Aynı yönde bkz. Bydlinski, **Münchener Kommentar**, § 455, 6.

belgeleri sağlama yükümlülüğü ise, gönderene ait olmayıp, bu belgeleri taşıma işleri komisyoncusu temin etmelidir³⁴⁵.

VI. TEHLİKELİ YÜKÜ BİLDİRME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Yukarıda da belirttiğimiz üzere, TTK'nın 919. maddesinin ilk fıkrasına göre yük, tehlikeli eşyadan ise, gönderen, taşıma işleri komisyoncusuna tehlikenin niteliğini, alınması gereken önlemleri yazılı olarak ve zamanında bildirmekle yükümlüdür. Anılan maddede herhangi bir sınırlandırma getirilmediğinden, söz konusu bildirimin yapılması gereken zaman somut olaya göre tespit edilmelidir. Taşıma işleri komisyoncusunun, uygun taşıma araçlarını tespit edebilmesi ve gerekli izinleri alabilmesi gibi,³⁴⁶ tehlikeli yükü güvenli ve sorunsuz bir şekilde taşıtabilmesi için gerekli tedbirleri alabilmesinin mümkün olduğu hâllerde, bildirimin zamanında yapıldığı söylenebilir.

Gönderen için öngörülmüş olan, söz konusu bildirim yükümlülüğünün doğması için, yükü oluşturan eşyanın tehlikeli eşya vasfını haiz olması gerekir. Ancak, ne TTK'da ne de diğer kanunlarda, tehlikeli yükün genel bir tanımı yapılmıştır. Sadece, 4925 sayılı Karayolu Taşıma Kanunu'nun³⁴⁷ matlabı "Tanımlar" olan 3. maddesinde, tehlikeli yük "bu Kanuna göre düzenlenecek yönetmelikte tehlikeli olarak kabul edilen yük" şeklinde tarif edilmiştir. Tehlikeli Maddelerin Karayoluyla Taşınması Hakkında Yönetmelik'te,³⁴⁸ ADR'nin³⁴⁹ A Ek'inin 3 üncü bölümünde yer alan maddelerin tehlikeli maddeler oldukları belirtilmiştir (bkz.m.4/p). Ayrıca, 4922 sayılı Denizde Can ve Mal Koruma Hakkında Kanun'un³⁵⁰ 12. maddesinde de,

³⁴⁵ Koller, *Transportrecht*, § 455, 5.

³⁴⁶ Gass, *a.g.e.*, § 455, 19, 20.

³⁴⁷ RG. Tarih : 19/7/2003- S. 25173.

³⁴⁸ RG. Tarih: 31.03.2007- S. 26479.

³⁴⁹ Tehlikeli Maddelerin Uluslararası Karayolu Nakline Dair Avrupa Antlaşması.

³⁵⁰ 10/06/1946 tarihinde kabul edilmiş ve 14/06/1946 tarihinde de Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

tehlikeli nitelikteki eşya sayılmıştır. Üzerinde durulması gereken bir diğer husus, taşımanın gerçekleştirileceği araç türüne göre, eşyanın tehlikeli olarak nitelendirilmesinin de değişecek olmasıdır. Örneğin, karayoluyla taşınması hâlinde tehlikeli sayılamayacak eşya, havayoluyla taşınması durumunda tehlikeli sayılabilir.

VII. TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCUSUNUN UĞRAMIŞ OLDUĞU ZARARLARI TAZMİN ETME BORCU

Gönderenin, bir diğer yükümlülüğü, sözleşmenin ifası sebebiyle taşıma işleri komisyoncusunun uğramış olduğu zararları tazmin etmektir. Nitekim, TBK'nın 510. maddesinin 2. fıkrasında da, vekilin, vekâletin ifası sebebiyle uğradığı zararın giderilmesini vekâlet verenden isteyebileceğine hükmedilmiştir. Ancak, vekâlet veren, kusuru bulunmadığını ispat ederek bu sorumluluktan kurtulabilir. Örneğin, TTK'nın 863. maddesinin 3. fıkrası hükmüne göre taşıyıcı, sözleşme hükümlerine dayanarak veya kendi risk alanından kaynaklanmayan nedenlerle makul yükleme veya boşaltma süresinden daha fazla beklerse, bekleme ücreti olarak uygun bir ücrete hak kazanır. Taşıma işleri komisyoncusu, gönderenin fiilleri nedeniyle, sözleşme yaptığı taşıyıcıya tazminat ödemek zorunda kalırsa, bu sebeple gönderene karşı rücu hakkını haiz olur³⁵¹.

TTK'nın 919. maddesinin 2. fıkrasında gönderenin, herhangi bir kusuru bulunmasa dahi, eşyanın yetersiz ambalajlanma ve işaretlenmesinden, yükün tehlikesi hakkında yeterli bilgi verilmemesinden veya eşya ile ilgili resmî işlemler için gerekli olan belgelerin ve bilgilerin³⁵²

³⁵¹ Nitekim, zarar, malikin iradesine karşı veya hiç olmazsa onun rızası olmaksızın ortaya çıkan bir eksilme olarak tanımlanmaktadır TANDOĞAN, Haluk; **Türk Mes'uliyet Hukuku**, Ankara, 1961, s. 68.

³⁵² HGB'nin, TTK'nın 919. maddesine mehz teşkil eden 455. paragrafının gerekçesinde, taşıma işleri komisyoncusunun, taşıyıcıya karşı, gönderen sıfatıyla 414. paragraf (TTK.m.864) gereğince kusursuz olarak sorumlu olduğu; ancak, herhangi bir zarar durumunda, gönderenin, zarara katlanacak son kişi olması gerektiği; bu nedenle, 919. maddenin ilk fıkrasında, gönderenin, taşıma işleri komisyoncusunun edimlerini yerine getirebilmesi için gerekli olan tüm belge ve bilgileri ona vermekle

eksikliğinden, yokluğundan ya da gerçeğe aykırılığından, kaynaklanan giderlerini ve zararını karşılamakla yükümlü olduğu belirtilmiştir.

Gönderen için TTK'nın 919. maddesinde öngörülen sorumluluğun türü, kural olarak kusursuz sorumluluktur. Ancak, maddede yollama yapılan 864. maddenin 4. fıkra hükmüne göre gönderen tüketici³⁵³ ise, sadece, kusurlu olması hâlinde zarar ve giderleri tazminle yükümlü olur.

Gönderenin sorumlu olduğu tazminat miktarı, gönderinin net olmayan ağırlığının her kilogramı için 8,33 Özel Çekme Hakkı ile sınırlıdır. Bu hâlde 882. maddenin dördüncü fıkrası ile 885 ilâ 887. maddeler kıyas yoluyla uygulanır. Zararın veya giderlerin doğmasında taşıma işleri komisyoncusunun davranışlarının da etkisi olmuşsa, tazmin yükümlülüğü ile ödenecek tazminatın miktarının belirlenmesinde, bu davranışların ne ölçüde etkili oldukları da dikkate alınır (TTK.m.864/3). Örneğin, komisyoncu, eşyanın kendisine teslimi sırasında bir eksikliği olup olmadığını kontrol etmemişse, bunun sonucuna katlanmak zorunda kalabilir³⁵⁴.

Belirtelim ki, doktrinde, gönderen için öngörülmüş olan bu ağır sorumluluğun sorunlara yol açacağına işaret eden yazarlar da vardır³⁵⁵. Bu sorunlardan ilki, komisyoncu ile gönderen arasındaki sorumluluk sınırının çizilmesinin zorluğudur³⁵⁶. Zira, TTK'nın 919. maddesi ile taşıma işleri komisyoncusunun, edimlerini yerine getirirken gönderenin menfaatlerini gözetmekle yükümlü olduğunun öngörülmüş olduğu 918. maddenin 4. fıkrası yakın ilişki içindedirler. Şöyle ki; 919. maddeye göre eşyanın ambalajlanması yükümlülüğü kural olarak gönderene aittir. Diğer taraftan, taşımanın

yükümlü olduğu hüküm altına alınmış olmasına rağmen buna ilişkin sorumluluğunun, taşıma sözleşmesindeki gönderen için öngörülmüş olan hükme paralel şekilde (bkz. TTK.m.860), sadece, eşya ile ilgili resmî işlemler için gerekli olan belgeler ve bilgilere hasredildiği ifade edilmiştir, BT-Drucksache 13/8445, s. 108.

³⁵³ “Tüketici, sözleşmeyi ticari veya meslekî faaliyeti ile ilgili olmayan bir amaçla yapan bir gerçek ya da tüzel kişidir” TTK.m.864/5.

³⁵⁴ Arkan, **Ticarî İşletme**, s. 236.

³⁵⁵ Gass, **a.g.e.**, § 455, 26; Bock, **a.g.e.**, s. 134.

³⁵⁶ Bock, **a.g.e.**, s. 134, 135.

organizasyonu ile yükümlü kişi taşıma işleri komisyoncusudur. Bu nedenle, gönderen, çoğu zaman taşımanın hangi tür taşıma aracı ile gerçekleştirileceği bilgisine önceden sahip olamaz. Yukarıda da belirttiğimiz üzere, bunun bilgisini, taşıma işleri komisyoncusunun gönderene vermesi gerekir ki, eşya, taşımaya uygun ambalajlanabilsin. Diğer yandan, yetersiz ambalajlamanın söz konusu olduğu bir durumda da taşıma işleri komisyoncusu, bunu gönderene bildirmeli³⁵⁷, taşımaya uygun olmayacak şekilde ambalajlanmış eşyayı hiçbir zaman taşıtmamalıdır³⁵⁸. Ancak, eşyanın, taşıyıcı tarafından direkt gönderenden alınması nedeniyle ambalajlama ve işaretlemeyi inceleme olanağına sahip olmadığı bir hâlde, komisyoncunun böyle bir yükümlülüğünün olmadığını belirtmek gerekir³⁵⁹.

İkinci sorun ise, özellikle, tehlikeli yükün söz konusu olduğu bir durumda ortaya çıkabilecek zarar için talep edilebilecek tazminatın, eşyanın ağırlığı ile sınırlandırılmasıdır. Bu nedenle, gönderen için öngörülmüş bulunan bu sınırlı sorumluluğun sistematik bakımdan üzerinde iyice düşünülmeden öngörüldüğü ifade edilmektedir³⁶⁰. Örneğin³⁶¹, toplama yük şeklinde taşınacak olan 30 kg.'lık tehlikeli eşya, bu niteliği hakkında hiçbir açıklama yapılmaksızın gönderen tarafından taşıma işleri komisyoncusuna verilmiş ve taşıma sırasında bu eşyanın yanması sonucu tüm araç ile toplama yük şeklinde taşınan yaklaşık diğer 20 ton yük yandığında; ödenecek tazminat, zararın ancak çok cuz'i bir kısmını karşılayabilir. Çünkü HGB'nin 414. paragrafı ve TTK'nın 864. maddesi uyarınca, taşıma işleri komisyoncusu, gönderen sıfatıyla, taşıyıcının yangın sebebiyle oluşan zararını, kusursuz sorumluluk ilkesi gereğince karşılamakla yükümlü olacak ve taşıyıcıya 20 ton yük için yaklaşık olarak 172600 çekme hakkı tutarında tazminat ödeyecektir. Ama, ödediği bu meblağ için taşıma işleri

³⁵⁷ OLG Saarbrücken'in 08.11.1991 tarih ve 4 U 78/90 sayılı kararı, TranspR 1992, s. 33, 34; Oser/Schönenberger, **a.g.e.**, Art. 439, 13.

³⁵⁸ Helm, **a.g.e.**, §§ 407-409, 106; Koller, **Transportrecht**, § 454, 28.

³⁵⁹ OLG Düsseldorf'un 23.2.1989 tarih ve 18 U 243/88 sayılı kararı, TranspR 1989, s. 232, 233.

³⁶⁰ Krien/Andresen/Valder, **a.g.e.**, § 455, 11.

³⁶¹ Örnek için bkz. Krien/Andresen/Valder, **a.g.e.**, § 455, 12.

komisyonculuğu sözleşmesindeki gönderene 919. maddeye dayanarak rücu ettiğinde, ondan talep edebileceği miktar, eşyanın ağırlığı 30 kg olduğu için, sadece 259 çekme hakkı ile sınırlı olacaktır. Sadece, 919. maddede 864. maddeye ve maddede yapılan atıf neticesinde de uygulanması gerekli 886. madde uyarınca, kasten veya pervasızca bir davranış ve böyle bir zararın meydana gelmesi ihtimalinin bilinciyle işlenmiş bir fiil veya ihmalin söz konusu olduğu bir durumda gönderen, sorumluluktan kurtulma hâllerinden ve sorumluluk sınırlamalarından yararlanamadığından herhangi bir sorumluluk açığı oluşmayacaktır.

TTK'nın 864. maddesinin 2. fıkrasının kaynağı HGB'nin 414. paragrafının 1. fıkrasının ikinci cümlesidir. Belirtmek gerekir ki gönderenin sorumluluğunun sınırının düzenlendiği kaynak kanundaki bu hüküm 20.04.2013 tarihinden itibaren Deniz Ticaret Hukuku Reform Kanunu (Gesetz zur Reform des Seehandelsrechts) ile yürürlükten kaldırılmıştır. Zira, anılan Kanun'un gerekçesinde, ne CMR'de ne de diğer uluslararası sözleşmelerde buna benzer hükümlerin bulunduğu ve gönderenin sorumluluk sınırının, eşyanın ağırlığına göre tespit edilmesinin kanun sistematğine aykırı olduğu yönünde doktrinde yapılan eleştirilerin göz önünde tutulduğu ifade edilmiştir³⁶².

³⁶² Alman Deniz Ticaret Hukukuna İlişkin Reform Kanunu Hükümet Tasarısı (Entwurf eines Gesetzes zur Reform des Seehandelsrechts), Bundestag Drucksache 17/10309, s. 53.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCUSUNUN SORUMLULUĞUNA İLİŞKİN ESASLAR

I. TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCUSUNUN AKDÎ SORUMLULUĞU

A. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Zilyetliğinde Bulunan Eşyanın Zıya ve Hasarından Doğan Sorumluluğu

1. Genel Olarak

TTK'nın 928. maddesinin ilk fıkrasında, taşıma işleri komisyoncusunun, zilyetliğinde bulunan eşyanın zıya ve hasarından dolayı sorumlu olduğuna hükmedilmiş, sorumluluğun şartları ve diğer hususlarda, taşıyıcının sorumluluğunu düzenleyen hükümlere atıf yapılmıştır. Buna göre, 876 ilâ 878., 880 ve 881. maddeler ile, 882. maddenin birinci, ikinci ve dördüncü fıkraları ve 883., 885 ilâ 887. maddeler kıyas yoluyla taşıma işleri komisyoncusuna da uygulanacaktır.

2. Sorumluluğun Şartları

a. Eşyanın Zıya veya Hasara Uğraması

(1) Eşyanın Zıya Uğraması

TTK'nın 875. maddesinin gerekçesinde, zıyanın, eşyanın yitmiş, yok olmuş olması hâlini ifade ettiği belirtilmiştir. Kanaatimizce bu açıklama, zıyadan bahsedebilmek için eşyanın fiziken yok olması şart olmadığından

yetersizdir. Taşıma hukuku bakımından ziya, taşıyıcının taşınmak üzere aldığı eşyayı teslim edemeyecek durumda olması şeklinde tanımlanmaktadır³⁶³. Eşya, sadece geçici bir süre için iade edilemiyorsa, zayi olmuş sayılmaz. Buna karşılık, ziya tanımının, eşyaya yönelik bir kavram olduğundan, taşıyıcıdan hareketle değil, eşyadan hareketle yapılması gerektiği ifade edilmektedir³⁶⁴. Ancak, eşyanın bir daha ele geçmeyecek şekilde kaybolduğu durumlarda ortaya çıkan ziya durumu eşyadan kaynaklı olmayıp (zira, bu durumda eşya bir nitelik veya nicelik kaybına uğramamaktadır), taşıyıcı kaynaklı olduğundan; ziya tanımının hem eşyaya dayalı hem de taşıyıcıya dayalı olarak yapılması gerekir. Bu nedenle, ziya, hem eşyanın kaybolmasında olduğu gibi, taşıyıcının eşyayı teslim edememesi hem de teslim edilen eşyanın teslim alınan eşyadan nitelik veya nicelik olarak farklılaşmasını kapsar³⁶⁵. Başka bir deyişle, bir maldan istifade imkânının kalktığı her hâl, ziya olarak kabul edilmelidir. Taşıma sözleşmeleri bakımından yapılan ziya tanımındaki taşıyıcının yerini, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinde, taşıma işleri komisyoncusu alır. Bununla birlikte belirtmek gerekir ki taşıma işleri komisyoncusunun sorumluluğunun düzenlendiği TTK'nın 928. maddesinde, eşyanın, taşıma süresini izleyen yirmi gün (sınır ötesi taşımalarda otuz gün) içinde teslim edilmemesi hâlinde, hak sahibinin ona zayi olmuş gözüyle bakabileceğinin düzenlendiği ziya karinesi matlablı 874. maddeye atıf yapılmamıştır.

(2) Eşyanın Hasara Uğraması

Hasar, tamamıyla eşyanın niteliği ile ilgili bir kavramdır ve onun değerinin düşmesine yol açan iç veya dış maddi kötüleşme olarak

³⁶³ Arkan, *Sorumluluk*, s. 47; Ülgen, *Sözleşme*, s. 179.

³⁶⁴ AYDIN, Alihan; *CMR'ye Göre Taşıyıcının Ziya, Hasar ve Gecikmeden Dolayı Sorumluluğu*, İstanbul, 2002, s. 49 dpn. 56; aynı yönde ÖZDEMİR, Turkey; *Uluslararası Eşya Taşıma Hukuku (Ziya ve/veya Hasar Sorumluluğu)*, İstanbul, 2006, s. 95 dpn.17.

³⁶⁵ Aynı yönde Can, *Yolcu Taşıma*, s. 86.

tanımlanabilir³⁶⁶. Meselâ, malın üstüne kötü bir kokunun sinmesi, lekelenmesi veya bazı yerlerinin örselenmesi yüzünden iktisadi değerinin düştüğü hâller; hasar olarak nitelendirilir. Buna karşılık, eşyanın kıymetini sıfıra veya ona yakın nisbette indiren hasarlar, ziya olarak kabul edilmelidir.

b. Eşyanın Geçerli Bir Sözleşmeye Binaen Taşıma İşleri Komisyoncusunun Zilyetliğinde Olması

Taşıma işleri komisyoncusunun, eşyanın zıya ve hasarından dolayı sorumlu tutulabilmesi için, geçerli bir taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin varlığı ve komisyoncunun, eşyaya, bu sözleşmenin ifası için zilyet olması gereklidir³⁶⁷. Nitekim, Mehaz Alman Taşıma Hukuku Kanun Tasarısı Gerekçesi'nde, masa başı komisyonculuğu (reiner Schreibtschpediteur) olarak ifade edilen, eşyaya zilyetliğin söz konusu olmadığı durumlarda sorumluluğun doğmayacağı ifade edilmiştir³⁶⁸.

Taşıma işleri komisyoncusu, eşyayı gönderen için elinde bulundurduğundan, başkası için zilyettir. Zira, taşıma işleri komisyoncusu, eşyayı, gönderen ile yaptığı taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesini ifa maksadıyla elinde tutar. Bu yüzden gönderen, dolaylı zilyet³⁶⁹ olarak karşımıza çıkar.

Taşıma işleri komisyoncusunun TTK'nın 928. maddesinin ilk fıkrası uyarınca eşyanın zıya ve hasarından sorumlu tutulabilmesi için, eşyaya ya doğrudan ya da zilyet yardımcısı vasıtasıyla zilyet olması gerekir³⁷⁰. Yani, komisyoncunun, eşyaya doğrudan zilyet olması şart olmayıp, ifa yardımcıları

³⁶⁶ Gass, *a.g.e.*, § 425, 22; Koller, *Transportrecht*, § 425, 13; Arkan, *Sorumluluk*, s. 51.

³⁶⁷ Koller, *Transportrecht*, § 461, 2.

³⁶⁸ BT- Drucksache 13/8445, s. 113.

³⁶⁹ TMK.m.975'e göre, "bir şeyde fiilî hâkimiyetini doğrudan doğruya sürdüren kimse dolaysız zilyet, başka bir kişi aracılığı ile sürdüren kimse dolaylı zilyettir".

³⁷⁰ Krien/Andresen/Valder, *a.g.e.*, § 461, 6.

vasıtasıyla zilyet olması yeterlidir. Taşıyıcı, bu anlamda komisyoncunun ifa yardımcısı sayılmadığı için, onun zilyetliğindeyken eşyaya gelen zararlardan komisyoncuyu sorumlu tutmak mümkün olmamalıdır³⁷¹.

TTK'nın, taşıyıcının sorumluluğunun hüküm altına alındığı 875. maddesinde “eşyanın taşınmak üzere teslim alınmasından teslim edilmesine kadar” denilerek yapılan zaman sınırlaması, taşıma işleri komisyoncusunun sorumluluğunun düzenlendiği 928. maddesinin 1. fıkrasında yapılmamıştır. Mehaz Alman Taşıma Hukuku Reform Kanunu Gerekçesi'nde, maddeler arasında yaratılan bu farklılığın nedeni olarak, taşıma işleri komisyoncusunun menfaat gözeten bir organizatör (interessewahrender Organisator) olduğu ve eşyanın taşınması işinin ifası için eşyaya mutlaka zilyet olmasının gerekmediği gösterilmiş; dolayısıyla, komisyoncunun, eşyaya zilyet olmadığı zamanlarda bu madde kapsamında sorumluluğun gündeme gelmeyeceği belirtilmiştir.

Bir kimseden, fiilen hakimiyeti altında olmayan bir şeyi, özenli bir şekilde muhafaza etmesi (obhutspflicht) beklenemeyeceğinden, komisyoncunun sorumluluğunun doğabilmesi için kanaatimizce, eşyanın öncelikle komisyoncuya teslimi gerekir³⁷². Teslim, iki taraflı bir hukuki işlem olup, eşyanın taşıma işleri komisyoncusu ile gönderenin karşılıklı uygun iradeleri sonucunda komisyoncunun hakimiyet alanına girmesiyle gerçekleşir³⁷³. Bu nedenle, eşyanın taşıma işleri komisyoncusunun iradesi veya haberi olmadan hâkimiyet alanına; örneğin, deposuna bırakılması hâlinde sorumluluğu doğurabilecek bir tesellümden bahsedilemez³⁷⁴.

Üzerinde durulması gereken bir diğer husus, TTK'nın, eşyanın taşıyıcı tarafından “taşınmak üzere” teslim alınması gerektiğinin öngörüldüğü 875. maddesinde olduğu gibi, eşyanın, taşıma işleri komisyonculuğu

³⁷¹ Ruß, **a.g.e.**, § 461, 2; Koller, **Transportrecht**, § 461, 4.

³⁷² Aynı yönde Helm, **a.g.e.**, §§ 407-409, 152.

³⁷³ Kaya, **Esaslar (II)**, s. 241.

³⁷⁴ Arkan, **Sorumluluk**, s. 52; Kaya, **Esaslar (II)**, s. 241, dpn. 13.

sözleşmesinden doğan yükümlülüklerin yerine getirilmesi amacı ile teslim alınmış olmasının gerekip gerekmediğidir. Zira, taşıma hukukunda, eşya bu amaç dışında; örneğin, saklanması amacıyla taşıyıcının hâkimiyet alanına bırakılmışsa, eşyanın uğramış olduğu zararlardan dolayı taşıyıcının, taşıma sözleşmesine değil, genel hükümlere göre sorumlu tutulabileceği ifade edilmektedir³⁷⁵. Maddenin lafzına bakıldığında, taşıma işleri komisyoncusunun sorumlu tutulabilmesi için, eşyayı, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinden doğan yükümlülüklerini yerine getirme amacı ile teslim almasının gerekmediği, sadece, eşyaya zilyet olmasının yeterli olduğu gibi bir sonuca varılabilir. Buna karşılık, kanaatimizce, komisyoncunun sorumlu tutulabilmesi için, eşyaya, komisyonculuk yükümlülüklerini ifa etmek amacıyla zilyet olması şarttır³⁷⁶.

Taşıma işleri komisyoncusunun, eşyanın zıya veya hasarından sorumlu tutulabilmesi için, zararı doğuran olayın da eşya, komisyoncunun zilyetliğindeyken gerçekleşmesi gerekir³⁷⁷. Bu yüzden, zarar daha sonra ortaya çıkmış olsa bile; zararı doğuran olay, eşya, taşıma işleri komisyoncusunun zilyetliğindeyken meydana gelmişse, taşıma işleri komisyoncusu yine vaki zarardan sorumlu olur³⁷⁸. Alman Taşıma Hukuku Kanun Tasarısı Gerekçesi'nde, zararı doğuran olayın, eşya, taşıma işleri komisyoncusunun zilyetliğindeyken oluşmasının yeterli olduğunu ifade etmek için 461. paragrafta "entstehung" teriminin kullanıldığı zikrolunmuştur³⁷⁹. Ancak, belirtmek gerekir ki HGB'de yer alan "entstehung" teriminin karşılığı TTK'nın 928. maddesine alınmamıştır.

³⁷⁵ Kaya, **Esaslar (II)**, s. 241, dpn. 14.

³⁷⁶ Aynı yönde bkz. Ruß, **a.g.e.**, § 461, 2; Koller, **Transportrecht**, § 461, 4.

³⁷⁷ Koller, **Transportrecht**, § 461, 6; aksi görüş için bkz. Gass, **a.g.e.**, § 461, 13.

³⁷⁸ Fremuth/Thume, **Kommentar**, § 461, 19; Helm, **a.g.e.**, §§ 407-409, 152.

³⁷⁹ BT-Drucksache 13/8445, s. 113.

c. Kusur

Taşıma işleri komisyoncusunun, zilyetliğinde bulunan eşyanın zıyaı ve hasarından dolayı 928. maddede öngörülen akde dayanan sorumluluğu; özen yükümünün ihlâline dayanan bir ex recepti (tesellümden doğan) sorumluluk türüdür. Taşıma işleri komisyoncusunun sorumluluğu aynı zamanda bir kusur sorumluluğudur. Zira, TTK'nın, taşıyıcı için öngörülen 876. maddesi, 928. maddede yapılan atıf dolayısıyla taşıma işleri komisyoncusuna da uygulanır. Anılan maddeye göre “zıya, hasar ve gecikme, taşıyıcının en yüksek özeni göstermesine rağmen kaçınamayacağı ve sonuçlarını önleyemeyeceği sebeplerden meydana gelmişse, taşıyıcı sorumluluktan kurtulur”.

Anılan madde, CMR³⁸⁰'nin 17. maddesinin 2. fıkrasından ve HGB'nin 426. paragrafından alınmıştır. Esasen, CMR'de taşıyıcı için öngörülmüş olan sorumluluğun türü tartışmalıdır. Zira, CMR'deki sorumluluğun yumuşatılmış³⁸¹ veya kurtuluş kanıtı getirilebilen³⁸² bir kusursuz sorumluluk (tehlike sorumluluğu) olduğunu iddia edenler yanında, bunun, özen borcu

³⁸⁰ “Eşyaların Karayolundan Uluslararası Nakliyatı İçin Mukavele Sözleşmesi”, RG. Tarih: 04.01.1995- S. 22161.

³⁸¹ BGH'nin 28.2.1975 tarih ve I ZR 40/74 sayılı kararı, NJW 1975, s. 1597; BGH'nin 13. 4. 2000 tarih ve I ZR 290/97 sayılı kararı, TranspR 2000, s. 407, 408; GLÖCKNER, Herbert; **Leitfaden zur CMR**, Berlin, 1991, Art.17, 17; HERBER, Rolf; PIPER, Henning; **CMR: Internationales Strassentransportrecht**, München, 1996, Art.17, 3; FERRARI, Franco; KIENINGER Eva-Maria; MANKOWSKI, Peter; KARSTEN, Otte; SAENGER, Ingo; SCHULZE, Götz; STAUDINGER, Ansgar; **Internationales Vertragsrecht, Kommentar, Rom I-VO, CISG, CMR, FactÜ**, München, 2012, CMR 17, 3-5; KAYA, Arslan; “Kara Yolu İle Eşya Taşınmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin (CMR) Uygulanma Şartları ve Öngörülen Sorumluluğun Esasları (I)”, **Oğuz İmregün'e Armağan**, İstanbul, 1998, s. 325; ŞAMLI YETİŞ, Kübra; **Uluslararası Kara, Hava ve Deniz Yoluyla Eşya Taşımalarında Taşıyıcının/Taşıyanın Sınırlı Sorumluluktan Yararlanma Hakkının Kaybı**, İstanbul, 2008, s. 17; ERDİL, Engin; **CMR Konvansiyonu Şerhi**, İstanbul, 2007, s. 148; ADIGÜZEL, Burak; **6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Genişletilmiş Karayoluyla Yapılan Taşımalarda Taşıyıcının Zıya ve Hasardan Doğan Sorumluluğu**, 2. Baskı, Ankara, 2012, s. 66, 67.

³⁸² KARAN, Hakan; **Karayolunda Uluslararası Eşya Taşıma Sözleşmesi Hakkında Konvansiyon, CMR Şerhi**, Ankara, 2011, s. 325.

ağırlaştırılmış bir kusur sorumluluğu olduğu görüşünde olanlar da vardır³⁸³. Alman doktrinde, hakim görüş, taşıyıcının ve dolayısıyla taşıma işleri komisyoncusunun, zilyetliğinde bulunan eşyanın zıya ve hasarından dolayı sorumluluğunun niteliğinin kusursuz sorumluluk olduğu yönündedir³⁸⁴.

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu ile getirilen sorumluluk rejimi nazara alındığında buradaki sorumluluğun niteliğinin kusursuz sorumluluk olarak kabul edilmesi haklı görülebilir³⁸⁵. Zira, özen sorumluluğu hâlleri, TBK'da kusursuz sorumluluk başlığı altında düzenlenmiştir (TBK.m.66 vd.) Ancak, yukarıda da belirttiğimiz üzere, kanaatimizce, taşıyıcının ve dolayısıyla taşıma işleri komisyoncusunun söz konusu sorumluluğunun niteliği kusursuz sorumluluk değil, özen borcu ağırlaştırılmış bir kusur sorumluluğudur³⁸⁶. Zira, kişinin sorumluluktan kurtulmasını yine kendi özenine bağlamak kusursuz sorumluluk ile bağdaşmaz³⁸⁷. Her ne kadar, taşıma işleri komisyoncusunun sorumlu tutulabilmesi için kusurlu olduğunun ispatı gerekmiyor ve bu durum kusur sorumluluğu ile bağdaşmıyor gözükse de, burada ispat yükü ters çevrilmiştir. Taşıma işleri komisyoncusunun sorumluluktan kurtulabilmesi için, gerekli tüm özeni gösterdiğini ve tedbirleri aldığını, buna rağmen zararı önleyemediğini kanıtlaması gerekir.

³⁸³ OGH Wien'in 06.9.1983 tarih ve 4 Ob 580/83 sayılı kararı, VersR 1985, s. 556; OGH Wien'in 12. 11. 1996 tarih ve 4 Ob 2278/96 sayılı kararı, TranspR 1997, s. 104; Jesser-Huß, **Münchener Kommentar**, CMR 17, 3; Aydın, **Sorumluluk**, s. 34; Özdemir, **a.g.e.**, s. 126-127.

³⁸⁴ Baumbach/Hopt/Merkt, **a.g.e.**, § 425, 1, § 461, 2; Krien/Andresen/Valder, **a.g.e.**, § 461, 4; SCHINDHELM, Malte; ROGGE, Ingo; WANKE, Matthias; **Transportrechtsreform 1998 Neufassung des HGB Ein Überblick**, Osnabrück, 1998, s. 30; Bydlinski, **Münchener Kommentar**, § 461, 1.

³⁸⁵ Alman Hukuku bakımından aynı yönde Koller, **Transportrecht**, § 426, 2; Herber, **Münchener Kommentar**, § 426, 4.

³⁸⁶ Kusur sorumluluğu olduğu hakkında aynı yönde bkz. SEKMEN, Orhan; "Karayoluyla Eşya Taşımada Taşıyıcının Ziya ve/veya Hasar İle Gecikmeden Doğan Sorumluluğu", **İBD**, C.85, S. 4, Yıl: 2011, s. 115-116.

³⁸⁷ CMR'de yer alan sorumluluğun niteliği bakımından aynı yönde Aydın, **Sorumluluk**, s. 34.

d. İlliyet Bağı

Taşıma işleri komisyoncusunun, eşyanın zıyaı ve hasarı dolayısıyla gönderene karşı sorumluluğunun doğması için, zararın, komisyoncunun kusurlu davranışı sonucunda ortaya çıkmış olması gerekir. Yani, zarar ile taşıma işleri komisyoncusunun davranışı arasında uygun illiyet bağı bulunmalıdır. Zira, bu hususa, yukarıda kusur şartında da belirttiğimiz üzere, TTK'nın, zıya ve hasarın, taşıma işleri komisyoncusunun en yüksek özeni göstermesine rağmen kaçınamayacağı ve sonuçlarını önleyemeyeceği sebeplerden meydana gelmesi hâlinde sorumlu olmayacağının öngörüldüğü 876. maddesinde işaret edilmiştir. Buna göre, gerekli tüm özeni gösterseydi dahi zararı önleyemeyeceğini iddia ve ispat eden taşıma işleri komisyoncusu sorumluluktan kurtulur³⁸⁸. Bunun yanında, TTK'da, illiyet bağını kesen, dolayısıyla sorumluluğu kaldıran bazı özel sebeplere de yer verilmiştir. Bu sebepler, sorumluluğu kaldıran sebepler kısmında ayrı olarak aşağıda ayrıca incelenecektir³⁸⁹.

³⁸⁸ Aynı yönde 818 sayılı BK.m.55.; 6098 sayılı TBK'nın, 818 sayılı eski Borçlar Kanunu'nun 55. maddesini karşılayan ve adam çalıştırmanın sorumluluğunu düzenleyen 66. maddesinin gerekçesinde, EBK.m.55'te ayrı bir kurtuluş kanıtı olarak düzenlenmiş olan "yahut bu dikkat ve itina da bulunmuş olsa bile zararın vukuuna mâni olamayacağını ispat etmedikçe tazmine mecburdur" şeklindeki hükmün, nedensellik bağının kesilmesi ile ilgili olduğu göz önünde tutularak madde metnine alınmadığı ifade edilmiştir; aksi görüşte Karan, **CMR Şerhi**, s. 322-323; hava taşıma sözleşmelerinde taşıyıcı için 1929 tarihli Varşova Konvansiyonu ve onu tadil eden 1955 tarihli La Haye Protokolü ile bunların esas alınmış olduğu 2920 sayılı Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda öngörülmüş olan sorumluluk bakımından Sözer, **Yük Taşıma**, s. 203.

³⁸⁹ Bkz. s. 132 vd.

B. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Diğer Zararlar Bakımından Sorumluluğu

1. Genel Olarak

TTK'nın 928. maddesinin 2. fıkrasının ilk cümlesine göre taşıma işleri komisyoncusu, zilyetliğinde bulunan malın zıyaından veya hasarından kaynaklanmayan bir zarardan, sadece, 918. madde uyarınca kendisine düşen bir yükümlülüğü ihlâl etmesi hâlinde sorumludur. Ancak, aynı fıkranın ikinci cümlesine göre tedbirli bir tacirin göstereceği özene rağmen zarar önlenemeyecek ise, komisyoncu burada da sorumluluktan kurtulur.

Sözleşmenin hiç veya gereği gibi ifa edilmemesine, yani, akdin müspet ihlâline ilişkin olarak Türk Borçlar Kanunu'ndaki (özellikle, imkânsızlık, kötü ve geç ifaya ilişkin) hükümler, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesine uygulanabilecek midir?. Bir başka deyişle, bu gibi hâllerde TTK.m.928/2'in varlığı dolayısıyla TBK hükümlerine başvurmaya gerek yoktur diyebilir miyiz? Alman doktrini, HGB § 461/2 (TTK.m.928/2)'nin BGB § 280'ne nazaran lex specialis sayılamayacağını; herhangi bir yükümlülük ihlâlinde BGB 280. paragrafının da uygulanması gerektiği fikrindedir³⁹⁰. BGB § 280'e göre borçlu, borç ilişkisinden doğan yükümlülüklerini yerine getirmemesi hâlinde sorumlu tutulur. Yükümlülük ihlâli (Pflichtverletzung) ifadesi ise, ifa etmemenin bütün hâllerini kapsar³⁹¹.

³⁹⁰ Koller, **Transportrecht**, § 461, 18; Bydlinski, **Münchener Kommentar**, § 461, 15.

³⁹¹ BOZBEL, Savaş; "Alman Borçlar Hukuku Reformu İle (Das Schuldrechtsmodernisierungsgesetz) Getirilen Değişiklik ve Yenilikler", **Mevzuat Dergisi**, Yıl 6, S. 67, Temmuz 2003.

2. Sorumluluğun Şartları

a. Zarar

Taşıma işleri komisyoncusunun, TTK'nın 928. maddesinin 2. fıkrası kapsamında sorumluluğunun doğması için, zilyetliğinde bulunan malın ziyaından veya hasarından kaynaklanmayan bir zararın varlığı gerekir. Belirtmek gerekir ki madde metni, farklı şekillerde anlaşılmaya müsait biçimde kaleme alınmıştır. Nitekim, zilyetliğinde bulunan malın ziyaından veya hasarından kaynaklanmayan bir zararın, eşyanın, komisyoncunun zilyetliğinde bulunduğu sırada ortaya çıkan ve onun ziyaı ve hasarı haricindeki bir zarar olduğu; dolayısıyla, komisyoncunun, zilyetliğinde bulunmadığı sırada eşyaya gelen zarardan hiçbir şekilde sorumlu tutulamayacağı söylenebilir. Ancak, kanaatimizce, söz konusu hükümde kastedilen, komisyoncunun, zilyetliğindeki eşyanın ziyaı ve hasarından kaynaklanmayan zararlar ile zilyetliğinde bulunmayan eşyanın uğramış olduğu zararlar ve kâr kaybı gibi diğer zararlardır. Yani, söz konusu fıkra kapsamına, eşyanın zilyetliğine ilişkin olmayan tüm zararlar girer³⁹².

(1) Gecikme Zararları

TTK'nın, taşıma işleri komisyoncusunun sorumluluğunun düzenlendiği 928. maddesinde, taşıyıcının sorumluluğu için öngörülmüş olan 875. maddesinden farklı olarak, gecikme nedeniyle sorumluluğu ile ilgili bir hüküm sevkedilmemiş; bu hususta, taşıyıcının, taşıma süresinin aşılması durumunda taşıma ücretinin 3 katı ile sınırlı olarak sorumlu olacağının öngörüldüğü 882. maddenin 3. fıkrasına atıf da yapılmamıştır. Bu yönde bir tercihin nedeni hakkında herhangi bir açıklama yer almayan 6102 sayılı TTK'nın gerekçesinden farklı olarak, Mehaz Alman Taşıma Hukuku Reform

³⁹² Aynı yönde Bydlinski, *Münchener Kommentar*, § 461, 14.

Kanunu Gerekçesi'nde, taşıyıcının gecikmeden dolayı sorumluluğunun düzenlendiği 431. paragrafın 3. fıkrasına (TTK.m.882/3) atıf yapılmamasının bilinçli bir tercih olduğu, çünkü taşıma işleri komisyonculuğunda gecikmeden dolayı sorumlu olunacak tazminat miktarının hesaplanması için taşıma sözleşmesindeki taşıma ücreti gibi bir hesaplama verisinin bulunmadığı ifade edilmiştir³⁹³.

Yukarıda yapılan izahattan, taşıma işleri komisyoncusunun gecikme nedeniyle sorumlu olmayacağı gibi bir sonuç çıkarılmamalıdır. Kanaatimizce, eşyayı taşıtmada gecikmesi nedeniyle taşıma işleri komisyoncusunun sorumluluğu, TTK'nın burada ele aldığımız 928. maddesinin 2. fıkrasına tâbidir³⁹⁴. Ancak, belirtmek gerekir ki taşıma işini üzerine alması, kesin ücret anlaşması ve eşyanın toplama yük şeklinde taşıtılması hâllerinde, komisyoncu, taşıyıcı gibi sorumlu olduğundan, taşıma süresinin aşılması nedeniyle TTK'nın 882. maddesinin 3. fıkrası gereğince sorumluluğu söz konusu olabilir.

Taşıma işleri komisyoncusunun, gecikme nedeniyle sorumlu olduğunu böylece tespit ettikten sonra, ne zaman bir gecikmeden bahsedilebileceğinin izahı gerekir. Zira, Kanun Koyucu, taşıma sözleşmesi bakımından taşımanın hangi süre içinde tamamlanması gerektiğini TTK'nın 873. maddesinde göstermiş, buna karşılık taşıma işleri komisyonculuğu bakımından bir belirleme yapmamıştır. Taraflar, sözleşmenin ifa edilmesi gereken süreyi kararlaştırmış olabilirler. Böyle bir hâlde, taşıma işleri komisyoncusu, eşyanın taşıtılmasını bu süre sonuna kadar gerçekleştirmelidir. Sözleşmede böyle bir belirleme yapılmamışsa, genel kural uygulanır. Buna göre, ifa zamanı taraflarca kararlaştırılmadıkça veya hukuki ilişkinin özelliğinden anlaşılmadıkça her borç, doğumu anında muaccel olur (TBK.m.90). Ama, bu esas burada derhal ifa gerekir şeklinde de anlaşılmamalıdır. Zira, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin ifası, niteliği gereği komisyoncunun

³⁹³ BR-Drucksache 368/97, s. 112; bu gerekçenin eleştirisi için bkz. Bydlinski, **Münchener Kommentar**, § 461, 11.

³⁹⁴ Gass, **a.g.e.**, § 461, 7; Bydlinski, **Münchener Kommentar**, § 461, 10.

taşıma işini örgütlenmesi için belli bir süre çalışmasını zorunlu kılar. Bu süre, her somut olayda ayrı değerlendirilmeli ve somut olayın özellikleri dikkate alınmalıdır.

Taşıma işleri komisyoncusu, taşıyıcıyı zamanında görevlendirmiş, yani, onunla taşıma sözleşmesini zamanında yapmış ve eşyayı teslim etmiş; fakat, taşıyıcıya verdiği yanlış talimatlar nedeniyle taşımada bir gecikme olmuşsa, bu durumda komisyoncu açısından bir gecikmeden değil bir yükümlülük ihlâlinden bahsedilir³⁹⁵. Fakat, bu hâlde dahi durum değişmeyecek ve komisyoncunun sorumluluğu 928. maddenin 2. fıkrasına göre belirlenecektir.

(2) Taşıma Sırasında Ortaya Çıkan Zararlar

Birbiri ile telifi pek mümkün olmayan hükümlerin farklı hukuk sistemlerinden alınması şeklindeki yanlış tercih, 6762 sayılı TTK zamanında, taşıma işleri komisyoncusunun yükümlülüğünün ne olduğu ve bunu ne zaman yerine getirmiş sayılacağı; ayrıca, taşıyıcının fiillerinden de sorumlu tutulup tutulamayacağı hakkındaki tartışmaların başlıca sebebidir. Zira, 6762 sayılı TTK'nın 808. maddesinin 2. fıkrasında, komisyon sözleşmesi ve eşyanın taşınmasına ait hususlarda, taşıma sözleşmesi hakkındaki hükümlerin taşıma işleri komisyonculuğuna da tâtbik olunacağına hükmedilmişti. Ayrıca, 809. maddesinin 3. fıkrasında ise, komisyoncunun, taşıyıcılara karşı olan rücu hakkını kendi kusuru yüzünden kaybettiği hâllerde sorumluluktan kurtulamayacağı öngörülmüştü. Bu hükümler, İsviçre Borçlar Kanunu'nun 439. ve 457. maddelerinden alınmışlardı. Buna karşılık, "komisyoncu,... bilhassa taşıyıcıları ve ara komisyoncuları seçmekte, tedbirli bir tacir gibi hareket etmeye ...yükümlüdür" hükmünü içeren 809. maddenin ilk fıkrası Alman Ticaret Kanunu'nun eski 408. paragrafından alınmıştı. Alman Hukuku'nun aksine İsviçre Hukuku'nda, taşıma işleri komisyoncusunun,

³⁹⁵ Bydlinski, *Münchener Kommentar*, § 454, 22.

taşıyıcının fiillerinden de sorumlu olacağı kabul edilmektedir³⁹⁶. Söz konusu hükümler dolayısıyla ARSLANLI, 6762 sayılı TTK bakımından bu konuda tam bir açıklık bulunmadığını ve hangi hukuk sisteminin kabul edildiğinin saptanamayacağını belirtmiştir³⁹⁷. ARKAN, 6762 sayılı TTK bakımından, İsviçre sisteminin kabul edildiği; dolayısıyla, komisyoncunun, taşımadan da sorumlu olduğu³⁹⁸; bu sayede, taşıma sözleşmesine taraf olmayan ve taşıyıcıya karşı herhangi bir hak ileri süremeyen gönderenin, taleplerini komisyoncuya yöneltme olanağının yaratıldığı görüşünü serdetmiştir³⁹⁹. ATABEK ise, taşıma işleri komisyoncusunun eşyayı ya şahsen veya adamları vasıtasıyla taşıyacağını ya da başka taşıyıcılara taşıtacağını, bunlar dışında bir seçenek bulunmadığını, her iki durumda da komisyoncunun taşıyıcı sayılacağını; yani, sorumluluk bakımından komisyoncunun taşıyıcı sayılamayacağı bir durumun mevcut olmadığını belirtmekteydi⁴⁰⁰. 6762 sayılı TTK'nın yürürlükte olduğu zamanda verilen yargı kararlarında da taşıma işleri komisyoncusu, taşıma sırasında oluşan zararlar nedeniyle sorumlu sayılmıştır⁴⁰¹.

6102 sayılı TTK bakımından ise, her ne kadar, Mehaz olarak Alman Ticaret Kanunu alınmış olsa da, daha önce de belirttiğimiz üzere, 6762 sayılı TTK'nın 808. maddesinin 2. fıkrasında yer alan atıf, 6102 sayılı TTK'nın 917. maddesinin 3. fıkrasında da muhafaza edilmiştir. Bu nedenle, doktrinde, komisyoncunun, taşıyıcının borcunu yerine getirmesinden sorumlu tutulup

³⁹⁶ Gautschi, **a.g.e.**, Art. 439, 12 c; Guhl/ Koller/Druey/Schnyder, **a.g.e.**, s. 602; Becker, **a.g.e.**, Art. 439, 11; İsviçre Federal Mahkemesi, taşıma işleri komisyoncusunun, ancak, taşıma sözleşmesinin akdedilmesinden sonra taşıyıcının sorumluluğuna tâbi olacağı görüşündedir. BGE 36 II 369.

³⁹⁷ Arslanlı, **a.g.e.**, s. 203 vd.

³⁹⁸ Aynı yönde Eriş, **a.g.e.**, s. 5176; İpekçi, **a.g.e.**, s. 3190.

³⁹⁹ Arkan, **Borçlar ve Sorumluluk**, s. 323-324; Arkan, **Ticarî İşletme 2005**, s. 228; bununla birlikte, bir diğer eserinde yazar, eşyanın taşıyıcı tarafından ziyaa uğratılması hâlinde komisyoncunun, gönderene karşı kural olarak herhangi bir sorumluluğu olmadığını belirterek aksi bir görüşü savunmuştur, Arkan, **Sorumluluk**, s. 186, dpn. 132.

⁴⁰⁰ Atabek, **a.g.e.**, s. 222; aynı yönde Doğanay, **a.g.e.**, s. 2386.

⁴⁰¹ Yargıtay 11. HD'nin 22.4.1986 tarih ve E:2390- K: 2398 sayılı kararı, YKD. 1986/8, s. 1163 vd.; Yargıtay 11. HD'nin 09.12.1985 tarih ve E: 7120- K: 6811 sayılı kararı, İpekçi, **a.g.e.**, s. 3197; Yargıtay 11. HD'nin 20.03.2006 tarih ve E:3173- K:2869 sayılı kararı, Eriş, s. 5178-5179; YHGK'nin 13.3.1974 tarih ve E:1969/T-1157- K:1974/194 sayılı kararı, Doğanay, **a.g.e.**, s. 2386, dpn. 3.

tutulamayacağı tartışmasının yaşanabileceği endişesi ile hükmün, kanundan çıkartılması teklifi, yeni Kanun'un yürürlüğe girmesinden kısa bir süre sonra gelmiştir⁴⁰². Anılan hükmün, kanundan çıkarılmasının yerinde bir tercih olacağı fikrini benimsemekle birlikte, kanaatimizce, söz konusu endişe yersizdir. Zira, Kanun Koyucu, TTK'nın hazırlanmasında mehzaz olarak HGB'yi alarak; taşıma işleri komisyoncusunun, eşyaya gelen zararlardan dolayı sorumluluğunu, onun zilyetliğinde bulunması şartına bağlayarak; 928. maddede sorumlulukla ilgili atfı, taşıyıcının sorumluluğunun düzenlendiği hükümlerin tamamına değil, bir kısmına yaparak ve taşıma işleri komisyoncusunun hangi hâllerde taşıyıcının hak ve yükümlüklerine sahip olduğunu özel olarak belirterek;⁴⁰³ taşıma işleri komisyoncusunun, taşıyıcının fiillerinden sorumlu olmadığı yönündeki iradesini açık olarak göstermiştir. Bu bakımdan, TTK'nın 917. maddesinin 3. fıkrasında, taşıma sözleşmesi hükümlerine yapılan atfın, taşıma işleri komisyoncusunun, bazı hâllerde taşıyıcının hak ve yükümlülüklerine sahip olduğunun belirtildiği hükümlerin gereksiz bir tekrarı niteliğinde olduğu anlaşılmaktadır. Kaldı ki, TTK'nın 928. maddesinin 2. fıkrası uyarınca da taşıma işleri komisyoncusunun, taşıyıcının fiillerinden sorumlu olduğunu söylemek mümkün değildir. Zira, taşıma işleri komisyoncusu, taşıyıcının seçiminde kusurlu davranmamış ise, taşıyıcının zilyetliğindeyken eşyaya gelen zarardan sorumlu olmaz. Buna karşılık; örneğin, gönderenin, eşyanın hava yoluyla taşınması yolundaki talimatına uymayarak karayolu ile taşıtan komisyoncu, eşyanın taşıma sırasında uğradığı ziya veya hasardan da sorumlu olur⁴⁰⁴.

Belirtmek gerekir ki Karayolu Taşıma Kanunu'nda, taşıma işleri komisyoncularının bu sıfatla yapmış oldukları faaliyet ve işlemlerden taşıyıcı ile müştereken ve müteselsilen sorumlu olduklarına hükmedilmiştir (m.9)⁴⁰⁵. Görüldüğü üzere, söz konusu kanun kamu hukuku karakterli bir düzenleme

⁴⁰² Arkan, **Ticarî İşletme**, s. 239.

⁴⁰³ Aynı yönde, Karaman, **a.g.e.**, s. 90.

⁴⁰⁴ Arkan, **Borçlar ve Sorumluluk**, s. 326.

⁴⁰⁵ Aynı yönde Karayolu Taşıma Yönetmeliği m.42/3.

olmasına rağmen, taşıma işlerinin özel hukuk tarafına ilişkin bir sorumluluk hükmünü de muhtevirdir⁴⁰⁶. Kanunun çıkarılma gayesini aşan bu sorumluluk düzenlemesi, taşıma işleri komisyoncusu için 6102 sayılı TTK'da öngörülen sorumluluk esasına tamamen aykırıdır⁴⁰⁷.

Zira, buraya kadar izah etmeye çalıştığımız gibi, taşıma işleri komisyoncusu, taşıyıcının fiillerinden sorumlu tutulamaz. Taşıma işleri komisyoncusu, sadece, taşıma işinin üstlenilmesi, kesin ücretin kararlaştırıldığı ve eşyanın toplama yük hâlinde taşınmasında, taşımaya ilişkin olarak, taşıyıcının veya taşıyanın⁴⁰⁸ hak ve yükümlülüklerine sahip olur⁴⁰⁹. Yani, söz konusu hâllerde, taşıma işleri komisyoncusu taşımanın yerine getirilmesinden de sorumlu olur ve komisyoncunun taşımaya ilişkin olarak sorumluluğu 928. maddeye göre değil, taşıma hükümlerine göre belirlenir.

⁴⁰⁶ Bu durumun eleştirisi için bkz. ÜLGİN, Hüseyin; KENDİGELEN, Abuzer; KAYA, Arslan; “Karayolu Taşıma Kanunu Tasarısı Hakkında Düşünceler”, **Ömer Teoman’a 55. Yaş Günü Armağan’ı**, C.I, İstanbul, 2002, s. 800-801; aynı yönde bkz. Can, **TKT**, s. 62; Ünan, **Karayolu Taşıma Kanunu**, s. 388.

⁴⁰⁷ 6762 sayılı Kanun bakımından aynı yönde Ülgen/Kendigelen/Kaya, **a.g.e.**, s. 803.

⁴⁰⁸ Madde metinlerinde, neden “taşıyıcının ve taşıyanın” şeklinde eş anlamlı kelimeler kullanıldığı sorusu akla gelebilir. Bu hususla ilgili olarak, TTK’nın gerekçesinde herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Buna karşılık, Mehaz 25 Haziran 1998 tarihli Alman Taşıma Hukuku Reform Kanunu Gerekçesi’nde “taşıyıcının ve taşıyanın” ifadesi kullanılarak taşıma işleri komisyonculuğuna ilişkin hükümlerin sadece ilk kısmı değil tüm taşıma işlerini kapsadığının açıklığa kavuşturulduğu belirtilmiştir.

⁴⁰⁹ Belirtmek gerekir ki, TTK’nın kesin ücreti düzenlendiği 921. maddesi ile toplama yükün düzenlendiği 927. maddesinde taşıma işleri komisyoncusunun taşımaya ilişkin olarak, “*taşıyıcının veya taşıyanın hak ve yükümlülüklerine sahip olduğu*” belirtilmiştir. Buna karşılık, komisyoncunun taşıma işini üzerine alması hâlinin düzenlendiği 926. maddede komisyoncunun taşımadan doğan haklar ve yükümlülükler yönünden “*taşıyıcı veya taşıyan sayılacağı*” belirtilmiştir. Mehaz Alman Ticaret Kanunu’nun, TTK.m.926’ya karşılık gelen 458. paragrafında ise, TTK.m.921 ve TTK.m.927’ye karşılık gelen paragraflarında kullanılan “*taşıyıcının veya taşıyanın hak ve yükümlülüklerine sahip olur*” ifadesi kullanılmıştır. TTK’nın gerekçesinde, maddeler arasında böyle bir farklılığa ilişkin olarak herhangi bir açıklama yer almamaktadır. Kanaatimizce, böyle bir ifadenin kullanılmasında 6762 sayılı TTK’nın aynı durumu düzenleyen 814. maddesinin 1. fıkrasının etkisi büyüktür. Ancak, belirtmek gerekir ki, 926. maddede kullanılan bu ifade ile diğer iki maddede kullanılan ifade arasında esaslı bir farklılık yoktur.

b. Yükümlülük İhlali

Taşıma işleri komisyoncusunun, zilyetliğinde bulunan malın zıyaından veya hasarından kaynaklanmayan bir zarardan sorumlu tutulabilmesi için, TTK'nın 918. maddesi uyarınca kendisine düşen bir yükümlülüğü ihlâl etmiş olması gerekir. Bunlar, hem komisyoncunun ana yükümlülükleri olan, eşyanın taşınması ve gönderenin menfaatlerini gözetme, hem de 918. maddenin 2. fıkrası gereğince komisyoncunun üstlenmiş olduğu yan yükümlülüklerdir⁴¹⁰. Şayet, komisyoncu, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin yapısında olmayan başka (eser veya hizmet sözleşmesi niteliğinde olan) yükümlülükleri de yerine getirmeyi üstlenmişse, bunların ihlali hâlinde anılan maddenin uygulanması söz konusu olmaz⁴¹¹.

c. Kusur

Taşıma işleri komisyoncusunun diğer zararlardan dolayı sorumluluğu da bir kusur sorumluluğudur⁴¹². Zira, TTK'nın 928. maddesinin 2. fıkrasının ikinci cümlesinde, tedbirli bir tacirin göstereceği özene rağmen zarar önlenemeyecek ise, komisyoncunun sorumluluktan kurtulacağı öngörülmüştür.

d. İlliyet Bağı

Taşıma işleri komisyoncusunun, zilyetliğinde bulunan malın zıyaından veya hasarından kaynaklanmayan bir zarardan sorumlu tutulabilmesi için, zarar ile taşıma işleri komisyoncusunun kusurlu davranışı arasında uygun

⁴¹⁰ Bydlinski, **Münchener Kommentar**, § 461, 14.

⁴¹¹ BR- Drucksache 368/97, s. 112; ayrıca bkz. OLG Frankfurt'un 01.11.2006 tarih ve 21 U 9/05 sayılı kararı, BeckRS 2007, 04590.

⁴¹² Krien/Andresen/Valder, **a.g.e.**, § 461, 12; Bydlinski, **Münchener Kommentar**, § 461, 1.

illiyet bağı bulunmalı; zarar, komisyoncunun kusurlu davranışı sonucunda ortaya çıkmalıdır.

C. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Hizmetlerinden Yararlandığı Kişilerin Fiillerinden Doğan Sorumluluğu

Yardımcı kişi, iş sahibinin, bir borcun ifasını ya da bir borç ilişkisinden doğan hakkın kullanılmasını kendisine tevdi ettiği kişidir⁴¹³. Bir kişinin, yardımcı kişi sayılabilmesi için, taşıma işleri komisyoncusunun, onun ifaya yardımcı olmasına muvafakat etmesi gerekir⁴¹⁴. Taşıma işleri komisyoncusunun, hizmetlerinden yararlandığı yardımcı kişilerin fiillerinden doğan sorumluluğu TTK'nın 929. maddesinde düzenlenmiştir. Anılan maddeye göre “taşıma işleri komisyoncusu kendi adamlarının ve taşımanın yerine getirilmesi için yararlandığı kişilerin, görevlerini yapmaları sırasındaki fiil ve ihmallerinden, kendi fiil ve ihmali gibi sorumludur”.

TTK'nın 929. maddesinin maddenin kaynağı, CMR'nin 3. maddesidir⁴¹⁵. CMR'nin matlabı “taşımacının sorumlu olduğu kişiler” anılan maddesi “bu Sözleşmenin uygulanması bakımından taşımacı, çalıştırdığı kişilerin ve taşımanın yapılması için hizmetlerinden yararlandığı diğer kimselerin görevleri sırasındaki hareket ve ihmallerinden sanki bu hareket ve ihmalleri kendisi yapmış gibi sorumlu olacaktır” şeklindedir. Görüldüğü üzere, CMR'de “çalıştırdığı kişilerin” ifadesi, buna karşılık TTK'nın 929. maddesinde, HGB'nin 462. maddesindeki “seiner Leute” ifadesinin Türkçe karşılığı olan “kendi adamlarının” ifadesi kullanılmıştır. Buna ilişkin olarak, Alman Taşıma Hukuku Reform Kanunu Tasarısı'nda, CMR'nin Almanca metninde kullanılan “seiner Bediensteten” (Türkçe metinde “çalıştırdığı kişilerin”) ifadesinin hizmet

⁴¹³ Tandoğan, **Mesuliyet**, s. 436.

⁴¹⁴ ŞENOCAK, Zariye; **Borçlunun İfa Yardımcılarından Dolayı Sorumluluğu**, Ankara, 1995, s. 104.

⁴¹⁵ TTK.m.929'a ilişkin gerekçe, s. 652.

ilişkisini şart koşar şeklinde anlaşılmaya müsait bir ifade olduğu, bu bakımdan “seiner Leute” ifadesinin daha doğru bir kullanım olacağı belirtilmiştir⁴¹⁶.

1. Yardımcı Kişiler

a. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Adamları

Taşıma işleri komisyoncusunun adamları, onun işletmesinde çalışan kişilerdir. Bunların, komisyoncuya bir iş sözleşmesi ile bağlı olmaları şart olmayıp; komisyoncunun işletmesinde faaliyet göstermeleri yeterlidir⁴¹⁷. Dolayısıyla, komisyoncunun yanında çalışan aile fertleri de onun adamları sayılır⁴¹⁸. Kanun maddesinde kullanılan “adamlarının” ifadesi, yardımcılarının mutlaka gerçek kişi olmaları gerektiği intibainı uyandırır da, bu kişilerin tüzel kişi olabilmeleri de mümkündür⁴¹⁹.

b. Taşımanın Yerine Getirilmesi İçin Hizmetlerinden Yararlanılan Kişiler

Taşımanın yerine getirilmesi için yararlanılan kişiler bakımından, öncelikle belirtmek gerekir ki taşıma işleri komisyoncusu, eşyanın taşınmasını değil, taşıtılmasını üstlendiğinden; madde metninde “taşımanın” yerine “taşıtmanın” teriminin kullanılması daha doğru bir tercih olurdu. Zira, bu hâliyle hüküm, taşıma işleri komisyoncusunun, taşıyıcının fiillerinden de sorumlu olacağı gibi bir izlenim yaratmaktadır. Nitekim, HGB’nin 462.

⁴¹⁶ BT-Drucksache 13/8445, s. 64.

⁴¹⁷ Gass, **a.g.e.**, § 428, 5; Koller, **Transportrecht**, § 428, 4.

⁴¹⁸ BT- Drucksache 13/8445, s. 64; Herber, **Münchener Kommentar**, § 428, 5; Baumbach/Hopt/Merkt, **a.g.e.**, § 428, 2.

⁴¹⁹ İfa yardımcılarının gerçek kişi olabileceği gibi tüzel kişi de olabilecekleri yönünde bkz. Şenocak, **a.g.e.**, s. 105.

paragrafında “...bei Erfüllung seiner Pflicht, die Versendung zu besorgen,...” ifadesi kullanılmıştır. Bu ifade, Türkçe’ye “eşyanın taşıtılması yükümlülüğünün ifasında” şeklinde çevrilebilir.

Taşıtmanın yerine getirilmesi için yararlanılan kişiler, taşıma işleri komisyoncusunun, kendi yükümlülüklerini ifa etmek için hizmetlerinden yararlandığı, ona bağlı olarak çalışmayan gerçek veya tüzel kişilerdir. Bunlar, tipik ifa yardımcısıdır. Örneğin, taşıma işleri komisyoncusu bir alt taşıma işleri komisyoncusunu, taşıyıcı ile sözleşme yapmakla görevlendirmişse, bu kişinin fiillerinden dolayı 929. madde uyarınca sorumlu olur⁴²⁰. Taşıma işleri komisyoncusunun, yerine getirmeyi üstlenmediği; sadece, başkaları tarafından yerine getirilmesini sağlamakla yükümlü olduğu işlemleri ifa eden kişiler ise, komisyoncunun “taşımanın yerine getirilmesi için yararlandığı kişiler” kapsamına girmediklerinden, bunların fiilleri dolayısıyla komisyoncunun 929. madde kapsamında sorumluluğu doğmaz.

c. Taşıma İşleri Komisyoncusu Tarafından Görevlendirilen İkinci Komisyoncunun Yardımcı Kişi Niteliğine Sahip Olup Olmadığının Tespiti (Alt ve Müteakip Taşıma İşleri Komisyoncusu Ayrımı)

Yukarıda ifade ettiğimiz üzere, asıl taşıma işleri komisyoncusu, kendisinin ifa yardımcısı sayıldığı için, alt taşıma işleri komisyoncusunun fiillerinden dolayı 929. maddeye göre sorumlu olur⁴²¹. Buna karşılık, müteakip taşıma işleri komisyoncusunun fiillerinden dolayı asıl komisyoncunun sorumluluğu sadece, onu seçme ile sınırlıdır⁴²². Bu nedenle, ikinci komisyoncunun alt mı yoksa müteakip taşıma işleri komisyoncusu mu olduğunun tespiti önem arz eder. Bu konu ile ilgili olarak Alman İmparatorluk

⁴²⁰ Gass, **a.g.e.**, § 462, 8; Krien/Andresen/Valder, **a.g.e.**, § 462, 1; Herber, **Münchener Kommentar**, § 428, 7.

⁴²¹ Ruß, **a.g.e.**, § 454, 13.

⁴²² OLG Hamburg’un 20.11.1986 tarih ve 6 U 167/86 sayılı kararı, TranspR 1988, s. 117; Czerwenka, **Münchener Kommentar**, § 408, 21.

Mahkemesi 1926 yılında verdiği bir kararda⁴²³, alt ve müteakip komisyoncu arasındaki farkı tespit etmek için, bağımsızlık (selbständigkeit) unsurundan yararlanmıştır. Doktrinde, bağımsızlığın, bu iki komisyoncuyu ayırmak için uygun bir kriter olmadığı; zira, bağımsız işletmelerin de ifa yardımcısı olabilecekleri ifade edilmektedir⁴²⁴. İkinci komisyoncunun niteliğinin tespit edilmesinde esas dayanak noktasını, asıl komisyoncunun taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinden kaynaklanan yükümlülüklerini, sorumluluktan arî bir şekilde ikinci bir komisyoncuya devredebilme yetkisine sahip olup olmadığı teşkil etmelidir⁴²⁵. Zira, 918. maddenin ilk fıkrasının (b) bendinde, eşyanın taşınması için gereken taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmelerini yapmak, taşıma işleri komisyoncusunun yükümlülükleri arasında sayılmıştır. Dolayısıyla, şartlar gerektiriyorsa, asıl taşıma işleri komisyoncusu, ikinci bir taşıma işleri komisyoncusunu görevlendirmeye yetkili olacak⁴²⁶ ve görevlendirilen bu komisyoncu da müteakip taşıma işleri komisyoncusu olarak nitelendirilecektir. Taşıma işleri komisyoncusu, müteakip taşıma işleri komisyoncusu ile sözleşme yapmaya, sadece, gönderenin çıkarları bunu gerektiriyorsa ve şayet, kendi yükümlülüğünü bizzat veya alt taşıma işleri komisyoncusu ile yerine getiremeyeceği durumlarda yetkili olmalıdır⁴²⁷.

Bu hususta başvurabilecek bir başka kriter de atamanın kimin menfaatine olduğunun esas alınmasıdır⁴²⁸. Anılan kriter gereğince, ikinci komisyoncunun atanması, gönderenin menfaatineyse, müteakip taşıma işleri komisyoncusunun; taşıma işleri komisyoncusunun menfaatineyse, alt taşıma işleri komisyoncusunun söz konusu olduğu kabul edilir. Asıl komisyoncunun

⁴²³ Alman İmparatorluk Mahkemesi'nin 16.6.1926 tarihli ve I 273/25 sayılı kararı, RGZ (Sammlung der Entscheidungen des Reichsgerichts in Zivilsachen) 114, 109, 110.

⁴²⁴ Gass, **a.g.e.**, § 453, 61; aynı yönde Helm, **a.g.e.**, §§ 407-409, 31.

⁴²⁵ Helm, **a.g.e.**, §§ 407-409, 32.

⁴²⁶ Gass, **a.g.e.**, § 453, 61.

⁴²⁷ Helm, **a.g.e.**, §§ 407-409, 32.

⁴²⁸ BGE 112 II 347, 353.

menfaati gereği, meselâ; işlerinin yoğunluğu dikkate alınarak atanan ikinci komisyoncu, asıl komisyoncunun ifa yardımcısı sayılır⁴²⁹.

Buna karşılık, ikinci taşıma işleri komisyoncusu, taşımanın belli bir bölümü için gerekli uzmanlığa sahip olduğu veya gerekli işlemlerin yerine getirileceği yerde ikamet ettiği ve dolayısıyla, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin en iyi bu şekilde ifa edilebileceği dikkate alınarak atanmışsa, bu durumda onunla sözleşme yapılmasının gönderenin menfaatine olduğu söylenebilir⁴³⁰ ve bu hâlde atanan ikinci komisyoncu, asıl taşıma işleri komisyoncusunun ifa yardımcısı sayılmaz.

İsviçre’de ise, yargı⁴³¹ ve doktrinin⁴³² büyük bir kısmı, taşıma işleri komisyoncusu tarafından atanan ikinci komisyoncunun ikame vekil (*substitut*) olduğu ve bu kişi dolayısıyla komisyoncunun, İBK’nın 399. maddesinin 2. fıkrası (TBK.m.507/2) uyarınca sorumlu olduğu görüşündedir.

Kesin ücret anlaşmasının yapıldığı hâllerde, taşıma işleri komisyoncusunun kendileriyle sözleşme yaptığı bütün taşıma işleri komisyoncuları alt taşıma işleri komisyoncusu sıfatını haiz olurlar⁴³³. Buna karşılık, taşıma işleri komisyoncusunun 918. maddenin 3. fıkrasına göre gönderen adına hareket edebileceği hâllerde atadığı komisyoncular ise, müteakip taşıma işleri komisyoncusu sayılmalıdırlar⁴³⁴.

⁴²⁹ Aynı yönde Guhl/ Koller/Druey/Schnyder, **a.g.e.**, s. 600.

⁴³⁰ Czerwenka, **Münchener Kommentar**, § 408, 22.

⁴³¹ BGE 103 II 59, 61; BGE 94 II 197, 207; BGE 77 II 154, 159.

⁴³² Becker, **a.g.e.**, Art. 439, 2,12; Gautschi, **a.g.e.**, Art. 439, 3b, 5a; Oser/Schönenberger, **a.g.e.**, Art. 439, 23.

⁴³³ Koller, **Transportrecht**, § 454, 9.

⁴³⁴ Gass, **a.g.e.**, § 453, 56.

2. Sorumluluğun Şartları

a. Yardımcının Fiilinin Görevle Bağlantılı Olması

TTK'nın 929. maddesinde, taşıma işleri komisyoncusunun, yardımcı kişilerin “görevlerini yapmaları sırasındaki” fiillerinden sorumlu olduğu belirtildiğinden; yardımcı kişi, zarar verici davranışı, kendisine verilen görevi ifa ederken ika etmiş olmalı; başka bir deyişle, zarar verici davranış ile verilen görev arasında bir ilişki bulunmalıdır⁴³⁵. Zarara, yardımcı kişinin, görevi ile ilgili olmayan bir davranışı sebep olmuşsa, taşıma işleri komisyoncusu bu zarardan sorumlu tutulamaz.

Belirtmek gerekir ki fiilin görevle bağlantılı olması, her iki yardımcı kişi grubu bakımından varlığı zorunlu bir şarttır⁴³⁶. Taşıma işleri komisyoncusunun kendi adamları dışındaki yardımcı kişilerin fiillerinden sorumlu tutulabilmesi için ise, ikinci bir şart daha gereklidir. O da, bu kişilerin, zarar verici fiillerini, “taşımanın yerine getirilmesi” görevini ifa ederken işlemiş olmalarıdır⁴³⁷. Bu şart, birinci gruba giren yardımcıları; yani, taşıma işleri komisyoncusunun kendi adamlarının fiilleri bakımından gerekli değildir⁴³⁸.

Yardımcı kişi, görevini ifa ederken bir haksız fiil işlerse, bundan dolayı taşıma işleri komisyoncusunun 929. madde kapsamında sorumluluğuna

⁴³⁵ Koller, **Transportrecht**, § 428, 7.

⁴³⁶ Karş. HGB § 462.

⁴³⁷ BT-Drucksache 13/8445, s. 64.

⁴³⁸ Gass, **a.g.e.**, § 428, 5; CMR bakımından, taşıyıcının ilk grup içindeki kişiler (CMR'deki kullanımıyla “taşıyıcının çalıştırdığı kişiler”) nedeniyle sorumlu tutulabilmesi için, bunların, taşımanın yerine getirilmesinde kullanılmalarının gerektiği; yani, fiillerini taşımayla ilgili bir görevin ifası sırasında yapmış olmalarının şart olduğu yönünde bkz. Yeşilova, **a.g.e.**, s. 72; aynı yönde ADIGÜZEL, Burak; “Eşya Taşımalarında Taşıyıcı Yardımcısı Kavramı ve Yardımcıların Taşıyıcının Sorumluluğuna Etkisi”, **EÜHFD**, C.III, S. 2, Yıl:2008, s. 312; Arkan, **Yardımcılar**, s. 323.

gidilmesi mümkün değildir⁴³⁹. Bu hâlde, taşıma işleri komisyoncusu ancak, genel hükümlere göre sorumlu tutulabilir.

b. Yardımcı Kişinin Fiilinin Taşıma İşleri Komisyoncusu Bakımından Sorumluluk Doğuracak Nitelikte Olması

Her ne kadar, taşıma işleri komisyoncusunun yardımcılardan dolayı sorumluluğunun hüküm altına alındığı 929. maddesinin matlabı “yardımcıların kusuru” şeklinde olsa da, anılan maddede kusurdan bahsedilmemektedir⁴⁴⁰. Belirtmek gerekir ki HGB’nin aynı durumun düzenlendiği 462. paragrafının başlığı “Haftung für andere”dir ve bu ifade Türkçe’ye “diğer kişiler dolayısıyla sorumluluk” olarak çevrilebilir. TTK’nın 929. maddesinin matlabı da Mehaz’a uygun olarak “yardımcılar dolayısıyla sorumluluk” olmalıydı. Zira, belirttiğimiz üzere, anılan maddede yardımcının şahsi kusuru aranmamış, bunun yerine somut olayda yardımcının davranışının taşıma işleri komisyoncusu için sorumluluk doğuran bir sebep teşkil edip etmediği düzenlenmiştir⁴⁴¹. Dolayısıyla, taşıma işleri komisyoncusu bakımından tazmin yükümlülüğü sadece, yardımcı kişinin davranışından, onu, kendisi yapmış olsaydı sorumlu tutulabileceği hâllerle sınırlı olarak doğar⁴⁴². Buna karşılık, kendisinin sorumlu tutulmayacağı türde bir davranışın ika olduğu hâllerde; taşıma işleri komisyoncusunu, yardımcı kişilerin fiillerinden sorumlu tutmak mümkün olmaz⁴⁴³.

⁴³⁹ Gass, *a.g.e.*, § 462, 4.

⁴⁴⁰ Karş. 6762 sayılı TTK.m.782; bununla birlikte, 6102 sayılı TTK’nın 1534. maddesinde, madde kenar başlıklarının metne dâhil olduklarının hüküm altına alındığını belirtmek gerekir.

⁴⁴¹ CMR’nin 3. maddesi bakımından aynı yönde ARKAN, Sabih; “CMR Hükümlerine Göre Yardımcıların Fiillerinden Doğan Sorumluluk”, *Yaşar Karayalçın’a 65. Yaş Günü Armağanı*, Ankara, 1998, s. 330; YEŞİLOVA, Ecehan; *Taşıyıcının CMR Hükümlerine Göre Yardımcı Şahıslarının ve Müteakip Taşıyıcıların Eylemlerinden Sorumluluğu*, Ankara, 2004, s. 89.

⁴⁴² Doktrinde, bu hâl, “farazi kusur” olarak tabir olunmaktadır, bkz. Becker, *a.g.e.*, Art. 101, 14,16; Oser/Schönenberger, *a.g.e.*, Art. 101, 12; Şenocak, *a.g.e.*, s. 210.

⁴⁴³ CMR’nin 3. maddesi bakımından aynı yönde Yeşilova, *a.g.e.*, s. 88.

D. Taşıma İşleri Komisyoncusunu Sorumluluktan Kurtaran Sebepler

1. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Zilyetliğinde Bulunan Eşyanın Zıya veya Hasarından Doğan Sorumluluğundan Kurtulmasını Sağlayan Sebepler

Taşıma işleri komisyoncusunun zilyetliğinde bulunan eşyanın zıya ve hasarından doğan sorumluluğu, bundan kurtulmasını sağlayan genel ve özel bazı sebepler öngörülerek hafifletilmiştir. Taşıma işleri komisyoncusunun sorumluluktan kurtulmasını sağlayan genel ve özel sebepler arasındaki fark; bunların ispat edilmesi bakımındandır. Taşıma işleri komisyoncusunun, genel sebepler dolayısıyla sorumluluktan kurtulabilmesi için, kendisinden beklenen özeni göstermiş olduğunu kanıtlaması gerekir⁴⁴⁴. Buna karşılık, TTK'nın, özel sebeplerin düzenlendiği 878. maddesinde, komisyoncu lehine karineler oluşturularak, ispat yükünün 876. maddeye nazaran daha hafif olması sağlanmıştır⁴⁴⁵. Nitekim, 878. maddenin 2. fıkrasında, herhangi bir zararın hâl ve şartlara göre 1. fıkra da sayılan özel sebeplerden birine bağlanmasının muhtemel bulunduğu durumlarda, o zararın, bu sebepten ileri geldiğinin varsayılacağı hüküm altına alınmıştır. Bu nedenle, sorumluluktan kurtulmasını sağlayan özel hâllerin varlığında taşıma işleri komisyoncusunun, zarar ile ilgili sebep arasındaki illiyet bağıını ispat etmesine gerek olmayıp, zararın, bu sebeplerden birinden kaynaklanabileceğini; yani, söz konusu sebebin varlığını ispat etmesi yeterlidir. Taşıma işleri komisyoncusu, özel sebeplerin varlığını ispat ettiği zaman, gönderen de zararın, bu sebeplerden kaynaklanmadığını ya da komisyoncunun TTK'nın 876. maddesinde aranmış olan gerekli özeni göstermediğini ispat etmelidir.

⁴⁴⁴ TTK.m.876'ya ilişkin gerekçe, s. 635.

⁴⁴⁵ TTK.m.878'e ilişkin gerekçe, s. 636.

a. Genel Sebepler

Taşıma işleri komisyoncusunun zilyetliğinde bulunan eşyanın zıya ve hasarından doğan sorumluluğunun kusur şartını incelerken belirttiğimiz üzere, TTK'nın 928. maddesinde yapılan atıf nedeniyle uygulanması gereken 876. madde uyarınca zıya ve hasar, taşıma işleri komisyoncusunun en yüksek özeni göstermesine rağmen kaçınamayacağı ve sonuçlarını önleyemeyeceği sebeplerden meydana gelirse, komisyoncu sorumluluktan kurtulur.

Her ne kadar, anılan madde metni ile gerekçesi⁴⁴⁶ tamamen birbirlerine zıt olsa da taşıma işleri komisyoncusunun göstermesi gereken özen, basiretli bir taşıma işleri komisyoncusunun aynı durumda göstermesi gereken özenden daha fazladır⁴⁴⁷. Belirtmek gerekir ki söz konusu maddenin kaynağı olan HGB'nin 426. paragrafının ilk hâlinde “en yüksek özen” (größter Sorgfalt) ifadesi yer almamaktaydı. Bu ifade, Kanuna, Alman Federal Meclisi Adalet Komisyonu tarafından sonradan eklenmiştir⁴⁴⁸.

Taşıma işleri komisyoncusunun kaçınamayacağı ve sonuçlarını önleyemeyeceği sebebin, zorlayıcı nedende olduğu gibi dışarıdan gelmesi, olağanüstü ve öngörülemez nitelikte olması gerekmediğinden, kapsamı

⁴⁴⁶ “Tedbirli taşıyıcının özeni ibaresi kaynak Alm TK 426 ncı paragrafında “büyük bir özen gösterilmesi” şeklinde ifade edilmiştir. Bu ölçünün kanunumuzdaki ölçüden daha sert olduğu söylenebilir. “Büyük özen” hukukumuzda da kullanılmayan, hatta bilinmeyen bir ölçüdür. Bu sebeple anılan ölçünün kanunumuza yansıtılması uygun görülmemiştir. “Tedbirli” yerine “çok tedbirli” ibaresi kullanılabilirdi. Ancak “en üstün”ün (superlative) kullanılmasından kaçınılmış, böyle bir ibarenin hükmü uygulanmaz hâle getireceğinden endişe edilmiştir. Yargıcın “tedbirli” kavramını titiz bir anlayışla yorumlaması hükmün amacına uygun düşer”, TTK'nın 876. maddesine ilişkin gerekçe, s. 635.

⁴⁴⁷ KARAN, maddede kullanılan “en yüksek özen” ibaresini eleştirmekte, böyle bir ölçütün, taşımacıyı, sorumluluktan kurtulabilmek için, aşırı da olsa, her türlü tedbiri almak ve azami masrafa katlanmak zorunda bırakabilecek şekilde yorumlanabileceğini bunun da taşımacıları, kuvvetle muhtemel masraflı tedbirleri almaktan kaçınmaya ve bunun yerine sorumluluğu göze almaya teşvik edeceğini belirtmektedir. Bu nedenle, yazar, taşıyıcıdan en üst seviyede özen göstermesini beklemenin anlamsız olduğunu, TTK'nın 18. ve 1178. maddelerinde açıkça “basiretli bir işadamına” ve “tedbirli taşımacıya” vurgu yapıldığını, bu nedenle TTK'daki en yüksek özen ölçütünün, tedbirli taşımacıdan beklenen özenle bir tutulması gerektiğini belirtmektedir, Karan, **CMR Şerhi**, s. 321.

⁴⁴⁸ BT- Drucksache 13/10014, s. 48.

mücbir sebep ve zorlayıcı nedenden daha geniştir⁴⁴⁹. Kaçınılmazlık, mutlak olarak anlaşılmamalı; şayet, gösterilmesi mümkün olan, beklenebilir bütün özenin gösterilmesine rağmen zararın önüne geçilememişse, önlenemezlik ve kaçınılmazlığın var olduğu kabul edilmelidir⁴⁵⁰.

Taşıma işleri komisyoncusunun, sorumluluktan kurtulabilmesi için, zararı meydana getiren olaydan hem en yüksek özeni göstermesine rağmen kaçınamamış hem de bunun sonuçlarını önleyememiş olması gerekir.

b. Özel Sebepler

TTK'nın 928. maddesinde yapılan atıf uyarınca uygulanması gerekli 878. maddeye göre⁴⁵¹ ziya ve hasar; ezcümle

- sözleşme veya teamüle uygun olarak üstü açık bir aracın kullanılmış olması yahut güverteye yükleme yapılmasına (olağanüstü eksilmenin söz konusu olduğu hâllerde veya verilen talimatlara uyulmamışsa geçerli olmaz, TTK.m.878/1/a ve 2-3);

- gönderen tarafından yapılan yetersiz ambalajlamaya;

- eşyanın gönderen veya gönderilen tarafından işleme tâbi tutulmasına, yüklenmesine veya boşaltılmasına;

- eşyanın; özellikle kırılma, paslanma, bozulma, kuruma, sızma, olağan fire yoluyla kolayca zarar görmesine yol açan doğal niteliğine (ancak, bu hâlde komisyoncu, koruyucu donanımın seçiminde, bakımından ve

⁴⁴⁹ ARKAN, Sabih; “Karayolu ile Eşya Taşınmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin Uygulanma Koşulları ve Taşıyıcının Sorumluluğunu Düzenleyen Hükümleri”, **Batider**, 1979, C. X, S. 2, Yıl:1979, s. 409; Arkan, **Sorumluluk**, s. 44; Kaya, **Esaslar (II)**, s. 255; Kaya, **Esaslar (I)**, s. 324; Aydın, **Sorumluluk**, s. 69.

⁴⁵⁰ Kaya, **Esaslar (II)**, s. 254.

⁴⁵¹ Taşıma eşyasının söz konusu olduğu bir durumda ise, her ne kadar, maddede 878. maddeye atıf yapılmış olsa da, 898. maddenin uygulanması gerektiği yönünde bkz. Bydlinski, **Münchener Kommentar**, § 461, 9; Koller, **Transportrecht**, § 461, 8.

kullanımında gerekli tedbirleri almış ve verilen talimatlara uymuş olmalıdır, TTK.m.8781/d ve 4)

- taşınacak paketlerin gönderen tarafından yetersiz etiketlenmesine;

- canlı hayvan taşınıyor olmasına (ancak, bu hâlde komisyoncu, gerekli tedbirleri almış ve verilen tüm talimatlara uymuş olmalıdır, TTK.m.878,1/f ve 5);

- ilgili kanun hükümlerinin komisyoncunun sorumluluktan kurtulmasını haklı gösterdiği hâllerden birine bağlanabiliyorsa, komisyoncu sorumluluktan kurtulur.

Taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesine uygulanması bakımından yukarıda sayılan hâllerin münhasır olarak eşyanın zilyetliğine ilişkin olmadıkları, taşınmasına ilişkin oldukları da gözden kaçırılmamalıdır⁴⁵². Örneğin, eşyanın üstü açık araçla taşınması durumu sadece, taşıyıcı bakımından söz konusu olabilir.

Her ne kadar, taşıma işleri komisyoncusu özel sebeplerin varlığını iddia ettiği zaman gönderenin de zararın bu sebeplerden kaynaklanmadığını ispat edebileceğini belirtmiş olsak da, burada dikkat edilmesi gereken husus, TTK'nın 919. maddesinin 2. fıkrasının, 878. madde karşısında uygulama önceliğine sahip olduğudur. Zira, 878. maddenin 1. fıkrasının (b) ve (e) bendinde sayılan hâller, 919. maddenin 2. fıkrasında da düzenlenmişlerdir. Anılan maddeye göre kendisine herhangi bir kusur yüklenmese bile gönderen, taşıma işleri komisyoncusunun; eşyanın yetersiz ambalajlanma ve işaretlenmesinden kaynaklanan giderlerini ve zararını karşılamakla yükümlüdür. Yani, bu hâllerde gönderen kusursuz olarak sorumlu olduğundan, onun, zararın bu sebeplerden kaynaklanmadığını ispat etme hakkı düşer.

⁴⁵² Bydlinski, **Münchener Kommentar**, § 461, 8.

2. Diğer Zararlar Bakımından Sorumluluktan Kurtulma Sebebi

Taşıma işleri komisyoncusunun zilyetliğinde bulunan eşyanın zıya ve hasarından kaynaklanmayan zararlar bakımından, tedbirli bir tacirin göstereceği özene rağmen zarar önlenemeyecek ise, komisyoncu sorumluluktan kurtulur (TTK.m.928/2).

Görüldüğü üzere, TTK'nın 928. maddesinin 2. fıkrasında, 876. maddeden farklı olarak “tedbirli bir tacirin göstereceği özen” ifadesi kullanılmıştır. Bu nedenle, anılan zararlar bakımından taşıma işleri komisyoncusunun, en yüksek özeni değil, basiretli bir tacirin göstereceği özeni göstermesi, sorumluluktan kurtulması için yeterlidir.

3. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Sorumluluktan Kurtulma Hâllerinden Yararlanma Hakkının Kaybı

TTK'nın 928. maddesinde yapılan atıf nedeniyle uygulanması gereken 886. maddeye göre zarara, kasten veya pervasızca “bir davranışla”⁴⁵³ ve böyle bir zararın meydana gelmesi ihtimalinin bilinciyle işlenmiş bir fiilin veya ihmalinin sebebiyet verdiği ispat edilen taşıma işleri komisyoncusu ve 929. maddede sayılan kişiler, sorumluluktan kurtulma hâllerinden yararlanamaz.

Belirtelim ki, anılan maddedeki kasıt terimi, hem doğrudan (dolus directus) hem de dolaylı (ihtimali) kastı (dolus eventualis) kapsamaktadır⁴⁵⁴.

⁴⁵³ Kanaatimizce, kanun maddesinde yer alan, tırnak içine aldığımız bu ifade gereksizdir.

⁴⁵⁴ Herber, **Münchener Kommentar**, § 435,9; GENÇTÜRK, Muharrem; “Yeni Türk Ticaret Kanununa Göre Taşıyıcının Sınırsız Sorumluluğunu Gerektiren Ağır Kusurları Ve Türk Mahkemelerinin Cmr’yi Uygulaması Bakımından Muhtemel Etkisi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XVI, Y. 2012, S. 4, s. 123; 1955 tarihli La Haye Protokolünün 25. maddesi bakımından aynı yönde Sözer, **Yük Taşıma**, s. 235.

Dolaylı kastta fail, fiilin zarara neden olacağını bilir ve bunu göze alır⁴⁵⁵. Yani, zararın gerçekleşip gerçekleşmemesi arasında kendisi açısından fark yoktur. Bu yönüyle dolaylı kast, failin, fiilin herhangi bir zarara yol açmayacağını düşünerek, ama, isteyerek hareket ettiği bilinçli (şuurlu) ihmalden ayrılır. Zira, bilinçli ihmalde fail, davranışının hukuka aykırı bir sonuç yaratabileceğinin farkında olmasına rağmen, böyle bir sonucun gerçekleşmesini istemez⁴⁵⁶.

Madde metnindeki, pervasızca bir davranışla ve böyle bir zararın meydana gelmesi ihtimalinin bilinciyle ifadesindeki “pervasızlık” terimi objektif unsur, “zararın meydana gelmesi ihtimalinin bilinci” ise, subjektif unsur oluşturur⁴⁵⁷. Pervasızca hareket, CMR’de kullanılan “Wilful misconduct” ibaresinin çevirisidir. Wilfull misconduct için, CMR’nin resmi çevirisinde “isteyerek kötü hareket” (CMR.m.29) ifadesi kullanılmıştır⁴⁵⁸.

TTK’nın 886. maddesine ilişkin olarak gerekçede, pervasızca ve zararın muhtemelen gerçekleşebileceği bilinciyle hareketin, kasta eşit bir kusur olarak yorumlanması gerektiği⁴⁵⁹; “kasta eşit kusur” ölçüsünün ise, kaynak CMR m. 29 (1) hükmünde açıkça ifade edildiği ve bunun, kasıt veya davaya bakan mahkemenin veya hakemin hukukuna göre, kasta eşit olarak mütalâa edilebilecek bir kusur olduğu belirtilmiştir⁴⁶⁰.

⁴⁵⁵ TEKİNAY, Selahattin Sulhi/AKMAN, Sermet/BURCUOĞLU, Haluk/ALTOP, Atilla; **Tekinay Borçlar Hukuku, Genel Hükümler**, İstanbul, 1993, s. 493.

⁴⁵⁶ İNAN, Ali Naim; **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Ankara, 1984, s. 268; Sözer, **Yük Taşıma**, s. 239-240; Gençtürk, **Ağır Kusur**, s. 135.

⁴⁵⁷ BT-Drucksache 13/8445, s. 72; BGH’nin 17.06.2004 tarih ve I ZR 263/01 sayılı kararı, BeckRS 2004, 08092; FREMUTH, Fritz; “Haftungsbegrenzungen und deren Durchbrechung im allgemeinen deutschen Frachtrecht und nach der CMR”, **TranspR**, 2004, s. 101.

⁴⁵⁸ “Wilful misconduct” kavramının kasıt, ağır kusur veya ağır ihmal olarak tercüme edilemeyeceği, bu kavramın Türkçe’ye en sağlıklı tercümenin “cüretkar davranış” veya “pervasızca hareket” şeklinde olabileceği yönünde bkz. DAMAR, Duygu; “Milletlerarası Taşıma Hukukunda “Wilful misconduct”-Kavramın Tarihçesi ve Tercümesi”, **MHB, Prof.Dr.Sevin Toluner’e Armağan**, Yıl:24, S. 1-2, 2004, s. 393.

⁴⁵⁹ Aksi yönde Sözer, **Yük Taşıma**, s. 235.

⁴⁶⁰ TTK.m.886’ya ilişkin gerekçe, s. 639.

“Wilful misconduct” ifadesinin Türk Hukuku’nda ağır kusur (ağır ihmal) olarak anlaşılması gerektiği ifade edilmektedir⁴⁶¹. Kanaatimizce, “pervasızca hareket”, ağır kusur olarak nitelendirilebilirse de, maddede kullanılan ifadenin bütününe baktığımızda bunun, ağır kusurdan daha ağır bir duruma işaret ettiği anlaşılır⁴⁶². Zira, failin, zararın doğabileceğinin şuurunda olması arandığına göre, pervasızca davranış fiili, ağır ihmal olarak da nitelenemez. Çünkü ağır ihmalde böyle bir şuur aranmaz; fakat bu şuurun oluşmamasının nedeni, sıradan bir kişinin göstermesi gereken özenin gösterilmemesidir. Bu nedenle, failin ağır ihmalinin, sınırlı sorumluluk hükümlerinden yararlanmaya engel olmaması gerekir⁴⁶³. Bu bakımdan, pervasızlık, “zararın meydana gelmesi ihtimalinin bilinciyle” ifadesi ile birlikte daha ziyade bilinçli ağır ihmal olarak nitelendirilmektedir⁴⁶⁴. Ancak, pervasızca davranışta, ihtimal unsurunun yüksek olması gerekirken, bilinçli ihmalde, zarar ihtimalinin yüksek veya düşük olmasının bir önemi yoktur; zarar ihtimalinin öngörülmesi ve göze alınmış olması yeterlidir. Başka bir ifadeyle, pervasızca davranış, zarar ihtimalinin yüksek olması unsuruyla şuurlu ihmalden ayrılır⁴⁶⁵.

Yukarıda yapılan izahattan anlaşılacağı üzere, komisyoncu bakımından sorumluluk sınırlarının geçerli olmaması için, taşıma işleri komisyoncusu, zararın gerçekleşmesini ya istemiş olmalı ya da istememiş olmakla birlikte, zararın meydana gelme ihtimalinin bilincinde olarak zararlı sonucu göze almalıdır. Belirtmek gerekir ki ortaya çıkan zararın, taşıma işleri

⁴⁶¹ Yeşilova, **a.g.e.**, s. 98; Arkan, **Yardımcılar**, s. 333; KENDER, Rayegân; “Denizyolu ile Yolcu ve Bagaj Taşımaya Dair 1974 Atina Konvansiyonu ve Sigorta”, **Sorumluluk ve Sigorta Bakımından İkinci Taşımacılık Sempozyumu**, Ankara, 1985, s. 118, dpn. 18; Can, **Yolcu Taşıma**, s. 136.

⁴⁶² BT-Drucksache 13/8445, s. 72; OLG Köln’ün 19.06.2001 tarih ve 3 U 35/01 sayılı kararı, VersR 2001, s. 1445; HERBER, Rolf; “Die Neuregelung des deutschen Transportrechts”, **NJW**, 1998, s. 3304; Krien/Andresen/Valder, **a.g.e.**, § 435, 12; NEUMANN, Hilmar; “Die unbeschränkte Haftung des Frachtführers nach § 435 HGB”, **TranspR**, 2002, s. 413; KARAN ise, bu ifadedeki durumun, dolaylı kast olduğunu belirtmektedir, Karan, **CMR Şerhi**, s. 737.

⁴⁶³ Gençtürk, **Ağır Kusur**, s. 126; aksi yönde Sözer, **Yük Taşıma**, s. 235, 241, yazar, bilinçli (şuurlu) ihmali, ağır ihmalden saymakta; bu nedenle, ağır ihmal hâllerinde de sorumluluğun sınırlandırılması hakkının düşeceğini belirtmektedir.

⁴⁶⁴ Herber, **Münchener Kommentar**, § 435, 11.

⁴⁶⁵ Gençtürk, **Ağır Kusur**, s. 135.

komisyoncusunun kastettiği, başka bir ifadeyle zihninde tasavvur ettiği zarar olması gerekli değildir⁴⁶⁶.

Pervasızlığın ölçütü her olaya göre değiştiğinden, taşıma işleri komisyoncusunun pervasız davranıp davranmadığının tespitinde, somut olayın özellikleri göz önünde tutulmalıdır⁴⁶⁷. Buna göre, taşınacak eşyanın zarara uğrama riski ne kadar fazlaysa alınması gereken önlemler de o kadar artacaktır⁴⁶⁸.

Taşıma işleri komisyoncusunun, kasten veya pervasızca ve böyle bir zararın meydana gelmesi ihtimali ile hareket ettiğini, bunu iddia eden gönderen ispatlamalıdır⁴⁶⁹. Taşıma işleri komisyoncusunun, zararın meydana gelmesi ihtimalinin bilincinde olması, onun iç dünyasına ilişkin olduğundan, bu bilinçte olduğunun kanıtlanmasının güçlüğü karşısında, pervasızca davrandığı her hâlde, aynı zamanda “zararın meydana gelmesi ihtimalinin bilinciyle” de hareket ettiğinin kabul edilmesi düşünülebilir. Ancak, taşıma işleri komisyoncusunun, sırf pervasız davranması, onun, sorumluluk sınırlamalarından yararlanma hakkını kaybetmesine yol açmamalı; pervasızlığın, komisyoncunun zararın doğma ihtimalinin bilincinde olduğu yönünde yorumlanması, sadece, somut olayın şartlarından böyle bir sonucun çıkarılabildiği hâllerle sınırlandırılmalıdır⁴⁷⁰. Meselâ; zararın, taşıma işleri komisyoncusunun fiil veya ihmalinden doğabileceği yönünde kuvvetli emarelerin bulunması ve komisyoncunun da olay hakkında hiç veya yeterli

⁴⁶⁶ THUME, Karl-Heinz; “Durchbrechung der Haftungsbeschränkungen nach § 435 HGB im internationalen Vergleich”, **TranspR**, 2002, s. 3; OLG Stuttgart’ın 08.02.2006 tarih ve 3 U 193/05 sayılı kararı, VersR 2007, 133.

⁴⁶⁷ Aynı yönde Gençtürk, **Ağır Kusur**, s. 126.

⁴⁶⁸ Herber, **Münchener Kommentar**, § 435, 13.

⁴⁶⁹ BT- Drucksache 13/8445, s. 72; BGH’nin 5. 6. 2003 tarih ve I ZR 234/00 sayılı kararı, TranspR 2003, s. 467 vd., NJW 2003, s. 3626; OLG Köln’ün 19.06.2001 tarih ve 3 U 35/01 sayılı kararı, VersR 2001, s. 1445; Joachim/ Heymann, **a.g.e.**, § 435, 10; Koller, **Transportrecht**, § 435, 20.

⁴⁷⁰ BGH’nin 6.6.2007 tarih ve I ZR 121/04 sayılı kararı, VersR 2008, 1134; BGH’nin 25.03.2004 tarih ve I ZR 205/01 sayılı kararı, VersR 2004, s. 1335; BGH’nin 11.11.2004 tarih ve I ZR 120/02 sayılı kararı, TranspR 2006, s. 161 vd.; Herber, **Münchener Kommentar**, § 435, 16.

açıklama getirememesi durumunda, gönderenin, ispat yükümlülüğünü yerine getirdiği kabul edilmelidir⁴⁷¹.

Zarara, kasten veya pervasızca bir davranışla ve böyle bir zararın meydana gelmesi ihtimalinin bilinciyle işlenmiş bir fiilin veya ihmalinin sebebiyet verdiği ispat edilen taşıma işleri komisyoncusu, borcun gereği gibi yerine getirilmemesinden doğan tüm zararları tazminle yükümlü hâle gelir (TBK.m.112). Böyle bir durumda, gönderen de, uğradığı zararın miktarını ispat etmekle yükümlü olur.

Acaba gönderen, kasten veya pervasızca ve böyle bir zararın meydana gelmesi ihtimali ile hareket ettiği durumlarda dahi, taşıma işleri komisyoncusunun, sorumluluk bakımından TTK hükümlerine tabi olmasını talep edebilir mi? Burada HGB'nin 435. paragrafının "bu Kısımda öngörülen sorumluluktan kurtulma hâlleri ve sorumluluk sınırlamaları **geçerli olmaz**"⁴⁷² şeklindeki hükmünden hareketle, Alman Hukuku bakımından bunun mümkün olduğu söylenemez. Buna rağmen, Alman Mahkemeleri⁴⁷³ ve doktrini⁴⁷⁴ böyle bir durumda, zarara uğrayanın seçim hakkı bulunduğunu ve gönderen için daha avantajlı olan taşıma hükümlerinin uygulanabileceğini kabul etmektedir. Gerçekten de, taşıma hükümlerine dayanan gönderenin, uğradığı zararın miktarını ispat etmesi gerekmez. Yani, gönderen, borçlar hukukundaki düzenlemelere göre daha avantajlı bir konumdadır. HGB'nin 435. paragrafının aksine TTK'nın 886. maddesinde "bu kısımda öngörülen

⁴⁷¹ Karan, **CMR Şerhi**, s. 739; Varşova Konvansiyonu'na tâbi bir taşıma dolayısıyla verdiği bir kararında Yargıtay "...gerek hacimsel gerekse kütsel olarak yüklenmesi, indirilmesi ve yer değiştirmesi önemli bir zaman ve emek gücü gerektirecek meblağda olan 4300 kg. ağırlığındaki 462 koliden ibaret bilgisayar ve malzemelerini oluşturan yükün 2/3'den daha fazla bir miktarını teşkil eden 355 kolinin davalı tarafından kaybolmasının ne surette olduğu hususunda davalı tarafın hiçbir açıklama getirememiş olması karşısında mahkemece davalı taşıyıcının kasta yakın kusurlu kabul edilmesinde isabetsizlik bulunmamasına" şeklinde içtihatla bulunmuştur. Yargıtay 11. HD'nin 26.01.1999 tarih ve E.1998/5499- K.1999/136 sayılı kararı, Karan, **CMR Şerhi**, s. 741 vd.

⁴⁷² "Die in diesem Unterabschnitt und im Frachtvertrag vorgesehenen Haftungsbehebungen und Haftungsbehebungen gelten nicht".

⁴⁷³ OLG Stuttgart'ın 05.09.2001 tarih ve 3 U 30/2001 sayılı kararı, BeckRS 2009, 88916, TranspR 2002, s. 23; OLG Düsseldorf'un 24.07.2002 tarih ve I-18 U 33/02 sayılı kararı, BeckRS 2010, 04418.

⁴⁷⁴ THUME, Karl-Heinz; "Die Schadensberechnung bei grobem Verschulden: Wertersatz – Schadensersatz?", **TranspR**, 2008, s. 79 vd.; Herber, **Münchener Kommentar**, § 435, 27.

sorumluluktan kurtulma hâllerinden ve sorumluluk sınırlamalarından **yararlanamaz**” hükmü yer almaktadır. Bu lâfız, CMR.m.29/1’de ki “bu bölüm hükümlerine dayanamaz” ifadesi ile uyum içerisindedir. Bu nedenle, TTK bakımından gönderen, taşıma işleri komisyoncusunun kasten veya pervasızca ve böyle bir zararın meydana gelmesi ihtimali ile hareket ettiği durumlarda, TTK hükümlerinin uygulanmasını isteyebilmelidir. Ancak, böyle bir hâlde, taşıma işleri komisyoncusu da TTK’da kendisi için öngörülen sorumluluğun sınırlandırılması hükümlerinden faydalanabilme hakkını tekrar elde eder⁴⁷⁵.

4. Özel Hükümlerin Sorumluluğu Etkilememesi ve Sorumluluğun Kaldırılmasına veya Hafifletilmesine Ait Sözleşme Hükümlerinin Geçersizliği

TTK’nın, taşıma işleri kitabının genel hükümleri arasında yer alan 853. maddesine göre taşıyıcı ve taşıma işleri komisyoncusu, taşıma işini 852. maddede⁴⁷⁶ öngörülen özel hükümlere bağlı bulunan bir kuruluşa gördürdükleri takdirde dahi Kanun’un kendilerine yüklediği sorumluluğun hafifletilmesini veya kaldırılmasını isteyemezler. TTK’nın 854. maddesinde ise, Kanun’un, taşıyıcıya, taşıma işleri komisyoncusuna⁴⁷⁷ ve faaliyetleri Devlet iznine bağlı taşıma işletmelerine yüklediği sorumlulukların, önceden hafifletilmesi veya kaldırılması sonucunu doğuran tüm sözleşme hükümlerinin işletme tüzüklerinde, genel işlem şartlarında, biletlerde, tarifelerde veya benzer diğer belgelerde öngörülmüş olmaları hâlinde dahi geçersiz oldukları hükme bağlanmıştır. Anılan maddede, eşyanın zıyayı ve hasara uğraması

⁴⁷⁵ Thume, **Wertersatz – Schadensersatz?**, s. 83; Herber, **Münchener Kommentar**, § 435, 27.

⁴⁷⁶ TTK.m. 852- (1) Deniz, demir ve hava yoluyla taşıma ile posta idaresine ilişkin özel hükümler saklıdır.

⁴⁷⁷ 6762 sayılı TTK’nın, 6102 sayılı TTK’nın 854. maddesine karşılık gelen 766. maddesinde, taşıma işleri komisyoncusu sayılmamıştı. Bu nedenle, 766. maddenin, taşıma işleri komisyoncusu bakımından uygulanamayacağı belirtilmekteydi, bkz. Eriş, **a.g.e.**, s. 5184; 6102 sayılı TTK, taşıma işleri komisyoncusunu da hükmün kapsamına alarak bu konudaki tartışmalara son vermiştir.

bakımından bir sınırlama yapılmadığından, eşyanın sadece, zıya ve hasara uğramasından değil, kanunda öngörülen diğer borçların hiç veya gereği gibi yerine getirilmemesinden doğan sorumluluğun hafifletilmesi veya tamamen kaldırılmasına ilişkin hükümler de geçersizdir. Buna karşılık, taşıma işleri komisyoncusunun üstlenmiş olduğu, komisyonculukla ilgili olmayan yükümlülükler, bu madde kapsamına girmezler. Söz konusu yükümlülükler bakımından TBK.m.115 ve 116'nın uygulanması gerekir⁴⁷⁸.

TTK'nın 854. maddesinde, sorumluluğun önceden hafifletilmesi veya kaldırılmasını yasakladığından, gönderenin zarardan haberdar olması şartıyla, zararın doğmasından sonra yapılan anlaşmalar geçerlidir.

E. Sorumluluk Davası

1. Tarafları

a. Davacı

Taşıma işleri komisyoncusuna karşı açılacak davada davacı sıfatını gönderen veya onun halefleri haizdir. Daha önce de belirttiğimiz üzere, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi, eşya taşıma sözleşmesinden farklı olarak üçüncü kişi yararına sözleşme özelliğini haiz değildir. Bu yüzden, gönderilen, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesine dayanarak taşıma işleri komisyoncusuna karşı tazminat davası açma hakkına sahip değildir.

⁴⁷⁸ Taşıyıcı bakımından aynı yönde Arkan, **Sorumluluk**, s. 143.

b. Davalı

Tazminat davasının davalısı taşıma işleri komisyoncusudur. Gönderen, taşıma işleri komisyoncusunun alt komisyoncudan yararlandığı hâllerde, bu davayı, TBK'nın 507/3. maddesine dayanarak alt taşıma işleri komisyoncusuna da karşı açabilme hakkına sahiptir.

2. İspat Yüğü

Taşıma işleri komisyoncusunun, zilyetliğinde bulunan eşyanın zıya ve hasarından doğan sorumluluğu bakımından, eşyanın komisyoncuya sağlam bir şekilde teslim edildiğini ve zararın, eşya onun zilyetliğindeyken meydana geldiğini gönderen ispat etmelidir. Ancak, gönderenin, taşıma işleri komisyoncusunun kusurunu ispat etmesine gerek yoktur. Kusurunun bulunmadığını ispat yükü taşıma işleri komisyoncusundadır ve komisyoncu, genel veya özel sorumluluktan kurtulma sebeplerinden birinin varlığını ispat ederek sorumluluktan kurtulabilir. Taşıma işleri komisyoncusunun, bu hâllerden birinin varlığını ispat etmesi ve ayrıca hasar ve zıyayı bu hâle özgü tehlikenin neden olduğunu genel olarak belirlemesi, ispat külfetini yerine getirmiş sayılması için yeterlidir⁴⁷⁹.

Taşıma işleri komisyoncusunun zilyetliğinde bulunan eşyanın zıyaından veya hasarından kaynaklanmayan bir zarar bakımından ise; zararı ve bu zararın taşıma işleri komisyoncusunun TTK'nın 918. maddesi uyarınca kendisine düşen bir yükümlülüğü ihlâl etmesi nedeniyle oluştuğunu, gönderen ispat etmelidir. Bundan sonra ispat yükü taşıma işleri komisyoncusuna geçer. Bu hususta, komisyoncu, 918. madde uyarınca kendisine düşen bir yükümlülüğü ihlâl etmediğini; yani, herhangi bir kusurunun bulunmadığını ispat etmelidir. Zararın, kendisinden

⁴⁷⁹ CMR'ye tâbi taşımalarda taşıyıcının ispat yükü bakımından aynı yönde bkz. Kaya, **Esaslar (I)**, s. 327.

kaynaklanmayan gerçek nedenini ortaya koyan ve tedbirli bir tacirin göstereceği özene rağmen zararın önlenemeyecek olduğunu ispatlayan taşıma işleri komisyoncusu sorumluluktan kurtulur⁴⁸⁰.

3. Tazminatın Belirlenmesi

a. Tazmini Gereken Zararlar

Zilyetliğinde bulunan eşyanın zıyaı veya hasara uğraması hâlinde, taşıma işleri komisyoncusu, zıya veya hasardan kaynaklanan tüm zararı değil, sadece eşyanın değerini tazmin etmekle yükümlüdür. Dolayısıyla, Kanun Koyucu'nun burada soyut, yani objektif bir hesaplama yöntemi benimsediği söylenebilir⁴⁸¹.

Takip eden zararlar (folgendeschäden) TTK'nın 928. maddesinin birinci fıkrası kapsamına girmezler. Zira, 928. maddede atıf yapılan "diğer giderlerin tazmini" başlıklı 883. maddeye göre taşıyıcının ödenmesi gereken tazminatı ödemekten başka, taşıma ile ilgili vergileri, resimleri ve taşıma işi nedeniyle doğan diğer giderleri de karşılayacağı, başkaca zararları karşılama yükümlülüğünde olmadığı hüküm altına alınmıştır⁴⁸². Taşıma işleri komisyoncusu, TTK'nın 928. maddesinde 881. maddeye yapılan atıf nedeniyle malvarlığı zararı (Vermögensschaden) olarak sadece, zararın saptanması için yapılması zorunlu olan giderleri tazminle yükümlüdür.

Taşıma işleri komisyoncusunun 928. maddenin 2. fıkrası gereğince sorumluluğunun söz konusu olduğu bir durumda ise, gönderen tarafından ispat edildiği takdirde, eşyayı takip eden zararlar (dolaylı zarar) ile malvarlığı

⁴⁸⁰ Bydlinski, *Münchener Kommentar*, § 461, 16.

⁴⁸¹ Herber, *Münchener Kommentar*, § 429, 11.

⁴⁸² Nitekim 875. maddenin gerekçesinde zıya veya hasarın eşyaya bağlı olduğu ve bu nedenle sebep zararlarının dikkate alınmayacağı belirtilmiştir.

diğer zararlarını⁴⁸³ ve bu arada, gönderenin yoksun kaldığı kârı da tazmin etmesi gerekir⁴⁸⁴.

b. Tazminatın Belirlenmesinde Esas Alınacak Değer

(1) Zıya Hâlinde

TTK'nın 928. maddesinin birinci fıkrasında atıf yapılan 880. maddenin ilk fıkrasına göre taşıyıcı, eşyanın tamamen veya kısmen zıyaından dolayı tazminat ödemeye mecbur olduğunda, ödenecek bu tazminat, eşyanın taşınmak üzere teslim alındığı yer ve zamandaki değerine göre belirlenir.

(2) Hasar Hâlinde

TTK'nın 880. maddesinin 2. fıkrasına göre eşyanın hasara uğraması hâlinde, onun taşınmak üzere teslim alındığı yer ve zamandaki hasarsız değeri ile hasarlı değeri arasındaki fark tazmin edilir. Ancak, zararı azaltmak ve gidermek için yapılmış harcamaların, birinci cümleye göre saptanacak değer farkını karşıladığı karine olarak kabul edilir.

Aynı maddenin 3. fıkrasına göre ise, eşyanın değeri piyasa fiyatına göre, bu yoksa aynı tür ve nitelikteki malların cari değerine göre tayin edilir. Eşya, taşımak üzere teslimden hemen önce satılmışsa, satıcının faturasında taşıma giderleri mahsup edilerek gösterilen satış bedelinin piyasa fiyatı olduğu varsayılır.

⁴⁸³ BT- Drucksache 13/8445, s. 113; Krien/Andresen/Valder, **a.g.e.**, § 461, 10.

⁴⁸⁴ Arkan, **Ticari İşletme**, s. 237, ancak, yazarın belirttiğinin aksine, bunun nedeni TTK'nın 880. maddesinin değil 882. ve 883. maddelerinin uygulanamayacak olmasıdır.

4. Ödenmesi Gereken Tazminatın Sınırı

a. Taşıma İşleri Komisyoncusunun Zilyetliğinde Bulunan Eşyanın Zıya ve Hasarı Bakımından

TTK'nın 882. maddesine göre gönderinin⁴⁸⁵ tamamının zıya veya hasarı hâlinde, 880 ve 881. maddeler uyarınca ödenecek tazminat, gönderinin net olmayan ağırlığının her bir kilogramı için 8,33 Özel Çekme Hakkını karşılayan tutar ile sınırlıdır.

Gönderinin münferit parçalarının zıya veya hasarı hâlinde taşıma işleri komisyoncusunun sorumluluğu;

- gönderinin tamamı değerini kaybetmişse tamamının,
- gönderinin bir kısmı değerini kaybetmişse, değerini kaybeden kısmının,

net olmayan ağırlığının her bir kilogramı için 8,33 Özel Çekme Hakkını karşılayan tutar ile sınırlı olur.

Özel Çekme Hakkı, eşyanın taşıma amacıyla taşıyıcıya teslim edildiği tarihteki veya taraflarca kararlaştırılan diğer bir tarihteki, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasınca belirlenen değerine göre Türk Lirasına çevrilir.

Kanunda öngörülen sorumluluk sınırı, tek tek parçalar bakımından değil tüm gönderi bakımındandır. Eşya tek bir kişiye ait olabileceği gibi birden fazla gönderene de ait olabilir. Önemli olan, gönderi için tek bir taşıma senedi düzenlenmiş olmasıdır.

Gönderinin ağırlığını ispat yükü taşıma işleri komisyoncusundadır.

⁴⁸⁵“ “Gönderi” (consignment/sendung) taşıma konusu eşyayı ifade eder. Başka bir ifade ile 875 inci maddenin birinci fıkrası anlamında taşınmak üzere teslim alınan, taşınıp teslim edilecek eşyanın tamamı “gönderi”dir” TTK.m.882’ye ilişkin gerekçe, s. 638.

b. Diğer Zararlar Bakımından

Taşıma işleri komisyoncusunun, zilyetliğinde bulunan malın ziyaından veya hasarından kaynaklanmayan zararlardan sorumluluğunun miktarı konusunda ise, herhangi bir sınırlama yapılmadığından, söz konusu zararlar dolayısıyla sorumluluğu sınırsızdır. Ancak, biz bu eksik düzenleme tarzının bilinçli bir tercihin neticesi değil, bir unutkanlığın sonucu olduğunu kuvvetle muhtemel görüyoruz.

c. Tazminat Sınırının Kalkması

Sorumluluktan kurtulma hâllerinden yararlanma hakkının kaybında olduğu gibi, zarara, kasten veya pervasızca bir davranış ve böyle bir zararın meydana gelme ihtimalinin bilinciyle işlemiş olduğu bir fiil veya ihmal ile sebebiyet veren taşıma işleri komisyoncusu, sorumluluk sınırlamalarından yararlanamayacak ve tüm zararı tazmin etmekle yükümlü olacaktır (TTK.m.886).

5. Gönderenin Bir Davranışı veya Eşyanın Özel Bir Ayıbının Tazminat Borcunun Doğumuna ve Kapsamının Belirlenmesine Etkisi

Zararın oluşmasına, gönderenin bir davranışı veya eşyanın özel bir ayıbı da sebep olmuşsa, tazminat borcunun doğmasında ve kapsamının belirlenmesinde bu olguların ne ölçüde etkili olduğu dikkate alınır (TTK.m.928/3). TTK'nın 875. maddesinin ikinci fıkrasından farklı olarak 928. maddenin 3. fıkrasında, gönderilenin fiilleri ortak etki⁴⁸⁶ olarak

⁴⁸⁶ Ortak etkinin, ortak kusur şeklinde anlaşılamayacağı yönünde bkz. TTK.m.875'e ilişkin gerekçe.

düzenlenmemiştir. Çünkü taşıma işleri komisyoncusu sadece, gönderenin menfaatlerini gözetmekle yükümlüdür⁴⁸⁷.

TTK'nın, gönderenin davranışlarının ortak etkisinin düzenlendiği 928. maddesinin 3. fıkrasının, 886. maddede hüküm altına alınmış olan, sorumluluğu sınırlama hakkının kaybına yol açan hâllerde de uygulanacağı belirtilmektedir⁴⁸⁸.

6. Yetkili Mahkeme

Genel yetkili mahkeme, kural olarak gerçek veya tüzel kişinin davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri mahkemesidir (HMK⁴⁸⁹.m.6). Sözleşmeden doğan davalarda ise, dava, sözleşmenin ifa edileceği yer mahkemesinde de açılabilir (HMK.m.10/1). Taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinde, eşyanın taşıyıcıya teslim edileceği yer, sözleşmenin ifa edileceği yer olduğundan, dava bu yerdeki mahkemede de açılabilir.

HMK'nın 17. maddesine göre taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinde yetkili mahkeme gösterilmişse, taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça dava, sadece, sözleşmeyle belirlenen bu mahkeme de açılır. Yetki sözleşmesinin geçerli olabilmesi için yazılı olarak yapılması, uyuşmazlığın kaynaklandığı hukuki ilişkinin belirli veya belirlenebilir olması ve yetkili kılınan mahkeme veya mahkemelerin gösterilmesi şarttır (HMK.m.18/2).

⁴⁸⁷ BT-Drucksache 13/8445, s. 114.

⁴⁸⁸ BGH'nin 5. 6. 2003 tarih ve I ZR 234/00 sayılı kararı, TranspR 2003, s. 467 vd., NJW 2003, s. 3626; BGH'nin 23.10.2003 tarih ve I ZR 55/01 sayılı kararı, TranspR 2004, s. 177; BGH'nin 01.12.2005 tarih ve I ZR 46/04 sayılı kararı, TranspR 2006, s. 205, BeckRS 2006, 03659; BGH'nin 03.07.2008 tarih ve I ZR 183/06 sayılı kararı, BeckRS 2008, 23229; Joachim/ Heymann, **a.g.e.**, § 458, 5; aksi yönde Koller, **Transportrecht**, § 435, 19; THUME, Karl-Heinz; "Grobes Verschulden und Mitverschulden – Quo vadis BGH?", **TranspR**, 2006, s. 369.

⁴⁸⁹ 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, RG. Tarih: 04.02. 2011- S. 27836, kabul tarihi: 12/1/2011

7. Zamanaşımı

Taşıma işleri komisyonculuğunda zamanaşımı TTK'nın 930. maddesinde hüküm altına alınmış, bu maddenin ilk fıkrasında Kanun'un taşıma işleri komisyoncusunun düzenlendiği altıncı kısmında yer alan hükümlerden doğan istem ve hakların bir yılda zamanaşımına uğrayacağı; ikinci fıkrasında ise, zamanaşımının başlangıcı, zamanaşımına uğramış bir istem veya hakkın def'i olarak ileri sürülebilmesi bakımından ve zararın taşıma işleri komisyoncusunun kasten veya pervasızca bir davranışla ve böyle bir zararın meydana gelmesi ihtimalinin bilinciyle işlenmiş bir fiilden veya ihmalden doğması hâlinde 855. madde hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Taşıma işleri komisyonculuğundan doğan yan borçlarda; örneğin, gönderenin verdiği talimata uymama gibi sebeplerle oluşan tazminat istemlerinde de zamanaşımı süresi 1 yıldır.

TTK'nın 855. maddesinin 2. fıkrasında, taşıma sözleşmesi bakımından zamanaşımı süresinin eşyanın gönderilene teslimi ile başlayacağı belirtilmiştir. Bu hükmün, taşıma işleri komisyonculuğuna uygulanması özellik gösterir. Şöyle ki; taşıma işleri komisyoncusunun ücreti, eşyanın taşıyıcıya teslimi ile muaccel olduğundan (TTK m.920) buna ilişkin zamanaşımı süresi de eşyanın taşıyıcıya teslimi ile başlayacaktır.

Eşyanın zıyı ve hasara uğraması bakımından ise, zamanaşımı süresi eşyanın gönderilene teslimi ile başlar. Zira, gönderen, eşyanın zarara uğrayıp uğramadığını, ancak bu tarihte tespit edebilecek durumdadır. Eşya tamamen zayı olmuş ise, zamanaşımı süresi, eşyanın teslimi gereken tarihten itibaren işlemeye başlar.

Rücu hakları bakımından zamanaşımı, TTK.m.855/3 fıkra hükmü uyarınca, rücu alacaklısının, zararı ve rücu borçlusunu öğrendiği tarihten itibaren üç ay içinde zarar hakkında rücu borçlusuna bildirimde bulunmuş olması şartıyla; rücu alacaklısına karşı mahkeme kararının kesinleştiği

günden, kesinleşmiş mahkeme kararı bulunmayan hâllerde ise, rücu alacaklısının borcu ifa ettiği tarihten itibaren işlemeye başlar.

Gönderen, taşıma işleri komisyoncusuna karşı olan haklarını, bir yıl içinde TTK'nın 18. maddesinin 3. fıkrasına uygun şekilde istemiş olması şartıyla, def'i olarak her zaman ileri sürebilir (TTK.m.855/4).

Taşıma işleri komisyoncusunun kastından veya pervasızca bir davranışıyla ve böyle bir zararın meydana gelmesi ihtimalinin bilinciyle işlenmiş bir fiilinden veya ihmalinden doğan sorumluluğu üç yılda zamanaşımına uğrar (TTK.m.855/5).

Zamanaşımı süreleri kesindir, sözleşme ile değiştirilemezler (TTK.m.6). Diğer yandan 930. maddede söz konusu olan süreler hak düşürücü süre olmadıklarından hâkim tarafından re'sen dikkate alınmazlar.

Zamanaşımının durması ve kesilmesi hakkında TBK'nın 153 ve 154. maddeleri uygulanır. Borç bir senetle ikrar edilmiş veya bir mahkeme ya da hakem kararına bağlanmış ise, yeni süre on yıldır (TBK.m.156/2).

Masraf talep etme hakkı bakımından da zamanaşımı 930. maddeye tâbidir.

II. TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCUSUNUN AKİT DIŞI SORUMLULUĞU

Taşıma işleri komisyoncusunun, sözleşmeye aykırı davranışı gönderene karşı aynı zamanda bir haksız fiil teşkil edebilir. Bu hâlde, tazminat talep eden gönderen, bu talebini hem sözleşmeye hem de haksız fiile dayandırabilir. Ancak, gönderenin haksız fiile dayandığı hâlde dahi taşıma işleri komisyoncusunun 928. maddede yer alan atıf nedeniyle 885. maddeye dayanma hakkı vardır. Zira, anılan maddeye göre taşıma işleri komisyoncusu, kendisi için öngörülen sorumluluktan kurtuluş hâlleri ve

sınırlamalarına, gönderenin ziya veya hasar nedeniyle kendisine karşı yöneltebileceği, sözleşme dışı istemleri için de başvurabilir.

Belirtmek gerekir ki taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesine taraf olmayan üçüncü kişilerin (gönderilen gibi) uğradıkları zararlar da söz konusu olabilir. Bu türden zararlar, haksız fiil veya üçüncü kişi lehine sözleşme (sözleşme bu kişi lehine düzenlenmişse) hükümlerine dayanılarak tazmin edilebilir⁴⁹⁰. TTK'nın, taşıyıcı için öngörülmüş olan, ancak, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesine kıyasen uygulanması gereken 885. maddesinin 2. fıkrasına göre taşıma işleri komisyoncusu, eşyanın zıyaından veya hasarından dolayı, üçüncü kişilerin sözleşme dışı istemlerine karşı da sorumluluktan kurtulma sebeplerine ve sorumluluk sınırlarına dayanabilir. Ancak, bu sorumluluktan kurtulma sebepleri ve sorumluluk sınırları, üçüncü kişi taşıtmaya onay vermemişse ve komisyoncu, gönderenin, eşyayı gönderme konusunda yetkili olmadığını biliyorsa veya bilmesi gerekiyorsa ya da eşya, taşıma için teslim alınmadan önce, üçüncü kişinin veya ondan zilyetliği elde etmiş olan kişinin onayı olmaksızın elinden çıkmışsa, geçerli olmaz.

TTK'nın 928. maddesinde yapılan atıf uyarınca taşıma işleri komisyoncusuna da kıyasen uygulanması gereken 887. maddeye⁴⁹¹ göre taşıma işleri komisyoncusunun yardımcılarında birine karşı, eşyanın zıyaı veya hasarı sebebiyle, sözleşme dışı sorumluluktan doğan istemler ileri sürülmüşse, o kişi, taşıma işleri komisyoncusu için öngörülen sorumluluktan kurtulma sebeplerine ve sorumluluk sınırlamalarına dayanabilir. Her ne kadar, madde metninde buna ilişkin bir belirleme yapılmamış olsa da, yardımcı kişinin bu maddeye dayanabilmesi için, zarara sebep olan

⁴⁹⁰ Bydlinski, **Münchener Kommentar**, § 461, 27, 28, 29.

⁴⁹¹ Her ne kadar, TTK'nın 887. maddesinin gerekçesinde “maddenin kaynakları CMR m. 28 (2) ile Alm TK 436 ncı paragrafıdır” denilmiş olsa da Alman Ticaret Kanunu'nun 436. paragrafında, hükmün, taşıyıcının ve taşıma işleri komisyoncusunun tüm yardımcılara değil, sadece, kendi adamlarına yöneltilen sözleşme dışı talepler bakımından uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Buna karşılık, TTK'nın 887. maddesi taşıyıcının yardımcılarının tümünü kapsamına almıştır.

davranışını, görevi sırasında ika etmiş olması gerekir⁴⁹². Zararın, yardımcı kişinin görevi sırasında olmayan bir davranışı sonucunda meydana gelmesi hâlinde, yardımcı kişinin 887. maddeden yararlanma hakkı doğmaz. Ayrıca, yardımcı kişi, zarara kasten veya pervasızca bir davranışla ve böyle bir zararın meydana gelmesi ihtimalinin bilinciyle işlenmiş bir fiille veya ihmalle sebebiyet vermişse yine 887. maddeye dayanamaz (TTK.m.887/1/2.cümle).

⁴⁹² Herber, **Münchener Kommentar**, § 436, 6.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCULUĞU SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ

I. GENEL OLARAK

Ne 6762 sayılı ne de 6102 sayılı TTK'da, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin sona ermesi hakkında herhangi bir hüküm öngörülmediğinden, vekâlet sözleşmesine ilişkin TBK'nın 512. vd. maddelerindeki sona erme sebepleri taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi bakımından da uygulanır (TTK.m.917/3; TBK.m.532/2). Buna göre, azil, istifa, vekilin veya vekâlet verenin ölümü, medeni hakları kullanma ehliyetini kaybetmesi veya iflâsı vekâlet sözleşmesini sona erdiren sebeplerdir. Bunların, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesini de sona erdiren sebepler olarak kabul edilmesinin yerinde bir tercih olup olmadığı tartışmaya açık bir konudur. Zira, TBK'daki, vekâlet sözleşmesinin sona ermesine ilişkin hükümler, vekâlet sözleşmesinin çoğu zaman özel bir güven ilişkisine dayanması, müvekkilin öncelik taşıyan iradesi ve menfaati gibi etkenler gözetilerek sevk edilmiştir⁴⁹³. Ancak, günümüzde, vekâlet sözleşmesine tâbi olan birçok ilişkide, taraflar arasında olağan ölçüleri aşan özel bir güven ilişkisinden bahsetmek zordur⁴⁹⁴. Tarafların kişisel niteliklerinin önemli olmadığı, özel bir güven ilişkisine dayanmayan ve özellikle bir ücret karşılığı üstlenilen iş görme borçlarında, sözleşmenin tek taraflı olarak, her zaman ve haklı bir nedene dayanmadan sona erdirilebilmesi, ahde vefa ilkesine aykırılık oluşturur⁴⁹⁵. Dolayısıyla, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinde, sözleşmenin bu şekilde sona erdirilebilmesi imkânının taraflara tanınması kanaatimizce yerinde bir tercih olmamıştır.

⁴⁹³ Yavuz/Acar/Özen, **a.g.e.**, s. 563.

⁴⁹⁴ SARI, Suat; Vekalet Sözleşmesinin Tek Taraflı Sona Erdirilmesi, İstanbul, 2004, s. 35.

⁴⁹⁵ ERDEM, Mehmet; "Vekaletten Azil ve İstifa (Vekalet Sözleşmesinin Tek Taraflı Sona Erdirilmesi)", **Erdoğan Teziç'e Armağan**, İstanbul, 2007, s. 954.

Kanun Koyucu, TBK'nın 512. maddesinde vekâlet sözleşmesinin niteliğinden kaynaklanan olağanüstü sona erme nedenlerini belirtmeyi yeterli görmüş, buna karşılık olağan sona erme hâllerine değinmemiştir⁴⁹⁶. Bu nedenle, borçlar hukukundaki, iki tarafa borç yükleyen karşılıklı sözleşmeler bakımından geçerli olan sona erme sebepleri taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi bakımından da uygulama alanı bulur⁴⁹⁷. Ancak, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun genel hükümlerinde, sözleşmenin sona erme sebepleri özel olarak düzenlenmemiştir.

Bilindiği üzere, borç, dar ve geniş olmak üzere iki anlamda kullanılmaktadır⁴⁹⁸. Geniş anlamda borç, iki veya daha fazla kişi arasında mevcut olan ve onları birbirlerine bir şeyin verilmesi, yapılması veya yapılmaması yükümlülüğü altına sokan hukukî bağ olarak tanımlanabilir⁴⁹⁹. Geniş anlamdaki borca, borç ilişkisi de denilebilir⁵⁰⁰. Dar anlamda borç ise, borç ilişkisine taraf olanlardan yalnız birinin diğerine karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu tek bir edimi ifade eder⁵⁰¹. Sona erme kavramının borç ve borç ilişkisi bakımından ayrı ayrı incelenmesi iktiza eder. Zira, sona erme, kaynağı ne olursa olsun hem borç ilişkilerinin, hem de bunlardan doğmuş olan münferit borçların; yani, dar anlamda borcun ortadan kalkması hâlini ifade etmek için kullanılan bir terimdir⁵⁰². Sona erme bakımından, borç ve borç ilişkisi arasındaki fark iki yönlüdür. Zira, borç ilişkisi sona ermesine rağmen münferit borçlar (dar anlamda borç) sona ermemiş olabilirler. Ya da münferit borçların sona ermesine karşılık, borç ilişkisi varlığını sürdürebilir.

⁴⁹⁶ Erdem, **a.g.m.**, s. 949.

⁴⁹⁷ Vekâlet sözleşmesi bakımından aynı yönde Özkaya, **a.g.e.**, s. 591.

⁴⁹⁸ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 6; Eren, **a.g.e.**, s. 23.

⁴⁹⁹ CAN, Mertol; **Navlun Sözleşmesinin Sona Ermesi**, Ankara, 1998, s. 3; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 5, 6; İnan, **a.g.e.**, s. 4.

⁵⁰⁰ VON TUHR, Andreas; **Borçlar Hukukunun Umumi Kısım**, C.1- 2, Ankara, 1983, Çev. Cevat Edege, s. 11.

⁵⁰¹ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 6; İnan, **a.g.e.**, s. 4.

⁵⁰² Can, **Sona Erme**, s. 1; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 984.

Bu farklılık, borç ve borç ilişkisinin değişik sebeplerle sona ermelerinden kaynaklanır⁵⁰³.

Yukarıda yapılan izahata göre, ifa, ibra, takas⁵⁰⁴, imkânsızlık, alacaklı ve borçlu sıfatlarının birleşmesi, süre belirlenmişse, onun sona ermesi gibi nedenler taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin diğer sona erme sebepleri olarak sayılabilir. Aslında sadece dar anlamda borcu sona erdiren bu sebepler, bazı hâllerde borç ilişkisini sona erdirme niteliğini de haizdirler.

Aşağıda, vekâlet sözleşmesi için TBK’da öngörülmüş olan sona erme sebepleri ile sözleşmenin de sona ermesini de intaç eden dar anlamda borcu sona erdiren sebepleri ve sözleşmenin sona ermesinin hüküm ve sonuçlarını inceleyeceğiz.

II. TAŞIMA İŞLERİ KOMİSYONCULUĞU SÖZLEŞMESİNİ SONA ERDİREN SEBEPLER

A. İfa

Kural olarak, ifa, dar anlamda borcun sona erme nedenlerindendir (TBK.m.131). Bir borcun ifa edilmiş sayılabilmesi için, ifanın borca uygun bir tarzda yapılmış olması gerekir⁵⁰⁵. İfa, ani edimli bir borç ilişkisinde bu ilişkiyi sona erdirme etkisini haizdir. Buna karşılık, sürekli borç ilişkisi niteliğine sahip

⁵⁰³ İnan, **a.g.e.**, s. 6, 492; Can, **Sona Erme**, s. 3; Eren, **a.g.e.**, s. 27; Kılıçoğlu, **Borçlar Hukuku**, s. 617; Dar anlamda borç ve geniş anlamda borç; yani, borç ilişkisi ayrımı, Kanun Koyucu tarafından da kabul edilmiştir. Nitekim, 818 sayılı eski Borçlar Kanunu’nda “Üçüncü Bap/Borçların sukutu” şeklindeki üst başlık, 6098 sayılı yeni Türk Borçlar Kanunu’nda “Üçüncü Bölüm/ Borçların ve Borç İlişkilerinin Sona Ermesi, Zamanaşımı” olarak değiştirilmiştir. Bu değişikliğin nedeninin, aşırı ifa güçlüğüne ilişkin TBK’nın 138. maddesindeki düzenlemenin, geniş anlamda borcu sona erdiren bir sebep olduğu belirtilmiştir, Türk Borçlar Kanunu Tasarısı, T.C. Adalet Bakanlığı, Ankara, 2008, Genel Gerekeç, s. 277.

⁵⁰⁴ Borçlar hukukunda, borcu sona erdiren nedenlerden biri olan takas (TBK.m.139 vd.), iş görme borcu açısından uygulama alanı bulamayacak bir sona erme sebebidir. Zira, takasta, karşılıklı alacakların aynı cins olması koşulu aranmaktadır, Sarı, **a.g.e.**, s. 57. Dolayısıyla, takasın, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin sona erme sebepleri arasında sayılması mümkün değildir.

⁵⁰⁵ Can, **Sona Erme**, s. 3.

olan; yani, ani edimli olmayan borç ilişkilerinde, sözleşmenin sona ermesi için, sözleşmeden doğan tüm borçların ifa edilmiş olması gerekir⁵⁰⁶.

Vekâlet sözleşmesinde, vekilin özen borcunu yerine getirmesine rağmen amaçlanan sonuca ulaşılamamış olsa dahi ifanın gereği gibi yapılmış olduğu kabul edilir⁵⁰⁷. Buna karşılık, taşıma işleri komisyonculuğunda eşyanın taşıtılmasını üstlenen komisyoncunun, bu hususta gerekli sözleşmeleri akdetmiş olması gerekir. Böyle bir sonuç ortaya konulmamışsa, vekâlet sözleşmesi için kabul edilen esastan farklı olarak taşıma işleri komisyonculuğunda gereği gibi ifadan bahsetmek mümkün olmaz.

B. İfa İmkânsızlığı

Borcu sona erdiren sebeplerden bir diğeri imkânsızlıktır. Borcun ifası, borçlunun sorumlu tutulamayacağı sebeplerle imkânsızlaşırsa, borç sona erer (TBK.m.136). Burada söz konusu olan imkânsızlık, sözleşme kurulduktan sonra ortaya çıkan objektif ifa imkânsızlığıdır. Edim, sözleşmenin kurulduğu sırada imkânsız ise, bu durumda sözleşme kesin hükümsüz sayılır (TBK.m.27/1). Karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde, imkânsızlık sebebiyle borçtan kurtulan borçlu, karşı taraftan almış olduğu edimi, sebepsiz zenginleşme hükümleri uyarınca geri vermekle yükümlü olup, bu hâlde henüz kendisine ifa edilmemiş olan edimi isteme hakkını kaybeder (TBK.m.136/2/ilk cümle). Temas ettiğimiz hüküm nedeniyle, doktrinde, ifa imkânsızlığının

⁵⁰⁶ Can, **Sona Erme**, s. 5; Eren, **a.g.e.**, s. 27; TUNÇOMAĞ, Kenan; **Türk Borçlar Hukuku**, I.Cilt Genel Hükümler, İstanbul, 1976, s. 29; SARI, borç ilişkisinden doğmuş bütün borçların ifa edilmesinin, her zaman bu ilişkinin sona ermesi için yeterli olamayacağını, bunun, sona ermeyi sağlayabilmesi için, mevcut borç ilişkisinden, ileride yeni borçların doğmasının artık söz konusu olmamasına bağlı olduğunu belirtmektedir. Sarı, **a.g.e.**, s. 41, dnp.12, aynı yönde Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, **a.g.e.**, s. 984.

⁵⁰⁷ Tandoğan, **Borçlar Hukuku**, s. 618.

sadece, dar anlamda borcu değil, sözleşmeyi de sona erdiren bir neden olduğu haklı olarak ifade edilmektedir⁵⁰⁸.

Her ne kadar, TBK'nın 136. maddesinde, borcun sona ermesi için, borcun imkânsızlaşmasının borçlunun sorumlu tutulamayacağı sebeplerden kaynaklanması gerektiği ifade edilmişse de, ifa imkânsızlığının, borçlunun sorumlu olduğu bir nedenden kaynaklanması hâlinde de sözleşme sona ermelidir⁵⁰⁹. Komisyoncunun kusurlu olup olmaması, imkânsızlık nedeniyle sözleşmenin sona ermesi bakımından bir önemi haiz değildir. Böyle bir hâlde, komisyoncu, sorumlu olduğu bu durumun sonuçları ile bağlı olup, ortaya çıkan zararı tazmin etmelidir.

C. Azil ve İstifa

TBK'nın 512. maddesinde vekâlet veren ve vekilin, her zaman sözleşmeyi tek taraflı olarak sona erdirebilecekleri hüküm altına alınmıştır. Görüldüğü üzere, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 512. maddesinde, 818 sayılı eski Borçlar Kanunu'nun 396. maddesinden⁵¹⁰ farklı olarak, azil ve istifa kelimeleri kullanılmamış; ancak, aynı anlama gelen bir düzenleme getirilmiştir.

Anılan hüküm emredici niteliktedir⁵¹¹. Bu nedenle, azil ve istifa yetkisinden önceden vazgeçmek mümkün değildir. Aynı zamanda, maddede “her zaman” ifadesi kullanıldığından, bu hakkın kullanılması için haklı bir sebep göstermeye de gerek yoktur.

⁵⁰⁸ Can, **Sona Erme**, s. 28; DURAL, Mustafa; **Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkânsızlık (BK 117)**, İstanbul, 1976, s. 161.

⁵⁰⁹ Sarı, **a.g.e.**, s. 56; aksi görüşte Dural, **a.g.e.**, s. 109.

⁵¹⁰ “Vekâletten azil ve istifa her zaman caizdir” EBK.m.396.

⁵¹¹ Yavuz/Acar/Özen, **a.g.e.**, s. 564; Tandoğan, **Borçlar Hukuku**, s. 623; Akipek, **a.g.e.**, s. 75; Sarı, **a.g.e.**, s. 96 vd.; aksi görüşte Erdem, **a.g.m.**, s. 955.

Azil ve istifa, tek taraflı olarak kullanılan, bozucu yenilik doğuran haklardır⁵¹².

Azil veya istifa yetkisinin kullanılması durumunda vekil ücret isteyebilecek midir? İsteyebilecekse, miktarı ne olmalıdır? Doktrinde bir görüş⁵¹³, azil veya istifa hâlinde vekilin kararlaştırılan ücretin tamamını isteyebileceğini; diğer bir görüş⁵¹⁴ ise, tamamını isteyemeyeceğini sadece, istifa veya azil anına kadar gördüğü iş oranında ücret isteyebileceğini belirtmektedir. Azil ve istifa ileriye etkili işlemler olup,⁵¹⁵ azlonulan veya istifa olunan taşıma işleri komisyoncusu yaptığı masrafı ve fiilen gördüğü iş için münasip bir ücret isteyebilir⁵¹⁶.

Türk doktrininde, vekilin, sözleşmeyi her zaman tek taraflı olarak sona erdirebilme yetkisinin öngörülme gerekçelerinin, her çeşit vekâlet sözleşmesinde olamayacağı, bu nedenle, bazı vekâlet çeşitleri için bu haktan vazgeçilebilmesinin caiz görülmesi gerektiği belirtilmektedir⁵¹⁷.

Alman doktrininde de, gönderenin sözleşmeyi her zaman tek taraflı olarak feshetme yetkisi olmasına karşın, bu hakkın taşıma işleri komisyoncusuna tanınmaması gerektiği; çünkü gönderenin, sözleşmenin ifasına ilişkin olarak korunmaya değer bir ekonomik çıkarı olmasına karşılık taşıma işleri komisyoncusunun menfaatinin ücret alacağına ilişkin olduğu ve sözleşmenin yerine getirilmesine ilişkin herhangi bir menfaatinin bulunmadığı kabul edilmektedir⁵¹⁸. Ayrıca, böyle bir hakkın komisyoncuya tanınmasının, onun, edimlerini yerine getirirken, gönderenin menfaatlerini gözetme

⁵¹² Sarı, **a.g.e.**, s. 89.

⁵¹³ Tandoğan, **Borçlar Hukuku**, s. 627.

⁵¹⁴ Özkaya, **a.g.e.**, s. 592.

⁵¹⁵ SELİÇİ, Özer, **Borçlar Kanununa Göre Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi**, İstanbul, 1977, s. 135; Özkaya, **a.g.e.**, s. 591.

⁵¹⁶ Tandoğan, **Borçlar Hukuku**, s. 624, 631.

⁵¹⁷ Tandoğan, **Borçlar Hukuku**, s. 617.

⁵¹⁸ Czerwenka, **Münchener Kommentar**, § 407, 176.

yükümlülüğü ile de çatıştığı ifade edilmektedir⁵¹⁹. Kanaatimizce bu görüşlere hak vermek, ancak, bazı durumlarda taşıma işleri komisyoncusunun da sözleşmeyi tek taraflı olarak feshetme yetkisine sahip olduğunu kabul etmek gerekir.

Kural olarak, azil ve istifa bildirimi için herhangi bir şekil şartı öngörülmemiştir. Ancak, taraflardan her ikisinin de tacir olması durumunda azil ve istifa bildiriminin TTK'nın 18. maddesinin 3. fıkrası gereğince noter aracılığıyla, taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemi ile yapılması gerekir⁵²⁰. Zira, azil ve istifa bildirimi, sözleşmeyi feshe ilişkin ihbar veya ihtar olarak telakki edilmelidir.

D. Ölüm, Ehliyetin Kaybedilmesi ve İflâs

TBK'nın 513. maddesinin 1. fıkrasına göre sözleşmeden veya işin niteliğinden aksi anlaşılmadıkça sözleşme, vekilin veya vekâlet verenin ölümü, ehliyetini kaybetmesi ya da iflâsı ile kendiliğinden sona erer. Bu hüküm, taraflardan birinin tüzel kişi olması durumunda, onun tüzel kişiliğinin sona ermesi hâline de uygulanır. Belirtmek gerekir ki tüzel kişiliğin sona ermesinin vekâlet sözleşmesini sona erdirici etkisi 818 sayılı eski Borçlar Kanunu'nda öngörülme-yen yeni bir hükümdür.

TBK'nın 513. maddesinde, ehliyetin kaybedilmesinden söz edilmiş fakat sınırlandırılmasından söz edilmemiştir. Doktrinde, sınırlı ehliyetsizlik hâlinde de vekâletin sona ereceği kabul edilmektedir⁵²¹. Gönderen ve dolaylı temsil yetkisi ile iş gören komisyoncu bakımından durum böyle olmakla birlikte, doğrudan temsil yetkisini haiz komisyoncu bakımından, onun tam

⁵¹⁹ Czerwenka, **Münchener Kommentar**, § 407, 184.

⁵²⁰ Aynı yönde Erdem, **a.g.m.**, s. 951.

⁵²¹ Tandoğan, **Borçlar Hukuku**, s. 667,668; Özkaya, **a.g.e.**, s. 645.

ehliyetsiz olması dışında sınırlı ehliyetsizlik hâlinde sözleşmenin sona ermeyeceği, gönderen adı ve hesabına işlem yapabilme yetkisinin devam edeceği kabul edilmelidir⁵²².

III. SÖZLEŞMENİN SONA ERMESİNİN HÜKÜM VE SONUÇLARI

Tek taraflı olarak, uygun olmayan zamanda⁵²³ sözleşmeyi sona erdiren taraf, diğerinin bundan doğan zararını gidermekle yükümlü hâle gelir (TBK.m.512). Bununla birlikte azil, önemli sebeplere dayanıyorsa, vekil tazminat isteme hakkına sahip olmadığından, aynı hukuki esasın taşıma işleri komisyoncusu bakımından da geçerli olacağını kabul etmek gerekir⁵²⁴.

Kural olarak, vekâlet sözleşmesinin çeşitli nedenlerle sona erdiği hâllerde, vekilin, sözleşmenin sona ermesi anından itibaren yaptığı işlemler hakkında yetkisiz temsil veya vekâletsiz iş görme hükümleri uygulanır. Ancak, TBK'nın 514. maddesinde, bu kurala bir istisna getirilmiştir⁵²⁵. Anılan maddeye göre vekilin sözleşmenin sona erdiğini öğrenmesinden önce yaptığı işlerden, vekâlet veren ya da mirasçıları sözleşme devam ediyormuş gibi sorumludur. Ancak, bu istisna, vekilin, dolayısıyla, taşıma işleri komisyoncusunun, doğrudan temsilci sıfatıyla hareket ettiği hâllerde, kendisiyle işlem yapılan üçüncü kişinin, komisyoncunun yetkisinin sona erdiğini bilmesi durumunda uygulama alanı bulmaz⁵²⁶. Yani, komisyoncu azledildiğini bilmesede dahi, sözleşme yaptığı kişi bunu biliyor veya bilmesi gerekiyorsa, gönderen, bu sözleşme ile bağlı olmayacaktır. Buna karşılık, komisyoncunun kendisi adına ve gönderen hesabına hareket ettiği hâllerde, gönderenin üçüncü kişiyle doğrudan bir ilişkisi bulunmadığından, üçüncü

⁵²² Oser/Schönenberger, **a.g.e.**, Art. 405, 6; aksi görüşte Tandoğan, **Borçlar Hukuku**, s. 668.

⁵²³ “Uygun olmayan zaman” kavramı ve tazmin edilmesi gereken zarar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Sarı, **a.g.e.**, s. 135 vd.

⁵²⁴ Tandoğan, **Borçlar Hukuku**, s. 635.

⁵²⁵ Yavuz/Acar/Özen, **a.g.e.**, s. 567.

⁵²⁶ Yavuz/Acar/Özen, **a.g.e.**, s. 567.

kişinin azil durumundan haberdar olmasının yapılan işlem üzerinde bir etkisi yoktur⁵²⁷.

⁵²⁷ Özkaya, **a.g.e.**, s. 594.

SONUÇ

Kanun Koyucu, 6102 sayılı yeni Türk Ticaret Kanunu'nda, taşıma işleri komisyonculuğu ile ilgili yeni hükümler öngörmüş; özellikle, 6762 sayılı TTK'dan farklı olarak taşıma işleri komisyoncusunun borç ve yükümlülüklerini ayrıntılı olarak belirlemiş ve sorumluluğuna ilişkin özel hükümler getirmiştir. Kanaatimizce, böyle bir düzenleme, uygulamada ortaya çıkan ihtilafların giderilmesine katkı sağlayacak niteliğe sahip olduğundan son derece yerindedir.

Bununla birlikte Kanun'da sevk edilen yeni hükümler, bazı yönlerden hatalı ve eksiktir. İlk olarak, sevk edilen yeni hükümlerin yer aldığı maddelere ilişkin gerekçelerde sadece, maddelere kaynak teşkil eden hükümlerin zikredilmesi ile yetinilmiştir. Bu yüzden, madde gerekçeleri, hükümlerin öngörülme sebeplerini ve Kanun Koyucu'nun amacını ortaya koymaktan son derece uzak kalmıştır. Ayrıca, Kanun'un bazı maddelerinde de, mehzaz kanunun ilgili hükmüne tamamen ters bir tatbikat ortaya çıkaracak ağırlıkta tercüme hataları yapılmıştır. Kanun Koyucu, bazı terim tercihlerinde de özensiz davranmıştır. Meselâ, eşyanın taşınmasını üstlenen kişi için "taşıma işleri komisyoncusu" yerine "taşıma işleri organizatörü" teriminin kullanılması daha doğru bir tercih olurdu. Ayrıca, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin diğer tarafını belirtmek üzere "gönderen" terimi yerine, "taşıttıran" veya "gönderten" terimi kullanılabilirdi.

Diğer yandan, 6762 sayılı TTK'da komisyonculuk sözleşmesine yapılan atfın (m. 808/2), 6102 sayılı TTK'nın 917. maddesinin 3. fıkrasında da muhafaza edilmesi, Kanun'un sistematüğini bozmaktadır. Bununla ilgili olarak, yapılması gereken, ilgili fıkranın madde metninden çıkarılmasıdır. Zira, bir taraftan, mehzaz kanundaki gibi, borçlar kanununda komisyonculuk sözleşmesi için öngörülmüş olan hükümlerin taşıma işleri komisyonculuğu bakımından özel olarak düzenlenmesi, diğer taraftan komisyonculuk sözleşmesine ilişkin hükümlere atıf yapılması tezat oluşturmaktadır.

6102 sayılı TTK'nın getirdiği yeniliklerden birisi de, artık taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesine ilişkin hükümlerin uygulanması bakımından, faaliyetin meslek hâlinde getirilmesinin zorunlu olmaktan çıkarılmasıdır. Bize göre, yeni Kanun'da "sanat ittihaz etmiş olmak" yerine, "taşıma işleri komisyonculuğu bir ticari işletme faaliyetidir" denilmesi de bu neticeyi tevhit etmez. Zira, taşıma işleri komisyonculuğu faaliyetinin bir ticarî işletme kapsamında bir defaya mahsus olarak yerine getirilmesi mümkündür.

Ayrıca, 6102 sayılı TTK'nın, taşıma işleri komisyoncusunun, kendisine yetki verilmesi hâlinde gönderen adına da hareket edebileceğinin öngörüldüğü 918. maddesinin 3. fıkrası ile de, "kendi adına hareket" taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin zorunlu unsuru ve ayırtedici özelliklerinden biri olmaktan çıkmıştır. Bu arada, taşıma işleri komisyoncusu, kesin ücret anlaşmasının yapıldığı ve eşyanın toplama yük olarak taşındığı hâllerde kendi hesabına hareket ettiğinden, "gönderen hesabına hareket" de artık taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin zorunlu bir unsurudur denilemez.

6102 sayılı TTK'da, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin geçerliliği hakkında, yapıldığı ortam bakımından belirli bir taşıma türüne ilişkin atıf veya sınırlama yapılmamıştır. Bu nedenle, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi, kara taşımaları dışında, hava ve deniz taşımaları bakımından da akdedilebilecek bir sözleşmedir.

Taşıma işleri komisyoncusunun temel borcunu teşkil eden, eşyanın taşınmasını sağlamak, TTK'nın 918. maddesinin ilk fıkrasında "taşıma işinin örgütlenmesi" üst kavramı ile açıklığa kavuşturulmuştur. Taşıma işinin örgütlenmesinden ne anlaşılması gerektiği ve onun taşıma işleri komisyoncusuna hangi yükümlülükleri tahmil ettiği, fıkra da dört bent hâlinde sayılmış olup; taşıma işinin örgütlenmesine, taşıma yolunu ve taşıma araçlarını tespit etmek, taşıyıcıları veya taşıyanları seçmek ve onlarla taşıma sözleşmeleri yapmak, gerekiyorsa ardiye ve yükleme/boşaltma işlerine dair sözleşmeler yapmak, taşıyıcıya veya taşıyıcılara gerekli bilgi ve talimatları

vermek, gönderenin tazminat haklarını güvence altına almak gibi yükümlülükler girer.

TTK'nın 918. maddesinin 2. fıkrasına göre komisyoncunun yükümlülüklerinin kapsamına, şayet kararlaştırılmışsa, taşıtılacak eşyanın sigortalanması, ambalajlanması, işaretlenmesi ve gümrüklenmesi gibi başkaca edimlerin yerine getirilmesi de girer. Yani, kural olarak, taşıma işleri komisyoncusunun yükümlülükleri arasında eşyanın sigortalanması, ambalajlanması, işaretlenmesi, gümrüklenmesi yoktur. Tipik komisyonculuk edimlerinden olmadıklarından bunların, komisyoncu tarafından yerine getirilmesi isteniyorsa, komisyoncu ve gönderen arasında yapılan sözleşmede, ayrıca kararlaştırılmış olmaları gerekir.

Taşıma işleri komisyoncusunun, taşıtılmasını üstlendiği eşyanın zıya ve hasara uğramasından kaynaklanan sorumluluğu, özen borcu ağırlaştırılmış bir kusur sorumluluğudur. 928. maddenin 2. fıkrasının ilk cümlesine gereğince, taşıma işleri komisyoncusu, zilyetliğinde bulunan malın zıyaından veya hasarından kaynaklanmayan bir zarardan sadece, yukarıda hükmüne temas ettiğimiz 918. madde uyarınca kendisine düşen bir yükümlülüğü ihlâl etmesi hâlinde sorumlu tutulabilir.

Taşıma işleri komisyoncusunun sorumluluğunun düzenlendiği maddede, gecikme nedeniyle sorumluluk açık olarak hükme bağlanmamıştır. Bununla birlikte taşıma işleri komisyoncusu, gecikme hâlinde de, TTK'nın 928. maddesinin 2. fıkrasına göre sorumlu olur.

Taşıma işleri komisyoncusunun yardımcı kişilerden dolayı sorumluluğu TTK'nın 929. maddesinde düzenlenmiştir. Anılan maddeye göre "taşıma işleri komisyoncusu kendi adamlarının ve taşımanın yerine getirilmesi için yararlandığı kişilerin, görevlerini yapmaları sırasındaki fiil ve ihmallerinden, kendi fiil ve ihmali gibi sorumludur. Madde metninde "taşımanın" yerine getirilmesi denilmişse de, bunun "taşıtmanın" şeklinde anlaşılması gerekir. Zira, lâfzi yorum ile sınırlı kalınırsa, madde metninden, taşıma işleri

komisyoncusunun, taşıyıcının fiillerinden de sorumlu olacağı gibi, Kanun Koyucu'nun amacına ters düşen bir sonuç çıkmaktadır.

Taşıma işini üzerine alması, eşyanın toplama yük hâlinde taşınması ve kesin ücret anlaşmasının yapıldığı durumlarda, taşıma işleri komisyoncusunun, taşımaya ilişkin sorumluluğu TTK'nın 928. maddesine göre değil, eşya taşıma sözleşmesine ilişkin hükümlere göre belirlenir.

Ne 6762 ne de 6102 sayılı TTK'da, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinin sona ermesi hakkında herhangi bir hüküm öngörüldüğünden, vekâlet sözleşmesine ilişkin TBK'nın 512. vd. maddelerindeki sona erme sebepleri taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi bakımından da uygulanır (TTK.m.917/3; TBK.m.532/2). Yani, bunların, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesini de sona erdiren sebepler olarak kabul edilmesinin yerinde bir tercih olup olmadığı, tartışmaya açık bir konudur. Zira, anılan sebepler, vekâlet sözleşmesinin çoğu zaman özel bir güven ilişkisine dayanması, müvekkilin öncelik taşıyan iradesi ve menfaati gibi etkenler gözetilerek sevk edilmiştir. Ancak, günümüzde, vekâlet sözleşmesine tâbi olan birçok ilişkide, taraflar arasında olağan ölçüleri aşan özel bir güven ilişkisinden bahsetmek zordur. Tarafların kişisel niteliklerinin önemli olmadığı, özel bir güven ilişkisine dayanmayan ve özellikle bir ücret karşılığı üstlenilen iş görme borçlarında, sözleşmenin tek taraflı olarak, her zaman ve haklı bir nedene dayanmadan sona erdirilebilmesi, ahde vefa ilkesine aykırılık oluşturur. Dolayısıyla, taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinde de, sözleşmenin her zaman tek tarafın bir irade beyanı ile sona erdirilmesi imkânının taraflara tanınması, kanaatimizce yerinde bir tercih olmamıştır.

KAYNAKÇA

ADIGÜZEL, Burak; **6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Genişletilmiş Karayoluyla Yapılan Taşımalarda Taşıyıcının Zıya ve Hasardan Doğan Sorumluluğu**, 2. Baskı, Ankara, 2012 (Kısaltma: Sorumluluk)

ADIGÜZEL, Burak; “Eşya Taşımalarında Taşıyıcı Yardımcısı Kavramı ve Yardımcıların Taşıyıcının Sorumluluğuna Etkisi”, **EÜHFD**, C.III, S.2, Yıl:2008, s. 291- 332 (Kısaltma: Yardımcı)

AKİPEK, Şebnem; **Alt Vekâlet**, Ankara, 2003

AKKANAT, Halil; **Taşeronluk (Alt Müteahhitlik) Sözleşmesi**, İstanbul, 2000

AKYOL, Şener; **Tam Üçüncü Şahıs Yararına Sözleşme**, İstanbul, 2008

ARKAN, Sabih; **Ticarî İşletme Hukuku**, 15. Baskı, Ankara, 2011 (Kısaltma: Ticarî İşletme)

ARKAN, Sabih; **Ticarî İşletme Hukuku**, 7. Baskı, Ankara, 2005 (Kısaltma: Ticarî İşletme 2005)

ARKAN, Sabih; “Yolcu ve Eşya Taşımalarında Aracılık Faaliyetlerine İlişkin Yargıtay Kararları Üzerine Bir İnceleme”, **AÜHFD**, 1988, S. 1-4, s.313-320 (Kısaltma: Aracılık)

ARKAN, Sabih; **Karada Yapılan Eşya Taşımalarında Taşıyıcının Sorumluluğu**, Ankara, 1982 (Kısaltma: Sorumluluk)

ARKAN, Sabih; “Taşıma İşleri Komisyoncusunun Borçlarını ve Sorumluluğunu Düzenleyen Hükümler”, **AÜHFD**, Yıl 1980, C. 37 S. 1-4, s.313-326 (Kısaltma: Borçlar ve Sorumluluk)

ARKAN, Sabih; “CMR Hükümlerine Göre Yardımcıların Fiillerinden Doğan Sorumluluk”, **Yaşar Karayalçın’a 65. Yaş Günü Armağanı**, Ankara, 1998, s. 319- 337 (Kısaltma: Yardımcılar)

ARKAN, Sabih; “24.05.1980 Tarihli Eşyanın Değişik Tür Taşıtlarla Uluslararası Taşınmasına İlişkin Konvansiyon Üzerine Bir İnceleme”, **Batider**, C.XI, 1982, S.3 (Kısaltma: Konvansiyon)

ARKAN, Sabih; “Karayolu ile Eşya Taşınmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin Uygulanma Koşulları ve Taşıyıcının Sorumluluğunu Düzenleyen Hükümleri”, **Batider**, C.X, S. 2, Yıl:1979, s.397- 414

ARSLANLI, Halil; **Kara Ticareti Hukuku Dersleri**, Umumi Hükümler, İstanbul 1960

ATABEK, Reşat; **Eşya Taşıma Hukuku**, İstanbul, 1960

AYDIN, Alihan; **CMR’ye Göre Taşıyıcının Zıya, Hasar ve Gecikmeden Dolayı Sorumluluğu**, İstanbul, 2002 (Kısaltma : Sorumluluk)

AYDIN, Alihan; “TTK Tasarısı’nda, Taşıma İşlerine Dair Hükümlerin Değerlendirilmesi”, **HPD**, S.6, Mayıs 2006, s.67-74 (Kısaltma : TTK Tasarısı)

AYHAN, Rıza; ÖZDAMAR, Mehmet; ÇAĞLAR, Hayrettin; **6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Ticarî İşletme Hukuku**, 5. Bası, Ankara, 2012

BAŞPINAR, Veysel; **Vekilin Özen Borcundan Doğan Sorumluluğu**, 2. Baskı, Ankara, 2004

BATTAL, Ahmet; “Yeni Karayolu Taşıma Kanunu ve TTK Kapsamında, Taşıma İşleri “Tellallığı” Mümkün müdür?”, **BTHAE XX. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu**, Ankara, 2004

BAUMBACH, Adolf; HOPT, Klaus; MERKT, Hanno; **Handelsgesetzbuch**, 34. Auflage, München, 2010

BECKER, Herman; **İsviçre Borçlar Kanunu Şerhi, Çeşitli Sözleşme İlişkileri**, Bern, 1934, Çev. Suat Dura

BELBEZ, Hikmet; “Nakil Sözleşmesi ve Nakliyecinin Sorumu”, **AÜHFD**, Yıl:1946, C.3, S.2, s.387-402

BİLGİŞİN, Şevket Memedali, **Ticaret Hukuku Prensipleri**, C.I, İstanbul, 1950

BOCK, Christian; **Die Haftung des Spediteurs bei Straßengütertransporten**, Baden-Baden, 2005

BOZBEL, Savaş; “Alman Borçlar Hukuku Reformu İle (Das Schuldrechtsmodernisierungsgesetz) Getirilen Değişiklik ve Yenilikler”, **Mevzuat Dergisi**, Yıl 6, S.67, Temmuz 2003

BOZER, Ali; GÖLE, Celal; **Ticari İşletme Hukuku *6102 Sayılı TTK Çerçevesinde***, Ankara, 2011 (Kısaltma: Ticari İşletme 2011)

BOZER, Ali; GÖLE, Celal; **Ticari İşletme Hukuku**, İkinci Bası, Ankara, 2013 (Kısaltma: Ticari İşletme 2013)

BOZKURT, Tamer; **Türk Hukuku’nda ve Uygulamada Tellallık**, Ankara, 2007

BURCHARD, Johannes Leopold; **Das Recht der Spedition**, Stuttgart, 1894

CAN, Mertol; “4925 Sayılı Karayolu Taşıma Kanunu’na Göre Karayoluyla Yapılan Taşımaların Tabi Olduğu Hukukî Esaslar”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt IX, S. 1-2, 2005, s.11-63 (Kısaltma: KTK)

CAN, Mertol; **Navlun Sözleşmesinin Sona Ermesi**, Ankara, 1998 (Kısaltma: Sona Erme)

CAN, Mertol; **Türk Hukukunda Ve Milletlerarası Hukukta Deniz Yolu İle Yolcu Taşıma Sözleşmesi**, Ankara, 2001 (Kısaltma: Yolcu Taşıma)

CAN, Mertol; **Türk Özel Sigorta Hukuku (Ders Kitabı)**, Ankara, 2007

ÇAĞA, Tahir; KENDER, Rayegân; **Deniz Ticareti Hukuku II Navlun Sözleşmesi**, İstanbul, 2001

DALAMANLI, Lütfü; KAZANCI, Faruk; KAZANCI, Muharrem; **İlmi ve Kazai İçtihatlarla Açıklamalı Borçlar Kanunu**, C. IV, İstanbul, 1990

DAMAR, Duygu; “Milletlerarası Taşıma Hukukunda “Wilful misconduct”- Kavramın Tarihçesi ve Tercümesi”, **MHB, Prof.Dr.Sevin Toluner’e Armağan**, Yıl:24, S.1-2, 2004, s.379- 393

DEĞİRMENCİ, Nil Kula; **Çoklu Taşıma İşleticisi Olarak Taşıma İşleri Komisyoncusunun Sorumluluklarına ve Sorumluluk Sigortası Himayesine İlişkin Bir İnceleme**, İzmir, 2012

DOĞANAY, İsmail; **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, C.II, m.420-815, İstanbul, 2004

DOĞRUCU, Muhittin; “Freight Forwarder”, **Deniz Hukuku Dergisi**, S. 1-4, 2004, s.83-109

DOMANİÇ, Hayri; **Ticaret Hukukunun Genel Esasları**, İstanbul, 1988

DONAY, Süheyl; “Vekilin Talimata Uyma Ve Dürüstlükle Hareket Etme Borcu”, **Batider**, C. 5, S. 4, Yıl: 1970, s.728-749

DURAL, Mustafa; **Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkânsızlık (BK 117)**, İstanbul, 1976

ERDEM, Mehmet; “Vekaletten Azil ve İstifa (Vekalet Sözleşmesinin Tek Taraflı Sona Erdirilmesi)”, **Erdoğan Teziç’e Armağan**, İstanbul, 2007, s.949-962

ERDİL, Engin; **CMR Konvansiyonu Şerhi**, İstanbul, 2007

ERİŞ, Gönen; **Açıklamalı - İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu**, C.4, Ankara, 2010

ERLÜLE, Fulya; “Alt Vekâlet”, **Selahattin Sulhi Tekinay’ın Hatırasına Armağan**, İstanbul, 1999, s.279 vd.

ESENER, Turhan; **Mukayeseli Hukuk ve Hususiyle Türk-İsviçre Borçlar Hukuku Bakımından Sâlahiyete Müstenit Temsil**, Ankara, 1961

FELLMANN, Walter; **Berner Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht**, Bd. VI., 2.Abteilung, Der einfache Auftrag, Bern 1992

FERRARI, Franco; KIENINGER Eva-Maria; MANKOWSKI, Peter; KARSTEN, Otte; SAENGER, Ingo; SCHULZE, Götz; STAUDINGER, Ansgar; **Internationales Vertragsrecht, Kommentar, Rom I-VO, CISG, CMR, FactÜ**, München, 2012

FREMUTH, Fritz; THUME, Karl-Heinz; **Kommentar zum Transportrecht, Paragraphen 407- 475 h HGB, WA und ADSp.**, Heidelberg, 2000 (Kısaltma: Kommentar)

FREMUTH, Fritz; “Haftungsbegrenzungen und deren Durchbrechung im allgemeinen deutschen Frachtrecht und nach der CMR”, **TranspR**, 2004, s.99 vd.

GASS, Wolfram (BOUJONG,K; EBENROTH, C.T.; JOOST,D.), **Handelsgesetzbuch, Band 2, § 343-475 h, Transportrecht Bank-und Börsenrecht**, München, 2001

GAUTSCHI, Georg; **Berner Kommentar zum Schweizerischen Zivilrecht, Das Obligationenrecht**, 2. Abteilung, Die Einzelnen Vertragverhältnisse, 6.Teilband, Besondere Auftrags-und Geschäftsführungsverhältnisse sowie Hinterlegung, Bern, 1962

GENÇTÜRK, Muharrem; **Uluslararası Eşya Taşıma Hukuku, Genel Kavramlar-Gecikmeden Doğan Sorumluluk**, İstanbul, 2006 (Kısaltma: Gecikme)

GENÇTÜRK, Muharrem; “Yeni Türk Ticaret Kanununa Göre Taşıyıcının Sınırsız Sorumluluğunu Gerektiren Ağır Kusurları Ve Türk Mahkemelerinin Cmr’yi Uygulaması Bakımından Muhtemel Etkisi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XVI, Y. 2012, S.4, s.117-148 (Kısaltma: Ağır Kusur)

GLÖCKNER, Herbert; **Leitfaden zur CMR**, Berlin, 1991

GRAN, Andreas; “Vertragsgestaltung im Logistikbereich”, **TranspR**, 2004

GUHL,Theo; KOLLER, Alfred; DRUEY, Jean Nicolas; SCHNYDER, Anton K.; **Das Schweizerische Obligationenrecht mit Einschluss des Handels- und Wertpapierrechts**, Zürich, 2000

HARTMANN, Hans; “Die Stellung des Versenders gegenüber dem Spediteur und dem Frachtführer im Speditionsvertrag”, Dissertation, Basel, 1944

HELM, Johann Georg; **Speditionsrecht**, 2. völlig neu bearbeitete Auflage, Berlin, 1986

HERBER, Rolf; PIPER, Henning; **CMR: Internationales Strassentransportrecht**, München, 1996

HERBER, Rolf; “Die Neuregelung des deutschen Transportrechts”, **NJW**, 1998

HİRŞ, Ernst; **Ticaret Hukuku**, Ankara, 1948

JOACHIM, Willi; HEYMANN, Ernst (ve diğer yazarlar); **Heymann-Handelsgesetzbuch (ohne Seerecht)**, C. 4, §§ 343-475h, 2005

JUNGFLEISCH, Horst; **Der Selbsteintritt des Spediteurs**, Frankfurt am Main ; Bern ; New York ; Nancy, 1984

İMREGÜN, Oğuz; **Kara Ticareti Hukuku Dersleri (Genel Hükümler-Ortaklıklar-Kıymetli Evrak)**, 12. Baskı, İstanbul, 2001

İNAN, Ali Naim; **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Ankara, 1984

İPEKÇİ, Nizam; **Açıklamalı-İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, III. Cilt (m.557-815), Ankara, 2003

KARA, Hacı; “Deniz Taşımacılığında Freight Forwarder”, **Legal Hukuk Dergisi**, 2006-Ocak, Yıl 4, S.37, s.67-89

KARAMAN, Özlem; “Kara Taşımalarında Taşıma İşleri Komisyoncusu, Hakları, Borçları ve Sorumluluğu”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2000

KARAN, Hakan; “Karayolu Taşıma Kanunu ve Yönetmeliği”, **Batider**, C. 22, S. 3, Yıl: 2004 (Kısaltma: Yönetmelik)

KARAN, Hakan; **Karayolunda Uluslararası Eşya Taşıma Sözleşmesi Hakkında Konvansiyon, CMR Şerhi**, Ankara, 2011 (Kısaltma: CMR Şerhi)

KARAYALÇIN, Yaşar; **Ticaret Hukuku, I.Giriş-Ticari İşletme**, Ankara, 1968

KAYA, Arslan; “Kara Yolu İle Eşya Taşınmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmen’in (CMR) Uygulanma Şartları ve Öngörülen Sorumluluğun Esasları (I)”, **Oğuz İmregün’e Armağan**, İstanbul, 1998, s. 311-333 (Kısaltma: Esaslar (I))

KAYA, Arslan; “Taşıyıcının Kara Yolu İle Eşya Taşınmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme’de (CMR) Öngörülen Sorumluluğunun Esasları (II)”, **İHFM**, 1998, C. LVI, S.1-4, s.239-267 (Kısaltma: Esaslar (II))

KAYIHAN, Şaban; **Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi**, Ankara, 2003

KEMAL, Ali; “Komisyon Mukavelesinin Üçüncü Şahıslara Tesiri”, **İBD**, 1929, S. 3

KENDER, Rayegân; “Denizyolu ile Yolcu ve Bagaj Taşımasına Dair 1974 Atina Konvansiyonu ve Sigorta”, **Sorumluluk ve Sigorta Bakımından İkinci Taşımacılık Sempozyumu**, Ankara, 1985, s.101-122

KILIÇOĞLU, Ahmet, M.; **Borçlar Hukuku, Genel Hükümler**, Ankara, 2007

KILIÇOĞLU, Ahmet, M.; **Türk Borçlar Hukuku’nda Kanuni Halefiyet**, Ankara, 1979

KINACIOĞLU, Naci; **Acente ve Acentelik Sözleşmesi**, Ankara, 1963

KNÜTEL, Rolf; “Weisungen bei Geschäftsbesorgungsverhältnissen, insbesondere bei Kommission und Spedition”, **ZHR**, (137), 1973, s.285-333

KOLLER, Ingo; **Transportrecht, Kommentar zu Spedition, Gütertransport und Lagergeschäft**, München, 2007 (Kisaltma: Transportrecht)

KOLLER, Ingo; “Die Abgrenzung zwischen Speditions- und Frachtverträgen“, **NJW**, 1988, s.1756-1761 (Kisaltma: NJW 1988)

KOLLER, Ingo; “CMR und Speditionsrecht“, **VersR**, 1988, s.556 vd.

KRIEN, Erich; ANDRESEN, Bernd; VALDER, Hubert; **Speditions-, Fracht- und Lagerrecht**, Berlin, 2000

KUNTALP, Erden; **Karışık Muhtevalı Akit**, Ankara, 1971

KURT, Ekrem; “Tellallık Sözleşmesinin Hükümleri“, **Ali Güzel’e Armağan**, C.II, İstanbul, 2010, s. 1429-1447

KUZU, Zülfü; “Türk Borçlar Kanununa Göre Komisyon Sözleşmesi“, **YD**, C.30, 2004, S.1-2, s. 77- 112

KÜRŞAT, Zekeriya; “Eser ve Vekâlet Sözleşmelerinin Nitelendirilmesi Sorunu ve Nitelendirmenin Hükümü“, **İÜHFM**, C.LXVII, S.1-2, 2009, s. 143-166

MONTANARO, Giovanna; **Die Haftung des Spediteurs für Schäden an Gütern, Unter besonderer Berücksichtigung des Lufttransportes und der Allgemeinen Bedingungen des Schweizerischen Spediteurverbandes (AB SSV)**, Zürich, 2001

MÜGLICH, Andreas; **Das neue Transportrecht**, Köln 1999

Münchener Kommentar zum Handelsgesetzbuch (SCHMIDT, Karsten; BYDLINSKI, Peter; HERBER, Rolf; CZERWENKA, Beate v.d.), München, 2009

NEUMANN, Hilmar; “Die unbeschränkte Haftung des Frachtführers nach § 435 HGB”, **TranspR**, 2002, s.413-421

OSER, Hugo; SCHÖNENBERGER, W.; **Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch**, V. Band: Das Obligationenrecht, 3. Teil: Art. 419-529, Zürich 1945

ÖZDAMAR, Mehmet; Sigorta Brokeri ve Hukukî Niteliği, **AÜHFD**, 2008, C.57, S. 3, s.525-559

ÖZDEMİR, Turkey; **Uluslararası Eşya Taşıma Hukuku (Zıya ve/veya Hasar Sorumluluğu)**, İstanbul, 2006

ÖZKAYA, Eraslan; **Vekâlet Sözleşmesi ve Kötüye Kullanılması**, 2. Baskı, Ankara, 2005

ÖZTAN, Bilge; **Medeni Hukukun Temel Kavramları**, 12. Bası, Ankara, 2003

PARLAK, Şafak; BÖRÜ, Levent; “Alt Vekâlet”, **TBB Dergisi**, Eylül-Ekim 2011, S. 96, s.17-48

RAMBERG, Jan; “Unification of the Law of International Freight Forwarding”, **ULR**, 1998-1

RUß, Werner (GLANEGGER,P.;KIRNBERGER,C.;KUSTERER, S.; SELDER, J.;STUHLFELNER, U.), **Heidelberger Kommentar zum Handelsgesetzbuch, Handelsrecht Bilanzrecht Steuerrecht**, Heidelberg, 2007

SARI, Suat; **Vekalet Sözleşmesinin Tek Taraflı Sona Erdirilmesi**, İstanbul, 2004

SCHİNDHELM, Malte; ROGGE, Ingo; WANKE, Matthias, **Transportrechtsreform 1998 Neufassung des HGB Ein Überblick**, Osnabrück, 1998

SEÇER, Öz; **Alım Satım Komisyonculuğu Sözleşmesi**, İstanbul, 2013

SEKMEN, Orhan; “Karayoluyla Eşya Taşımada Taşıyıcının Ziya Ve/veya Hasar İle Gecikmeden Doğan Sorumluluğu”, **İBD**, C.85, S. 4, Yıl: 2011, s.106-121

SELİÇİ, Özer; **Borçlar Kanununa Göre Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi**, İstanbul, 1977

SENCKPIEHL, Richard; **Das Speditionsgeschäft nach deutschem Recht**, Hannover, 1907

SÖZER, Bülent; **Türk Hukukunda ve Uluslararası Hukukta Hava Yolu İle Yük Taşıma Sözleşmesi**, 2.Bası, İstanbul, 2009 (Kısaltma: Yük Taşıma)

SÖZER, Bülent; “Değişik Ortamlarda Yapılan Yük Taşımaları (Karma Taşımalar) ve Taşıyanın Sorumluluğu ile İlgili Bazı Meseleler”, **Deniz Hukuku Dergisi**, S. 1-4, 2004, s.49-81 (Kısaltma: Karma Taşıma)

ŞAMLI YETİŞ, Kübra; **Uluslararası Kara, Hava ve Deniz Yoluyla Eşya Taşımalarında Taşıyıcının/Taşıyanın Sınırlı sorumluluktan Yararlanma Hakkının Kaybı**, İstanbul, 2008

ŞENOCAK, Zarife; **Borçlunun İfa Yardımcılarından Dolayı Sorumluluğu**, Ankara, 1995

TANDOĞAN, Haluk; **Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri**, C.II, Ankara, 1987 (Kısaltma: Borçlar Hukuku)

TANDOĞAN, Haluk; **Mukayeseli Hukuk, Hususiyle Türk-İsviçre ve Alman Hukuku Bakımından Üçüncü Şahsın Zararının Tazmini**, Ankara, 1963 (Kısaltma: Üçüncü Şahıs)

TANDOĞAN, Haluk; **Türk Mes'uliyet Hukuku**, Ankara, 1961 (Kısaltma: Mesuliyet)

TEKİNAY, Selahattin Sulhi/AKMAN, Sermet/BURCUOĞLU, Haluk/ALTOP, Atilla; **Tekinay Borçlar Hukuku, Genel Hükümler**, 7. Baskı, İstanbul, 1993

TEOMAN, Ömer; "Tacir Yardımcıları", **Mehmet Somer'e Armağan**, İstanbul, 2006, s.221-304

THUME, Karl-Heinz; "Grobes Verschulden und Mitverschulden – Quo vadis BGH?", **TranspR**, 2006, s.369-373 (Kısaltma: Quo vadis BGH?)

THUME, Karl-Heinz; "Die Schadensberechnung bei grobem Verschulden: Wertersatz – Schadensersatz?" **TranspR**, 2008, s.79-83 (Kısaltma: Wertersatz – Schadensersatz?)

THUME, Karl-Heinz; "Durchbrechung der Haftungsbeschränkungen nach § 435 HGB im internationalen Vergleich", **TranspR**, 2002, s.1 vd. (Kısaltma: § 435 HGB)

TUNÇOMAĞ, Kenan; **Türk Borçlar Hukuku**, I.Cilt Genel Hükümler, İstanbul, 1976

TÜZÜN, Necat; **Kara ve Hava Taşıma Hukuku**, Ankara, 1968

TÜZÜNER, Özlem; "Karayoluyla Eşya Taşıma Sözleşmesinin Hukukî Niteliği ve İş Görme Amacı Güden Sözleşmelerle İlişkisi", Türkiye Barolar Birliği Dergisi – S. 101, Temmuz - Ağustos 2012, s.167-196

ÜLGEN, Hüseyin; **Hava Taşıma Sözleşmesi**, İstanbul, 1987 (Kısaltma: Sözleşme)

ÜLGEN, Hüseyin; “Türk Hukukunda ve Milletlerarası Hukukta Karayolu İle Yolcu ve Bagaj Taşıma”, **Sorumluluk ve Sigorta Bakımından İkinci Taşımacılık Sempozyumu**, Ankara, 1985, s.1-31 (Kısaltma: Sempozyum)

ÜLGEN, Hüseyin; KENDİGELEN, Abuzer; KAYA, Arslan; “Karayolu Taşıma Kanunu Tasarısı Hakkında Düşünceler”, **Ömer Teoman’a 55. Yaş Günü Armağan’ı**, C.I, İstanbul, 2002, s.795-804 (Kısaltma: Karayolu Taşıma Kanunu)

ÜNAN, Samim; “Navlun Sözleşmesinin Akdinde Temsil İle İlgili Bazı Sorunlar”, **Deniz Hukuku Dergisi**, Aralık-1997, Yıl: 2, S.4, s.73-98 (Kısaltma: Temsil)

ÜNAN, Samim; “Karayolu Taşıma Kanunu’ndaki Eşya Taşımaya, Taşımacı Acentesine, Taşıma İşleri Yüklenicisine ve Zorunlu Sigortaya İlişkin Bazı Yanlış Düzenlemeler”, **Mehmet Somer’in Anısına Armağan**, İstanbul, 2006, s.383-401 (Kısaltma: Karayolu Taşıma Kanunu)

WIESKE, Thomas; **Transportrecht Schnell Erfasst**, 2. Aufl., Berlin/Heidelberg, 2008

VON BÜREN, Bruno; **Schweizerisches Obligationenrecht, Besonderer Teil (Art.184-551)**, Zürich 1972

VON GIERKE, Julius; **Handelsrecht und Schifffahrtsrecht**, Berlin, 1958

VON TUHR, Andreas; **Borçlar Hukukunun Umumi Kısım**, C.1-2, Ankara, 1983, Çev. Cevat Edege

YAVUZ, Cevdet; ACAR, Faruk; ÖZEN, Burak; **Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler)**, İstanbul, 2011

YAVUZ, Cevdet; **Türk-İsviçre ve Fransız Medeni Hukuklarında Dolaylı Temsil**, İstanbul, 1983 (Kısaltma: Temsil)

YEŞİLOVA, Ecehan; **Taşıyıcının CMR Hükümlerine Göre Yardımcı Şahıslarının ve Müteakip Taşıyıcıların Eylemlerinden Sorumluluğu**, Ankara, 2004